

Práce z dějin Akademie věd

číslo 2
ročník 5/2013

Vydavatel: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, v. v. i.

Redakce

Vedoucí redaktorka: Marie Bahenská (MÚA AV ČR)

Výkonná redaktorka: Hana Kábová (MÚA AV ČR)

Redakční rada

Jan Bílek (LA PNP), Daniela Brádlarová (MÚA AV ČR), Marek Ďurčanský (ÚDUK – AUK), Jan Chodějovský (MÚA AV ČR), Milena Josefovičová (MÚA AV ČR), Jan Kahuda (NA), Karel Koucký (NA), Miroslav Kunštát (MÚA AV ČR), Robert Luft (Collegium Carolinum, Mnichov), Rita Majkowska (Archiwum Nauki PAN i PAU, Krakov), Magdaléna Pokorná (HiÚ AV ČR), Marie Ryantová (FF JU, České Budějovice), Emilie Těšínská (ÚSD AV ČR), Filip Tomáš (nakladatelství Filip Tomáš – Akropolis)

Příprava obrazového materiálu z fondů A AV: Vlasta Mádlová

Technická redakce: Josef Tichý

Adresa redakce: Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8

e-mail: kabova@mua.cas.cz; <http://www.mua.cas.cz/>

Graick á úprava a sazba: Dušan Růžička, Nová tiskárna Pelhřimov, spol. s r. o.

Tisk: Akcent, tiskárna Vimperk, s. r. o.

Distribuce pro předplatitele: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, v. v. i., Úsek vydavatelský a distribuční, Na Florenci 3, 110 00 Praha 1; příjem objednávek a reklamací: tel. 234 612 203

e-mail: dedeciusova@mua.cas.cz

Registrace ev. č.: MK ČR E 18928

Vychází dvakrát ročně v Praze

Náklad 300 ks

Redakční uzávěrka tohoto čísla: 8. 10. 2013

Vydání tohoto čísla bylo podpořeno z grantu GA ČR, č. P410/12/1136, *T. G. Masaryk a Slované*.

Na obálce je využit motiv medaile Královské české společnosti nauk z r. 1784.

Písemné prameny osobní povahy a jejich vydávání (se zřetelem ke korespondenci)¹

IVANA EBELOVÁ

Written Sources of a Personal Nature and Their Publication (with regard to correspondence)

Abstract: The tradition of publishing historical written sources in the Czech lands is rich. The manifold group of sources, the exploration of which has become increasingly intense and significant during the most recent years and which also enjoy growing interest and popularity from both the professional public and layman readers, is the material of a personal character (the so-called ego-documents) and, notably, their special subcategory of correspondence. The essential issue here is to determine the aim and purpose of publishing correspondence and, in general, to solve basic methodological aspects.

Keywords: written sources; material of a personal character(ego-documents); correspondence; editions; transcription; transliteration.

Úvodem

Vydávání historických písemných pramenů má v českých zemích bohatou tradici, její počátky však nespočívaly v analytickém zpracovávání konkrétního písemného materiálu, jako je tomu dnes, ale především v jeho shromažďování a zpřístupňování veřejnosti formou prostého přepisu, bez jakéhokoli poznámkového aparátu, a aniž by bylo zpravidla zřejmé, jakým způsobem byl předmětný pramen přepsán, tzn. transliterován či transkribován a v dané souvislosti i do jaké míry byl upravován. Rovněž vlastní výběr pramenů určených ke zpřístupnění, ať již se jednalo o písemnosti úřední povahy či narativní, nebyl nikterak systematický, ale byl veden především konkrétním osobním zájmem jednotlivých autorů, resp. editorů. Výrazný posun v ediční činnosti, kritičtější přístup k vydávaným pramenům, nastal až na konci první poloviny 18. století v souvislosti s velkoryse plánovanými (leč většinou neuskutečněnými) edičními podniky zaměřenými především na vydávání diplomatických pramenů církevní provenience.²

- 1 Příspěvek vznikl v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. P12 Historie v interdisciplinární perspektivě. Podprogram Fontes. Prameny k českým dějinám.
- 2 Základní přehled věnovaný vydavatelským aktivitám na našem území viz HLAVÁČEK, Ivan. Přehledné dějiny pomocných věd historických v českých zemích. (Se zvláštním zřetelem ke stolici oboru na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy). In *200 let pomocných věd historických na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, 1988.

Kvalitativně novou etapu v oblasti edičního zpřístupňování písemných pramenů, především co se týká metodiky zpracovávání a zpřístupňování diplomatických pramenů, přineslo však až 19. století, zvláště období po založení vídeňského Ústavu pro rakouský dějezpyt v roce 1854.³ Vydávání pramenů, jak diplomatických, tak i narativních, nabývalo zcela nových rozměrů. Zároveň byla zahájena celá řada rozsáhlých edičních podniků, které dodnes tvoří základ edic pramenů ke starším českým dějinám a vesměs dosud nebyly nahrazeny edicemi novými. Jedním z těchto rozsáhlých edičních podniků, jehož vznik byl iniciován již Františkem Palackým, je Archiv český, monumentální projekt zaměřený na vydávání archivních pramenů ke starším dějinám Českých zemí, čítající v současnosti téměř čtyři desítky dílů,⁴ obsahující neobyčejně širokou a pestrou škálu pramenů nejen úřední, ale i osobní povahy, včetně edic korespondence.

Prameny osobní povahy. Korespondence

Hlavní těžiště přípravy vědeckých edic spočívalo v minulosti, jak již bylo zmíněno výše, především ve vydávání středověkých písemných pramenů diplomatické povahy. Postupně se škála písemností, jež se dostávaly do centra zájmu editorů, rozšiřovala, stejně tak se posunovala (a ani v současnosti tomu není jinak) časová hranice, do níž náležejí vydávané dokumenty (od středověku k ranému novověku až po nedávnou minulost). Nejsou to však jenom tyto změny, zásadní proměny doznalo vydávání písemných dokumentů především v oblasti kvalitativní, spočívající v aplikaci analytických metod známých z diplomatiky a v kritické analýze vydávaných pramenů (byť i v současnosti se setkáváme s některými výjimkami).

Pestrou skupinou pramenů, jejichž studium nabývá zvláště v posledních letech na stále větší intenzitě a významu a těší se rostoucímu zájmu a oblibě jak u odborné veřejnosti (historiků, jazykovědců, archivářů a dalších jako jejich zpracovatelů a editorů) na straně jedné, tak i čtenářů na straně druhé, jsou písemnosti osobní povahy (tzv. ego-dokumenty). Do popředí v nich vystupuje osobnost autora, umožňují nahlédnout do jeho života v širším historickém a společenském kontextu, poodhalují jeho subjektivní prožitky a pocity. Z hlediska typologického je představují jak písemnosti úředního charakteru (např. testamenty, pozůstalostní inventáře, svatební smlouvy, zápisy v knihách svědomí nebo výpovědi ve smolných knihách, výslechové protokoly, dále nejružnější žádosti /supliky/, osobní doklady, korespondence úředního charakteru), tak především

3 Tamtéž, s. 46–54.

4 Prvních 37 dílů bylo vydáno v rozmezí let 1840–1944, po téměř šedesátileté odmlce vydalo na prahu nového tisíciletí Centrum mediévistických studií AV ČR další dva díly věnované diplomatickým pramenům (38. a dva svazky 40. dílu): HOFFMANN, František (ed.). *Popravčí a psanecké zápisy jihlavské*. Archiv český, sv. XXXVIII, Praha: Centrum mediévistických studií, 2000; TÝŽ (ed.). *Rejstříky městské sbírky jihlavské z let 1425–1442*. Archiv český, sv. XL/1, 2, Praha – Jihlava: Archiv AV ČR ve spolupráci s Centrem mediévistických studií a Moravským zemským archivem v Brně – Státním okresním archivem Jihlava, 2004.

písemnosti neúřední povahy, prameny narativní (paměti, deníky, cestovní deníky či cestovní zprávy, vzpomínky, autobiografie, památníky /štambuchy/, osobní poznámky či zápisky v kalendářích, rodinné, osobní kroniky a privátní korespondence). Právě v uvedené rozmanitosti, bohaté obsahové náplni a výpovědní hodnotě spočívá na jedné straně atraktivnost a nepochybně i obrovské kouzlo tohoto typu písemných pramenů, na straně druhé však přináší i celou řadu problémů a úskalí souvisejících s jejich zpracováváním a edičním zpřístupňováním, ať již jde o otázky spojené s jejich klasifikací, přesným typologickým zařazením (zvláště pokud jde o prameny narativní povahy).⁵ Nežřídka totiž jedna forma přechází v druhou (např. letopisy – kroniky – paměti – deníky), takže jednoznačné typologické zařazení a tím i jednoznačně uspokojivé vyřešení problému je prakticky nemožné,⁶ zvláště uvážíme-li, že ani soudobí autoři těchto textů si s terminologickým označením svých děl nikterak nelámali hlavu.⁷

Jak již bylo uvedeno výše, samostatnou skupinu v rámci písemných pramenů podávajících osobní svědectví představuje korespondence, badatelsky i čtenářsky neobyčejně atraktivní pramen, jehož výpovědní hodnota je nad vši pochybnost, ale při jehož zpracovávání (což ostatně platí pro všechny prameny osobní povahy) je potřeba volit nanejvýš kritický přístup. Dochované soubory korespondence představují zdroj informací o dobových událostech, jejich prožívání pisateli, jsou odrazem kulturní, společenské a politické situace dané doby, obrazem společnosti nazírané optikou pisatelů. Představují bezprostřední výpověď o běžném každodenním životě a myšlenkovém světě autorů dopisů, nežřídka jsou svědectvím jejich hodnotových postojů. Prostřednictvím tohoto typu pramene je čtenáři umožněno nahlédnout do spleti mezilidských vztahů, nejednou se stává svědkem velmi osobních a nežřídka až intimních výpovědí. V těchto souvislostech je přirozeně nezbytné brát v úvahu z hlediska komplexního pohledu osobnost pisatele i adresáta a charakter jejich vzájemného vztahu, sociální původ, nezanebatelnou roli hrají v dané souvislosti i genderové aspekty.⁸

5 Více k raně novověkým pramenům osobní povahy a jejich klasifikaci viz TERSCH, Harald. Frühnezeitliche Selbstzeugnisse. In *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*. Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungband 44. Hrsg. Josef Pauser, Martin Scheutz, Thomas Winkelbauer. Wien – München: R. Oldenbourg Verlag, 2004, s. 728–740.

6 Viz např. MARTÍNKOVÁ, Lenka (ed.). *Paměti pelhřimovských měšťanů z přelomu 18. a 19. století. Filip Ignác Dremsa a Antonín Štěpán – edice*. Pelhřimov: Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov, 2005, s. 24–25 (kap. Měšťanské kroniky nebo paměti?).

7 Více např. viz KOPIČKA, Petr, KOTYZA, Oldřich (eds.). *Paměti roudnických měšťanů z 18. století. Brodští a Jilkové*. Edice a studie Státního oblastního archivu v Litoměřicích, sv. I. Litoměřice – Praha: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Scriptorium, 2009, s. 12–13; TOŠNEROVÁ, Marie. *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v Čechách v letech 1526–1620*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010.

8 Korespondence jako písemný pramen, její formy, typy, odraz sociálního postavení pisatelů v dopisech obecně viz BASTL, Beatrix. Formen und Gattungen frühneuzeitlicher Briefe. In *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*. Hrsg. Josef Pauser, Martin Scheutz, Thomas Winkelbauer. Mitteilungen des Instituts für Österreichische

Nejstarší listy z českého prostředí pocházejí již z období středověku, dochovány jsou však vesměs jednotliviny, rozsáhlejší soubory korespondence představují spíše výjimky.⁹ V 15. století, ale i v období následujícím dlouhodobě převažují mezi pisateli dopisů především osoby z řad duchovních hodnostářů¹⁰ a příslušníků nejvyšších společenských kruhů. Současně je to doba, kdy zaznamenáváme nárůst korespondence především v souvislosti s rozvojem gramotnosti a s laicizací vzdělávání, které přestává být výsadou pouze určité skupiny obyvatel, ale postupně se šíří i do dalších vrstev společnosti.¹¹ Významný mezník z hlediska rozvoje korespondence potom představuje zvláště působení humanistů, vzdělanců a učenců obecně,¹² pominout však nelze ani další aspekty, jež se podílely na rozšíření korespondence (nezanedbatelnou roli sehrál v této souvislosti především rozvoj poštovní přepravy¹³); zvláště od poslední čtvrtiny 16. století se díky nově vybudované síti stálých diplomatických zastoupení rozvíjí i korespondence diplomatická. Samostatnou skupinu představuje cestovní korespondence mladých

Geschichtsforschung, Ergänzungband 44. Wien – München: R. Oldenbourg Verlag, 2004, s. 801–812. Zde i studie k rodinné a soukromé korespondenci panovnické, z okruhu vyslanců, vzdělanců a učenců: LAFERL, Christoph F. Die Familienkorrespondenz Ferdinands I. In *Tamtěz*, s. 828–836; MAŤA, Petr, SIENELL, Stefan. Die Privatkorrespondenzen Kaiser Leopolds I. In *Tamtěz*, s. 837–848; EDELMAYER, Friedrich. Gesandtschaftsberichte in der Frühen Neuzeit. In *Tamtěz*, s. 849–859; WALLNIG, Thomas. Gelehrtenkorrespondenzen und Gelehrtenbriefe. In *Tamtěz*, s. 813–827. K genderovým aspektům viz např. BASTL, Beatrix. Briefe adeliger Frauen. Beziehungen und Bezugssysteme. *Mitteilungen der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen*, 1996, roč. 6, č. 1, s. 17–19; AICHOLZER, Doris. Briefe adeliger Frauen. Beziehungen und Bezugssysteme – ein Projektbericht. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 1997, roč. 105, s. 477–483; *Briefkulturen und ihr Geschehen. Zur Geschichte der privaten Korrespondenz vom 16. Jahrhundert bis heute*. Hrsg. Christa Hämmerle, Edith Sauer. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 2003.

- 9 MENDL, Bedřich (ed.). *Listy královny Kunhuty králi Přemyslovi*. (Z vídeňského rukopisu č. 526). 1. vyd. Praha: A. Dyk, 1928; 2. vyd. Praha: Akropolis, 1997; CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, Anna, DANHELKA, Jiří, BARTOŠ, František M. (eds.). *Listy dvou Janů. (Korespondence Jana Husa a Jana Žižky z Trocnova)*. Praha: ELK, 1949.
- 10 Samostatnou skupinu představuje korespondence vedená J. A. Komenským a listy stoupců jednoty bratrské obecně: JUST, Jiří (ed.). *Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618*. Praha: Scriptorium, 2011. Jiným příkladem z prostředí církevního jsou dopisy misionářů: ŠTAVÍKOVÁ, Danuše (ed.). *František Xaverský (1506–1552)*. Výběr z korespondence jezuitského misionáře Dálného Východu. Velehrad: Refugium, 2005; KOLMAŠ, Josef. *Karel Slaviček. Listy z Číny do vlasti a jiná korespondence s evropskými hvězdáři 1716–1735*. Praha: Vyšehrad, 1995.
- 11 Příklad edice listů pocházejících z 15. století viz ČORNEJ, Petr (ed.). *Království dvojího lidu. České dějiny 1436–1526 v soudobé korespondenci*. Praha: Odeon, 1989.
- 12 MARTÍNKOVÁ, Dana (ed.). *Poselství ducha. Latinská próza českých humanistů*. Praha: Odeon, 1975. K příkladům edice učenecské a vzdělanecské korespondence v době baroka, konkrétně z okruhu Bohuslava Balbína náleží z nejnovější doby RICHTER, Ludwig (ed.). *Der Briefwechsel zwischen Bohuslav Balbin und Christian Weise 1678–1688*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2010.
- 13 BEHRINGER, Wolfgang. *Im Zeichen des Merkur. Reichspost und Kommunikationsrevolution in der Frühen Neuzeit*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2003.

šlechticů, jejich hofmistrů či komorníků doprovázejících je na těchto studijních či kavaleriíckých cestách, jejichž adresáty jsou vesměs rodiče či poručníci.¹⁴ Zcela svébytnou skupinou je korespondence vedená ženami, jejíž vydávání má u nás dlouholetou tradici.¹⁵ Ve stoletích následujících se škála pisatelů dále postupně přirozeně rozšiřuje na nejširší společenské vrstvy obyvatelstva, ruku v ruce s tím se rozrůstá i tematické, obsahové spektrum korespondence.

Edice korespondence

Vycházíme-li z dlouholeté a bohaté historie vydávání písemných pramenů na našem území, (vedoucí od pouhého shromažďování informací k postupnému analytickému zpracování předmětných pramenů), dalo by se očekávat, že dříve či později dojde ke konstituování a postupnému profilování samostatné vědní disciplíny zabývající se otázkami ediční teorie a metodiky v celé její šíři. Disciplíny, která by slučovala požadavky kladené na edice středověkých, raně novověkých i nejnovějších pramenů ať úřední či neúřední povahy, řešila je v teoretické rovině a ukazovala cestu jejich praktické aplikace.¹⁶ Realita je však poněkud odlišná. Zatímco například v sousedním Polsku a Německu existuje společná široká diskusní platforma pro řešení otázek týkajících se vydávání historických pramenů, jíž se účastní vedle historiků a archivářů rovněž lingvisté,¹⁷

-
- 14 HRUBÝ, František (ed.). *Étudiants Tchèques aux écoles protestantes de l'Europe occidentale à la fin du 16 et au debut du 17 siècle*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1970.
- 15 DVORSKÝ, František (ed.). *Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století*. (Zuzana Čermínová z Harasova). Praha: Ed. Valečka, 1886; TÝŽ (ed.). *Listy paní Kateřiny z Žerotína rozené z Valdštejna*. II. Dopisy z roku 1634 a 1635. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění (dále: ČAk), 1895; TÝŽ (ed.). *Listy paní Kateřiny z Žerotína rozené z Valdštejna*. I. Dopisy z roku 1631 a 1633. Praha: ČAk, 1894; TÝŽ (ed.). *Mateř a dcera Zuzany Černínové z Harasova. Listy Alžběty Homutovny z Cimburka a Elišky Myslíkovny z Chuděnic*. Praha: J. Otto, 1890.
- 16 Zevrubný a nad jiné kvalifikovaný přehled snah o řešení stále aktuálních otázek týkajících se zrodu a rozvoje této vědní disciplíny zpracoval Ivan Št'ovíček, dlouhodobě se zabývajícím danou problematikou, autor řady prací věnovaných archeografii. Jejich obsahem je přehled věnovaný metodologickým otázkám se zaměřením na edice pramenů k novým a nejnovějším dějinám, při nichž vycházel z vlastních bohatých zkušeností s edičním zpřístupňováním právě nejnovějších písemných dokumentů. Kromě toho se I. Št'ovíček stal hlavním iniciátorem zpracování zásad pro vydávání novověkých historických pramenů z období 16.–20. století, na jejichž přípravě se kromě své role hlavního koordinátora a redaktora rovněž zásadním způsobem autorsky podílel. Viz ŠT'OVÍČEK, Ivan. *Ediční teorie a metodika*. Eds. Jan Bilek, Jan Kahuda. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Historický ústav AV ČR, 2008; TÝŽ a kol. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 2002.
- 17 Jedná se o pravidelně (v dvouletých intervalech, střídavě v Toruni a ve Würzburgu) pořádaná pracovní zasedání, na nichž jsou diskutována konkrétní témata, a to ve třech hlavních rovinách – v rovině metodologické, druhá oblast je zaměřena na konkrétní typy písemných pramenů (ať již šlo o historiografické prameny, prameny církevní proveniencí, úřední knihy obecně, účetní materiál, listy a korespondenci) a jejich ediční zpřístupňování, jako třetí a poslední jsou pravidelně zařa-

u nás, žel, jakákoli obdoba těchto workshopů prakticky neexistuje (nepočítáme-li v to spíše zcela výjimečná společná diskusní setkání editorů – historiků, archivářů, jazyko- vědců a zástupců dalších oborů participujících na ediční činnosti či zařazení předmětu ediční teorie a praxe do učebních plánů některých univerzitních pracovišť¹⁸).

Zásadní otázka týkající se vydávání nejen korespondence, ale i ostatních typů písem- ných pramenů spočívá ve stanovení cíle, účelu a obecně v řešení základních metodolo- gických aspektů. Pokud jde konkrétně o soubory korespondence a jejich zpřístupňová- ní, je potřeba mít na zřeteli řadu hledisek. Jedním z nich je vztah konkrétního pramene k dalším disciplínám – k dějinám správy, právním dějinám, dějinám umění, k literární historii, lingvistice, k politologii a dalším vědám. Z tohoto hlediska se korespondenci dostává pozornosti ze strany široké škály badatelů, což se přirozeně odráží i v metodo- logických postupech jejího zpřístupňování. Budeme-li vycházet z pohledu pomocných věd historických,¹⁹ tak zatímco korespondenci soukromé se dostává pozornosti přede- vším z hlediska nauky o pramenech, listy úřední povahy zkoumá primárně diplomati- ka. Stanovit však jednoznačně danou hranici mezi listy soukromého a úředního charak- teru není nikterak jednoduché, ba mnohdy téměř nemožné, neboť celá řada listů stojí na pomezí mezi korespondencí soukromou a korespondencí úředního charakteru. Jako pří- klad může sloužit korespondence vedená mezi městským či vrchnostenským úřední- ky, korespondence obchodní, diplomatická, kdy mezi oběma stranami existoval bližší osobnější vztah, takže v listech se střídají pasáže pohybující se v rovině úřední na straně

zovány příspěvky týkající se stávajících a budoucích zpravidla rozsáhlejších edičních projektů, včetně edic digitálních (výstupem z těchto zasedání jsou sborníky vydávané toruňskou univerzitou pod názvem *Editionswissenschaftliche Kolloquien*). Na tomto faktu nic nemění ani skutečnost, že i v těchto zemích chybí instituce, která by jednotlivé ediční projekty koordinovala; rovněž se ani zde nedaří odpovídajícím způsobem dodržovat jednotná doporučení či směnice.

18 V této souvislosti je potřeba zdůraznit, že zavedení předmětu ediční práce do učebního plánu je zcela fakultativní, tedy i obsahová náplň předmětu se na jednotlivých univerzitních pracovištích poměrně značně liší, jak z hlediska chronologického vymezení, tak i obsahového. Zatímco na Ka- tedře archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty Univerzity Karlovy výuka zahrnuje (jak v rovině teoretické, tak především praktické) edice pramenů úřední i neúřední povahy v maximálním časovém rozsahu (od pramenů středověkých až po písemnosti období nejnovějšího včetně, z hlediska typologického je věnována pozornost celé škále edic od vědeckých až po popu- lárně zaměřené, zásadám jejich vydávání, zpracovávání vědecko-informačního aparátu apod.), na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty Jihočeské univerzity se daná problematika koncentruje na období raného novověku, stejně tak i v Olomouci (uvedené informace vycházejí ze studijních plánů uveřejněných na webových stránkách jmenovaných ústavů).

19 K tradici vydávání pramenů osobní povahy a korespondence zvláště viz též *Osobní deník a kore- spondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?* Eds. Milena Lenderová, Jiří Kubeš. Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Série C. Fakulta humanitních studií, suppl. 9. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2004. Pohledu lingvistů, literárních historiků, vydavatelů souborů korespondence z pera osobnosti z oblasti politického spektra společnosti z období 19. a 20. století je věnována pozornost v samostatných příspěvcích. Ke korespondenci literátů a sou- visející problematice viz KOMENDA, Petr. *Ediční příprava korespondence*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008.

jedné a osobní, privátní na straně druhé. Daný typ korespondence tak náleží do kategorie korespondence smíšeného charakteru.

Dalším aspektem je otázka dochování listů. Pro období raného novověku (případně i období starší) jsou uchovány mnohé cenné soubory listů především ve fondech rodinných archivů české a moravské šlechty a církevních institucí, tedy tam, kde byla obecně písemností věnována odpovídající archivní péče. Pokud jde o archivní fondy velkostatků či písemnosti městských archivů, převažují v nich pro období raného novověku listy úředního či smíšeného charakteru,²⁰ teprve od druhé poloviny 18. století, zpočátku pouze v menším rozsahu, spíše v jednotlivinách, je dochována soukromá korespondence vedená měšťany a venkovským obyvatelstvem (byť se můžeme přirozeně setkat i s výjimkami). Od konce 18. a zvláště v 19. století množství epistolografických pramenů výrazně narůstá a jejich škála či přesněji okruh pisatelů se rozšiřuje.

Z výše uvedeného je zřejmé, že není mnoho oblastí písemné produkce, které by vykazovaly tak obrovskou typologickou škálu, jako právě korespondence sahající od listů úředního charakteru po listy především privátní, v nichž se odráží osobnost autora, jeho sociální původ, vzdělání, pisatelské schopnosti a celá řada dalších aspektů. Nelze se tedy vlastně až tolik divit, vykazují-li jednotlivé edice mnohdy tak výrazný rozdíl ve způsobu zpřístupnění. Ten je dán jednak dobou, kdy byl daný soubor zpracován a edičně zpřístupněn (na tomto místě odhlížím od „edic“ starších, u nichž se jedná primárně o prostý přepis textu), jednak účelem, za nímž byl vybrán, jeho obsahovou strukturou, v neposlední řadě je způsob zpřístupnění dán i osobou zpracovatele, jeho školením, odbornou erudicí, zkušenostmi z vlastní ediční praxe. Právě uvedené aspekty hrají hlavní roli při práci s předmětným typem písemného materiálu. Budeme-li vycházet z písemných pramenů období 16. až 20. století, pak s mnohem větší nálehavostí, nežli je tomu u ostatních písemných pramenů, vystupuje u dokumentů osobní povahy, tedy i korespondence, do popředí jako zcela zásadní otázka volby transkripce či transliterace, a to i přes existenci již výše citovaných Zásad; zůstává na editorovi, jaký způsob zvolí a nakolik kvalifikovaně dokáže svoji volbu zdůvodnit a obhájit.²¹

Věnujme nyní alespoň ve stručném přehledu pozornost jednotlivým skupinám korespondence, a to především z období raného novověku.²² Ještě dříve však připomeňme nejstarší ediční projekt na našem území, v jehož rámci byly kromě jiného zpřístupně-

20 TEPLÝ, František (ed.). *Martina Škvoreckého, úředníka na Pacově, hospodářská korespondence z dob války třicetileté (1630–1642)*. Praha: Ministerstvo zemědělství Republiky československé, 1928; STERNÉCK, Tomáš (ed.). *Z korespondence mezi Českými Budějovicemi a Brnem v polovině 16. století. Brno v minulosti a dnes*, 2005, sv. 18, s. 557–588.

21 Kupříkladu současným aktuálním trendem vydávání jazykově německých pramenů z období raného novověku jsou jen minimální zásahy do textu, jenž je považován za dobře srozumitelný (s případnými vysvětlujícími poznámkami) i pro dnešního rodilého mluvčího. Výhodiskem jsou doporučení na <http://www.ahf-muenchen.de/Arbeitskreise/empfehlungen.shtml>. Vedle editorů z německy mluvících zemí se k tomuto trendu přikláníjí i polští editoři raně novověkých písemných pramenů.

22 V textu uváděné edice korespondence jsou připojeny pouze jako ilustrativní příklady, v žádném případě se nejedná o jejich ucelený přehled.

ny i více či méně rozsáhlé soubory korespondence. Tímto edičním podnikem je již výše zmíněný Archiv český, kde v prvních šesti svazcích vydal František Palacký řadu listů z období předhumanistického.²³ Na Palackého činnost navázaly v následujících svazcích další významné osobnosti, ať již Josef Kalousek, František Dvorský, Antonín Rezek, Karl Köpl, František Mareš, August Sedláček či Václav Schulz.²⁴

Jak je zřejmé, tradičně se mezi editory těšila největšímu zájmu korespondence šlechtická, jež si kromě tohoto edičního podniku našla své místo i v samostatných edicích vydávaných na sklonku 19. století a v první polovině století následujícího.²⁵ Zájem o vydávání listů šlechticů nepolevil nikterak ani v letech následujících a nejinak tomu je i mezi současnými editory,²⁶ což je dáno četností i mírou dochování těchto souborů korespondence. (Pozitivním faktem v dané souvislosti je, že zájem o korespondenci a její zpřístupňování ve formě edic se stále častěji stává předmětem kvalifikačních prací – bakalářských, ale především diplomových, rigorózních a doktorských).²⁷ Oproti tomu ko-

23 *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*. Z archivův domácích i cizích sebral a vydal František Palacký, díl I–VI. Praha: Stavt Království českého, 1840–1872.

24 *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivův domácích i cizích*. Nákladem Domestikálního fondu Království českého vydává kommisie k tomu zřízená při Královské české společnosti nauk. Red. Josef Kalousek, díl VII–XII. Praha 1887–1893; díl XIV–XVIII. Praha 1895–1900; díl XX–XXI. Praha 1902–1903; díl XXVII. Praha 1904.

25 SCHULZ, Václav (ed.). *Korespondence hraběte Václava Jiřího Holického ze Šternberka 1638–1640*. Praha: ČAK, 1898; GLÜCKLICH, Julius (ed.). *Václava Budovce z Budova (1579–1619) korespondence*. Praha: ČAK, 1908; TÝŽ (ed.). *Nová korespondence Václava Budovce z Budova z let 1580–1616*. Praha: ČAK, 1912.

26 REJCHRTOVÁ, Noemi (ed.). *Karel starší ze Žerotína*. Z *Korespondence*. Praha: Odeon, 1982; LUTTER, Petr. Politický a společenský život na dvoře Ferdinanda II. během dvacátých let 17. století ve světle španělské korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a jeho manželky. In *Příspěvky ke každodenní kultuře novověku*. Ed. Václav Bůžek. Opera historica 4. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, 1995, s. 107–124; VOREL, Petr. *Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století. Edice register listů bratří z Pernštejna z let 1550–1551*. Pardubice: Východočeské muzeum, 1997; MAREŠ, Petr. *Karel Častovec Myška ze Žlunice. Život předbělohorského rytíře ve světle rodinné korespondence*. Ústí nad Labem: Albis international, 2000; TURKOVÁ, Magdaléna (ed.). Těšínská knížata a Pernštejnové v polovině 16. století. (Edice listů knížete Václava Těšínského Vratislavu z Pernštejna z let 1656–1579). *Východočeský sborník historický*, 2005, sv. 12, s. 15–44; MAREK, Pavel (ed.). *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovicové z Pernštejna*. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005.

27 Jako příklady uvádím některé kvalifikační práce zpracované v posledních letech na Katedře pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze: MAREŠ, Petr. *Albrecht Pětipeský z Chys a z Egerberku – edice korespondence*. 2005; LÁNSKÁ, Veronika. *Korespondence Pavla Papáčka s Aloisem Gallatem, Václavem Ježkem, Josefem Poslem a Eduardem Strassem. (Edice korespondence z let 1888 až 1930)*. 2006; TIBITANZLOVÁ, Radka. *Kateřina ze Žerotína, rozená z Valdštejna, na Třebíči a Červené Lhotě (1568–1637). Edice korespondence*. 2006; BERANOVÁ, Martina. *Česká lékařka MUDr. Anna Bayerová a její přátelství s Libuší Bráfovou-Riegrovou. (Edice deníku a korespondence)*. 2008; CHARVÁTOVÁ, Eliška. *František Kaván v pramenech Památníku národního písemnictví a Archivu Národní galerie*. 2011.

respondence žen stojí poněkud v pozadí, neboť ta se objevuje v četnější míře až od přelomu 17. a 18. století, i když i v této oblasti existují některé starší výjimky.²⁸

Další skupinou listů, jež přitahovala zájem historiků a editorů, byla a je tradičně korespondence diplomatického charakteru (počátky jejího vydávání u nás spadají do první poloviny 20. století²⁹) či korespondence vedená mezi vzdělanci, učenici, a to ať již z období raného novověku³⁰ či doby nedávno minulé.³¹ Zvláště v posledních dvou desetiletích se spektrum zájmu editorů v souvislosti s otevřením nových badatelských možností výrazně posunuje směrem k nejnovějšímu období, tedy 19. a první polovině 20. století, kde patrně nejpobulárnější oblast představuje korespondence osobností z politického, společenského a kulturního života.

Tradičními centry ediční činnosti jsou pracoviště univerzitní³² a především pracoviště akademická – Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Ústav dějin umění AV ČR, dále archivy ať již specializované (mezi nimi především Literární archiv Památníku národního písemnictví) či státní, orientující se primárně na vydávání korespondence úředního charakteru (Národní archiv v Praze,³³ Moravský zemský archiv v Brně,³⁴ Státní oblastní archiv Litoměřice, jenž založil samostatnou ediční řadu Edice a studie Státního oblastního archivu Litoměřice, v jejímž rámci vycházejí i edice pramenů osobní povahy z tamních archivních fondů, opominout nelze ani některá nakladatelství či vydavatelské podniky.³⁵

- 28 KALISTA, Zdeněk (ed.). *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*. Praha: Melantrich, 1941; SKÝBOVÁ, Anna, PORÁK, Jaroslav (eds.). *Listy bílé paní rožmberské*. Praha: Panorama, 1985.
- 29 Zprávy papežských nunciů, zprávy benátských vyslanců, císařských vyslanců (Epistulae et acta nuntiorum apostolicorum apud imperatorem); KALISTA, Zdeněk (ed.). *Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic. Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*. Díl I., (duben 1660–září 1663). Praha: Česká akademie věd a umění, 1936.
- 30 Viz pozn. 9.
- 31 KOKEŠOVÁ, Helena. *Eduard Albert. Příspěvek k životopisu a edice korespondence*. Práce z dějin vědy, sv. 14. Praha: Scriptorium, Výzkumné centrum pro dějiny vědy, Masarykův ústav AV ČR, 2004.
- 32 Např. na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích byla založena samostatná ediční řada Prameny k českým dějinám 16.–18. století, v jejímž rámci vycházejí primárně prameny osobní povahy včetně korespondence (např. již citovaná edice zpracovaná Pavlem Markem, viz pozn. 26).
- 33 DRAŠAROVÁ, Eva, HORKÝ, Roman, ŠOUŠA, Jiří, VELEK, Luboš (eds.). *Promarněná šance*. Edice dokumentů k česko-německému vyrovnání před první světovou válkou. Korespondence a protokoly 1911–1912. 2 sv. Praha: Národní archiv, 2008.
- 34 SMUTNÝ, Bohumír (ed.). *Morava za jarní válečné kampaně v roce 1757*. (Edice korespondence adresované svob. p. Jindřichu Kajetánu Blümegenovi v měsících dubnu až červnu 1757). Brno: Moravský zemský archiv, 1998.
- 35 Vydavatelský podnik Scriptorium, vydávající kromě jiného i prameny osobní povahy v řadě Documenta Pragensia – monografie (MÍŠKOVÁ, Alena, ŠUSTEK, Vojtěch /eds./). *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939–1945*. Sv. 1. Deník Josefa Pfitznera. Úřední korespondence Josefa Pfitznera s Karlem Hermannem Frankem. Documenta Pragensia. Monographia 11/1. Praha: Scriptorium, 2000) a zejména potom v rámci ediční řady Manu propria. Samostatnou řadu představuje edice korespondence Jednoty bratrské (kde zatím vyšel již citovaný první svazek týkající se kore-

Závěrem

I z této drobné sondy je patrné, že vydávání pramenů osobní povahy a korespondence zvláště zažívá v posledních letech neobyčejný boom. Ač se jedná o skupinu pramenů zahrnující časové období od pozdního středověku do živé současnosti, skupinu z hlediska typologického neobyčejně pestrou, lze některá fakta závěrem zobecnit. Především je to skutečnost, že společným jmenovatelem u všech edic vydaných v uplynulých desetiletích jsou erudovaní badatelé, spolehlivě se orientující v dané problematice, kteří, pokud jde o edice zpracovávané v posledních dvaceti letech, vycházejí z již několikrát citovaných Zásad, což se týká především formální struktury jednotlivých edic. Jednotlivé edice tak mají ve výsledku obdobnou strukturu sestávající: 1. z úvodní historické studie a monografického úvodu vztahujícího se k obsahové části edičně zpřístupňovaného pramene; 2. z formální charakteristiky, resp. popisu vydávaného pramene či souboru zpřístupňovaných dokumentů; 3. ze zevrubné ediční poznámky včetně uvedení jazykových zásad, jimiž se řídí ediční zpracování konkrétního textu; 4. z vlastní kritické edice doprovázené podrobným vědecko-informačním aparátem, kdy jednotlivé listy jsou řazeny chronologicky, opatřeny záhlavním regestem; 5. z bibliografické přílohy; 6. z cizojazyčného resumé; 7. z rejstříků – zpravidla osobního, místního a věcného; 8. z obrazových příloh.

Nejožehavější problém se týká vlastního přepisu, tzn. volby transkripce či transliterace. U edic citovaných, v textu jednoznačně převažuje transkripce, která je, zvláště u písemností raně novověkých, citlivě přizpůsobena danému textu tak, aby byla maximálně zachována jeho autentičnost, pokud jde o dobový jazyk a zároveň byl text (zvláště v případě edic populárně vědeckých) srozumitelný širokému okruhu poučených čtenářů.

spondence kněžské, editovaný Jiří Justem /viz pozn. 10/, připravovaný druhý svazek bude věnován korespondenci studentů Jednoty bratrské). Více k edicím korespondence EBELOVÁ, Ivana. Edice raně novověkých a novověkých písemných pramenů vydaných v letech 2000–2008. *Sborník archivních prací*, 2009, roč. 59, s. 584–618 (o korespondenci na s. 607–610).

Resumé

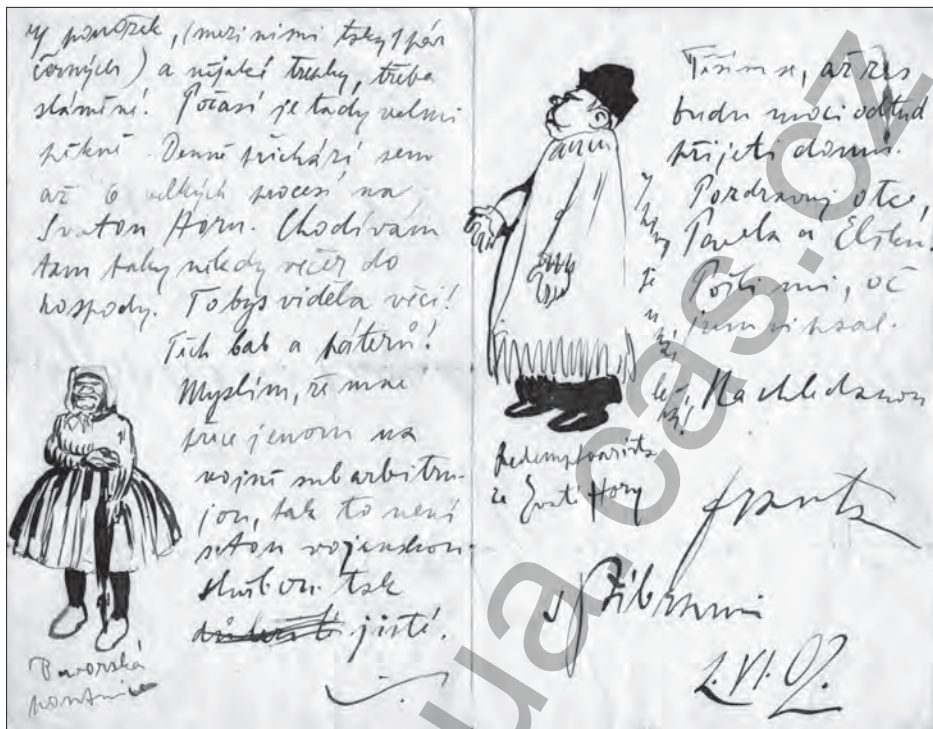
Written Sources of a Personal Nature and Their Publication (with regard to correspondence)

The tradition of publishing historical written sources in the Czech lands is rich and its beginnings, contrary to our times, did not depart from analytical processing of concrete written material but from collecting it and making it available to the public via plain transcription.

The manifold group of sources, the exploration of which has become increasingly intense and significant during the most recent years and which also enjoy growing interest and popularity from both the professional public and layman readers, is the material of a personal character (the so-called ego-documents) and, notably, their special sub-category of correspondence. The essential issue here is to determine the aim and purpose of publishing correspondence and, in general, to solve basic methodological aspects (the relation of the correspondence to other disciplines, the line between letters of personal and official nature, the issue of the letters preservation, and so on).

The formal structure of the particular editions, and they thus have a similar structure composed of: 1. introductory historical treatise and monographic prologue; 2. formal characteristics of the published source or the body of published documents; 3. detailed editorial note explaining; 4. the due critical edition accompanied; 5. bibliography appendix; 6. foreign-language abstract; 7. indices – usually those of persons, places and subjects; 8. picture supplements. The most delicate problem in this view concerns the very transcript, i.e. the selection of corresponding transcription or transliteration.

Translated by Lucie Vidmar.

Dopis Františka Gellnera matce Gabriele Gellnerové, 2. 6. 1902
(Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond František Gellner)

Tradice vydávání korespondence v literárně(vědně) koncipovaných edicích

MICHAL KOSÁK – JIŘÍ FLAIŠMAN

The tradition of publishing correspondence in literary studies series

Abstract: This paper summarizes the methodological approaches to correspondence in modern Czech editorial theory. It deals with the basic trends of individual approaches.

Keywords: Letters; Scholarly Editing.

Jak kdesi poznamenal Johann Wolfgang Goethe, patří dopisy vlastně k jednomu z vrcholů lidské činnosti, které po sobě lze na tomto světě zanechat. S opouštěním světa a díla ovšem souvisí i následná ediční péče. V tomto příspěvku se pokusíme nastítnit, jak byla právě epistolární díla v naší domácí novočeské vydavatelské tradici interpretována. Připomeňme ještě předem, že vydavatelská problematika korespondence je sice oblastí samostatných a úzce speciálních textologických a edičních otázek, zde se však soustředíme k přehledu a vystižení základních tendencí v reflexi vydávání korespondence u nás.

Již v článku Jana Jakubce Organizujeme práci na prospěch novočeské literatury z roku 1899 – zakladatelském textu z hlediska reflexe i definování úkolů novočeské ediční práce – jsou věnovány některé oddíly textu problematice vydávání korespondence. Jakubec píše: „*K vydávání novější korespondence se u nás zpravidla nepředpokládá nic více, nežli že vydavatel dovede přečíst starý švabach, že jej umí přepsat na latinku a že ví, 1. ledna že je dříve nežli 15. června, rok 1815 dříve nežli rok 1816, aby mohl listy očíslovat a pak je sestavovat za sebou.*“¹ Proti mechaničnosti takového výkonu staví Jakubec promyšlenou práci literárního historika, který materiál nejen vyhledá, ale i třídí dle důležitosti, méně podstatné podává v regestech, dále jej doplňuje komentáři a rejstříky, v neposlední řadě volí koherentní přístup k ediční přípravě textu, a to od striktně diplomatického otisku po odstraňování zjevých koruptel.

1 JAKUBEC, Jan. Organizujeme práci na prospěch novočeské literatury. *Naše doba*, 1898–1899, roč. 6, č. 4, 20. 1. 1899, s. 241–248; č. 5, 20. 2. 1899, s. 328–338. Cit. m. na s. 245–246. – Cit. dle KOSÁK, Michal, FLAIŠMAN, Jiří. *Podoby textologie*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010, s. 134.

V pozdějších textech uveřejňovaných také na stránkách *Naší doby* sledoval Jakubec problematiku vydávání dopisového materiálu dál. V recenzi vydání korespondence Františka Palackého z roku 1903 se snažil zohlednit fakt, že ráz dopisů určuje metodu práce vydavatele, a formuloval i něco, co bychom mohli nazvat měřítkem míry při vydávání korespondence: „*Představme si jen, v jaké ohromné knihovny vzrostla by korespondence, kdybychom chtěli tím způsobem, jakým se vydává Korespondence Palackého, mít vydány listy všech našich spisovatelů a významných lidí. Byla by to zbytečná důkladnost a nemístná pieta.*“²

Důležité kritérium vyjádřil pak Jakubec ještě ve své recenzi Quisovy edice *Korespondence Karla Havlíčka Borovského*, opět z roku 1903,³ kde se snažil vymezit zaměření edice a její účel – stručně řečeno edice má sloužit primárně literárním historikům, budoucí autor biografie je odkázán k původnímu archivnímu materiálu a se širším publikem, které se zde jedenkrát také zmiňuje, se příliš nepočítá. Pro nás je důležité, že Jakubec uvažuje o korespondenci jako o dokumentu, který je editován ve speciálních edicích určených literárním historikům, a tomu je podřízen i způsob vydávání. Zvláště se bazíruje na snadné přístupnosti k důležitým faktům, jež korespondence obsahuje.

Z hlediska takto vyprofilovaného edičního přístupu a z naší dnešní perspektivy je korespondence vhodná ke zkoumání z oboru stylometrie, časové a autorské atribuce, statistiky, lexikologie, geneze textu, historie recepce, určení možných ztracených textů atd., tj. nalezneme v ní možná odpovědi na otázky dokumentární, autorské, sociologické a bibliografické.

Jako příklad protilehlé vydavatelské tendence zmiňme například pozdější článek Arne Nováka Umění dopisové, uveřejněný v časopise *Národ* z roku 1918.⁴ Novák proti korespondenci vydávané pro vědecké účely, kterou pro něj charakterizuje diplomatický způsob otisku, aparát a záměr editovat materiál v úplnosti, staví edice, u nichž dopisový materiál má tytéž vlastnosti jako básnické dílo. Jako příklad cituje dopisové výměny mezi Janem Nerudou a Karolinou Světlou či Jaroslavem Vrchlickým a Sofií Podlipskou, které předčily podle něj veškerou dobovou produkci na poli psychologického románu. K nim řadí i korespondenci Boženy Němcové v edici Zdeňka Záhoře, již klade proti posavadním vědecky orientovaným edicím Marie Gebauerové u Laichtra a Vincence Vávry u Otty. Výdobytkem Záhořova výboru je podle Nováka podání živého dialogu mezi korespondenty. Z našeho pohledu je zde podstatné, že Novák projektuje principy pro edice, které s materiálem pracují jako s potenciálním uměleckým dílem, k čemuž editor ve prospěch širší čtenářské obce přizpůsobuje výběr, uspořádání materiálu i zaměření doprovodných textů.

2 JAKUBEC, Jan. Františka Palackého Korespondence a zápisky. K tisku připravil V. J. Nováček. Praha, Česká akademie 1898. *Naše doba*, 1902–1903, roč. 10, č. 4, 20. 1. 1903, s. 306–309. Cit. ze s. 307.

3 JAKUBEC, Jan. Ladislav Quis: Korespondence Karla Havlíčka Borovského. Praha, Bursík a Kóhout 1903. *Naše doba*, 1903–1904, roč. 11, č. 5, 20. 2. 1904, s. 383–387.

4 NOVÁK, Arne. Umění dopisové. *Národ*, 1918, roč. 2, č. 1, s. 10–11.

O vymezení edičního přístupu specificky pro korespondenční materiál se jednou poznámkou pokoušejí i Kritické a ediční zásady pro vydávání novočeských autorů z roku 1947.⁵ Pro korespondenci, zápisky a deníky rezervují možnost diplomatického otisku, a to zvláště v těch případech, kdy „pravopisné odchylky charakterizují pisatele“. Editor korespondence – a autoři Zásad mají na mysli především vědecky fundovaného a kritického vydavatele odborně pojatých edic – má tedy na vybranou mezi přístupem „dokumentárním“, a přístupem, kdy se postupuje zásadně podle pravidel určených v Zásadách pro odborně podložené vydávání děl „uměleckých“. Už zde je tedy oslabena aliance mezi diplomatickým přístupem a vědecky koncipovaným vydáním. V dalších letech pak dochází na poli novočeské literárněvědně orientované ediční praxe k její plné destrukci.

Základní jsou zde především dva texty Rudolfa Havla, v nichž projektoval způsob odborně fundovaného edičního přístupu k textu-dokumentu. V recenzi Novotného edice *Život Boženy Němcové*, kterou Havel uveřejnil v roce 1951 ve *Slově a slovesnosti*,⁶ ukázal na výlučnost a obtížnou kontrolovatelnost diplomatického otisku, který podle něj neslouží ani vědecké práci ani široké čtenářské obci. Základní východisko pro volbu způsobu vydání tvoří podle něj odpovědi na otázky: proč vydáváme a pro koho vydáváme. Každopádně se zde implikuje sblížení obou způsobů vydání, a to už tím, že krajní „diplomatický“ způsob vydání je zcela odmítnut. Vydání textu-dokumentu, jak dokládá další Havlův text K vydávání literárních dokumentů z roku 1958, uveřejněný ve *Sborníku Národního muzea*,⁷ se má podle něj pohybovat někde mezi pravidly určenými Zásadami a diplomatickým otiskem. Postupovat se tedy má podle zvláštních zásad. Ty mají vést na jedné straně k ponechání charakteru dokumentů a na druhé straně k eliminaci bezvýznamných či náhodných jevů v pravopise. (Jako zvláštní případ charakterizuje Havel přirozeně ještě edici korespondence v rámci sebraných spisů daného autora, kde je vydavatelský přístup navázán na řešení celého korpusu díla.)

K novému sblížení – alespoň opět na rovině pravopisné přípravy – mezi vydáním „dokumentárním“ a vydáním textu orientovaného k potenciálně estetickému prožitku dochází pak následně v přístupu navrženém Olgou Svejkovskou. V článku Jak vydáváme literární dokumenty z roku 1962 dokládá Svejkovská,⁸ že při vydávání korespondence vznikají nejednotnosti mezi přístupem dle Zásad a právě probraným návrhem Rudolfa Havla, přičemž jako žádoucí vidí sjednocení praxe a tedy další sblížení obou vydavatelských přístupů. Toho dosahuje návrhem normalizovat (proti Havlovi) dobově

5 Kritické a ediční zásady pro vydávání novočeských autorů. *Věstník České akademie věd a umění*, 1947, roč. 56, s. 64–68. Nejnověji *Podoby textologie*, cit. d., s. 225–230.

6 HAVEL, Rudolf. Vydávání dokumentů k životu a dílu B. Němcové. *Slovo a slovesnost*, 1951–1952, roč. 13, s. 175–178.

7 HAVEL, Rudolf. K vydávání literárních dokumentů. *Sborník Národního muzea v Praze*, řada C, 1958, sv. 3, s. 5–9.

8 SVEJKOVSKÁ, Olga. Jak vydáváme literární dokumenty. *Sborník Národního muzea v Praze*, řada C, 1962, sv. 7, s. 93–97.

konvenční jevy – např. tam, kde Havel ponechával ve vydávaném textu původní psaní s/z, cizích slov či tvary přechodníků, navrhuje Olga Svejková jejich aktualizovaný záznam.

A stejnou tendenci sledujeme i v příručce praktické ediční práce *Editor a text* z roku 1971, kde čteme: „*Obdobně jako v edicích jednotlivých děl není ani při vydávání korespondencí cílem edice poznání osobitých znaků autorova rukopisu nebo pravopisu, nejde o to, abychom dělali z těchto znaků psychologické dedukce. Zveřejňujeme-li korespondence, pak tak činíme zpravidla pro jejich věcnou, popřípadě i stylistickou hodnotu; dokreslují nám zpravidla autora a osvětlují i společenské i literární ovzduší dané doby.*“⁹ Vidíme, že obě cesty se po stránce jazykové přípravy nyní zcela překrývají, zůstávají tak odlišnosti pouze v dalších rovinách ediční práce: výběru, uspořádání a komentování materiálu. Zde naopak je zřejmá diferenciací přístupu „dokumentárního“ a „literárního“, a to třeba v praxi Literárního archivu PNP versus výbory typu *Lamentace Boženy Němcové* nebo *Intimní Mácha*.

Přínejmenším od devadesátých let, slovy Lenky Kusákové a Věry Brožové: „*v situaci, kdy se čtenář [...] výrazně odklání od ‚iluzivní‘ umělecké literární tvorby a preferuje více či méně autentickou výpověď deníkových záznamů či memoárové produkce...*“¹⁰ dochází k významnému nárůstu edic korespondenčního materiálu, jenž je nyní přijímán jako výrazně literarizovaný. Na tuto situaci nestihla příliš reagovat příručka *Textologie* z roku 1993, jejíž vznik však sahá do let osmdesátých. Reflektují ji ale skripta *Ediční příprava korespondence* z roku 2008, jejichž autorem je Petr Komenda a u nichž se zde chceme zastavit jen krátce.¹¹ V širokém literárněteoretickém záběru se zde výklad pohybuje na půdorysu, jenž je v české ediční teorii již vymezen: pojmenovávají se specifika edičních přístupů ke korespondenci jako k „dokumentu“, „literárnímu dílu“ a v rámci spisů. Tyto ediční volby jsou doprovázeny popisem dalších konsekventních edičních rozhodnutí o uspořádání, podobě a zaměření aparátu, v němž editor dle zvolené orientace komentuje buď převážně intertextové vazby s dílem, nebo klade důraz na údaje nutné k porozumění kontextu. Zvolený přístup může být pak podle Petra Komendy „podpořen“ i na rovině kompozice volbou např. abecedního či tematického uspořádání.

Ovšem místo pokusu o jasné odlišování obou přístupů je zde podle nás třeba vidět i tendenci opačnou. Pro oba zmiňované přístupy je dominantní chronologické uspořádání korespondence, ani aparáty dnešních edic korespondence nevykazují často jasné zacílení k jednomu z vymezených edičních přístupů, naopak snaží se pokrýt širší pole potenciálních uživatelů a tedy i vycházejí vstříc vícero možnostem čtenářských přístupů k vydávanému materiálu. Editor vydání korespondence musí, jak dokládá Mojmir Otru-

9 VODIČKA, Felix, VÍŠKOVÁ, Jarmila. Historické uvedení do dnešní situace ve vydávání literárních děl. In *Editor a text*. Red. Rudolf Havel a Břetislav Štorek. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 97–134; 2. vyd. Praha – Litomyšl: Paseka, 2006, s. 83–112. Cit. ze s. 100.

10 KUSÁKOVÁ, Lenka, BROŽOVÁ, Věra. Korespondence jako historický pramen a umělecký text. *Česká literatura*, 2005, roč. 53, s. 574–581. Cit. ze s. 575.

11 KOMENDA, Petr. *Ediční příprava korespondence*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008.

ba ve svém nevydaném textu ze začátku devadesátých let,¹² v komentářové části kompenzovat základní proměnu prvotní výpovědní intencionality korespondence při zveřejnění tiskem. Tento požadavek na komentář, jenž doplňuje informace a tím vyrovnává změnu funkce dopisu, přitom platí pro všechny typy vydání (čtenářské i vědecké, zaměřené na text-dokument i na literarizovaný text). Dochází tak de facto k dalšímu překrývání obou přístupů, k pokračování tendence, již jsme sledovali na rovině přípravy textu, tedy k postupnému sblížování i na jiných rovinách a k oslabování hranic mezi oběma typy vydání. Ediční interpretace korespondence směřuje k uplatnění obou kódů: dopis je nerušeně pojímán jako historický pramen-dokument a souběžně jako potenciálně umělecký text. Vidíme to jak v edici korespondence Boženy Němcové, tak v mnohém protichůdně pojaté edici korespondence Ladislava Klímy. Jako kdyby hybnost tohoto nového edičního přístupu ke korespondenci zrcadlila dnešní dynamické vnímání dopisového materiálu.

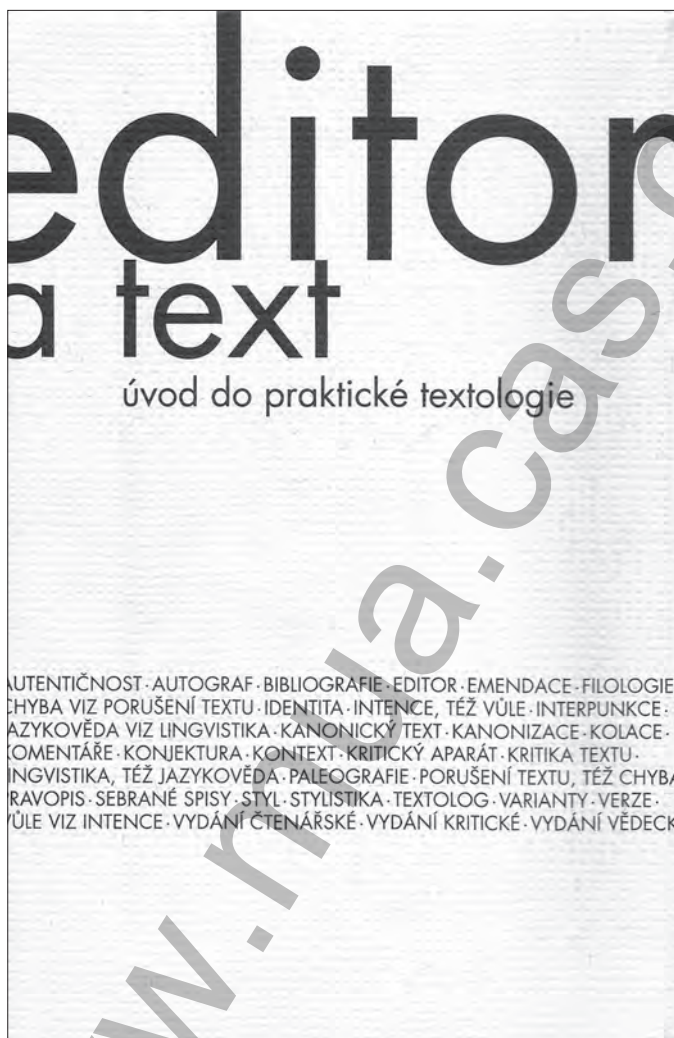
Resumé

The tradition of publishing correspondence in literary studies series

This paper summarizes the methodological approaches to correspondence in modern Czech editorial theory, from texts by Jan Jakubec to articles and principles put forward by e.g. Arne Novák, Rudolf Havel, Olga Svejková, Mojmír Otruba and lecture notes by Petr Komenda. It deals with the basic trends of individual approaches, which were indeed formed through the polarization (i.e. text-document vs. literarized text) in the conception of letter material, but it also follows the dynamics of the gradual rapprochement of these two procedures in editorial method, reflecting changes in the understanding of epistolary sources in literary studies.

Translated by Melvyn Clarke.

12 OTRUBA, Mojmír. Epistolografie jako záležitost textologická a ediční. První obhlédnutí problematiky. Strojopis. LA PNP, fond Mojmír Otruba. 10 s.

Editor a text. Úvod do praktické textologie, 2006

Edice a analýza korespondence Karla Havlíčka: úvodní informace

ROBERT ADAM

Edition and analysis of Karel Havlíček's correspondence: preliminary information

Abstract: The paper gives basic information about the project to come concerning critical publication and analysis of Karel Havlíček's correspondence: the why, who, and how. The paper is accompanied by the manual for transliteration used in the preliminary phase of the project.

Keywords: Karel Havlíček; correspondence; critical edition; language corpus.

Od počátku roku 2012 je na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v rámci pětiletého projektu Grantové agentury České republiky připravována kritická edice korespondence Karla Havlíčka (1821–1856).¹

Proč

1. Karel Havlíček patří k stěžejním osobnostem české historie. Jeho dílo a životní cesta symbolickým způsobem vypovídají o té fázi českého národního hnutí, která formulovala politický program a začala ho prosazovat. Jazykem své publicistiky zároveň Havlíček výrazně obměňoval normu kulturní variety českého jazyka a vytvářel základy stylu moderní české publicistiky.

2. Korespondence je významným pramenem jak pro poznání historie, tak i pro poznání dobového jazyka a dobových norem jazykové komunikace. Dosavadní lingvistické popisy jazyka doby národního obrození byly postaveny převážně na analýze textů umělecké literatury a textů odborných; k jazyku textů epistolárních přihlížely jen ve velmi omezené míře. Přitom dopis je žánr jednak výrazně mnohotvárný, tak jako jsou mnohotvárné funkce dopisů a vztahy mezi pisateli a adresáty, jednak často – v důsledku soukromého charakteru komunikace, a tedy i nižší míry jazykové autoregulace ze strany pisatele – mnohem bližší spontánní a neformální podobě komunikace. Analýza rozsáhlých korespondenčních celků, zahrnujících dopisy různých typů a psané různými pisateli, tak může obohatit naše poznání dobové jazykové situace i jazykového vývoje o významné nové aspekty. Období Havlíčkovy aktivní činnosti, tedy období okolo roku

1 Příspěvek vznikl v rámci tohoto projektu GA ČR č. 406/12/0691 Korespondence Karla Havlíčka.

1848, je přitom ve vývoji norem kulturní jazykové komunikace v češtině (jakož i souvztázných norem společenských) zásadní a přelomové. Přesně popsány nejsou zatím ani dobové vztahy češtiny a němčiny.

3. Havlíčkova korespondence zatím nebyla vydána v úplnosti. Jediný velký soubor Havlíčkovy korespondence vyšel zásluhou Ladislava Quise v roce 1903.² V průběhu 20. století byl doplňován (např. zásluhou M. Novotného a B. Nováka³) dílčími výsečemi zejména rodinné korespondence a několika čtenářskými výbory (např. Havlíček Borovský, 1990).⁴ Dosavadní edice zahrnovaly vždy jen určitý okruh adresátů; žádná z nich není moderní kritickou edicí. Mnoho dopisů bylo vydáno jen časopisecky, mnoho nebylo vydáno vůbec.

Kdo

1. V editorském kolektivu spolupracují jazykovědci a historikové. K prvním patří bohemisté Robert Adam, Karel Komárek a Lucie Rychnovská a bohémogermanista František Martínek, k druhým Magdaléna Pokorná a Petr Píša. Iniciátorkou prací a budoucí vědeckou redaktorkou edice je literární historička Jaroslava Janáčková. Při přípravě edice pomáhají rovněž doktorandi i pregraduální studenti. Poněvadž řada dopisů je psána v cizích jazycích, spolupracujeme s externími odborníky-jazykovědci; v případě jazyků po češtině a němčině nejhojněji zastoupených, totiž ruštiny a polštiny, jde o rodilé mluvčí těchto jazyků – bohemisty.

2. R. Adam, J. Janáčková, F. Martínek a M. Pokorná se v minulém desetiletí podíleli na přípravě kritické edice korespondence Boženy Němcové (Němcová, 2003–2007).⁵ Stejně jako tato edice vyjde i edice Havlíčkovy korespondence v Nakladatelství Lidové noviny.

Jak

1. Edice je koncipována jako kriticky ověřené čtenářské vydání (v jiné terminologii: jako vědeckopopulární). Snaží se vyhovět potřebám badatelů a zároveň být přístupná široké čtenářské obci – usiluje i o popularizaci Havlíčkova myšlenkového odkazu.

2. Prvním úkolem, během roku 2012 z velké části zvládnutým, je ohledat autografy všech dochovaných listů Havlíčkem psaných i jemu adresovaných (soukromých, úředních i redakčních) a pořídit jejich kvalitní digitální fotografie. Dopisových jednotek je

2 *Korespondence Karla Havlíčka*. Ed. Ladislav QUIS. Praha: Bursík a Kohout, 1903.

3 *Brixenské listy Karla Havlíčka bratru Františkovi*. Ed. Bohumil NOVÁK. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1957; *Havlíčkovy synovské listy ze studií*. Ed. Miloslav NOVOTNÝ. Praha: Topič, 1941.

4 HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *Strmé cesty. Z listáře, zápisků a vzpomínek*. Eds. Jaroslava JANÁČKOVÁ, Věra MENCLOVÁ. Hradec Králové: Kruh, 1990.

5 NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence I–IV*. Eds. Robert ADAM, Jaroslava JANÁČKOVÁ, František MARTÍNEK, Magdaléna POKORNÁ, Lucie SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Stanislav WIMMER. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003–2007.

přes tisíc, jsou uloženy z větší části v LA PNP, z menší v pražských i regionálních muzeích a archivech, ojediněle v institucích zahraničních. Všechny texty jsou dále postupně transliterovány podle zásad, které zde otiskujeme v příloze.

3. Současně shromažďujeme (vyhledáváme a skenujeme) veškeré dosavadní (tj. i novinové a časopisecké) edice dopisových jednotek patřících do celku Havlíčkovy korespondence.

4. V databázové tabulce evidujeme u každého dopisu následující údaje: 1. dataci; 2. jméno pisatele; 3. jméno adresáta; 4. vztah mezi pisatelem a adresátem; 5. místo napsání a místo určení; 6. typ dokumentu a formy jeho dochování; 7. místo uložení; 8. předchozí edice; 9. čísla pořizovaných fotografií; 10. fázi zpracování; 11. další informace (např. jazyk dopisu, pokud není český; pochybnosti o dataci či o tom, že jde o jednu dopisovou jednotku; údaj o zhoršené čitelnosti dokumentu nebo nízké kvalitě jeho fotografie; atp.). Fotografie uchováváme rozříděné podle institucí, v nichž jsou autografy uloženy, dále podle fondů, podle pisatelů/adresátů, podle dopisových jednotek.

5. Z transliterovaných textů bude vytvořen počítačový korpus, který metodicky naváže na elektronické korpusy korespondenčního materiálu vytvořené ve spolupráci Filozofické fakulty a Fakulty informatiky Masarykovy univerzity v Brně (naposled *Korpus odeslané a přijaté česky psané korespondence Bedřicha Smetany*, 2009⁶). Vyhledávání v nich je umožněno díky programu Bonito, fungují tudíž na stejné bázi jako Český národní korpus. Vyhledávat lze nejen konkrétní tvar, nýbrž i libovolnou sekvenci znaků. Korpus umožňuje vyhledat také informace o textových změnách (škrtech, prepisech, o tom, že pasáž byla připsána dodatečně, apod.) a informace o dopisové jednotce, z níž pochází každý jednotlivý doklad. Korpusovým zpracováním bude usnadněna a zpřesněna ediční práce: získáme informace o tom, kde všude se daný jev vyskytuje či jak je frekventovaný, bude možné sledovat i jeho rozložení z hlediska časového či žánrového apod.

6. Výchozím předpokladem je, že podoba edice bude do značné míry odpovídat podobě osvědčené v edici korespondence Boženy Němcové. Dopisy budou řazeny chronologicky, budou pravopisně normalizovány a doplněny věcnými vysvětlivkami, jazykovými charakteristikami pisatelů, kalendářiemi a obrazovou přílohou. Je však třeba zdůraznit, že v prvním roce přípravy edice se zatím konkrétními otázkami edičního zpracování textů nezabýváme. Nemáme tedy zatím stanovenou přesnou podobu transkripce textů, nemáme zodpovězenou otázku, zda volit tatáž transkripční pravidla pro všechny jazyky, zda volit tatáž transkripční pravidla pro texty číslované i pro texty otištěné pouze ve vysvětlivkovém aparátě atd.

7. Vedle edičního zpracování bude Havlíčkova korespondence rovněž podrobena všestranné (kvalitativní i kvantitativní) lingvistické analýze a interpretaci. Mimoto se pokusíme s její pomocí rekonstruovat „svět“ Karla Havlíčka: prohloubit znalosti o osobách, místech a institucích, o nichž je v dopisech zmínka, rekonstruovat sociální síť, do

6 *Korpus odeslané a přijaté česky psané korespondence Bedřicha Smetany*. [CD-ROM]. Brno: FF MU, 2009.

nichž byl Havlíček zapojen, zmapovat recepci a dobovou reflexi Havlíčkovy publicistické a politické činnosti, tak jak se odráží v dopisech, atp.

Příloha

Jako přílohu zde přetiskujeme zásady, jimiž se řídí transliterace Havlíčkovy korespondence. Zásady byly formulovány primárně pro česky psané dopisy, ale v maximální možné míře se snažíme aplikovat je i na epistolární materiál jinojazyčný. Transliteraci provádějí povětšinou studentští (pregraduální i postgraduální) spolupracovníci projektu; každý transliterovaný dokument je poté zkontrolován některým členem editorského kolektivu. Texty upravené podle těchto zásad nebudou publikovány v edici, nýbrž poslouží pro potřeby budování počítačového korpusu. S jeho pomocí budou pak texty edičně zpracovány (transkribovány) podle pravidel, která budou popsána v ediční zprávě.

Autory zde otiskovaných zásad jsou Robert Adam, František Martinek, Petr Píša a Lucie Rychnovská.

Zásady pro transliteraci korespondence Karla Havlíčka

Formát textových souborů

Soubor má příponu .doc. Jeho název je tvořen datem dopisu ve formátu RRRR-MM-DD a jménem pisatele/adresáta v obráceném pořadí (např. 1849-01-27 Brauner František; 1845-12-04 Čelakovskému Františku Ladislavu). V případě složitějších datací a v případě, že pisatelů/adresátů je víc, je základní formát názvu souboru modifikován v nejmenší možné míře: např. 1850-01 Havlíčkovi Františku; 1850-01-12před Havlíčkovi Františku; 1850-01-15_12 Havlíčkovi Františku; 1850-02-02_01-31 Havlíčkovi Františku. Datací rekonstruovanou, tzn. v dopise samém neuvedenou, značíme např. 1850-01-12[?] Havlíčkovi Františku.

Textový soubor je psán písmem Times New Roman (obyčejným bez zvláštního proložení), velikost 12, řádkování 1,5, zarovnání vlevo, bez odsazování zprava či zleva a bez mezer před odstavci a za nimi. Dvojmezery jsou odstraněny (nahradit sekvenci mezera mezera znakem mezera, dokud se neukáže počet nahrazení nula).

Začátek souboru je tvořen dvěma řádky psanými tučně: v prvním je datum (ve stejném formátu jako v názvu, tj. RRRR-MM-DD), ve druhém jména pisatele a adresáta (František Brauner K. H. nebo K. H. Františku Braunerovi) – pořadí jméno–příjmení je tedy opačné než v názvu souboru; pod tím se vynechá jeden řádek. Je-li celý dopis psán kurentem, napíšeme jakožto třetí řádek záhlaví: [psáno kurentem].

Jestliže je osoba, kterou evidujeme jako pisatele, pouze podepsána, ale dopis je psán jinou rukou, je tato skutečnost uvedena v hranatých závorkách na třetím řádku v záhlaví (pod datem a jménem pisatele a adresáta), např. [kromě podpisu psáno cizí rukou], [kromě podpisu psáno rukou písaře (jméno)]. Tuto informaci navíc zaneseme do poznámky v evidenční tabulce.

Údaj o tom, zda jde o čistopis, koncept, opis apod., v přepisu neuvádíme, tato informace je zanesena pouze do evidenční tabulky (viz sloupec G – typ dokumentu).

Složky a členění textu

Transliterujeme veškerý text v původním pořadí jeho složek (např. datum; oslovení; vlastní sdělení; rozlučková formule/podpis, je-li vyčleněn/a; postskriptum); je-li datum napsáno na konci, ponecháme ho na konci. Mezi složkami vynecháváme jeden řádek. Za textem transliterujeme adresu (nadepíšeme ji na zvláštní řádek v hranatých závorkách [Adresa:]), případně další údaje z obálky.

Předtištěná či vtačená záhlaví dopisních papírů nebo navštívenek přepisujeme pouze tehdy, pokud jsou součástí textu dopisu. Poštovní razítka přepisujeme ([Razítko: / PRAG 21. Feb.]), archivní a muzejní razítka nikoli. Pomocí hranatých závorek uvádíme u úřední korespondence i údaje o případném kolku.

Pozn. Lomítko v uvedeném příkladě znamená odsazení textu na nový řádek, v přepisu se tedy lomítko neobjeví.

Data jsou přepisována v původní podobě. „Hřbitovní“ podoba datace se zlomkem se přepisuje tak, že zlomek se vyznačí lomítkem a mezi ním a polovinou letopočtu se napíše mezerka (18 27/1 49). Vodorovná čárka nad letopočtem se přepisuje jako apostrof před letopočtem (*845) – apostrof napíšeme pomocí klávesové zkratky Alt 0146.

Nečitelný podpis přepíšeme takto: [nečitelný podpis].

Rozdělení textů na strany vyznačujeme: pořadí stran s výjimkou první uvádíme vždy na počátku strany v hranatých závorkách [7]; pokud je na rozhraní stran rozděleno slovo, přepisujeme ho celé na straně, kde začíná, a hranaté závorky s číslem následující strany uvádíme až za ním. Pokud pisatel popsal celou stranu a poté začal psát na jinou již popsanou stranu, do hranaté závorky vepíšeme před číslo strany „připsáno na stranu“. Ve vlastním textu dopisu (stejně tak i v postskriptech a přípisech) respektujeme dělení na odstavce, avšak nikoli na řádky; proto ani neregistrujeme dělení slov na koncích řádků. Dělení na řádky uchováváme v ostatních složkách textu: v oslovení, rozlučkové formulí, datu. Na samostatných řádcích pochopitelně uvádíme verše, položky výčtů apod., učinil-li tak i pisatel. Pokud jsou položky výčtu psány ve sloupcích, přepisujeme je lineárně pod sebou (tj. sloupce rušíme), avšak za poslední položku každého sloupce napíšeme v hranatých závorkách [konec prvního sloupce], [konec druhého sloupce], ... Nepoužíváme automatické formátování výčtů.

Stranové rozložení textu na stránce (vlevo versus vpravo) ignorujeme, každý řádek píšeme od levého okraje.

Obrázek v textu značíme tím, že na příslušné místo napíšeme do hranatých závorek [obrázek]. Informaci o výskytu obrázku/plánku/náčrtu v daném dopisu připišeme do posledního sloupce evidenční tabulky. Jestliže je k obrázku připojen popisek, uvedeme text popisku na konci dopisu (za případnými přípisy) v hranatých závorkách ([Popisek obrázku na s. 4: kuchyň / ložnice].

Pozn. Lomítko v uvedeném příkladě znamená odsazení textu na nový řádek, v přepisu se tedy lomítko neobjeví.

Cizí přípisy (včetně adresátových) jsou přepsány v závěru, a to v hranatých závorkách, a jsou uvnitř těchto závorek údajem psaným na samostatném řádku označeny za cizí, příp. je uvedeno, ke které části dopisu se vztahují: [Přípis cizí rukou: / text; Přípis adresáta k prvnímu odstavci strany 3: / text].

Pozn. Lomítko v uvedených příkladech znamená odsazení textu na nový řádek, v přepisu se tedy lomítko neobjeví.

Přílohu dopisu transliterujeme pouze tehdy, pokud ji tvoří text v zásadě epistolárního charakteru psaný tímž pisatelem nebo určený témuž adresátovi. Totéž platí i opačně, tzn. pokud je tělem sdělení text neepistolární (např. článek do novin) a epistolární ráz má pouze přípis, transliterujeme pouze přípis. Informaci o příloze nebo těle sdělení uvádíme na konci textu v hranatých závorkách: např. [součástí dopisu příloha – článek do novin]; [uvedený text připsán k článku zaslanému redakci novin].

Přepis znaků

Azbuku přepisujeme azbukou.

Kurent přepisujeme antikvou. Antkvu v dopisech psaných kurentem a také kurent v dopisech psaných antikvou značíme kurzívou.

Všechny písmenné znaky ponecháváme, jde-li o existující písmeno.

Ponecháváme tedy např. přehlasované litery *a* a *u* s obloučkem (to však nikoli v textu původně psaném kurentem), nad *i* a *j* však doplňujeme tečky, čárku nad *j* přepisujeme na tečku apod.

Písmena *m*, *n*, *a* s vodorovnou čárkou přepisujeme *mm*, *nn*, *aa*. Do hranaté závorky za dané slovo však v těchto případech doplňujeme informaci, že v originálu je litera s vodorovnou čarou: např. [m s vodorovnou čarou].

Ponecháváme dlouhé *f*. Dlouhé *f* s háčkem (pravopisnou variantu *ř*) přepisujeme jako *ř* (tj. háček + *f*).

Tečku a kroužek nad písmenem ve funkci háčku transliterujeme jako háček; stříšku nad písmenem ponecháváme.

Ligaturu *æ* přepisujeme speciálním znakem (00E6).

Háček/kroužek nad *c*, který v kurentním textu slouží pouze k odlišení písmena *c* od jiných znaků, v transliteraci nezohledňujeme. Přepisujeme ho pouze tehdy, pokud se vedle toho běžně vyskytují v textu písmena *c* bez háčku nebo pokud se nad písmenem vyskytují háčky dva.

Zkratky nerozepisujeme.

Značku zkratky (tj. znak vypadající jako číslice 6 psaná pod řádkem) přepisujeme jako tečku za daným zkráceným výrazem: např. *f*₆ bude přepsáno jako *f*.

Mezi číslicí a zkratkou měny děláme vždy mezeru (tedy i tehdy, pokud je pisatel zcela zřetelně píše dohromady): např. *500 fl.* Zkratku měny transliterujeme dle originálu

(s tečkou za zkratkou nebo bez ní): např. *f.*, *fl.*, *kr.*, *xr.*, *f CM*. Pokud je zkratka pro *zlatý* psána nečitelně, transliterujeme ji jako *fl*.

Zlomky vyznačujeme lomítkem, číslice kolem lomítka píšeme v plné velikosti: 1/2, ne ½.

Všechny typy podtržení převádíme při transliteraci na podtržení jednoduché; pokud je v rámci podtrženého úseku textu kratší úsek vyznačen dalším podtržením, označíme ho podtržením dvojitým. Přesah podtržení slova pod mezeru, případně až pod část sousedního slova ignorujeme a podtrhneme jen zvýrazněné slovo.

Podle funkce rozlišujeme spojovník (-) od pomlčky (–, tj. Alt 0150). „Dlouhou“ pomlčku (—, tj. Alt 0151) nepoužíváme. Jiná znaménka ve funkci spojovníku (dvojitý spojovník – „krátké rovnítko“, dvě svislé čárky) nahrazujeme spojovníkem.

Počáteční uvozovky přepisujeme znakem „, a koncové znakem “, ať už jsou v textu napsány jakkoli. Není-li zřejmé, zda jsou uvozovky počáteční, nebo koncové, napíšeme „, jsou-li dole, a “, jsou-li nahoře.

Závorky libovolného tvaru přepisujeme jako kulaté. Dvojtečky automaticky doprovázející závorky ignorujeme.

Respektujeme nestandardní počty teček za sebou (..;).

Respektujeme znaky napsané jako horní nebo dolní index.

Mezery okolo interpunkčních znamének (závorek, uvozovek, pomlček) klademe podle normy (tj. kolem spojovníku nikdy). Např. protože po tečce může následovat pouze mezera nebo interpunkční znaménko, případně číslice, přepisujeme zkratku *atd.* psanou s tečkami *a. t. d./a t. d.*

Značku upozorňující na pokračování textu na následující straně (/, ÷) ignorujeme.

Svislé čáry oddělující hustě napsaná slova ignorujeme.

Jestliže písmeno rekonstruujeme (např. pokud je psáno zcela na okraji strany a není možné je jasně identifikovat, pokud je okraj strany částečně odtržen, není zcela rozpoznatelné diakritické znaménko apod.), napíšeme do hranatých závorek méně pravděpodobnou verzi celého výrazu a za závorku variantu pravděpodobnější, např.: z [divochu] divochů.

Pokud písmeno/písmena rekonstruujeme a nemusíme přitom zvažovat možné varianty zápisu, pak do hranaté závorky přepíšeme to, co je v originálu čitelné, a místo nečitelných částí doplníme \ (zpětné lomítko), za závorku uvedeme celý rekonstruovaný výraz: např. [Kare\] Karel; [\avlič\] Havlíček.

Chybějící úseky, které nejsme schopni rekonstruovat, nahrazujeme trojtečkou v hranatých závorkách. Pokud je takový úsek uvnitř slova, klademe takovou sekvenci znaků bez mezer.

Textové úpravy

Škrty uvádíme tak, že dané slovo přepíšeme přeškrtnutě do hranatých závorek [škrtpis]; je-li škrť nečitelný, přepíšeme [?]. Přepis slova jiným slovem označíme jako škrť a výsledné slovo napíšeme za hranaté závorky: [sem] tam. Pokud se škrť vyskytuje

uvnitř slova, transliterujeme do hranatých závorek podobu s přeškrtnutím a za ni uvedeme podobu výslednou – např. [Rusinyi] Rusini; [jináak] jinak; je-li škrtnutelný, je na jeho místě škrtnutý otazník – např. [Rusin?i] Rusini. Přeškrtnutí „kudrlinky“ pod rozlišovací hranicí pravopisu ignorujeme. Škrtnutí označujeme dvěma sekvencemi hranatých závorek: [babička] [maminka] babička.

Dodatečně připsané úseky textu označujeme tak, že do hranatých závorek napíšeme poslední slovo (případně slovo plus interpunkční znaménko) úseku před vpiskem a první slovo (případně interpunkční znaménko a slovo) úseku za vpiskem a za hranaté závorky uvedeme výsledný text počínající posledním slovem úseku před vpiskem: např. [wyjewiwše důvěru] wyjewiwše mi důvěru. Dodatečně připsané písmeno označujeme tak, že do hranatých závorek napíšeme slovo v původní podobě a za ně slovo včetně vepsaného písmena: [wšk] však. Případný znak pro vkládání, např. hvězdičku, přitom nepřepisujeme.

Není-li jasné, zda jsou slova psána zvlášť, nebo dohromady, přepíše se pravděpodobněji verze a před daný úsek se do hranatých závorek doplní opačná možnost zápisu, např. [Milost paní] Milostpaní.

Změny pořadí slov vyznačujeme tak, že slova v původním pořadí napíšeme do hranatých závorek a za ně napíšeme slova ve výsledném pořadí.

Problematická místa v přepisu (např. místo psané cizím jazykem, jež přepisovatel není schopen číst, případné nejasnosti při aplikování transliteračních zásad, nerozluštěné pasáže) označujeme hranatými závorkami a současně zažlucením.

Resumé

Edition and analysis of Karel Havlíček's correspondence: preliminary information

Since January 2012, a critical popular edition of Karel Havlíček's correspondence is being prepared for publication at the Faculty of Arts, Charles University in Prague, with support of Czech Science Foundation. This five-year project is designed as interdisciplinary (historical as well as linguistic) and it builds on the publication and research of the correspondence of Božena Němcová. It is going to be the first complete edition of the letters both written by and addressed to Havlíček. All letters are being shot digitally and transliterated (the manual for transliteration is published here as an appendix); then, a computer language corpus of Karel Havlíček's correspondence will be built, which—among others—will help in achieving accuracy of the editorial processing.

Translated by Robert Adam.

Edice korespondence Pražského lingvistického kroužku¹

MARIE HAVRÁNKOVÁ

The Prague Linguistic Circle correspondence series

Abstract: This paper deals with the forthcoming Prague School in Correspondence series, including letters addressed to representatives of the Prague Linguistic Circle, e.g. Bohuslav Havránek, Roman Jakobson, Jan Mukařovský, Vilém Mathesius and Bohumil Trnka from 1923 to 1989.

Keywords: linguistics; linguists; Prague Linguistic Circle; Prague School; structuralism; correspondence.

Korespondence Pražského lingvistického kroužku (PLK) již byla částečně publikována v několika svazcích. V roce 1994 vyšly péčí Jindřicha Tomana v Michiganu dopisy představitelů formalistické a strukturalistické lingvistiky,² v níž jsou zahrnuti i pražští lingvisté. Vzájemná korespondence zakládajících členů Kroužku, Bohuslava Havránka, Romana Jakobsona, Viléma Mathesia, Jana Mukařovského a Bohumila Trnky, je zachycena ve dvou edicích vydaných v Praze, které odrážejí ve vzájemných dopisech odborného charakteru i projevy vřelého přátelství,³ jejich základem jsou dopisy dochované v bohaté epistolární pozůstalosti B. Havránka. Vychází z ní do značné míry i nově připravovaný dvoudílný soubor *Pražská škola v korespondenci. Dopisy z let 1923–1989* (eds. Marie Havránková a Vladimír Petkevič), který otevírá strukturalistický příběh Kroužku širším souvislostem: jsou v něm shromážděny dopisy adresované vůdčí pěti-
ci Kroužku jak ze zahraničí, tak z domova.⁴ První díl obsahuje dopisy od zahraničních strukturalistů, z nichž se někteří postupně stali i členy Kroužku. Druhý díl pojímá korespondenci od ruských nebo ukrajinských imigrantů žijících v dvacátých i třicátých le-

- 1 Příspěvek vznikl v rámci grantového projektu Pražský lingvistický kroužek II, v domácí i zahraniční korespondenci svých členů, 405/07/1097.
- 2 TOMAN, Jindřich (ed.). *Letters and Others Materials from the Moscow and Prague Linguistic Circles, 1912–1945*. Michigan: Ann Arbor, 1994.
- 3 HAVRÁNKOVÁ, Marie, TOMAN, Jindřich (eds.). *Quadrilog. B. Havránek, Z. Havránková, R. Jakobson, S. Pirková-Jakobsonová: vzájemná korespondence 1930–1978*. Praha: Karolinum, 2001; HAVRÁNKOVÁ, Marie (ed.). *Pražský lingvistický kroužek v korespondenci. Korespondence z let 1923–1972*. Praha: Academia, 2008.
- 4 Dopisy jsou uloženy ve fondech jmenovaných vědců v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, v Archivu Masarykovy univerzity, ve Slovanské knihovně Národní knihovny ČR a ve fondu Pražský lingvistický kroužek v Archivu Akademie věd ČR.

tech v Praze (kromě N. S. Trubeckého, který působil ve Vídni), kteří převážně členy Kroužku byli, a od první i druhé generace českých strukturalistů. V edici je shromážděno téměř 600 dopisů od 60 pisatelů.

Vědecká činnost PLK byla bohatá. Do roku 1952 se konalo 314 přednáškových a debatních schůzí,⁵ vyšlo 8 svazků sbírky *Travaux du Cercle linguistique de Prague* (dále TCLP),⁶ 6 svazků *Studii Pražského lingvistického kroužku*,⁷ 11 ročníků *Slova a slovesnosti* (1936–1949), byly vydány bibliografie prací prof. F. Trávníčka, F. Wollmana a V. Mathesia⁸ a čtyři větší kolektivní publikace (*Charisteria Mathesio, Spisovná čeština a jazyková kultura, Torzo a tajemství Máchova díla, Čtení o jazyku a poezii*).⁹

Strukturální lingvistika a fonologie se začaly rozvíjet na 1. mezinárodním lingvistickém kongresu v Haagu v roce 1928, na němž se odehrálo i první veřejné vystoupení Pražské školy a na němž se Mathesius, Trubeckoj, Jakobson a Karcevskij, ještě každý sám za sebe, setkali se zástupci Ženevské školy, Ch. Ballym a A. Sechehayem. Jako celek se pražští lingvisté poprvé představili na 1. slavistickém sjezdu v roce 1929 v Praze *Tezemi Pražského lingvistického kroužku*.¹⁰ Kroužek pak připravoval pro 2. mezinárodní kongres lingvistů v Ženevě projekt fonologické terminologie a zásady fonologické

- 5 ČERMÁK, Petr, POETA, Claudio, ČERMÁK, Jan. *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech*. Praha: Academia, 2012, s. 27–356 (kap. Kroužek ve světle archivních dokumentů).
- 6 *Mélanges linguistiques dédiés au Premier Congrès des Philologues slaves*. TCLP 1. Praha: Jednota československých matematiků a fyziků (dále JČMF), 1929; JAKOBSON, Roman. *Remarques sur l'évolution phonologique du russe comparée à celle des autres langues slaves*. TCLP 2. Praha: JČMF, 1929; TRNKA, Bohumil. *On the Syntax of the English Verb from Caxton to Dryden*. TCLP 3. Praha: JČMF, 1930; *Réunion phonologique internationale tenue a Prague (18–21/XII 1930)*. TCLP 4. Praha: JČMF, 1931; TRUBECKOJ, N. S. *Morphonologie. Description phonologique du russe moderne*, 2. TCLP 5/2. Praha: JČMF, 1934; *Études dédiées au Quatrième congrès de linguistes*. TCLP 6. Praha: JČMF, 1936; TRUBECKOJ, N. S. *Grundzüge der Phonologie*. TCLP 7. Praha: JČMF, 1939; *Études phonologiques dédiées à la mémoire de M. le Prince N. S. Trubetzkoy*. TCLP 8. Praha: JČMF, 1939.
- 7 HRABÁK, Josef. *Staropolský verš ve srovnání se staročeským*. Studie PLK 1. Praha: PLK, 1937; INDRÁ, Bohuslav. *Havlíčkovy práce o verši české lidové písně*. Studie PLK 2. Praha: PLK, 1939; HRABÁK, Josef. *Smilova škola. Rozbor básnické struktury*. Studie PLK 3. Praha: JČMF, 1941; SKALIČKA, Vladimír. *Vývoj české deklinace*. Studie PLK 4. Praha: JČMF, 1941; HORÁLEK, Karel. *Staré veršované legendy a tradice*. Studie PLK 6. Praha: Svoboda, 1946; SYCHRA, Antonín. *Hudba a slovo v lidové písni. Příspěvky k strukturální analýze vokální hudby*. Studie PLK 5. Praha: Svoboda 1948.
- 8 *Soupis prací Františka Trávníčka a Franka Wollmana k jejich padesátce*. Praha: PLK, 1938; *Soupis prací Viléma Mathesiusa*. Praha: Anglický seminář a PLK, 1947.
- 9 *Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario a discipulis st Circuli linguistici Pragensis sodalibus oblata*. Praha: PLK, 1932; *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Uspoř. Bohuslav Havránek, Miloš Weingart. Praha: Melantrich, 1932; *Torzo a tajemství Máchova díla*. Uspoř. Jan Mukařovský. Praha: Fr. Borový, 1938; *Čtení o jazyce a poezii*. Uspoř. Bohuslav Havránek, Jan Mukařovský. Praha: Družstevní práce, 1942.
- 10 ČERMÁK, Petr, POETA, Claudio, ČERMÁK, Jan. *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech*. Praha: Academia, 2012, s. 547–575 (kap. Kolektivní vystoupení Kroužku).

transkripce, a proto v prosinci 1930 uspořádal metodologicky zaměřenou Mezinárodní fonologickou konferenci, jíž se zúčastnila řada zahraničních jazykovědců z osmi evropských zemí. O rok později byly na 2. mezinárodním kongresu lingvistů v Ženevě (1931) zásady Pražského lingvistického kroužku týkající se fonologie a jejího zkoumání schváleny.

S přijetím koncepce Pražské školy na mezinárodních kongresech, na zahraničních setkáních apod. se rozvíjela i korespondence se zahraničními lingvisty, a to především v klasickém období Pražské školy v letech 1930–1938 a krátce po válce do roku 1948. V naší edici je toto období činnosti Pražské školy zachyceno v řadě dopisů týkajících se odborné problematiky pojednávané na fonologické konferenci v roce 1930, je zastoupeno dopisy strukturalistů Ženevské školy zaměřenými na soudobý výzkum fonologie (těchto dopisů se celkem zachovalo devět), a strukturalisty Kodaňské školy (L. Hjelmslev a V. Brøndal) dokládajícími bohatou odbornou součinnost Pražského a Kodaňského lingvistického kroužku. Ojedinelá je korespondence s Louis Hjelmslevem, která potvrzuje i úzké přátelské kontakty mezi Prahou a Kodaní a po roce 1945 i Bratislavou. K dispozici máme 31 dopisů Hjelmslevových z let 1934 až 1948, s krátkou přestávkou ve válečných letech od roku 1941, adresovaných převážně B. Havránkovi: dopisy pojednávají o setkávání, organizaci přednášek, výměně publikací, příspěvcích pro *Slovo a slovesnost* či organizování společného projektu mezinárodního časopisu *Acta linguistica*. Nacházíme v nich však také upřímná slova o přátelství, společně prožitých chvílích na procházce Prahou nebo v domácnostech Havránka či Mukařovského. K dopisům z ciziny se řadí další dopisy od lingvistů z Francie, Holandska, Rakouska, Německa, Itálie nebo Ameriky.

Zakládající listinu PLK poté, kdy se Kroužek ustavil jako organizovaný spolek (zpočátku působil od roku 1926 jako volně sdružení), podepsalo 19 členů. V roce 1936, v desetiletém výročí PLK bylo ve výroční zprávě uvedeno 36 jmen. Na půdě Kroužku se kromě hostů od počátku scházeli i jazykovědci z pražské německé univerzity, Slováci, kteří vystudovali nebo působili v Praze, imigranti ze Sovětského svazu nebo z Ukrajiny. Lingvistická i literárněvědná společnost Kroužku, jejíž dopisy představujeme, byla národnostně velmi pestrá. V roce 1920 přijel Roman Jakobson jako překladatel mise Červeného kříže, S. I. Karcevskij učil v Praze v letech 1922–1927 na ruské vysoké škole, N. S. Trubeckoj přijížděl z Vídně, na jejíž univerzitě přednášel od roku 1922 až do své smrti roku 1938, Dmytro Čyževskij působil v letech 1923–1932 na Ukrajinském svobodném pedagogickém institutu a na Ukrajinské svobodné univerzitě, Petr Bogatyrev žil v Československu v letech 1921–1939, v letech 1934–1940 působil jako etnograf na Komenského univerzitě v Bratislavě. S Kroužkem je spolu s dalšími spjat i Alexander Isačenko, který studoval ve Vídni a v Praze, ale v Bratislavě přednášel až za války a po roce 1945 až do roku 1968 působil na Univerzitě Palackého v Olomouci a v Ústavu jazyků a literatury ČSAV. Tito „ruští přednášeči“, jak je nazýval Vilém Mathesius, přinesli do Prahy formalismus a do roku 1930 tvořili celou jednu třetinu přednášejících v Kroužku; jejich dopisy také tvoří významnou část celé edice.

Z německé univerzity se stali členy Kroužku bohemista Eugen Rippl, indoeuropeista Friedrich Sloty, muzikolog Gustav Becking, sociolog Petr Savickij, filozofové Emil Utitz a Ludwig Landgrebe a slavista Gojko Ružičić. V Kroužku nepřednášeli často, kromě Beckinga, který zde proslovil tři přednášky, jež posluchače zaujaly.

Ze slovenských lingvistů se stal v roce 1931 věrným a korespondujícím členem Kroužku Ludovít Novák (jeho dopisy jsou z let 1930–1969), který si s Havránkem dopisoval po celý život. Do jeho korespondence se ve třicátých letech promítají i otázky pronikání strukturalismu na Slovensko a problematika jazykového osamostatnění slovenštiny; promítají se do ní i Novákovy těžké životní osudy, ovlivněné politickou situací po roce 1945. Ostatně ideologické potíže vyčteme i z dopisů Vachkových a Isačenkových, oba se také úspěšně obraceli na Havránka s prosbou o pomoc, aby se udrželi v oboru.

Z českých lingvistů a literárních vědců jsou ve druhém dílu edice zastoupeni významně Josef Vachek (dopisy z let 1937–1989) a Felix Vodička (z let 1941–1974), z první generace strukturalistů pak Jan Rypka (z let 1932–1977), Oldřich Hujer (z let 1924–1940), J. M. Kořínek (z let 1934–1945), Otakar Fischer (z let 1925–1937), René Wellek (z let 1928–1949). Celý soubor domácí korespondence, dokreslující řadu vědeckých aktivit i životních situací, doplňují dopisy s představiteli umělecké avantgardy, dosud jen částečně známé: s Vítězslavem Nezvalem (z let 1927–1937), Vladislavem Vančurou (z let 1937–1941), Jindřichem Honzlem (z let 1940–1943), Miladou Součkovou (z let 1934–1945) a Jaroslavem Seifertem (z let 1966–[1976]).

Máme-li tuto korespondenci charakterizovat, můžeme říci, že je to tematická korespondence, odborná, rozsáhlá, pokrývající období šedesáti let 20. století. Je publikována převážně poprvé a jde až na výjimky o korespondenci přijatou. Je mnohojazyčná: dopisy jsou psány česky, francouzsky, německy, anglicky, rusky a slovensky, a stává se také, že jeden pisatel psal více jazyky. Například Hjelmslev psal Havránkovi a Mukařovskému francouzsky, výjimečně německy, Mathesiovi a Trnkovi anglicky, německy také výjimečně. Brøndal napsal tři dopisy Trnkovi a dva Havránkovi a psal většinou francouzsky, případně anglicky. Celá korespondence se rozpadá na korespondenci zahraniční cizojazyčnou a na domácí pražskou, která je nejen česká, ale také cizojazyčná, protože na pražské půdě Kroužku významně působili cizinci, kteří psali různými jazyky: např. N. S. Trubeckoj, který je tradičně řazen do pražské skupiny, psal z Vídně německy, Petr Bogatyrev psal téměř vždy rusky, učenci z německé univerzity psali dopisy většinou německy a Isačenko s Novákem psali dílem česky, dílem slovensky. V celém souboru tvoří cizojazyčné dopisy zhruba polovinu.

Dopisy jsou proto uspořádány podle osobností (nikoliv jazyků) a podle toho, do kterého okruhu pisatelé patřili: vnější okruh korespondence PLK tvoří dopisy čistě zahraniční, vnitřní okruh dopisy „pražské kroužkové“, tzn. české (případně slovenské) a cizojazyčné. Dopisy jsou dále u každé osobnosti uspořádány chronologicky s označením, kterému adresátu jsou určeny, a vysvětleny komentáři.

Při ediční přípravě textů korespondence Pražské školy vyvstaly základní otázky:

1. Jak edičně připravit cizojazyčné texty? V originální podobě, nebo přistoupit k úpravám, opravovat chyby?
2. Vydat pouze originály, nebo pouze překlady, nebo obojí?
3. Jak vydat vedle cizojazyčných textů // překladů české texty? Mohou vedle sebe stát neopravené originály a editované české texty?

Obdobnou problematiku vydávání různojazyčných textů řeší editoři různě, na základě konkrétního materiálu a také podle toho, jakým čtenářům je edice určena. Např. v posledních letech v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR (dříve Masarykově ústavu AV ČR) při vydávání korespondence T. G. Masaryka v edici věnované Masarykově korespondenci se slovenskými veřejnými činiteli,¹¹ obsahující české i slovenské dopisy, editor J. Rychlík uvádí, že slovenské dopisy „jsou reprodukovány tak, jak byly napsány“, s výjimkou případů úprav podle současného slovenského pravopisného úzu (sjednocení koncovek v přičestí minulém, psaní předložek a předpon s/z), které vychází ze zásad „*editorské praxe na Slovensku*“.¹² Dopisy amerických Slováků psaných T. G. Masarykovi, často velmi nesrozumitelné, byly ponechány v původním znění. Znamená to, že se v této edici řídili ediční praxí obvyklou v daném jazyce, ale dopisy psané mimo jeho normu, nesprávně, neopravovali a uplatnili vedle sebe dvojí přístup ke zveřejnění textu.

V edici T. G. Masaryk a Ukrajinci,¹³ kterou vydal E. Topinka jako předseda České besedy ve Lvově a která je vlastně připravena pro Ukrajince, byla naopak zdůrazněna dokumentárnost materiálu. Většina dokumentů (převážně dopisů) je zde psána česky (často špatnou češtinou), část ukrajinsky (s chybami), několik dopisů je psáno směsicí ukrajinštiny a ruštiny, část francouzsky. Všechny dokumenty se uvádějí „*beze změn, zachována je dokonce i vnější podoba: rozmístění textu na archu, zvláštnosti písma (rozměr, tučné či obyčejné atp.)*“.¹⁴ V této edici neprováděli žádné úpravy a u dokumentů psaných česky či francouzsky připojili jejich překlad do ukrajinštiny. Editor tedy zvolil jeden přístup, ale ediční poznámka neuvádí, jak se překladatel vyrovnal s chybami originálů.

Edice *Pražská škola v korespondenci* je určena českým i cizojazyčným čtenářům. Proto zpřístupňujeme cizojazyčné dopisy v originálu i v překladu; české dopisy jsou textově připraveny obvyklým způsobem podle současných textologických zásad. Vzhledem k rozsahu materiálu jsme připravili v knižní podobě celou korespondenci česky, tzn. že budou publikovány překlady cizojazyčných dopisů spolu s českými. Originální texty dopisů bez oprav i s chybami budou přiloženy v prepisech elektronicky na CD disku. K rozhodnutí překládat dopisy přispělo zejména to, že dopisy budou přístupnější v českém prostředí, protože málokdo i z odborných čtenářů ovládá perfektně všechny zastou-

11 RYCHLÍK, Jan (ed.). *Korespondence T. G. Masaryk – slovenští činitelé (do r. 1918)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008.

12 Tamtéž, s. 160–161.

13 TOPINKA, Evžen (ed.), *Tomaš Masaryk i Ukrajinci*. Eviv: Centr Jevropy, 2010.

14 Tamtéž, s. 9.

pené jazyky. Needitované originální dopisy budou zase přístupnější pro další zájemce, a to ve funkci sice cizojazyčné, ale další verze textu.

Tím byl sjednocen i ediční přístup v knižním souboru, protože překlady publikované v současné pravopisné normě – a jiné těžko můžeme vytvořit – budou odpovídat úpravě českých dopisů podle ní. Všechny další ediční postupy, nejen ty pravopisné, jsme uplatnili u českých dopisů i u překladů dopisů stejně.

Při textové přípravě českých dopisů nevznikaly nijaké závažné problémy. Pisatelé ve svých jazykově kultivovaných projevech používali často progresivní pravopisné zásady, které vznikaly v Pražské škole. V edici jsme přihlíželi k charakteru textů a nijak nenařušovali osobitost stylu jednotlivých pisatelů i formu jejich projevu. Respektovali jsme hláskovou kvantitu i kvalitu slov, nezasahovali ani do tvaroslovných jevů, podle dnešní normy jsme upravovali psaní *s*, *z* u předložek v genitivu a u předpon, psaní přejatých slov a příslovečných spřežek. Podle Pravidel jsme sjednocovali psaní velkých písmen.

Jména osob jsme opravovali co do správnosti i pravopisu. Pokud se týče pravopisu, tak ten jsme upravovali zvláště tam, kde psací stroj s českou abecedou nepojal znaky cizích abeced a naopak. Pisatelé dopisů také měli ve zvyku vypomáhat si nejrůznějším zkracováním slov. Formálně zkracovaná nebo šifrovaná jména osob rozepisujeme a uvádíme v hranatých závorkách. Ustálené zkratky nebo zkratky názvů časopisů a také, které jsou charakteristické pro vědecký styl, na který byli pisatelé zvyklí, ponecháváme (zkratky se ovšem vyskytují i vedle často rozepsaných tvarů). Zvláštní pozornost jsme věnovali číslovkám; číslice upravujeme jen v nezbytných případech, uvozovky u titulů článků a knih rušíme.

Data dopisů uvádíme v podobě, v jaké je zaznamenali pisatelé. Místo odeslání, není-li uvedeno a dá-li se určit podle razítka, uvádíme v hranatých závorkách. Podpisy pisatelů ponecháváme v původní podobě. Jasně omyly v textu upravujeme, stejně jako překlepy v kopiích Havránkových dopisů, které byly pravděpodobně v originálu opraveny. Škrty nezaznamenáváme.

Resumé

The Prague Linguistic Circle correspondence series

This paper deals with the forthcoming Prague School in Correspondence series, including letters addressed to representatives of the Prague Linguistic Circle, e.g. Bohuslav Havránek, Roman Jakobson, Jan Mukařovský, Vilém Mathesius and Bohumil Trnka from 1923 to 1989. This innovative documentary collection presents letters from members of the Geneva and Copenhagen schools and a pleiad of other European structuralists, as well as from Czech scholars and figures from the first and second structuralist generations working in Prague.

Translated by Melvyn Clarke.

Básník pod tlakem kulturní politiky komunistické totality (Edice výběru z přijaté korespondence Františka Hrubína z let 1950–1966)

RENATA FERKLOVÁ

**Poet under pressure from totalitarian Communist cultural policy
(Series of selected correspondence received by František Hrubín, 1950–1966)**

Abstract: The study focuses on the rhymed drama for children by František Hrubín, inspired by the classical fairy tale *Sleeping Beauty*, written in 1950. The edition from the František Hrubín fund, has two parts. The first part contains the correspondence regarding the drama; the second part is a selection of letters by various authors, which illustrate the trends of that time and servant-like position of artists in the time of communist power monopoly.

Keywords: František Hrubín (1910–1971); *Sleeping Beauty*; Czech literature of the 20th century; children literature; theatre for children; fairy tale drama; communist totalitarian regime in Czechoslovakia; culture politics of the 1950's in Czechoslovakia; private correspondence edition.

Totalitní režim, totalitní stát – přívlástek těchto politologických termínů je odvozen z latinského *totus* = celý. Znamená to tedy, že takový režim, takový stát si činí nárok na ovládnutí celého člověka ve všech oblastech jeho společenského, soukromého i duchovního života, resp. celé společnosti v duchu té které ideologie. Jedním z kroků, jak dosáhnout této „celostní jednoty“, je i ovládnutí kultury v nejšířším rozsahu tohoto pojmu. Tedy i přísná regulace – možná bychom mohli použít i termínu reglementace, bereme-li konkrétně v úvahu různá usnesení několika sjezdů strany – v tvůrčí umělecké oblasti. Ta byla po nástupu monopolu politické moci KSČ v únoru osudového roku 1948, zvláště pak na přelomu let 40. a 50., podrobena tzv. kulturní politice KSČ, determinována a deformována politikou tzv. ostrého kurzu, stalinským „zostřováním třídního boje v období výstavby socialismu“, centralizací a byrokratizací, ale také čistkami od „nespolehlivých žvlů“.¹

1 K situaci na poli kultury srv. např.: KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura. Sovětizace české kultury 1948–1950*. Praha: Libri, 2004; KUSÁK, Alexej. *Kultura a politika v Československu 1945–1956*. Praha: Torst, 1998; KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*, 2 sv. Praha: Academia, 2012.

V obecném povědomí, které si přinášíme ze škol, v povědomí historiků i literárních historiků panuje přesvědčení, že pro básníky unikající sevření diktátu socialistického realismu a třídního boje byla poezie pro děti klidným a bezpečným přístavem.² Bylo tomu skutečně tak? Jakým tlakům museli i tito tvůrci „únikového“ žánru čelit, jaké nové požadavky na ně byly kladeny, jakým vichřicím museli čelit i v tomto „závěťí“? K zodpovězení, nebo opatrněji k načrtnutí odpovědi na tuto otázku jsme si vybrali příklad básníka milovaného generacemi rodičů i dětí – Františka Hrubína. V kritické době přelomu 40. a 50. let byl v oblasti poezie pro děti uznávaným (a dětmi milovaným) mistrem. Na toto téma bylo již napsáno dost, nebudeme tu nyní opakovat, co vyslovili jiní.³ Sám milující otec dvou dětí, Jitky a Vítka, intenzivně prožíval obsah i zodpovědně promyšlel formu své tvorby.⁴ Jako renomovaný básník se silným sociálním citěním se stal předmětem zájmu nastupující moci, ocitl se v centru dění ve smyslu očekávání a požadavků direktivně určené ideologie. Jak se s tím vyrovnával? V polovině 20. století byla akcentována společenská „funkce kultury, její výchovný význam, optimismus, aktuálnost a především její závislost na vládnoucí ideologii“.⁵ Jaká tedy byla společenská objednávka? Je možné vysledovat poměr mezi kulturně politickými požadavky na straně jedné a očekáváním čtenářů na straně druhé? Byly odlišné, nebo je budovatelský entuziasmus levicové části společnosti sjednotil?

Odpovědi na tyto otázky nemůžeme najít ani v úředních dokumentech, ani v oficiálních projevech, prohlášeních, programech. Zdrojem pro hledání společenské atmosféry nám může být soukromá korespondence, resp., abychom byli přesnější, přijatá korespondence osobní i úřední povahy. Edice korespondence, kterou zde předkládáme, aby mohla dostát svému shora vytčenému úkolu postihnout básníka pod tlakem kulturní politiky komunistické totality, sleduje několik dílčích cílů. Jednak představit Hrubínovu divadelní hru pro děti z roku 1950 Šípková Růženka, kterou autor neubráníl před dobovými tendencemi,⁶ a proto ji sám nechal zapadnout do zapomnění, jednak postihnout

2 Srv. např.: KUSÁK, Alexej. *Kultura a politika v Československu 1945–1956*. Praha: Torst, 1998, s. 372–373; CATALANO, Alessandro. *Rudá záře nad literaturou. Česká literatura mezi socialismem a undergroundem (1945–1959)*. Brno: Host, 2008, s. 208.

3 Např.: HEŘMAN, Zdeněk, BRABEC, Jiří, KARFÍKOVÁ, Věra, FORMÁNKOVÁ, Věra. *Čtyři studie o Františku Hrubínovi*. Bibliografii Hrubínova díla sestavil Josef Stradel. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy (dále SNDK), 1960; TOMAN, Jaroslav. František Hrubín – moderní klasik dětské poezie. In *Literární archiv*, č. 42, Praha: Památník národního písemnictví (dále PNP), 2010, s. 9–25; ČENKOVÁ, Jana. Zpívá-li básník o dětství. In *Literární archiv*, č. 42, Praha: PNP, 2010, s. 27–39; URBANOVÁ, Svatava. *Metamorfózy dětské literatury. Přehled české literatury pro děti od roku 1945 do současnosti*. Olomouc: Votobia, 1999.

4 FREY, Jaroslav. *Knihovnická kronika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, s. 111–114 (kap. Říkáme si s Hrubínem).

5 KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura. Sovětizace české kultury 1948–1950*. Praha: Libri, 2004, s. 121.

6 Je zachován exemplář cyklostylovaného vydání v Československém divadelním a literárním vydavatelství z roku 1951, kde je na (nečíslované) s. [2] se seznamem osob vygumovaná, již obtížně čitelná, původně tužkou psaná poznámka rukopisem velkými tiskacími písmeny: „1/ Závěr poplat-

a čtenářům této edice ilustrovat komplikovanou a obtížnou společenskou situaci tvůrčího umělce od začátku 50. let 20. století, a to jak ve vztahu k reprezentantům, resp. vykonavatelům a dohlížitelům moci, tak ve vztahu ke kulturní veřejnosti v jejich oficiálních i privátních představitelích, tak i – drobnou sondou – v soukromém okruhu blízkých přátel. Smyslem této edice je ukázat na konkrétním listinném materiálu nejen okolnosti vzniku díla a jeho recepci v širokém kontextu společenského a kulturně politického klimatu 50. a 60. let 20. století, nejen postavení spisovatele v této objektivně dané historické situaci, ale i básníkův subjektivní prostor. Korespondenci tu tedy nepředstavujeme v její tradiční komunikační funkci: jako vzájemné sdělování, sdílení, poznávání, prostě jako vztah, ale interpretujeme ji jako oznámení, jako zprávu o atmosféře doby, zprávu o nemoci a destrukci společnosti, zprávu o lidské úzkosti, smutku, obranném kruhu, ale i jako vzkaz z minulosti o stavu společnosti, která se až příliš lehkomyšlně vzdávala své svobody.⁷

Naše edice má dvě rozdílně koncipované části. První se týká pohádkové hry pro děti Šípková Růženka a její časový rozsah zaznamenáváme mezi léty 1950–1974. Na začátku musíme upozornit, že František Hrubín není uváděn jako jediný autor této hry, spoluautorkou je Ludmila Burešová, členka Pražského městského divadla pro mládež. O tom, jak toto spoluautorství vzniklo, se můžeme jen dohadovat. Na přelomu 40. a 50. let divadla ve snaze získat nové původní hry odpovídající nové estetice, resp. novým kritériím umělecké tvorby („*Kritériem jest nyní poměr k vládnoucímu pracujícímu lidu, poměr k dělnictvu, poměr k socialismu*“⁸) musela autory nejen vyhledávat, oslovovat, ale aktivně se účastnit i jejich práce, utvořit „*tvůrčí kolektivy, v nichž každá nová hra je ještě před uvedením široce prodiskutována, kde přímo rostou kádry nových autorů*“⁹. Je velmi pravděpodobné, že tato spolupráce režisérky se konala v rámci takového „tvůrčího kolektivu“.

(č. 1) Bohužel se nám nezachovala korespondence Ludmily Burešové, máme k dispozici jen koncept Hrubínovy odpovědi. Ta svědčí o zřejmých zásadních požadavcích na změny textu. Představu o jejich rozsahu si můžeme udělat z Hrubínovy rozhořčené odpovědi. Některým změnám zřejmě vyhověl (ve stavbě pohádky a dialogů), o těch

ný padesátým letům. 2/ Pokusit se sehnat originál Hrubínův, ne úpravu.“ Divadelní ústav Praha, knihovna, sign. B 689.

7 Proto také, s výjimkou Hrubínova konceptu dopisu Ludmile Burešové, publikujeme pouze korespondenci přijatou, ostatně tu Hrubínovu, na niž některé dopisy reagují, ani nemáme a nemůžeme mít k dispozici. Výjimku tu tvoří literární pozůstalost Jarmily Hanzálkové, v níž jsou uloženy dva dopisy, týkající se hry o Šípkové Růžence. Prvním je dopis Jarmily Hrubínové, která vyřizovala manželovu korespondenci a poslala výtisk hry, druhým je poměrně dlouhý přátelský Hrubínův dopis z roku 1956, který se převážně týká knihy J. Hanzálkové *Družina radosti*, kterou Hrubín chválí. Abych udržela jednotu edice a nezatěžovala ji jinými tématy, rozhodla jsem se nakonec tyto dva dopisy nepublikovat, ale citovat zde v textu studie a znovu v poznámkách k edici pouze krátkou, ale velmi důležitou část dopisu týkající se okolností úprav Šípkové Růženy.

8 KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura. Sovětizace české kultury 1948–1950*. Praha: Libri, 2004, s. 128.

9 KRYŠTOFEK, Oldřich. *Tři české premiéry Pražského městského divadla pro mládež. Štěpnice, 1950–1951*, roč. 4, s. 206.

se už nic bližšího nedozvíme. Jakékoliv další změny odmítal, koncept končí rázným a konečným rozhodnutím: „*v tomto smyslu nebudu ke hře nic přidávat – a ať s ní divadlo naloží podle svého uvážení: ať ji buď hraje nebo zahodí*“¹⁰. Míra jeho trpělivosti zjevně přetekla a nebyl ochoten ustoupit diktátu dobového komunistického extremismu v umění. – (č. 2) Následuje jeden dopis Československého státního filmu v Praze z roku 1951, který se týká (odmítnuté) možnosti uplatnění hry v kresleném a loutkovém filmu. – (č. 3–5) Druhé kolo nátlaku na změny nastalo při jednání o vydání hry v nakladatelství Osvěta. Redakce požadovala menší idyličnost na straně jedné a větší údernost na straně druhé. František Hrubín měl také napsat literární úvod: proč hru napsal, co ho k jejímu napsání přivedlo, jak by divadlo mělo nejlépe splnit svůj úkol. Autor redakci nevyhověl ani úpravami a zdá se ani napsáním úvodu, a to byl zřejmě také důvod, proč hra v nakladatelství Osvěta nakonec nevyšla. – (č. 6) Dopis Dilie, československého divadelního a literárního jednatelství v Praze, z konce roku 1952 urguje podpis smlouvy. Mezi doklady Dilie jsou zachovány torzovitě přehledy provozování Hrubínových her, mj. i torzo provozování Šípkové Růženky z let 1950–1954.

Následuje korespondence dokládající recepci pohádky, resp. její oblibu u ochotnicových, převážně dětských souborů i inscenace profesionálních divadel. Ochotníky tu reprezentují dva pisatelé. – (č. 7–10) Prvním, resp. první je Jarmila Hanzálková, vedoucí dětského souboru Lipka z Kamenice na Lipou. Přesto, že si text hry vyžádala u samotného autora, když jej nezískala z Dilie, a přesto, že „*celý můj dramatický kroužek velmi miluje Vaše verše, a tolik jsme si přáli hrát právě Vaši hru!*“¹¹, Růženku nakonec soubor nenastudoval. Klíčová je Hrubínova vzpomínka, která dokládá zásadní zásahy do básnickovy tvorby: „*Během zkoušek jsem ji předělával několikrát a za mne ji bez mého vědomí dokonce předělávali sami, však víte, jak to tenkrát bylo složité.*“¹² To vysvětluje také autorův negativní postoj k pohádce. – (č. 11–13) Druhým vybraným zástupcem ochotníků je František Mikšovský z Osmileté střední školy v Městci Králové. Jeho korespondence dosvědčuje nejen oblibu hry u školních souborů v polovině 50. let, ale na představení vzpomíná i o pět let později při gratulaci k básnickovým padesátinám. Potvrzuje tu i živé prožívání hry dětským publikem.¹¹ – (č. 14) Z korespondence profesionálních režisérů se zachovalo jen pozvání na premiéru hry do divadla v Olomouci od Jaroslava Horana, a to na „*druhý svátek vánoční*“ 26. prosince 1958. Tentýž režisér hru později inscenoval i na scéně Divadla F. X. Šaldy v Liberci, jak o tom svědčí zachované drobné zprávy výstřížků z krajského týdeníku Průboj z Ústí nad Labem.¹²

(č. 15) Zlomovým ve vztahu autora ke hře je zřejmě dopis Erika Kolára ze září roku 1959, referující o představení Šípkové Růženky na libereckém loutkovém festivalu.

10 Hrubín František => Hanzálková Jarmila, dopis datovaný: „*Chlum, v srpnu 1956*“¹⁰. Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále LAPNP), fond: Hanzálková Jarmila, Korespondence přijímá: osobní.

11 Podobnou zkušenost měli i v brněnském Městském divadle pro mládež, jak dosvědčuje recenzent tohoto představení: (os). Pohádka opravdu nová. *Nová politika* (Brno), 22. 11. 1950.

12 LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Výstřížky: o díle. Srv. s pozn. 1 k dok. 14.

Jeho drsně kritický odsudek a zpráva o naprostém „propadu“ inscenace byl pravděpodobně poslední kapkou do vlastních pochybností, výhrad a nevěle k této hře, po níž následoval autorův zákaz dalšího rozmnožování hry. – (č. 16) Na tento zákaz dodatečně v srpnu 1960 reaguje dopis hudebního skladatele Jindřicha Harapáta, autora scénické hudby ke hře. Prosí básníka, aby „netrval na svém rozhodnutí a nechal Šípkovou Růženku dále žít, aby tak mohla žít i moje hudba“. – (č. 17) Dopis z Divadla dětí v Plzni je sice pozváním na premiéru hry Sněhurka, zvířátka a sedm mužíčků z roku 1966, ale režisérka Jana Klatovská se tu podepisuje jako „Vaše první představitelka Sněhurky a Šípkové Růženky“. Hrálá totiž titulní roli v premiérovém nastudování hry v Městském divadle pro mládež v Praze v roce 1950.¹³ – Bohužel není korespondenčně dochováno jednání o úpravách hry mezi autorem a režisérem Lubomírem Poživilem z Divadla pracujících z Mostu, který Šípkovou Růženku inscenoval v roce 1967. I toto představení mělo velký úspěch,¹⁴ ale rozhodnutí Františka Hrubína nedovolit další rozmnožování textu to nezměnilo.

(č. 18) Tuto část korespondence uzavírá dopis Československého divadelního a literárního jednatelství Dilia v Praze, psaný již po básnickově smrti na začátku roku 1974 a adresovaný manželce Jarmile Hrubínové. Vzhledem k oblibě pohádky se snaží, zřejmě marně, revidovat autorovo přání text dále nerozmnožovat. Než přejdeme k druhé části korespondence, zmíníme ještě další položky, které se dochovaly v literární pozůstalosti Františka Hrubína k pohádce o Šípkové Růžence.

* * *

Vlastní rukopis, ať už psaný rukou či na stroji, který by nám ukázal první náčrty, první verzi či úpravy vznikající při tvůrčím promýšlení literární podoby, se bohužel nedochoval. Zachoval se cyklostyl, text hry bez udání autorů, o němž podle rukopisné poznámky tužkou na obálce vpravo nahoře „Budilová“ můžeme soudit, že výtisk patřil herečce Věře Budilové¹⁵ a že se zřejmě jedná o rozmnožený text hry pro nastudování první inscenace v Městském divadle pro mládež v Praze v režii Ludmily Burešové. Rovněž obsazení rolí, připsané tužkou na první straně, souhlasí.¹⁶

13 (bs) [SLAVÍK, Bedřich]. Šípková Růženka (v Městském divadle pro mládež). *Lidová demokracie*, 13. 9. 1950, s. 3, rubrika Z kulturního světa.

14 Toto představení máme dokumentováno recenzemi: BERÁNEK, Jindřich. Pohádka na jevišti. *Průboj* (Ústí nad Labem), 14. 1. 1968, s. 5; VALVODA, Dr. M. Začarovaná a přece veselá Šípková Růženka. *Rozvoj* (Most), 10. 1. 1968; TÝŽ. Jeden tip. *Amatérská scéna* (Praha), březen 1968. Kromě těchto obsáhlejších recenzí jsou ve fondu zachovány i další drobné výstřižky, které o inscenaci informují a zvou do divadla dětské diváky i rodiče. LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Výstřižky: o díle.

15 V programu je uvedena jako královna i druhá víla, v obsazení je v cyklostylu u královny její jméno přepsáno červenou tužkou přes původně napsané obyčejnou tužkou Matějková.

16 LA PNP Praha, fond: František Hrubín, Rukopisy vlastní: [Hrubín František, Burešová Ludmila]: Šípková Růženka, divadelní hra, pohádka o dvou jednáních. Tisk (cyklostyl) s rkp. připsáním

Ke korespondenci Dilie – Praha jsou připojeny některé zachované přehledy provozování Hrubínových her. O Šípkové Růžence se zachovalo celkem 7 dokladů z let 1950–1954, z nichž spočítáme, že ochotníci na různých místech sehráli celkem 89 představení, profesionální divadla pak 136 představení. Avšak vzhledem k torzovitosti dokladů byl ve skutečnosti počet inscenací i počet odehraných představení určitě (pravděpodobně o hodně) vyšší.¹⁷ V oddílu Tisků vlastních je uložen program k představení v Městském divadle pro mládež v Praze s verši Františka Hrubína a kresbami Olgy Charvátové z roku 1950. Drobná skládačka o sedmi lístcích potištěných z obou stran, laděná písmem do modra a kresbou do modra a růžova, působí křehce jako by to byla pečlivě připravená bibliofilie.¹⁸ V oddílu Tisků o něm jsou uloženy dva plakáty: barevný plakát k divadelnímu představení na Krajské loutkové scéně v Českých Budějovicích, pravděpodobně z roku 1959, jehož autorem je Albín Novotný, a plakát představení souboru Radost, nedatovaný a bez bližšího udání místa, barevný cyklostyl s kresbami. V oddílu Fotografie nalézáme čtyři černobílé fotografie loutek (král, Růženka, Jiřík, čtyři víly) z inscenace v Českých Budějovicích v roce 1959. V oddílu Výstřižky o díle je k Šípkové Růžence uložen soubor 27 kusů recenzí i drobných zpráv a oznámení z let 1950–1987.¹⁹

* * *

Kulturní politika komunistické strany a státu, v němž držela tato strana monopol moci, vytvořila pro umělecké tvůrčí pracovníky prostředí a situace, které Iva Málková nazvala výstižně „*negací básníka*“: umělci byli „úkolováni“ různými společenskými, budovatelskými, výročními či jinak příležitostnými tématy a jejich vlastní tvůrčí invence jimi byla svazována, resp. úplně opomíjena.²⁰ A tak se dostáváme k druhé části edice, dokumentující dobový kontext básnickovy tvorby na vybraných dokumentech osobního i úředního rázu v rozmezí let 1950–1966. Tato část edice má zároveň funkci dokumen-

obsazení rolí, rkp. poznámkami perem a tužkou, podtrháváním tužkou červené a obyčejné barvy, svázáno, 1 kus (51 list a desky s rkp. poznámkou: „*Budilová*“, 1 list). Drobné rukopisné úpravy na s. 12, 37, 51 se týkají změny osob, které text říkají; na s. 27 škrtnut monolog Dobré víly o možnosti vysvobození; na s. 43, 47, 49 nalézáme další drobné úpravy či doplnění textu. – Stejný rozmnožený strojepis bez udání autorů je uložen v knihovně Divadelního ústavu v Praze jako rukopis, je zde pouze rukopisná poznámka „*I. verse*“ a rovněž rukopisem tužkou jsou vepsáni oba autoři.

- 17 Dilie, československé divadelní a literární jednatelství – Praha => Hrubín František. LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence přijatá: vlastní: korporace.
- 18 Tisk, skládačka, 1 kus (7 listů), formát 7 x 10,5 cm (rozloženo 49 x 10,5 cm), modrý a červený tisk na rubu i líci. LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Tisky: vlastní.
- 19 Na webových stránkách obcí Smiřice a Holohlavy najdeme odkaz na Ochotnické divadlo ve Smiřicích. Divadelní kroužek místní skupiny ČSM ve Smiřicích hrál 26. 12. 1955 Hrubínovu Šípkovou Růženku, z představení jsou zde uveřejněny čtyři fotografie (Dobrá víla a Jiřík, Král a Zlá víla, 4 víly, Růženka a Zlá víla). Srv. <http://www.smirice.eu/kultura/divadlo/divadlo/ruzenka.htm>
- 20 MÁLKOVÁ, Iva. *František Hrubín (Z archivních fondů)*. Ostrava: Ostravská univerzita, Brno: Host, 2011, s. 146–152 (kap. Negace básníka). Jsou zde uvedeny zajímavé, pro nás dnes až kuriózní příklady z korespondence.

tační a ilustrační, ukazuje, že rozdíl mezi léty 50. a 60. nebyl zas až tak nápadný, jak nám vnucuje představa „zlatých šedesátých“. Výběr není náhodný, vzhledem k možnému rozsahu edice však dokumentuje jen některé stránky všedního života, aby tu před našima očima vyvstávaly jednoznačně frustrující, nepřijemné a často i ohrožující situace, jimž byl umělec obecně, a František Hrubín konkrétně, vystaven. Tato rozmanitost přinesla problém řazení dopisů: není ani abecední, ani chronologické, ale podle obsahu.

(č. 19) První dopis, resp. pohlednice z prázdninového času roku 1950 je od Hrubína va přítele Miroslava Hallera, který se dobře znal s jeho strýcem a kmotrem prof. Františkem Novotným, jehož si velmi vážil. Pohlednice je s „černým“ humorem psaná informace o tom, jak pracovníci nejrůznějších oborů, zvláště pak pedagogové, museli absolvovat školení jak myslet, pracovat a žít v duchu marxismu-leninismu a pravděpodobně i stalinismu. – (č. 20) Druhý list, od baletky Národního divadla Heleny Holečkové z roku 1950, se velmi úzce váže k našemu divadelnímu tématu. Potvrzuje iniciativu členů divadel získat spisovatele pro vytvoření „nového“ divadelního kusu. Svědčí o hektické době budovatelského úsilí, která kladla zcela nepřiměřené nároky. – (č. 21–23) Soubor korespondence dr. Jany Berdychové z let 1952–1963 se týká tématu velmi frekventovaného, totiž využití stávajících či žádost o tvorbu nových Hrubínových veršů pro pedagogické účely a zároveň jednoznačná účelová určení tématu tvorby. Není to ovšem nová situace, podobné žádosti se objevovaly již dříve²¹ a v Hrubínově korespondenci je to velmi obvyklé téma. – (č. 24–26) I další soubor se týká dětské poezie, tentokrát s přesahem k „mládežníkům“. Hudební skladatel Vladimír Sommer prosí o text pro pionýry, redakce Pionýrských novin zase potřebuje ke sjezdu komunistické strany napsat oslavnou báseň a lhůta cca 4 dnů dokládá přesvědčení, že „básnění“ je činnost jako každá jiná práce a lze ji konat rychle, jako „na povel“. ČSM – Československý svaz mládeže – si zase žádá písní pro svůj sjezd, dává alespoň půlroční lhůtu a téma nevymezuje zcela striktně. – (č. 27) Rozmnožený dopis HAU – Hudební a artistické ústředny – zařazujeme pro charakteristickou dobovou dikci, její fráзовитost a agresivitu, jasně určenou ideovost i způsob, jimž činí spisovatele osobně zodpovědným za neutěšený stav daného odvětví kultury. Ukazuje také, jak se nekompromisně vymáhané úkoly na básníka hrnuly ze všech, i těch – pro lyrika Františka Hrubína – nepravděpodobných a neočekávaných stran. Jde to ráz na ráz, je třeba bezodkladně plnit posláni, které umělcům „strana a vláda přisoudila“. – (č. 28) Dostáváme se k dopisu z osmileté střední školy ve Fryštáku ze samého začátku 60. let. Zde opouštíme téma dětí a ocitáme se uprostřed budovatelského úsilí a naplňování hesla o demokratizaci kultury.²² – (č. 29) Vzhledem

21 Např. Mil. Hörlingová v dopisu z 30. 3. 1943 prosí: „Napište nám více věcí jako je Perníková chaloupka pro potřebu školní. Tím, že je krátká, snadno se učí. Forma dialogová zaměstná všechny děti současně (v chaloupce jeden představuje holoubka, ostatní děti se táží), (v Budulínkovi nechám pro změnu místo dvojic hovořit všechny hochy Budulínky, všechna děvčátka lišku). Sloh je dětsky prostý, a to nám také skvěle vyhovuje.“

22 Do této kategorie dopisů by patřil i dopis z Národní školy v Jablonné nad Vltavou, v němž ředitel Václav Staněk žádá báseň na výroční schůzi JZD i „dosti dlouhou“ báseň, vyjmenovány jsou

k významné roli, kterou hrál II. sjezd československých spisovatelů v roce 1956 v životě Františka Hrubína (ve smyslu kladném i záporném), uveřejňujeme tu alespoň jeden ohlas, a to z dělnického prostředí Motorpalu v Praze-Holešovicích. Souhlasné stanovisko mu sděluje předseda závodního výboru ROH Antonín Mareš. – (č. 30) Začali jsme tento soubor pozdravem rodinného přítele, končíme rovněž listem člověka z nejbližších. Tímto posledním dopisem dokumentujeme, že silné tlaky existovaly i v rovině ryze soukromé a přátelské. A také, že ještě na konci 50. let budovatelské a dělnické téma, resp. jeho důrazný požadavek trvaly.²³ Je to dopis Hrubínova spolužáka z libeňského gymnázia MUDr. Miroslava Hofmeistra,²⁴ plný rad, jak napsat dobře budovatelské drama. Ani velké přátelství neznamenalo klid a bezpečí před nárazy světa komunistické ideologie, pronikala až do nejintimnějších koutů lidských vztahů.

Předkládaná edice korespondence si vzala za úkol vynést na světlo jedno z děl Františka Hrubína z oblasti dětské literatury, které nechal sám zapadnout do zapomnění, které však v řadě jeho poezie má své místo. Ve své době došla jeho dramtizace pohádky Šípková Růženka značného ohlasu a ještě na konci 60. let sklidila, po některých úpravách, redukcijících poplatnost dobovým tendencím, velký úspěch u diváků i kritiků. V korespondenci, doprovázející toto dílo po dobu téměř dvou desetiletí, i ve výběru druhé části listů s různou tematikou, dokumentující „služebné“ a nesvobodné postavení umělce, jsme se snažili zachytit dobovou atmosféru i obtížné postavení člověka ve víru zvůle totalitní moci a ukázat, že ani oblast dětské literatury, resp. dramatiky pro nejmenší diváky nebyla ušetřena deformujícího tlaku ze strany vykonavatelů a strážců vládnoucí ideologie.

Ediční poznámka

Veškerý pramenný materiál pochází z fondu Františka Hrubína, uloženého v LA PNP. Uvádím to v popisu dokumentů u edice korespondence, nikoliv už v odkazech poznámkového aparátu. Edice obsahuje 29 dokumentů z let 1950–1966, doplněných jedním dopisem adresovaným Jarmile Hrubínové z roku 1974.

tu podrobně nedostatky v družstvu i přání družstevníkům. Tento dopis zde jen letmo zmiňujeme vzhledem k tomu, že již byl publikován: MÁLKOVÁ, Iva. Dopisy čtenářů Františku Hrubínovi (na základě jeho pozůstalosti). *Česká literatura*, 2010, roč. 58, s. 518–527; dopis Václav Staňka, ředitele Národní školy v Jablonné nad Vlavou, na s. 522–523; TÁŽ. *František Hrubín (Z archivních fondů)*. Ostrava: Ostravská univerzita, Brno: Host, 2011, s. 150–152. V této kapitole se věnuje i rozboru další korespondence, která se týká „negace básníka“, např. spolupráce s Československým rozhlasem, vydávání Živé abecedy ve Státním pedagogickém nakladatelství, žádosti ministerstva pracovních sil o píseň pracovních záloh a ministerstva vnitra o literární práci ze života příslušníků Sboru národní bezpečnosti či o básně pro recitaci v Soutěži tvořivosti mládeže.

23 Dopis reaguje na dokument: Zpráva ze zasedání Ústředního výboru Svazu čs. spisovatelů. *Literární noviny*, 1959, roč. 8, č. 27, 4. 7., s. 5.

24 Na svého přítele básník laskavě a obdivně vzpomíná ve své knížce Lásky, která je mu dokonce dedikována, patří mu zde první kapitola nazvaná Medardova kápe. HRUBÍN, František. *Lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1967.

Při přepisu dopisů jsem upravovala text podle současné jazykové normy a v souladu se zásadami pro vydávání novočeské literatury, formulovanými v publikaci *Editor a text. Úvod do praktické textologie*. Praha: Československý spisovatel, 1971 (2. vyd.: *Editor a text. Úvod do praktické textologie*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2006).

Autory podtržená slova přepisují rovněž podtrženě a slova proložená přepisují též proloženě. Slova vepsaná rukopisem do strojopisného textu přepisují kurzívou.

Dataci dopisů stejně jako formu podpisu ponechávám v původní podobě. Jen u vrocení doplňuji [19].

Zkrácená slova rozepisují, např.: Nád. divadlo, N. d., Nár. div. => Národní divadlo; polit. literatura => politická literatura; j. => jako; výzk. ústav => výzkumný ústav; v 1. post. ročnících => v 1. postupných ročnících; podle telef. sdělení => podle telefonického sdělení, Českoslov. svazu => Československého svazu, 9ti leté => devítileté; s. => soudruh, soudruhem; Div. a lit. jednatelství => Divadelní a literární jednatelství.

Avšak ponechávám výrazy, kdy si nejsem jista pádem, např.: prosím o sdělení telef., kolem 9 hod. dopol. Výraz v Lit. upravuji na: v Lit[erárních novinách], protože by to mohlo znamenat i hovorové: v Literárkách.

Číslovky psané číslicí rozepisují, např. 8 veršů => osm veršů, ale ponechávám 2–3 básně apod.

Upravuji a sjednocuji psaní cizích slov, např.: exposice => expozice; thematický => tematický, premiéra => premiéra; s lékaři orthopedy => ortopedy.

Opravuji zjevné přepisy a chyby, které se vyskytují většinou ve strojopisech (zvl. Miroslav Hofmeister). – Zřídka upravuji i interpunkci, doplnit ji bylo třeba především u některých strojopisů (zvl. Miroslav Hofmeister).

V dopisu č. 5 je psáno, s jednou výjimkou, důsledně malé „t“ – *ti, tvé, tebou*, toto psaní jako dobově příznačné neopravuji.

V dopisu č. 28 je strojopisné „spojitost mezi *ní* a svými denními problémy“ opraveno perem na: „mezi *jí*“, proto ponechávám toto konečné znění.

Bibliografická poznámka

Bibliografické údaje o díle Františka Hrubína i o recepci jeho díla čerpáme z: MÁLKOVÁ, Iva, ŘEHÁK, Daniel. *Tvůrčí osobnost Františka Hrubína. Bibliografie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta – Brno: Host, 2009.

1

Hrubín František => Burešová Ludmila¹

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 1 koncept dopisu z roku 1950, 2 listy.)

28. III. [19]50

Milá paní Burešová,

udělal jsem všechny změny, které jste naznačila a které se týkají stavby pohádky a dialogů – kromě těch posledních změn. Nezlobte se na mne, ale nerad bych dělal plakáty. Pohádka má už v samém duchu dvě tendence: 1. Dobro vždycky zvítězí nad zlem, 2. Bez práce nejsou koláče (aneb: kdo nepracuje, ať nejí). Je to, podle mého názoru, dost! Roubovat na to ještě další tendence je trochu neorganické. Proč pak rovnou napsat hru o králi, který přišel na svět za sto let? Nezdá se Vám, že pak by ta Růženka, která je hlavní osobou pohádky, a příběh kolem jejího zakletí a vysvobození, byly jen dlouhou expozicí k několikaminutovému odříkávání frází? A jak zesměšnit zde toho krále, který je celkem osoba sympatická, už tím, že je to Růženčin tatínek? Nedopustili bychom se velké pedagogické chyby, kdyby byl zesměšněn před svým dítětem, které by se mu nakonec musilo smát s ostatními? A proč vykládat, v čem spočívá změna? To přece už je v dětech dávno; kterépak dítě u nás dnes pokládá krále za reálnou osobu, nebo dokonce za představitele reakce? [*vepsáno nad řádek:*] U nás jsou králové opravdu jen v pohádkách!* Pak zas je lépe pro děti napsat hru ze současnosti, kde by zpátečníka představoval někdo mnohem bližší než král! Atď. Atď.

Nezlobte se, prosím Vás, že v tomto smyslu nebudu ke hře nic přidávat – a ať s ní divadlo naloží podle svého uvážení: ať ji buď hraje nebo zahodí.

Děkuji Vám za Vaši spolupráci a těším se na shledanou

Váš F. H.

* (a dokonce i Honza se často stane králem, aniž to pohoršuje toho nejpokrokovějšího pedagoga!) [*připsáno na konci druhé stránky jako přídavek k vepsanému textu nad řádkem*]

Koncept dopisu, dva listy formátu 21,2 x 29,4 cm, zažloutlý papír; psáno modrým inkoustem na s. 1 a 3 (na s. 1 v pravém horním rohu připsáno modře pišícími propisovací perem: Ludmila Burešová).

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: odeslaná: osobní.

¹ Ludmila Burešová (nar. 30. 9. 1917 v Praze, provdaná Jahnová, místo a datum úmrtí nejsou známy), herečka, režisérka. V letech 1937–1940 studovala na pražské konzervatoři, 1. 9.–30. 12. 1940 byla herečkou na pražské Nové scéně; 1. 1.–30. 6. 1941 působila v angažmá ve Východočeském divadle v Pardubicích; 1. 8. 1943–30. 3. 1946 působila v Městském divadle v Kladně; 1. 8. 1946–30. 7. 1948 byla členkou studia Národního divadla, kde vytvořila 17 vedlejších rolí. V roce 1949 se stala členkou souboru Městského divadla pro mládež (později neslo název Divadlo Jiřího Wolkra), kde působila do roku 1960. Jejím posledním působištěm bylo Divadlo E. F. Buriana. Její nijak početná ani významná filmografie (i dabing) drobných rolí spadá převahou do poválečného období. Je uvedena i mezi herci

TV seriálu Muž na radnici z roku 1976. Hrubínovu Šípkovou Růženku v Městském divadle pro mládež režirovala a ztvárnila zde postavu Dobré víly.

2

Československý státní film – Praha => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 17 dopisů a 1 telegram z let 1948–1970, 18 listů.)

Praha dne 4. dubna 1951

Pan
František Hrubín,
spisovatel
P r a h a VII,
Farského ul. 12

Vážený pane Hrubíne,

s díky Vám vracíme jeden exemplář Vaší hry „Šípková Růženka“. Dramaturgie kresleného a loutkového filmu pojednala o jejím námětu z hlediska možnosti zpracování v trikovém filmu, ale nedospěla bohužel k názoru, že by Vaše hra byla vhodným podkladem pro filmovou realizaci.

Se soudružským pozdravem

[*razítko:*] Československý státní film; výroba; kreslený a loutkový film

[*podpis černým inkoustem, obtížně čitelný:*] Menzel [??]

1 příloha

List formátu 20,8 x 14,8 cm, bílý papír, psáno strojem na s. 1, vlevo nahoře tištěné záhlaví dopisu: Československý státní film, výroba, kreslený film.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

3

Osvěta, vydavatelství ministerstva informací a osvěty – Praha => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 3 dopisy z roku 1951, 3 listy.)

Č. j.: Krd/Ch/5307

Věc: poznámky ke hře Šípková Růženka

V Praze 27. července 1951

P. T.
Frant. H r u b í n
P r a h a VII.
Farského 12

Vážený soudruhu!

Rozhodli jsme se vydat tiskem Tvou hru pro mládež „Šípková Růženka“ a prosíme Tě, abys nám laskavě dal tyto informace:

- 1/ Kdy byla hra hrána a kolikrát.
- 2/ Kdo Ti režíroval a kdo dělal výpravu, adresy výtvarníka a režiséra.
- 3/ Kdo by byl nejvhodnější napsat ke hře úvod.
- 4/ Máš-li nějaké výhrady a připomínky k rukopisu, který vyšel rozmnoženě v ČLDJ,¹ napiš nám je.

5/ Potřebovali bychom také rukopis hry Gabe-ho „Města mistrů“,² který marně sháníme a do kterého píšeš verše.

6/ Navrhuji, zda bys nebyl ochoten přepracovat konec hry tak, aby byl ú d e r n ě j - š í , aby z krále nebyl jen idylicky pasáček oveček a poslední – a poslední píseň změnit v pracovní.³

Děkujeme Ti za Tvoje rychlé zprávy, se soudružským pozdravem

Dr. J. Friedlová

[hranaté fialové razítko:] OSVĚTA; vydavatelství ministerstva informací a osvěty
REDAKCE KNIH

[podpis modrým inkoustem nečitelný]

List formátu 22 x 28,4 cm, zažloutlý papír, roztržený z pravé strany uprostřed, psáno strojem na s. 1, nahoře tištěné záhlaví dopisu: OSVĚTA, vydavatelství ministerstva informací a osvěty, Praha 1, Staroměstské nám. 16.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

¹ HRUBÍN, František, BUREŠOVÁ, Ludmila. *Šípková Růženka*, hra o dvou dějstvích. Praha: rozmnožilo Československé divadelní a literární jednatelství, č. 5674, 1951 (správně tedy má být zkratka ČLDJ).

² Tamara Grigorjevna Gabbe (1903–1960), ruská sovětská spisovatelka, překladatelka, folkloristka, dramatička, editorka, literární kritička, redaktorka dětské literatury (ve stejném nakladatelství jako Samuil Maršak – srv. s dok. 5), psala pohádkové hry pro děti (Město Mistrů a další). Nabízí se myšlenka, že se pražské Městské divadlo pro mládež s touto hrou seznámilo v souvislosti s Maršakovou hrou *Dům kočky Modroočky*. – GABBE, T. *Město Mistrů*, divadelní hra o 6 obrazech. Praha: Československé divadelní a literární jednatelství, 1952 (pro Městské divadlo pro mládež).

³ Tou poslední, závěrečnou písní představení, k níž se postupně přidávají všechny postavy na jevišti, je píseň, kterou najdeme trochu upravenou s názvem *Ptačí kapela* v jiné knize veršů. (HRUBÍN, František. *Ladův veselý přírodopis. Verše k obrázkům Josefa Lady*. Knihnice pro nejmenší. Praha: SNDK, 1950. – 2. vyd. v SNDK, Praha 1952, báseň *Ptačí kapela* na s. 14.) Protože se, jak vidíme, stala předmětem sporu, stojí za to ji zde ocitovat i s předchozími replikami: „*Běta: A co k práci dobrá je? / Jiřík: Píseň! / Běta: Každý má tu svou. / Jiřík: Tělo prací okřeje. / Běta: Srdce písničkou! / Jiřík (začne zpívat) [ostatní se přidávají]: Při té ptačí kapele, / dělá se mi vesele, / do modra se zadívám, / pak si také zazpívám! / Stará vrána krákoravá / na trombon tu vyhrává – / a k drozdovu klarinetu / skřivan z flétny loudí v letu, / slavík zase z housliček / tisíc nových písniček – / dudek tu má dudy, dudá / a ty dudy všude udá – / a my jejích kapele / přizvukujem vesele.*“ Z nových kritérií ovšem splňovala tato závěrečná píseň jen jeden parametr: byla optimistická, nikoliv však výchovná, aktuální, bojovná,

třídní. Dalo se tedy očekávat, že vyvolá námitky. Autor však těmto připomínkám nevyhověl a v cyklostylovaném vydání Dilie zůstala nezměněna. – Jsou zachována dvě vydání: HRUBÍN, František, BUREŠOVÁ, Ludmila. *Šípková Růženka*. Hra o dvou dějstvích. Praha: rozmnožilo ČDLJ, č. 5674, 1951 a 1957.

4

Osvěta, vydavatelství ministerstva informací a osvěty – Praha => Hrubín František

V Praze 9. srpna 1951

Č. j.: 5840/Krd/JF/gr

Věc: urgence předmluvy k

Šípkové Růžence

Titl.

František H r u b í n

Farského 12 – P r a h a VII.

Vážený soudruhu,

čekáme velmi netrpělivě Tvou odpověď na náš dopis, kterým jsme Tě požádali o napsání předmluvy k Tvé hře : „Šípková Růženka“. Sděl nám co nejdříve, zda nám předmluvu napíšeš a můžeme-li počítat s Tvou spoluprací.

Děkujeme za pochopení a jsme s pozdravem

Pětiletce zdar!

[*hranaté fialové razítko:*] OSVĚTA; vydavatelství ministerstva informací a osvěty

REDAKCE KNIH

[podpis modrým inkoustem nečitelný, jako předchozí]

expres!

List formátu 22 x 14,5 cm, zažloutlý papír; psáno strojem na s. 1, nahoře tištěné záhlaví dopisu: OSVĚTA, vydavatelství ministerstva informací a osvěty, Praha I, Staroměstské nám. 16.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

5
Osvěta, vydavatelství ministerstva informací a osvěty – Praha => Hrubín František

Č. j.: 6161/Krd/JF/gr

Věc: Žádost o napsání úvodu ke hře

V Praze 20. srpna 1951

Titl.

František H r u b í n

t. č. Lešany, pošta N e t v o ř i c e .

Vážený soudruhu,

děkuji ti za tvou zprávu. Předmluva k tvé hře „Šípková Růženka“, o kterou jsem Tě požádala, má být literárním úvodem, třeba jen velmi krátkým, ve kterém máš říci, proč jsi hru napsal, co tě k psaní přivedlo, jak si představuješ, že by divadlo mělo nejlépe splnit úkol jemu tebou daný atd. Další tematické poznámky, režijní a technické, budou psát divadelníci a divadelní teoretici. Už jsem je o to požádala.

Nebylo by ti možné, vážený soudruhu, změnit konec své hry v tom smyslu, aby nebyl tak příliš idylický? Stačilo by k tomu třeba jen několik škrtnů podle připomínek divadelních kritiků.¹

Nenech mne na svou odpověď příliš dlouho čekat. Děkuji ti.

O poslání autorských výtisků překladu Maršakovy hry „Dům kočky Modroočky“² jsem urgovala naše distribuční oddělení.

Se soudružským pozdravem

Přítelce zdar!

[hranáte fialové razítko:] OSVĚTA; vydavatelství ministerstva informací a osvěty
REDAKCE KNIH

[podpis modrým inkoustem nečitelný, jako předchozí]

List formátu 22 x 28,4 cm, zažloutlý papír, poškozený (politý), na rubu rkp. poznámky (telefonní čísla), psáno strojem na s. 1, nahoře tištěné záhlaví dopisu: OSVĚTA, vydavatelství ministerstva informací a osvěty, Praha 1, Staroměstské nám. 16.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

¹ Nevíme, jaké připomínky divadelních kritiků měla redaktorka na mysli. Z doby prvního uvedení hry v pražském a brněnském Městském divadle pro mládež známe pouze tři obsáhlejší kritiky, v nichž však požadavek změny závěru hry nenacházíme: (bs) [SLAVÍK Bedřich]. Šípková Růženka (v Městském divadle pro mládež). *Lidová demokracie*, 13. 9. 1950, s. 3; (os) Pohádka opravdu nová. *Nová politika* (Brno), 22. 11. 1950; KRYŠTOFEK, Oldřich. Tři české premiéry pražského městského divadla pro mládež. *Štěpnice*, 1950–1951, roč. 4, s. 207–208.

² MARŠAK, Samuil Jakovlevič. *Dům kočky Modroočky*. Hra pro děti. Přeložili František Hrubín a Ludmila Burešová, předmluva L. Burešová. Hry pro mládež, sv. 12. Praha: Osvěta, 1951. Srv. s pozn. 2 k dok. 3.

6

Dílů, československé divadelní a literární jednateřství – Praha => Hrubín František
(Celkem ve fondu F. Hrubína: 69 dopisů a vyúčtování honorářů a 1 telegram z let 1949–1970; připojeno: přehledy provozování dramát Františka Hrubína z let 1949–1957, 27 ks – vyúčtování dědického honoráře Jarmile Hrubínové z let 1971–1981, 3 ks; celkem 100 listů.)

Naše značka: IV.-1/Wü/eb
V Praze dne 17. IX. 1952

Titl.

František Hrubín,

Farského 12

P R A H A V I I

Vážený pane,

dovolujeme si Vás upozornit, že jsme Vám dne 30. XI. [19]51 zaslali smlouvy na hry Dům kočky Modroočky a Šípková Růženka.¹ Byli bychom Vám vděční, kdybyste nám je laskavě vrátil podepsané.

Doufáme, že nám vyhovíte, děkujeme Vám a jsme s pozdravem

Pětiletce zdar!

[*fialové razítko*:] Československé divadelní a literární jednateřství; zapsané společenství s ručením obmezeným

[*podpis modrým inkoustem*:] Dr. V[ojtěch] Strnad

List formátu 14 x 18,8 cm, bílý papír, psáno strojem na s. 1, nahoře tištěné záhlaví dopisu: Československé divadelní a literární jednateřství, Praha II, Ječná 6.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

¹ Ve fondu F. Hrubína v LA PNP je v oddílu Doklady zachována smlouva s nakladateřstvím Osvěta z 23. 5. 1951; tato smlouva je současně i pro Lidu Burešovou, členku Městského divadla pro mládež v Praze, na Maršakovu hru Dům kočky Modroočky, oba jsou osloveni jako překladatelé. Smlouva stanoví náklad 4000 výtisků brožované knihy, 10% je nehonoraných, z těch obdrží oba po 10 neprodejných výtiscích zdarma. Honorář je 8% z vydaných prodejných výtisků a oba překladatelé si ho dělí na polovinu. Smlouva na Šípkovou Růženku zde není.

7

Hanzálková Jarmila¹ => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 23 dopisů z let 1955–1970 a 1 pohlednice b. d.; přílohy: k dopisu ze 14. 12. 1956: Hanzálková J.: Dětství, Mládí, básně, strojop., 2 listy osmerkového formátu; na dopisu z 29. 9. 1970 jsou připsány básně Podvečerní procházka, Jitro v lese, strojop., 1 list, osmerkového formátu; celkem 33 listy.)

(Ve fondu Jarmily Hanzálkové se zachovalo: 6 dopisů, 2 pohlednice, 2 tisky z let 1955–1970, 17 listů; LA PNP Praha, fond: Hanzálková Jarmila, Korespondence přijatá: osobní.)

Kamenice nad Lipou 10. II. [19]55

Vážený soudruhu Hrubíne,

mám k Vám velikou prosbu. Nemohl byste mi nějakým způsobem opatřit nebo poradit, jak bych dostala aspoň jeden jediný výtisk Vaší Šípkové Růženky, divadelní hry pro děti? Psala jsem do Divadelního a literárního jednatelství, poslali mi nějaké hry na ukázkou, ale právě o Růžence píše, že v současné době není na skladě. Jsem z toho tuze zarmoucená, protože celý můj dramatický kroužek velmi miluje Vaše verše, a tolik jsme si přáli hrát právě Vaší hru! Jsme už napolo rozhodnutí pro Sněhovou královnu, protože podle plánu už má být hra aspoň v polovině nácvičku – ale přece ještě stále váhám. Mohu čekat už jen do konce příštího týdne, tedy do 20. února, pak už bychom museli začít, ať s čímkoli. To mi ovšem není jedno. Mám třicet malých, nadšených a velmi čiperných dětí a mnohem raději bych hrála Růženku, protože je to milá pohádka, předpokládám, že je ve verších, to by se nám zrovna hodilo, naučila bych je říkat je přirozeně – prosím Vás, nemohl byste mi třeba aspoň soukromě půjčit jediný výtisk, který bych si zatím opsala rychle na stroji a ihned Vám jej v pořádku vrátila? – Nebo nevěděl byste, v které škole hráli nyní Vaší hru, snad by nám to mohli půjčit, vrátíme opravdu v pořádku, děti by to ani nedostaly do rukou. – Nevíte, jak bych Vám byla vděčna, kdybyste mi mohl pomoci!

Čekám úzkostlivě a v starosti – a s velikou touhou – na Vaši laskavou odpověď.

Upřímně Vás pozdravuje – Vaše verše tolik milující

Jarmila Hanzálková,

učitelka,

Kamenice n/Lipou.

List formátu 14,5 x 20,5 cm, zažloutlý papír, psáno strojem na s. 1 a 2, podpis modrým inkoustem.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

¹ Jarmila Hanzálková (26. 1. 1910 v Kamenici nad Lipou – 3. 3. 1992 v Počátkách), česká básnířka, autorka divadelních her pro děti a pedagogických pojednání, publicistka. Studovala učitelský ústav v Českých Budějovicích a po jeho ukončení vyučovala 17 let ve školách ve Věelničce, Žirovnici a Kamenici nad Lipou. Ze zdravotních důvodů (pro poruchu sluchu) opustila učitelskou dráhu, ale

nikdy se nevdala práce s dětmi a stala se vychovatelkou ve školní družině v Kamenici nad Lipou. Dne 8. června 1949 založila a vedla dětský dramatický soubor Lipka, se kterým se zúčastnila řady festivalů a soutěží pro mládež a s nímž pracovala plných 40 let. Pro tento soubor napsala asi 30 her. V polovině 70. let jí vyšla první sbírka básní Psáno po větru. V roce 1966 jí byl na Šrámkově Pisku udělen Zlatý Tylův odznak a v roce 1975 titul zasloužilé pracovnice kultury. Zamilovala si nejen okolí rodného města, ale i celou Vysočinu a svoji lásku k ní vyznávala ve stovkách básní.

8

Hanzálková Jarmila => Hrubín František (resp. Hrubínová Jarmila ve věci Františka Hrubína)

Kamenice nad Lipou 19. II. [19]55

Milá paní Hrubínová,

děkuji Vám vroucně za tak přelaskavé vyřízení věci – byla jsem hluboce dojata Vaší ochotou – když jste, mně, neznámé – půjčila jediný exemplář knížky, kterou máte doma!¹

Bohužel, mezitím se učitelská konference rozhodla pro Sněhovou královnu, vzhledem k Andersenovu² světovému jubileu, a já musím poslouchat. Ale to nic nevadí. Šípková Růženka je velmi roztomilá, trochu pro nás těžká technicky, totiž ta jízda po leknínu, ale to je maličkost, která se dá upravit podle daných možností. Mám cvičit potom ještě jedno dětské divadlo, tohle je pro školu, to další bude pro Svaz invalidů – s kterými má dětský soubor družbu – tam si vyberu, co budu sama chtít. A to bude veršovaná Šípková Růženka. Vracím Vám Váš výtisk, abych jej zatím doma neměla zbytečně. Než udělám Sněhovou královnu, to bude aspoň dva měsíce, bude mít jistě Literární jednatelství už hotovy nové rozpisy a dostaneme pak také dostatečný počet knížek, kdežto teď bych ji byla musela celou rozepisovat několikrát sama na svém stroji – a to je přece jenom trochu neúnosné.

Děkuji Vám vroucně za tak nevšední ochotu, všichni, děti i já zdravíme upřímně souduhu Hrubína a děti mu posílají psaníčko. Velmi jsme se zarmoutili, že je v nemocnici, ale doufáme, že to není nic vážného.

Srdečně vás pozdravuje

Jarmila Hanzálková,

učitelka,

Kamenice n/Lipou.

List formátu 14,7 x 20,7 cm, zažloutlý papír, psáno strojem na s. 1 a 2, podpis modrým inkoustem.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

¹ Je zachován dopis Jarmily Hrubínové z 15. 2. 1955: „Spěchám, abych Vám vyhověla, a doufám, že hru dostanete včas. [...] až ji nebudete potřebovat, vraťte nám ji, ale nijak to nespěchá. Jest to jediný

exemplář, který máme.“ LA PNP Praha, fond: Hanzálková Jarmila, Korespondence přijatá: osobní (mezi korespondencí Františka Hrubína).

² Hans Christian Andersen (1805–1875), dánský spisovatel, jeden z největších světových pohádkářů, v roce 1955 měl dokonce dvojí výročí, 150 let od narození a 80 let od smrti. Pohádka Sněhová královna vyšla poprvé v roce 1845, bylo to tedy další výročí (110 let). ČDLJ ji (před rokem 1955) vydalo, resp. rozmnožilo v letech 1951 a 1953, později ještě mnohokrát.

9

Hanzálková Jarmila => Hrubín František

[podle obtížně čitelného data poštovního razítka: 2. IX. 1956]

Srdečný pozdrav z Luhačovic a dík za všechno, co jste napsal. Váš dopis přišel za mnou do Luhačovic, kde se léčím v sanatoriu – a způsobil mi nevýslovnou radost. Právě v tyto dny jsem znovu četla Můj zpěv, který mám s sebou. Za to, co píšete o Růžence, si Vás moc vážím a jsem tak ráda, že jsem se nezklamala ve své důvěře.¹ Buďte hodně a hodně zdrav! Vaše Jarmila Hanzálková.

Pohlednice formátu 14,5 x 10,2 cm, černobílá fotografie, Lázně Luhačovice, Lázeňské náměstí, nedatováno [téměř nečitelné poštovní razítko snad 2. IX. 1956, je to odpověď na dopis datovaný „srpen 1956“], známka Antonín Zápotocký, modrá, 30 h., psáno perem; adresa: Pan – František Hrubín – básník a spisovatel, Farského 12, Praha VII. LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

¹ Většina textu přátelského dopisu Františka Hrubína datovaného v Chlumu, v srpnu 1956, na nějž tato pohlednice reaguje, se týká knihy J. Hanzálkové Družina radosti, kterou Hrubín chválí: „Knižky toho druhu bývají většinou suchopárné a za každou cenu didaktické, Vaše je psána z laskavého, láskyplného srdce.“ O jeho hře se tu dozvídáme důležitou informaci: „Co se týče mé pohádky o Šípkové Růžence, sdílím Váš názor: Během zkoušek jsem ji předělával několikrát a za mne ji bez mého vědomí dokonce předělávali sami, však víte, jak to tenkrát bylo složité. Proto se k ní nehlásím a jsem rád, když se neprovozuje. Děkuji Vám ještě jednou za Vaše milá slova, která mě, nezapírám to, potěšila a hlavně posílila.“ Dopis J. Hanzálkové, na nějž Hrubín reaguje a který zřejmě obsahoval nějakou kritiku Šípkové Růženky, se ve fondu F. Hrubína nedochoval. LA PNP Praha, fond: Hanzálková Jarmila, Korespondence přijatá: osobní.

10

Hanzálková Jarmila => Hrubín František

Kamenice nad Lipou 14. XII. [19]56

Vážený soudruhu Hrubíne,

nehnevte se na mne, že Vám píši. Mám k Vám velikou prosbu, zrodila se u nás v dětském dramatickém souboru. Děti samy Vám ještě napíší dopis, ale já se přidávám

– prosíme pěkně, nechtěl byste se stát přítelem našeho souboru? Někde jsme četli v novinách, že na Turnovsku v nějaké vsi, asi, kam jezdí Kožík na prázdniny, mají „přítelem souboru“ Fr. Kožíka,¹ dětem se to tolik líbilo a chtěly by mít také nějakého spisovatele „přítelem“. Žádné velké závazky by z toho vlastně nevyplývaly, jen maličký zájem, čas od času o náš soubor. – O práci, o níž bychom Vám napsali.² – Byli bychom totiž také velmi šťastni, kdybyste k nám mohl z jara přijet, až bude teplo, a mít s našimi dětmi, s celou školou besedu a potom ještě zvlášť malou chvíli s mými dětmi ze souboru, kde by Vám samy vyprávěly o své práci, kterou dělají s velikým nadšením. Nikdo nikdy tu ještě nebyl, jsme opravdu zanedbaná výspa, kulturní vedení – to jsou takoví, jak o nich psal Pilař nebo kdo v Lit[erárních novinách], „okresní mocipáni“³ – přehled veškerý žádný, ale je to marný boj. – Školský odbor ONV nám slíbil, že by nám tu návštěvu určitě zaplatil, plně, my sami peníze nemáme, jen málo, co si vyděláme představením, a za to obstaráváme potřeby souboru. Nehněvejte se, že o tom mluvím rovnou, nechci se Vás dotknout, ale ta otázka projednána být musí, protože kulturní práce musí být placena jako každá jiná práce. Zaplatíme Vám, kolik si řeknete, dají nám to, nebude to tedy naše vydání. Pro nás by to byla veliká radost a veliké povzbuzení. V létě jsme byli v Praze, měli jsme besedu v rozhlase se soudruhem Dismanem a O. Beniškovou,⁴ byl to nejkrásnější zážitek souboru za celá léta působení, Benišková mi řekla, že neviděla ještě tak divadelně uvědomělé děti. Ovšem, divadlo je má největší láska i trápení. Protože herečkou jsem se nemohla stát pro svůj vadný sluch. A kameničti ochotníci jsou nejhorší na světě, horší už nikde nemohou být – a ničemnější, nevzdělanější a tupější. Všecko, i veselé příběhy ze života mého souboru mi vnikly námět na film, právě na něm pracuji a také chci napsat dětský pohádkový román do soutěže SNDK.⁵ Protože soutěž je, myslím, pro neznámého člověka jediná možnost, že bude aspoň přečten. – Víte, že na ten můj dopis po sjezdu reagoval ještě do podzimu nějaký čtenář, starý odborář, velmi souhlasil s Vámi a Seifertem, moc hezky píše, a teď mi poslal dokonce ze Slezska kolekci vánočního slezského pečiva, takové roztomilé figurky, jak živi jsme to tady u nás neviděli. Je to z Hukvald a říká se tomu „sklenovské pečivo“. Zase znovu píše o našich spisovatelích, člověk se diví, jak vtipní a moudří jsou naši prostí lidé. – Kdybyste přijel k nám na jaře, udělali bychom při tom i večer pro dospělé, takový kulturní večer, Vy byste jim něco pověděl, co byste sám chtěl – a děti by předvedly některé ukázky z Vašich prací, já bych recitovala příp. některé Vaše verše pro dospělé. Ale k tomu bych potřebovala jednu věc: přehled o všem, co Vaše vyšlo, člověk přece jen tady na venkově neví nebo nemá všecko, ale všecko se sežene. Nemohla by mi třeba vaše paní, která už jednou mi tak laskavě odpověděla tehdy, když jste byl v nemocnici – vypsat všechny Vaše knížky, hlavně pro děti? Já to seženu, něco mám sama, něco je v knihovně, ve škole i po rodinách, ale abych věděla prostě všecko. Moc Vám děkuji. A budete naším přítelem? Děti se tolik těší!

Příkládám několik maličkostí. Nehodilo by se něco z toho do Zlatého Máje?⁶ Ale nelamte si s tím hlavu, to není příčinou, proč Vám píší nebo se ucházím o Vaše přátelství. Ne – příčina je jen a jediné obdiv a láska k Vašemu dílu a nic víc. Ale že mě to napadlo

a posílám to, to je jen tak pokus, který mi jistě nebudete zazlívát, vždyť je to prostě přirozené, že se jen ptám – – – [připsáno tužkou:] Z té Zuz. jen něco, to je na vybranou – ty verše se asi hodit nebudou.

Četla jsem Vaši malou studii Imaginární monolog,⁷ krásná, něžná, výstižná! Ale povídka o jilmu⁸ mne tak nějak moc roztesknila! –

A přeji Vám i celé Vaší rodině – (kolik vlastně máte dětí a jak veliké?) radostnou vánoční pohodu a hodně zdraví a svěžesti a tvůrčího světla do nového roku. Nehněvejte se, že Vám zase píši, ale jsem tu tak opuštěná se vším svým – krom těch dětí tu nemám nikoho, kdo by měl v srdci umění – a Vaše dílo je mou velikou láskou!

Vaše Jarmila Hanzálková,

učitelka,

Kamenice n/Lipou.

Ty verše se asi hodit nebudou – ale pro případ – Děťství a Mládí jsou protějšky. – Jsou to starší neuvěřitelné verše z mého pásma recitačně tanečního: Žena.

Snad by se ten domov měl spíš jmenovat Děti. Tady jsme to před několika lety uváděli na řadě jevišť po okrese. – Já jsem nyní začala psát pohádkový román do té soutěže SNDK.

Dva listy formátu 15 x 21,1 cm, zažloutlý papír, psáno strojem s rkp. opravami tužkou na s. 1, 2, 3 a psáno rkp. tužkou na s. 4.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

K dopisu připojeno: Jarmila Hanzálková: *Děťství*; báseň – Jarmila Hanzálková: *Mládí*; báseň.

Dvojlist formátu 15 x 21,1 cm, zažloutlý papír, psáno strojem na s. 1 a 3.

¹ František Kožík (1909–1997), spisovatel, napsal také moderní pohádky pro děti Pohádky vánočního zvonku, z nichž dvě (O Honzovi a Tři zli kmotři) zdramatizoval. V létě zajížděl do Kobylny na Turnovsku.

² František Hrubín se zřejmě „přítelem“ souboru nestal a ani Šipkovou Růžku soubor nehrál. Když totiž Jarmila Hanzálková vzpomíná na dvacet let činnosti souboru, jediná zpráva o Hrubínovi je o setkání na besedě v Tylově divadle a zmínka o recitaci jeho veršů: „Snad vyvrcholením všech těchto besed bylo setkání s nár[odním] umělcem Karlem Högretem. Sešli jsme se s ním dvakrát, pokaždé v klubovně Tylova divadla, kam nás pozval. [...] Na první besedu pozval básníka, nár[odního] umělce Fr. Hrubína. Bylo to pro nás veliké překvapení, samozřejmě radostné, vždyť se v souboru učíme Hrubínovy verše. Nechtěla jsem nikdy těmito besedami pěstovat v dětech ‚hvězdný kult‘.“ HANZÁLKOVÁ, Jarmila. *20 let dětského divadelního souboru „Lipka“ v Kamenici nad Lipou*. Kamenice nad Lipou: Vlastivědné muzeum, 1969, s. 18. Toto setkání je doloženo i dopisem Františka Hrubína z 11. 4. 1956: „měl jsem radost, že jsme se konečně setkali osobně. A zrovna v prostředí, které je mi teď tak blízké – v té klubovně jsem poslední tři roky prožil mnoho krásných a vzrušujících chvil (při zkouškách na Křišťálovou noc i při představeních). Odpusťte, že jsem tak nepořádný a že jsem Vám dosud nic nenapsal do té knihy. Hned zítra zavolám K. Högrovi a napravím to. Budte hodně a hodně zdráva. Pozdravujte ode mne též všechny Vaše, velké i malé, spolupracovníky.“ LA PNP Praha, fond: Hanzálková Jarmila, Korespondence přijatá: osobní.

- ³ PILAŘ, Jan. Bez lásky to nejde. *Literární noviny*, roč. 5, č. 35, 18. 8. 1956, s. 1. Úvodník je úvahou o dědictví předků, centralizaci, která lidem vzala iniciativu, „zmrazila jejich nadšení, naučila je pasivně spoléhat na stát“, o potřebě probudit v lidech lásku a nadšení, aby se podíleli na kultuře národa. Uzavírá, že lidé „chtějí, aby vláda lidu se stala skutkem a nebyla jen věcí různých těch okresních mocipánů, [...] aby zdravý rozum vedl všechno naše počinání.“
- ⁴ Miloslav Disman (1904–1981), divadelní a rozhlasový režisér, dramaturg, pedagog, zakladatel dětského souboru Dismanův rozhlasový dětský soubor (DRDS, 1935) – Otýlie Beníšková (1882–1967), česká herečka. J. Hanzálková na toto setkání později vzpomínala: „Na naší první pouti představil nás s[oudruh] Mil. Disman národní umělkyní O. Beníškové, přelaskavé přítelkyní všech dětí. Vyprávěla mým dětem pohádku, děti jí zarecitovaly a předvedly několik našich mimických etud. Také nám potom psala laskavé a vlídné dopisy a posílala fotografie. V dopisech vždycky připomínala dětem, že ‚divadlo se nesmí šidit‘. Na té pražské besedě byla tehdy i Libuše Blažejová, redaktorka nedělních rozhlasových pohádek a moje drahá přítelkyně Mila Mellanová, režisérka a průkopnice moderního dětského divadla. Byl to náš první zájezd do Prahy a všecko pro nás tehdy zorganizoval s[oudruh] Mil. Disman. Celé tři dny se o nás staral přebobětavě, otcovsky, věnoval se nám tak nezapomenutelným způsobem, připravil pro nás tolik krásných a vzácných zážitků, že děti po návratu domů dlouho říkaly těmto dnům ve vzpomínkách ‚ostrůvek štěstí‘.“ HANZÁLKOVÁ, Jarmila. *20 let dětského divadelního souboru „Lipka“ v Kamenici nad Lipou*. Kamenice nad Lipou: Vlastivědné muzeum, 1969, s. 16.
- ⁵ SNDK = Státní nakladatelství dětské literatury, Praha; žádná taková kniha J. Hanzálkové nevyšla a ani v jejím fondu v LA PNP se podobný rukopis nezachoval.
- ⁶ František Hrubín se zasloužil o založení časopisu *Zlatý máj* (1956–1995), byl tvůrcem jeho programu a v prvních letech stál v čele redakční rady, byl to však odborný časopis věnovaný emancipaci badání o dětské literatuře, takže literární příspěvek – báseň – zřejmě ani využít nemohl.
- ⁷ HRUBÍN, František. Imaginární monolog [báseň v próze]. *Zlatý Máj*, 1956/1957, roč. 1, č. 1, říjen 1956, s. 14–15.
- ⁸ HRUBÍN, František. Jilm [próza]. *Nový život*, 1956, roč. 8, č. 11, listopad, s. 1153–1159.

11

Osmiletá střední škola – Městec Králové => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 2 dopisy a 1 divadelní program z let 1955–1960, 5 listů.)

Městec Králové 26. IV. 1955

Mistře,

promiňte, že si dovoluji Vás obtěžovat dopisem. Činím tak z radosti nad Vaší krásnou Šípkovou Růženkou, kterou hrají naše děti. Máme takovou radost, my velcí a ti malí, ti zvláště, že Vás, vážený mistře, prosíme, abyste přijal náš dík za klenot, kterým jste obohatil kulturní klenotnici našeho národa.

Prosíme dále, abyste tlumočil náš dík i paní L. Burešové.

Prejeme Vám hodně zdraví, klidu a radosti z jarní pohody.

F. Mikšovský

Dopis, 20,9 x 29,7 cm, silně zažloutlý papír, psáno strojem na s. 1, podpis modrým inkoustem.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

12

Osmiletá střední škola – Městec Králové => Hrubín František

Osmiletá střední škola v Městci Králové
sehraje v pátek 29. dubna [1955] ve 13.30 hod.,
v sobotu 30. dubna ve 14 hod. pro děti
a v neděli 1. května ve 20.00 hod. pro dospělé
v sále na Staré poště pohádku o 2 jednáních

Š Í P K O V Á R Ů Ž E N K A

Napsali F. Hrubín a L. Burešová. Hudba J. Jágr. Režie F. Mikšovský. Zpěvy a tance
M. Mikšovská. Scéna J. Černý. Líčení B. Berný. Technické práce učitelský sbor.

Osoby a obsazení:

[...]

Předprodej vstupenek v TEPU (u Šimků)

K návštěvě zvou žáci

*Cyklostylovaný divadelní program, dvojlist formátu 14,7 x 20,9 cm, zažloutlý papír,
s černou kresbou na s. 1, cyklostyl. strojop. na s. 1–3.*

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

13

Osmiletá střední škola – Městec Králové => Hrubín František

Městec Králové 19/9 1960

Vážený Mistře,

vím, že jste v těchto dnech obdržel mnoho projevů díků a přání. I já přicházím s několika skromnými řádky, ale tím upřímněji, abych Vám k Vašemu životnímu jubileu přál vše to, co přejeme lidem, které máme rádi: hodně zdraví, klidu a spokojenosti.

Děkuji Vám, drahý Mistře, za všechny ty poklady, kterými jste obohatil klenotnici těch malých čtenářů neb zaujatých diváků při pohádkových scénách.

S jakou odpovědností a vážností hrály naše děti „Šípkovou Růženku“. A s jakým zaujetím žilo hlediště s jevištěm. Vždyť, když Jirka přišel do lesa a chtěl si sednout do trávy, malí diváci s očima na vrch hlavy volali: „Tam ne, tam nééé!“ a teprve, když učitelka vstala a řekla: „Tam si, děti, Jirka může sednout. Tam nejsou hadi“, teprve pak si malí a starostliví diváci zase sedli.¹ A což nakonec! Když si mohli sáhnout na Růženku. To bylo radosti.

Promiňte mi, vážený Mistře, že jsem se tak rozpovídal. Ale i já rád vzpomínám.

Buďte hodně zdrav!

František Mikšovský

učitel v Městci Králové.

Dvojlist formátu 15,2 x 21,0 cm, bílý papír; kresba kytice květů modrým inkoustem na s. 1, psáno modrým inkoustem na s. 2–4.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

¹ Souvisí to i s postřehem recenzenta představení Šípkové Růženky v brněnském Městském divadle mladých. Režie dle něj nepočítala se skutečností, že „*děti jsou vděčné obecnstvo, mají naprostou iluzi skutečnosti a kontakt jeviště v takové míře, že volají na dramatické postavy, varují je apod.*“ (os). Pohádka opravdu nová. *Nová politika* (Brno), 22. 11. 1950.

14

Horan Jaroslav¹ => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 10 dopisů, 2 dopisy na pozvánkách, 1 pohlednice a 1 telegram z let 1958–1971 – 2 dopisy b. d. [5. 3. 1966 ?, listopad 1967 ?] a 1 pohlednice b. d. [1962 ?]; 18 listů.)

Olomouc 18. XII. [19]58

Vážený mistře!

Velmi na Vás vzpomínám a přeji Vám, Vaši manželce i dětem co nejpříjemněji všech-
no krásné a pěkné o Vánocích, hodně úspěchů v Novém roce a hlavně klid při práci.

Mám před generálkami na Vaši „Šípkovou Růženku“. Byl bych velmi rád, kdybyste
mohl přijet do Olomouce na premiéru. Je 26. prosince, v pátek v 14.30. Nebudete-li za-
neprázdněn, tak se sem rozjeďte. Je tu velmi hezky a ani se mně nechce pryč.

Tož končím zase přáním, z celého srdce, aby se vše v tom novém roce vyplnilo tak,
jak si to představujeme.

Těším se na shledanou

Váš Jaroslav Horan

*List formátu 22 x 30 cm, bílý papír; psáno modrým inkoustem na s. 1, v levém horním
rohu tištěné záhlaví: Jaroslav Horan.*

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

¹ Jaroslav Horan (1933–1983), režisér, působil na různých scénách, např. v brněnském Národním di-
vadle v roce 1971 režíroval slavné představení Babičky s Ludmilou Kurandovou a Libuší Šafránko-
vou v hlavních rolích. Toto je první dopis v zachované korespondenci, následovalo zřejmě angažmá
v Divadle F. X. Šaldy v Liberci, protože v autorově výstřížkovém archivu jsou zachovány dvě krátké
novinové zprávy o inscenaci Šípkové Růženky v Divadle F. X. Šaldy v Liberci v režii Jaroslava
Horana. *Průboj* (Ústí nad Labem), 16. 9. a 4. 10. 1962. Snad novinářskou chybou se ve zprávě o pre-
miéře chystané na 30. 9. píše o komických postavách Rohlíka a Vánočky místo Rohlíka a Bábovky.

15

Kolár Erik¹ => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 9 dopisů, 1 dopis na návštěvence, 8 pohlednic, 1 dopisnice a 1 telegram z let 1949–1970 – 1 dopis na návštěvence b. d.; 21 list.)

V Praze 20. září 1959.

Drahý F r a n t i š k u ,

před několika dny jsem se vrátil z libereckého loutkového festivalu. Byl moc hezký – až na jednu inscenaci: českobudějovičtí loutkáři hráli Tvoji Šípkovou Růženku.² Bylo to představení mimořádně špatné, nehodné profesionálního souboru; tak špatné, že během něho docházelo v hledišti k projevům posměchu a herci si ani netroufli po přestavení se jít poděkovat za spory potlesk, který se ozval. Na večerní besedě plénum inscenaci velmi tvrdě kritizovalo.

Ale neméně ostře byla odsouzena i hra sama. A myslím, že právem! Víím, že jde o starší věc. Myslím, že by sis ji měl znovu pročíst – a dojdeš asi sám k závěru, že není hodna velkého básníka Františka Hrubína, a zakážeš, aby byla hrána – anebo ji znovu upravíš.

Neměj mi za zlé, milý Františku, mou bezohlednou upřímnost. Je diktována opravdovým přátelstvím, které k Tobě chovám (i když se vidáme příliš zřídka, než abych Ti je mohl projevit) a upřímnou úctou k Tvé tvorbě. – A závěrem: velice bych jako dramaturg Ústředního loutkového divadla o to stál, abys pro nás něco napsal! Až budeš mít chvíli – nemohli bychom o tom mluvit? (Je to jen o málo těžší než psát pro herecké divadlo.)

Srdečně Tebe i Tvou rodinu pozdravuji.

T v ů j

Erik

List formátu 21 x 29,5 cm, zažloutlý papír, psáno strojem na s. 1, podpis modrým inkoustem; vlevo nahoře tištěné záhlaví: Dr. ERIK KOLÁR, strojem připsáno: P r a h a 4, Holečková 66.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

¹ Kolár Erik (1906–1976) vystudoval práva, avšak celý život působil v oblasti loutkového divadla jako herec, režisér i dramaturg. Za okupace byl perzekvován pro svůj židovský původ a internován v Terezíně. Po válce se zasloužil o formování sítě profesionálních loutkových scén. Od roku 1953 přednášel na loutkářské katedře DAMU.

² Ve fondu Františka Hrubína je zachován plakát představení a 4 fotografie loutek: Hrubín František, Burešová [Ludmila]: Šípková Růženka, plakát k divadelnímu představení, Krajská loutková scéna v Českých Budějovicích, pravděpodobně z roku [1959], autor Albin Novotný, barevný tisk formátu 49,6 x 65,1 cm, 1 kus. LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Tisky; o něm. – Hrubín František, Burešová Ludmila: Šípková Růženka, fotografie z inscenace pohádkové hry na Krajské loutkové scéně v Českých Budějovicích v roce 1959, 4 kusy; černobílé fotografie loutek (Král, Růženka, Jiřík, čtyři vily) formátu 12,9 x 17,6 cm, na rubu šablona údajů o inscenaci červeným razítkem a popis strojem, 4 kusy; LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Fotografie.

16

Harapát [Jindřich]¹ => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 1 dopis z roku 1960, 1 list.)

Praha 20. srpna 1960.

Vážený Mistře,

prosím, abyste mi nevykládal za zlé tento můj dopis, jímž se na Vás přímo obracím jako na autora pohádkové hry ŠÍPKOVÁ RŮŽENKA.

V roce 1955 prošlo u nás v hudebním oddělení Dilia, jehož jsem vedoucím redaktorem, několik dotazů ochotnických souborů na zpěvy a doprovodnou hudbu k uvedené [hře]. V dohodě s autorským oddělením DILIA napsal jsem k této pohádkové hře hudbu o 20 hudebních číslech (13 zpěvních, 3 baletních, 4 scénických) v úpravě pro malý a dodatkem pak pro velký orchestr. Hudební materiál malé úpravy byl rozmnožen a hlasy velkého orchestru s partiturou jsou rukopisné.

Od roku 1955 se tento materiál pravidelně půjčuje souborům. V sezoně 1958/9 hrána byla tato hra s mojí hudbou ve Státním divadle Olomouc v 18 reprízách, letos na zájezdová provozování ji má Horácké divadlo v Jihlavě mimo další ochotnické soubory, jímž se půjčuje běžně.

Naše knižní redakce mi náhodně sdělila, že nepočítáte s dalším rozmnožováním hry. To je důvodem mého dopisu, jelikož vyřazením divadelní knihy bude moje hudba bez podkladu a celý hudební materiál pozbude účelu.

Dovoluji si poznamenati, že minutáž doprovodné hudby je asi 43 minut, že hudba sama (partitura) byla lektorována v SČS prostřednictvím ČHF² úspěšně.

Obracím se proto, vážený Mistře, na Vás, abyste netrval na svém rozhodnutí a nechal Šípkovou Růženku dále žít, aby tak mohla žít i moje hudba.

S projevem dokonalé úcty

J. Harapát, vedoucí hudebního oddělení DILIA; Praha 1, Celetná 25

List formátu 29,7 x 20, 8 cm, zažloutlý papír, psáno strojem na s. 1, podpis perem: Jind. Harapát a strojem: J. Harapát.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

¹ Jindřich Harapát (1895–1975), skladatel a vojenský kapelník, složil několik operet a hudbu k dětským hrám.

² SČS = Svaz československých skladatelů, organizace hudebních skladatelů, kritiků a teoretiků zahájila činnost jako výběrová organizace v květnu roku 1949 a v souvislosti s federalizací republiky byla v květnu 1970 nahrazena Svazem českých skladatelů a koncertních umělců. – ČHF = Československý hudební fond.

17

Divadlo dětí – Plzeň => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 2 dopisy z roku 1966, 2 listy.)

V Plzni 17. 12. 1966

Vážený mistře,

začátkem týdne jsem Vám poslala dopis,¹ ve kterém jsem Vás pozvala na dnešní premiéru „Sněhurky“² v Plzni. Protože jsem ještě nedostala od Vás odpověď, dovoluji si Vás tímto co nejsrdečněji pozvat na dnešní premiéru do Plzně. Můžete-li, posílám pro Vás vůz, který by Vás odvezl i zpět z Plzně do Prahy po představení.

Na shledanou se těší

Jana K l a t o v s k á ³

režisérka Divadla dětí Plzeň

(Vaše první představitelka „Sněhurky“ a „Šípkové Růženky“⁴)

List formátu 20,7 x 14,8 cm, bílý papír, psáno strojem na s. 1, podpis černým inkoustem i strojem, nahoře tištěné záhlaví dopisu: dvě malá psací písmena „d“ stylizovaná jako sedátka pro dvě stejné postavičky dětí, pod nimi: Divadlo dětí, Moskevská třída 17, Plzeň.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace – na rubu dopisu jsou zřejmě nesouvisející rkp. poznámky perem: různá data a časy.

¹ Předchozí dopis z 13. 12. 1966 byl pozváním na premiéru Sněhurky s podpisy celého souboru.

² HRUBÍN, František. *Sněhurka, zvířátka a sedm mužičků*. Pohádková hra pro děti v sedmi obrazech. Režijní poznámky Václava Vaňátka, scénické poznámky arch. Tomka. Mladá scéna, sv. 9. Praha: Jos. R. Vilímek, 1945.

³ Jana Chmelařová-Klatovská (1927–2008), herečka, režisérka, dramaturgyně a pedagožka. V letech 1949–1961 byla členkou souboru v Městském divadle pro mládež v Praze, poté odešla do Plzně, kde působila v divadle Alfa jako herečka a režisérka. Počátkem 70. let zde založila Činoherní skupinu Plzeň a po návratu do Prahy jí přejmenovala na Činoherní skupinu Praha. V důchodu až do roku 2007 působila v zájezdovém divadle pro děti Divadlo Hračka.

⁴ Jana Klatovská hrála roli Růženky v první inscenaci v Pražském městském divadle mládeže, pro které byla hra vytvořena, v roce 1950. Ve své recenzi o ní Bedřich Slavík napsal, že pro Růženku „*uchovala dívčí půvab, projev by však měl být důraznější.*“ (bs) [SLAVÍK Bedřich]. Šípková Růženka (v Městském divadle pro mládež). *Lidová demokracie*, 13. 9. 1950, s. 3, rubrika Z kulturního světa.

18

Dilia, divadelní a literární agentura – Praha => Hrubínová Jarmila

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 2 dopisy z let 1974–1990, 2 listy.)

Vážená paní
Jarmila H r u b í n o v á
Farského 12
Praha 7 – Holešovice
Doporučeně

9. 2. 1974

Vážená paní,

Váš manžel si před časem přál, abychom nerozmnožovali jeho dramaturgii Šípkové Růženky. V těchto dnech nás požádalo několik divadel, hlavně divadlo v Chebu, že má o toto dílo zájem.

Žádáme vás, abyste byla tak laskavá a text prohlédla a podala nám zprávu, zda výše uvedené dílo můžeme rozmnožit a dát divadlům k dispozici.

Děkujeme za Vaši urychlenou zprávu a jsme s přátelským pozdravem

D I L I A ; divadelní odbor

[*podpis modrým inkoustem nečitelný*]

2211-Ch

List formátu 20,8 x 19,8 cm, bílý papír; psáno strojem na s. 1, tištěné záhlaví dopisu: Divadelní a literární agentura (při levém okraji papíru), Dilia, Vyšehradská 18, Praha 2 – Nové Město (vpravo nahoře).

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence rodinná: přijatá: korporace.

19

Haller Miroslav¹ => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 2 dopisy a 1 pohlednice z let 1949–1950, 3 listy.)

25. 7. 1950

Ráno vstanem napřed levou,
vyskočíme z postele,
a pod kašnou rozzpívanou
umyjem si – obličej.

A pak jsme školení. Zlomený na duchu srdečně pozdravuji a přátelsky tisknu ruku.

Váš Haller

Pohlednice formátu 14 x 9 cm, hnědobílá fotografie, Mariánské Lázně, Lázeňský Hotel Krakonoš, známka Klement Gottwald, hnědá, 1.50 Kč, psáno modrým inkoustem;

adresa: Vážený pan – František Hrubín – spisovatel, Praha VII, Strossmayerova 12, přeškrtnuto a připsáno tužkou: Chlum u Třeboně u R. Veselého.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá; osobní.

¹ PhDr. Miroslav Haller (1901–1968), středoškolský profesor, češtinář, jako ředitel pražské konzervatoře usiloval spolu s dalšími o vysokoškolskou úroveň vzdělávání divadelních umělců. To se podařilo po válce založením AMU v říjnu 1945. Zasloužil se o založení školního divadla DISK. Když však divadelní fakulta zahájila ve školním roce 1946–1947 svou činnost, byl Haller vzhledem ke svým politickým názorům z jejího budování odstraněn. Podle vlastního sdělení v dopisu z 23. 12. 1949 působil tři roky na stejné škole jako Hrubínův strýc a kmotr profesor František Novotný.

20

Holečková Helena¹ => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 1 dopis z roku 1950, 1 list.)

Milý pane Hrubíne!

Dostáváte jistě mnoho dopisů od vděčných čtenářů Vašich říkanek a básní.

Představuji se Vám – Helena Holečková, sólistka baletu Národního divadla a řadím se mezi ně. Přicházím s prosbou. U nás v baletu máme nedostatek vhodných témat ke své práci. Byli jsme sice našim choreografem S. Machovem² vyzváni, abychom hledali nové, vhodné taneční předlohy, ale k tomu je nutno mít čas číst, číst a zase hledat.

Děláme své povolání, tančíme na brigádách, pracujeme doma a máme funkce v organizacích. Učíme se pro sebe z politické literatury a z odborné. Kde vzít čas na hledání vhodných námětů pro balet, když nejsme nadáni vlastními nápady? – Tady píšu jen za sebe, ale pokud vím, ani z kolektivu nezvešlo ani semínko.

Jak jistě víte, Jan Reymoser, ředitel taneční konzervatoře, zpracoval téma „Filozofská historie“ a „Viktorka“ pro balet.³ I když by se dalo leccos namítat – je tu snaha o novou cestu. Často se setkávám u lidí s přáním, aby byl studován nějaký balet pro děti.

Ty staré balety jako „Z pohádky do pohádky“ – „Andersen“ – „Štědrovečerní sen“⁴ by sice byly úspěšné kašově, ale není to nic, co by naznačovalo dětem novou cestu, po které chceme jít. Vždy je to jen vítězství dobra nad zlem, filantropie nebo nějaká mystika, a to dnes nestačí! Prokofěvův „Peť a vlk“⁵ je především hudební učební předlohou – .

My v Národním divadle i tak tančíme dost pohádek a nepovažuji to za takové téma, které je vhodné pro progresivní linii baletu Národního divadla. Protože je nutné dávat právě dětem to nejlepší a nejdřívější umění, prosím Vás, napište balet pro děti se zvířátky a věcmi a výchovnou náplní! Vykonáte určitě kus záslužné práce.

Jestli mně příkývnete a budete se chtít tím zabývat, bude nutné ještě mít cestu, aby to bylo schváleno. Je tu cesta přesvědčivé pravdy, ta je nejsilnější, ale někdy zdlouhavá. Dobré by bylo zvolit si za patrona soudruha ministra Z. Nejedlého, protože on je velkým příznivcem naší dílčí snahy.

Budete-li si přát o tom pohovořit, jsem vám ráda k dispozici.

Jinak promiňte, že jsem Vám vzala kus času.

Zdraví srdečně

Helena Holečková; (Praha-Nusle, Mašínova 10, telefon do Národního divadla 43451.)
26. 11. [19]50.

*List formátu 22,3 x 34,5 cm, zažloutlý papír, psáno zeleným inkoustem na s. 1 a 2.
LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.*

- ¹ Helena Holečková (13. 8. 1905 Praha – 7. 3. 1996 Holice), tanečnice, působila v Brně, v letech 1923–1953 pak v Národním divadle v Praze.
- ² Saša Machov, vl. jm. František Alexander Mařha (1903–1951), tanečník, choreograf, režisér, v Osvobozeném divadle, v Ostravě, Athénách, Londýně (za 2. světové války po návratu z africké fronty), v Brně a od roku 1946 v Národním divadle.
- ³ Jan Rey, vl. jm. Jan Reimoser (1904–1979), kritik, libretista, taneční teoretik, překladatel, pedagog, podílel se významně na založení českého státního tanečního školství, autor 18 realizovaných baletních libret. Podle Aloise Jiráska napsal balet Filozofská historie (1949, hudba Zbyněk Vostřák, choreografie Saša Machov), podle epizody z Babičky Boženy Němcové napsal balet Viktorka (1950, hudba Zbyněk Vostřák, choreografie Saša Machov).
- ⁴ Oskar Nedbal (1874–1930), hudební skladatel, dirigent a violista, balet Z pohádky do pohádky měl premiéru v roce 1908, libreto ing. Ladislav Novák (1872–1946, československý politik, ministr a poslanec za Československou národní demokracií, autor baletních a operních libret, spisovatel), balet Andersen (1914, libreto opět Ladislav Novák). – Štědrovečerní sen, dvouaktový balet, hudba Mořic Stanislav Anger (1844–1905, druhý kapelník Národního divadla), choreografie Augustin Berger (1861–1945, choreograf, baletní mistr, pedagog).
- ⁵ Sergej Prokofjev (1891–1953), klavírista, dirigent, hudební skladatel; scénická hudba Pěťa a vlk (1936).

21

Berdychová Jana¹ => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 3 dopisy z let 1952–1963, 3 listy.)

Praha 20. 4. 1952.

Vážený pane Hrubíne,

děkuji Vám co nejsrdečněji, že jste dodržel dané slovo a poslal nám pro zlepšení práce pěstounek v jeslích tak krásné a vhodné verše. Se zalíbením jsem je rozepsala a poslala jednak hudebním skladatelům (Otto Rödlovi² a M. Chytilovi), aby některé z nich proměnili v písničky. Současně jsem zaslala verše některým zkušeným pracovním jeslí, aby jimi navodily pohybovou výchovu dětí. Budu s nimi pracovat sama ovšem hlavně v jeslích pokusných a těším se, že až budeme mít nějaké výsledky, Vás pozveme, abyste se spolu s námi potěšil z radosti dětí, kterou verše vyvolají.

Samozřejmě při publikování některých veršů budete o všem informován.

Ještě jednou mnohokrát děkuji a těším se,
že nám ani v budoucnu spolupráci neodmítnete.

Jana Berdychová

(Výzkumný ústav pedagogický, Praha 2, Mikulandská 5, tel. 468-51)

Pozn. Proším o sdělení výšky honoráře, abych jej mohla navrhnout k proplacení.

List formátu 20 x 29,3 cm, bílý papír, psáno strojem na s. 1, podpis a poznámka rkp. modrým inkoustem.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

¹ PhDr. Jana Berdychová CSc. (roz. Dudíková, 1909–2007), docentka tělovýchovy na PF UK, publikovala práce o tělovýchově pro děti a o hrách pro děti, ve své odborné práci se věnovala především tělesné výchově předškolních dětí. V LA PNP je uložen její osobní fond (5 archivních kartonů), korespondence je zde velmi málo, ani dopisy Františka Hrubína se nedochovaly. Mezi zachovanými rukopisy najdeme např. studii K novému pojetí motorického rozvoje dětí předškolního věku. Podklady pro osnovy tělesné výchovy mateřských škol. LA PNP Praha, fond: Berdychová Jana, Rkp. vlastní: odborné práce, studie.

² Otto Rödl (1903–1983), hudební skladatel a pedagog, autor kolem 70 scénických hudeb, přednášel na loutkářské fakultě DAMU, spolupracoval s amatérskými i profesionálními loutkářskými soubory, psal hudbu pro představení učitelek mateřských škol.

22

Berdychová Jana => Hrubín František

V Praze 14. ledna 1956

Č. j.: 0

Vážený pan

Frant. H r u b í n

spisovatel, básník

P r a h a 7, Farského 12

Vážený pane spisovateli,

po několikerych nezdarech dohovorit se s Vámi telefonicky volím tuto cestu. Vzpomínám na Vaše krásné verše, které již jste dětem mnohokrát věnoval, a nenásilně jim jimi pověděl cenné poznatky a poučení. Vaše verše pro děti předškolního věku stále žijí v našich mateřských školách a v jeslích, cvičí a tančí se při nich a jsou stále krásné.

Proto si dovoluji požádat Vás o jeden nebo dva verše s docela novou tematikou: držení těla. Děti se velmi hrbí, naše průzkumy na spartakiádě i jinde ve školách ukazují, že jen 2% dětí má podle našeho posuzování (ortopedického) držení těla správné.¹ Proto hledáme v našem ústavě cesty a prostředky, jak na děti působit, aby i ony samy – vedle korekčních cviků, s nimiž jsou jisté dobré zkušenosti – nám pomohly v uvědoměném držení. Pokoušíme se o verše sami, ale s neúspěchem. Představovali bychom si zejména

na podchytit děti v 1. postupných ročnících, aby se vytvořily správné návyky při sedění v lavici, aby se děti udržely zpříma při psaní, kreslení. Vytvořila jsem si k tomu účelu sama veršik, který zde cituji jen proto, abyste viděl, jak to neumím, a co bych asi většou potřebovala říci. „Při psaní se rovně sedí, zdálky do sešitu hledí. Pravá ruka je opřena, levá též k sešitu přiložena...“

A kupodivu verš – i tak slabý – pomohl. Děti si jej přeřikaly a třída jako celek se srovnala, vyrovnala se kulatá záda, obě předloktí byla opřena atd.

Protože vím, že máte velmi málo času – podle telefonického sdělení Vaší paní – prosím o sdělení telef. (468-51-54), zda se můžeme těšit na nějaké verše toho druhu. Potřebovali bychom to velmi brzy, protože výzkum „Utváření návyku správného držení těla žactva“ již je v plném proudu v 1. postupných ročnících. Získané zkušenosti rozvineme po analýze potom i na další třídy.

V držení těla jde zejména o to, aby se děti naučily nosit hlavu pěkně zpříma, nikoliv bradou nahoru, ale bradu spíše k hrudi přitaženu, aby „vytahovaly“ krk, čímž zabrání předsunutí hlavy kupředu, které je tolik nežádoucí a ovlivní nepříznivě držení celé páteře. Ramena mají být tažena dolů, nikoliv křečovitě stahována dozadu, jak se někdy při snaze po správném držení nesprávně děje. Hrudník – prsa – mají být hrdě nesena vpřed, záda vyrovnána, lopatky schovány, rovněž bříško učíme vtahovat a hýždě stahovat pod sebe, nohy v kolenou narovnávat, našlapovat lehce, při kroku a stále váhu těla držet vpřed.

To jsou hlavní znaky, které se nám v našem výzkumu jeví jako možné a dostupné děti naučit. Máme v pokusných třídách již velmi pěkné výsledky našich snah.

Nehněvejte se na mě, že jdu tak rovnou a přímo, ale věřím, že – podle Vašich veršů tolik krásných soudíc – když máte děti tak moc rád, pomůžete nám bojovat s nebezpečným nedostatkem – se zanedbanou výchovou dětí k správnému držení těla. Jistě není třeba vypisovat všechny zlé následky a důsledky vad v držení těla, které se v dospělosti projevují na zdraví, na snížení pracovního výkonu a tím i na *ztrátě* radosti ze života u postiženého. Pracujeme s lékaři ortopedy a učiteli, celý náš kolektiv uvítá Váš jakýkoliv zásah a pomoc veršem v této oblasti výchovy. Přirozené verš bude podle nejvyšší možné normy honorován.

Za kolektiv pracovníků na výzkumu

Dr. Jana Berdychová.

List formátu 20 x 24,2 cm, zažloutlý papír, psáno strojem na s. 1 a 2, podpis, opravy a dvě drobné vsuvky černým inkoustem (přepsány kurzivou); vlevo nahoře vytištěno záhlaví: Výzkumný ústav pedagogický Jana Amose Komenského, Praha II, Mikulandská 5 – Telefony 468-51-54, 456-39.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

¹ Ve fondu Jany Berdychové je uložen strojepis její habilitační práce z roku 1959 s názvem Utváření návyku správného držení těla. LA PNP Praha, fond: Berdychová Jana, Rkp. vlastní: odborné práce, studie.

23

Berdychová Jana => Hrubín František

7. 4. 1963

Vážený soudruhu!

Jménem ÚV Československého svazu tělesné výchovy – programové komise, která má za úkol připravit koncepci a skladby pro hromadná vystoupení na III. CS,¹ dovoluji si Vás požádat o malou, ale pro nás nezbytnou spolupráci.

Jde totiž o skladbu pro vystoupení nejmladších dětí od tří do šesti let. Autorem této skladby je kolektiv: Berdychová-Zouzal-Hrubcová, hudbu připravuje Ilja H u r n í k . Skladba má být vyjádřením péče o výchovu nejmladší naší generace, má ukázat, jak děti s pomocí svých rodičů od nejtútlejšího věku začínají cvičit. Ve skladbě má vystoupit také asi 2.000 rodičů s nejmladšími dětmi. Název skladby je: „Děti – naše květy“. Obsahem cvičení jsou taneční hry „na včelku“ – „na traktor“ – a řada dalších nejjednodušších pohybů s náčiním. Nejmladší děti cvičí s krabicemi od sunarového mléka, starší devítileté s červenými míčky. Celek má vyjadřovat radostnou pohodu na trávě, skotačení a dovednost nejmladších cvičenců.

Na závěr skladby bychom rádi dali výraz dětské hravosti a upřímnosti několika málo veršů. Jako na nejpovolnějšího obracíme se na Vás, vážený soudruhu, s prosbou o vytvoření těchto lehouchých a dětem blízkých veršů. Podrobněji chce Vás informovat sám autor hudby, Ilja Hurník² (tel. 605-95, adresa Praha 1, Hradčanské nám. 1). Bude se snažit s Vámi spojit. Jménem programové komise i za náš autorský kolektiv Vás snažně prosím, abyste mu i nám v naší prosbě vyhověl a vytvořil pro III. CS – skladbu nejmladších dětí, která se bude v roce 1965 cvičit po celé naší vlasti – asi osm veršů s dětskou tematikou. Skladby mají být zhruba³ hotovy k předvádění do konce dubna 1963. Poněvadž víme, že Vy (a žádný jiný) máte v moci svými kouzelnými verši skladbě prospět, aby se líbila jak dětem tak cvičitelům tak i divákům, prosíme, abyste nám vyhověl brzy. Aby verš byl s hudbou v úplném souladu, je jistě správné dohodit se se soudruhem Hurníkem. Prosím, abyste byl tak laskav a zavolal mu kolem 9 hod. dopol., kdy bývá doma.

Samozřejmě, verše budou přiměřeně honorovány.

Ještě jednou velmi prosím o vyhovění naší žádosti a těším se, že Vaše verše dodají naší skladbě radost, vtíp a kouzlo, jak tomu je vždy u Vašich básní pro děti.

Se soudružským pozdravem

Jana Berdychová
za kolektiv autorů.

List formátu 20 x 29,5 cm, bílý papír s ozdobnými vroubkovanými okraji, psáno strojem na s. 1, podpis modrým inkoustem; vlevo nahoře vytištěno záhlaví: Doc. Dr. Jana Berdychová.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

- ¹ Celostátní spartakiády (CS) jako hromadná tělocvičná vystoupení, pro něž byly vytvořeny různé skladby pro jednotlivé kategorie cvičenců, se konaly od roku 1955 každých 5 let. III. celostátní spartakiáda se konala v Praze v roce 1965 a poprvé se na ní představila kategorie nejmenších dětí s rodiči, délka jejich skladby byla asi 10 minut a jmenovala se Na sluníčku. Skladbu vydalo pro Ústřední výbor Československého svazu tělesné výchovy a sportu v roce 1963 (některé katalogy udávají rok 1964) Státní tělovýchovné nakladatelství jako první svazek v edici Sbirka cvičení 3. celostátní spartakiády. Mezi autory je však uveden jiný tvůrce dětské poezie, František Branislav.
- ² Hurník Ilja (1922–2013), hudební skladatel, spisovatel, klavírista, pedagog.
- ³ Na tento dopis navazuje dopis Ilji Hurníka ze 7. 4. 1963 a se spartakiádními skladbami souvisí i jediný dopis Milči Mayerové z 1. 4. 1963, která rovněž žádá verše ke své spartakiádní skladbě. F. Hrubín už dříve napsal verše pro její cvičení pro ženy s hudbou Jitky Snížkové s názvem Rozsévačka na II. CS v roce 1960. LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

24

Sommer Vladimír¹ => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 1 dopis z roku 1950, 2 listy.)

V Praze 2. března 1950

Vážený soudruhu,

odpusťte mi, že Vám tak bez okolků píšu a že si Vás troufám žádat o pomoc.

Před několika dny mi totiž říkal sbormistr Khün,² abych mu napsal několik sborů pro jeho dětský sbor. Sháněl jsem se tedy po verších a našel jsem Vaše kouzelné dětské verše.

Udělal jsem dva sbory, ale pak jsem přišel na to, že bych potřeboval ještě asi 2–3 básně, které by však rostly z něčeho, co je dětem dnes už daleko nejbližší – totiž z jejich pionýrského hnutí.

Proto jsem si dovolil, vážený soudruhu, napsat Vám tento dopis, ve kterém jsem Vás chtěl požádat, jestli byste mi nenapsal 2–3 dětské písničky, např. o pionýrském šátku nebo o něčem jiném, čím děti v Pionýru žijí.

Budu Vám velmi vděčen, neodmítnete-li mou žádost.

Se srdečným pozdravem

Vladimír Sommer

Dvojlist formátu 16,4 x 18 cm, žlutý papír; psáno černým inkoustem na s. 1 a 3.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

¹ Vladimír Sommer (1921–1997), hudební skladatel a pedagog (AMU, FF UK), redaktor hudební redakce Československého rozhlasu, autor především vážné hudby.

² Jan Kühn (1891–1958), sbormistr a operní pěvec, zakladatel Kühnova dětského sboru (1932).

25

Pionýrské noviny, redakce¹ – Praha => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 1 dopis z roku 1954, 1 list.)

17. 5. 1954.

Vážený soudruhu!

Obracíme se na Vás s prosbou. Připravujeme ke sjezdu strany slavnostní stránku, na které bychom rádi otiskli Vaši báseň.

Všichni pracovníci v pionýrské organizaci si váží Vašeho hřejivého a radostného tónu, který zní z Vašich veršů. Vaše básně jsou dětem velmi blízké a srozumitelné.

Proto Vás prosíme, zda byste pro naše pionýry (9–11 let) nenapsal oslavnou báseň, která by jim osvětlila velikost a sílu strany – která by jim pomohla pochopit význam slova – komunista.

Víme, že jste velmi zaneprázdněn, a proto Vám nabízím svoji pomoc. Ráda půjdu v případě potřeby s dětmi na procházku a poradím jim s úkoly. Jsem bývalá učitelka, myslím, že si s nimi budu dobře rozumět.

Uzávěrka čísla je 21. května. Toho dne bych si pro báseň přišla buď osobně nebo je možno ji poslat poštou.

Přejeme vám všichni mnoho zdaru do další tvůrčí práce.

Se soudružským pozdravem

Jiřina Lišková

[černé hranaté razítko:] Pionýrské noviny; redakce; Praha II, Štěpánská 61

List formátu 14,8 x 21 cm, bílý papír, psáno strojem na s. 1, podpis černým inkoustem, červené razítko s pionýrským znakem: Pionýrské noviny, redakce, Praha II, Štěpánská 61. Nahoře vytištěno červené záhlaví: [pionýrský znak] Pionýrské noviny, týdeník Čs. svazu mládeže. Redakce: Praha II, Štěpánská ulice č. 61. Telefon 22 75 34.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

¹ Pionýrské noviny, dětský týdeník novinového formátu (později v letech 1965–1967 vycházely dvakrát týdně), vydával je Ústřední výbor Československého svazu mládeže v letech 1951–1968 (následoval název Sedmička, později Sedmička pionýrů).

26

ČSM, ústřední výbor – Praha => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 1 fragment dopisu z roku 1954, 1 list.)

Č. j. 672/6714

V Praze dne 12. srpna 1954

Soudruh

František H r u b í n

C h l u m u Třeboně

Vážený soudruhu,

přijměte náš srdečný pozdrav a omluvte nás, že se k Vám obracíme v době Vaší letní dovolené.

Potřebujeme, soudruhu Hrubíne, Vaší pomoci. Náš Československý svaz mládeže¹ připravuje na 3. února 1955 svůj sjezd. Velmi bychom si přáli, aby naše mládež dostala od našich umělců ke svému sjezdu nová díla, zvláště potom nové písně.

Jednali jsme v této otázce se Svazem skladatelů i s řadou jeho členů, kteří mají zájem o vytvoření nových masových písní pro mládež. K jejich dobré vůli však schází dobré, umělecky hodnotné písňové texty.

Prosíme Vás proto, soudruhu Hrubíne, o jeden nebo i více textů k písním pro mládež. V naší písňové tvorbě dosud schází vlastenecké písně takového druhu, jako je Dunajevského² Píseň o vlasti, nemáme dosud píseň o Praze, pochod československé mládeže a pod. Schází také dobrá píseň pro naše děti a pionýry. Tyto náměty jsou ovšem skutečně jenom náměty a nemají být úzkým vymezením tematiky písní, které bychom potřebovali.

List formátu 20,9 x 29,6 cm, bílý papír, psáno strojem na s. 1, fragment dopisu, zřejmě chybí další list, chybí podpis i razítko; nahoře tištěné záhlaví dopisu: Ústřední výbor Československého svazu mládeže, Praha II, Náměstí Maxima Gorkého 24. Telefon 221041; vlevo razítko: V odpovědi uveďte vždy naši značku.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

¹ ČSM = Československý svaz mládeže, jednotná mládežnická organizace v Československu řízená KSČ, která vznikla nuceným sloučením mládežnických organizací v roce 1949, první sjezd se konal v roce 1950.

² Isaac Osipovič Dunajevskij (1900–1955), sovětský hudební skladatel a dirigent, autor ruské populární hudby, tvůrce masových písní, hudby filmové i scénické.

27

HAÚ – Hudební a artistická ústředna – Praha => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 1 dopis z roku 1954, 1 list.)

Praha dne 18. VIII. 1954

Č. j.: PS – 147/54 – li/hol

Titl.

František H r u b í n ,

Farského 12,

P r a h a VII.

Vážený soudruhu,

jistě jsi sledoval kritiku a komentář tisku, týkající se našeho estrádního umění a jeho chyb. Snad jsi je sám také zjistil a vyslovil o tom kritický názor. Uvědomil sis však, kde je hlavní chyba?

Nové vedení estrádního jednatelství se snaží všemi silami, aby plnilo poslání, které mu strana a vláda přisoudila: dávat ušlechtilou zábavu, vychovávat ideově i umělecky, povzbuzovat k optimismu, k dobré náladě i k radostnému pracovnímu úsilí. Co však dosud chybí? Intenzivní spolupráce spisovatelů.

X. sjezd KSČ vyzval tvůrčí umělce k pěstování satiry jako vynikajícího prostředku k odstranění překážek našeho budovatelského úsilí. Satirická literatura je podstatnou součástí estrádního vystoupení. Nemají-li účinkující na estrádách – k nimž patří naši nejlepší umělci – dost dobrého materiálu, je to proto, že jej naši spisovatelé dosud nenapsali.

Žádáme tě, aby ses nad tím zamyslel a uvědomil si tento spisovatelský dluh. Vyzýváme Tě k práci pro estrádní umělce. Potřebujeme hodnotné skeče, humorné scény, satirické výstupy, monology i větší jevištní celky, epigramy, texty písní, celá pásma i hry.

Rádi přijmeme Tvůj příspěvek, rádi Ti poradíme, kdybys radu potřeboval; napiš nám, zavolej nebo nás navštiv.

Upozorňujeme Tě též na naši soutěž estrádních příspěvků, která končí 30. září t. r.

Těšíme se, že pochopíš svůj úkol. Jen spolupráce dobrých spisovatelů dá našemu lidu, co si za svoje pracovní hrdinství zaslouží a co žádá: dobrou hodnotnou zábavu.

Budeme očekávat Tvůj příspěvek.

Dr. František Kožík, vedoucí programové správy EJ

Dr. Stanislav Maleček, ředitel EJ HAÚ

[*kulaté fialové razítko:*] Hudební a artistická ústředna v Praze

telefon 661-82

List formátu 19,9 x 28,3 cm, bílý papír, cyklostyl na s. 1, adresa psána strojem, podpisy ještě modrým a zeleným inkoustem, nahoře vytištěno černo šedé záhlaví: HAÚ, Hudební a artistická ústředna v Praze, Praha 1, Dlouhá třída č. 5, telefon 623-26, 647-92.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

Osmiletá střední škola – Fryšták => Hrubín František¹

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 2 dopisy z let 1960–1961, 2 listy.)

Vážený soudruhu Hrubíne,

pozdravuji Vás a dovoluji, abych Vám napsal několik vět o účinku Vaší poezie.

Naše škola má velmi dobrý soubor, který má za sebou několik vyznamenání. Pionýrský soubor je trvale na prvním místě v gottwaldovském okrese a usiluje o první místo ve své kategorii v kraji. Pravidelně mívá koncerty v Luhačovicích. Letos jsme měli připraveno mj. oslavné pásmo, v němž jsme navozovali a spojovali hudební část Vaší poezii. Děti z nejnižších tříd přednášely básně ze Špalíčku a z Je nám dobře na světě.² Tak ku př. Křikloun předcházal před Vážanskými kohouty v Lýskově harmonizaci, Mateřídouška před Suchoňovým sborem Aká si mi krásná, ty rodná země moja! – Matka a jablůň před Kvapilovou Mamičenkou a podobně. – Ovšem, ne každý sbor byl navozován básní. Někdy jsme spojovali motivicky celou řadu sborů... To ale myslím není podstatné. Za podstatné považuji to, že se nám podařilo dát dohromady neobyčejně účinný celek, v němž Vaše básně recitované dětmi a sbory zpívané dětmi vytvořily přirozený umělecký celek. Tu jednotu tvořily právě Vaše básně. Měli jsme radost všichni. Nejvíce samy děti, které účinkovaly. A snad tím, že Vám o tom píší, způsobíme radost i Vám.

Naše škola má patronátní závod TON. Dělají zde židle a posílají je do celého světa. Náš závod je jenom pouhým provozem holešovského a bystrického gigantu. Nemá ani tři stovky zaměstnanců. Před měsícem dostalo se dvaceti soudružkám titulu Brigáda socialistické práce. Vzal jsem si nad nimi cosi jako patronát. Chodím sem pravidelně s rozborů mezinárodní situace a kulturními aktualitami, radím jim, co číst a tak podobně. Posledně jsem jim rozmnožil Vaši báseň Ať jiskří život náš.

Stručně jsem soudružkám řekl o Vás, o Vašem životě a díle. Několika slovy jsem uvedl Vaši báseň a řekl jsem jim, že je v ní tak trochu odpověď, jak socialisticky žít, jak odpovídat na posměšky druhých, že se brigáda „štve“ do práce i na kulturní podniky, že „z toho nic nemá“ a podobně. Podařilo se mi soudružky získat pro poslech básně již proto, že poznaly spojitost mezi jí a svými denními problémy. V tomto stadiu připravenosti jsem se pokusil recitovat, jak nejlépe dovedu. Myslím, že účinek byl dobrý. Soudružky si rozebraly rozmnoženou báseň a spontánně se vyslovily, že báseň je jim blízká, že jí dobře rozumějí, že skutečně vyslovuje jejich problémy a odpovídá na jejich řešení.

Nakonec mě zmocnily, abych Vám za celý kolektiv poděkoval.

Soudružky Vám přejí hodně zdraví a sil i tvůrčích úspěchů.

Já sám jsem opravdu rád. Mám času hodně pořádku. Vedu školu, která byla hodně zanedbaná. Přišel jsem před osmi léty dobrovolně z města na venkov, abych pomohl při přetváření lidí. Dnes zde máme jedno z nejlepších družstev okresu a v kraji se o nás mluví s úctou. Máme dva kolektivy soutěžící o získání titulu BSP v JZD.³ (Cho-

dívám rovněž za soudružkami dojičkami a až tam trochu připravím půdu, budu jim číst také Vaše verše.)

Mnoho uvažuji o tom, jak připravit děti pro budoucí epochu a v umění a jeho výrazových prostředcích nacházím pomocníka. Pro sebe i pro ně. A nyní se pokouším přiblížit umění těm lidem, kteří se dobrovolně vydali na nesnadnou cestu za socialistickým životem, za socialistickým stylem života.

A děkuji Vám, drahý soudruhu, za to, že Vaše básně pomáhají lidem, aby se orientovali sami v sobě a ve světě, v němž je jim dáno žít.

Srdečně Vás pozdravuje

Jaroslav Pavlík

Ve Fryštáku dne 17. VI. 1961

List formátu 21 x 28,6 cm, silně zažloutlý papír, psáno strojem na s. 1–2, podpis Pavlík ještě modrým inkoustem. Na první straně nahoře záhlaví psané strojem: Základní devítiletá škola ve Fryštáku, okres Gottwaldov [Zlín].

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

¹ Předchozí dopis ze 17. 9. 1960 je gratulací k Hrubínovým 50. narozeninám, končí větou „*Básníku dětí, dárci krásy a strážce a opatrovateli odkazu Máchova, buďte nám zdraví!*“ a je podepsán „*Pionýři, žáci a učitelé Osmileté střední školy*“ a modrým inkoustem podpis Jaroslav Pavlík.

² HRUBÍN, František. *Špalíček veršů a pohádek*. Praha: SNDK, 1960. – HRUBÍN, František. *Je nám dobře na světě*. Praha: SNDK, 1951.

³ BSP v JZD = Brigáda socialistické práce v Jednotném zemědělském družstvu.

29

Motorpal, předseda Závodní rady – Praha 7 => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: 1 dopis z roku 1956, 1 list.)

Básník

František Hrubín

Praha Holešovice, Farského 12.

Vážený soudruhu,

Tvůj projev, který jsi měl v diskusi na sjezdu spisovatelů,¹ uchvátil nejen přítomné, ale i ty, kdož na sjezdu nebyli. Považuji za svou povinnost tlumočit Ti vřelé díky. O Tvém projevu se mluvilo na závodě mezi dělníky a zaměstnanci, byl se zájmem čten a vyslovován byl s ním souhlas. Na četná přání, aby se Ti souhlas sdělil, posílám dopis. Jistě pocítíš uspokojení nad tím, že prostí lidé s Tvými slovy vřele souhlasí a že Tvůj projev neodmítají, myšlenky v něm obsažené jsou myšlenkami i prostých lidí, kteří myslí.

Přejeme Ti mnoho úspěchu a srdečně Ti tiskneme ruku.

S pozdravy

Ant. Mareš, předseda závodní výbor [ROH] závodu Motorpal Praha 7, Dělnická 53.
Praha 28. 5. 1956.

[*fialové hranaté razítko:*] Závodní rada² 1524/3; Motorpal, n. p., závod 3; Praha VII, Dělnická 53

List formátu 20,2 x 14,9 cm, bílý papír; psáno strojem na s. 1, podpis modrým inkoustem Mareš Ant. i strojem, fialové hranaté razítko: Závodní rada 1524/3, Motorpal, n. p., závod 3, Praha VII, Dělnická 53. Běžová obálka s adresou: P. T. soudr., František Hrubín, básník, Praha-Holešovice, Farského 12, hnědá známka (poštovní doručovatel), Československo 40 h., datum poštovního razítka: 1. [?] VI. 59, příležitostné razítko: IX. Mezinárodní filmový festival Karlovy Vary 12.–29. VII. 1956, v levém dolním rohu hranaté razítko jako na dopisu.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: korporace.

¹ Dělníci a zaměstnanci Motorpalu si Hrubínův projev na sjezdu spisovatelů přečetli pravděpodobně v Literárních novinách, protože měsíčník Svazu čs. spisovatelů Nový život, ve kterém projev také vyšel, asi nebyl tak běžně přístupný, resp. veřejností sledovaný a čtený. – Z dalších diskusních příspěvků: František Hrubín. *Literární noviny. Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky*, 1956, roč. 5, č. 18, 28. 4., s. 10; je zde otištěno reakční sdělení: „Všechny otištěné referáty i diskusní příspěvky, s výjimkou příspěvků F. Hrubína a Milana Jariše jsou kráceny podle stenografických záznamů.“; na s. 14 je fotografie ze zasedání sjezdu, F. Hrubín vedle J. V. Plevy a F. Kožíka. Hrubínův projev nově otištěn in BAUER, Michal (ed.). *II. sjezd Svazu československých spisovatelů 22.–29. 4. 1956* (svazek I – protokol). Praha: Filip Tomáš – Akropolis, 2011, s. 243–249.

² Závodní rada nebo též závodní výbor Revolučního odborového hnutí (ROH).

30

Hofmeister Miroslav¹ => Hrubín František

(Celkem ve fondu F. Hrubína: I. 25 dopisů, 22 pohlednic, 9 dopisnic a 1 promoční oznámení z let 1928–1939; 151 list. – II. 38 dopisů, 10 pohlednic a 1 úmrtní oznámení matky Alexandry Hofmeisterové, z let 1941–1970; 5 dopisů a 10 pohlednic b. d.; 71 list.)

6. VII. 1959.

Milý Františku,
odepisuji Ti na Tvůj dopis.

Nejprve co já zde. Nastaly znovu horké dny, které svým dusnem vedou k tomu, že člověk je takový liknavý, lenivý. Koncem týdne jsem mluvil se Spitzem a krátce na to s Honzou Česřpivou,² který celkem vypadá utěšeně a nezdá se, že by nějak trpěl. Také Alenu jsem viděl, je v dobré náladě.

V sobotu a neděli tu byla moje žena, tak jsme byli v sobotu ve Valdštejnské zahradě na „Komedii plné omylů“. Je to myslím jeden z případů, kdy Shakespeare jako takový

se stává odrazem pro různé pokusy, mezi něž patří jak zpracování baletu nebo loutkami (o tom psali včera v R[udém] P[rávu]³) či jinak. Ve Valdštejnské zahradě z toho vypadla jakási opereta a chvílemi divadlo. Myslím, že výborný je tam výkon Kemra.⁴ Bude Tě zajímat, že tam uprostřed textu také zapletli řadu současných dramát v drobné narážce, mezi nimi také Srpnovou neděli.

Ale v tom horku se tam příjemně sedí v zahradě, protože v kině nebo divadle není možno pobývat.

Před týdnem byly naše tety na Srpnové neděli a byly spokojené.

Interview v Kultuře⁵ jsem četl, co se týká mé osoby, celkem nemám závažnějších námitek. Kdybych to měl sám vylíčit, vypadalo by to jinak, ale důsledně vylíčeno by to nebylo pro tisk. To ovšem se asi týká všech pozdějších vylíčení různých autobiografických látek, nejen v případě tomto.

Také jsem si povšiml – jistě jako Ty usnesení Výboru Svazu spisovatelů,⁶ kde určili konkrétní úkoly pro spisovatele – bylo to uveřejněno v těchto Literárních novinách. Myslím, že je také pro Tebe trochu závazné.

S tímto usnesením má leccos společného nynější Tvůj záměr, jak píšeš, že pracuješ na hře ze života sklárny v Chlumu.

K tomu bych chtěl napsat několik poznámek.

Myslím, že přiblížit se – více či méně – skutečné problematice nynější situace chlu-mecké sklárny není tak úplně snadné.

Myslím, že je nutno vzít v úvahu dosavadní vývoj tohoto nevelkého průmyslového podniku, neboť ta stará minulost nutně přežívá ještě nyní v životě sklárny – ať je to způsobem výstavby a zařízení, nebo obsazením nynějšími zaměstnanci, kteří zčásti jsou staří zaměstnanci, kteří tam ještě pracovali za Hrdiny a Trapelly. Doufám, že jsi si dal vylíčit tyto úseky v historii sklárny.

Dále nutno se zamyslet nad nynějšími úkoly a také perspektivním plánem vývoje tohoto podniku.

Loni jsem byl ve sklárně a povšiml jsem si, že je tam celkem početná pracovní skupina mládeže – takže tu půjde také o problémy mládeže.

Nebylo by na škodu, kdybys s pomocí Lipoldů vešel v osobní styk s jejich svazáckým funkcionářem, aby Ti pověděl co a jak.

Nevím, jaký postup jsi dosud zvolil, – což třeba s jejich ředitelem přímo pohovořit.

Jestliže vyjdeme z toho usnesení Vašeho svazu, pak ty kladné hrdiny, kteří mají probojovávat lepší budoucnost světa, ať je to kdekoli u nás, bylo by nutno teoreticky důsledně hledat mezi komunisty sklárny anebo, nejsou-li skutečně na výši, mezi tzv. bezpartajními komunisty v jejich pracovním kolektivu.

Z hlediska politické teorie a praxe bylo by nutno, abys věděl, jaké konkrétní úkoly si vytyčila jak závodní organizace Strany, tak také odborová organizace a organizace svazácká k plnění úkolů XI. sjezdu⁷ v konkrétních podmínkách jejich výrobní situace. Nechci Tě mentorsky poučovat, ale myslím si, že protože několik let prožívám praxi stranické práce, mám trochu znalostí.

Nevím, jak na to půjdeš, ale jistě odvážnému štěstí přeje, jak ukázala Srpnová neděle, a také vím, že moje pokusy o radu mohou bít vedle, třebaš jsi našel cestu uměleckého proniknutí k věci – tam ovšem nelze jít nějakou cestou ryze schematickou, neboť to pak dopadá všelijak, jak ukázaly dosavadní takové pokusy. S tou výhradou také tyto moje řádky.

Jsem věru zvědav, jak to dopadne. Myslím si, že Tě od toho bude zčásti odvádět to filmování Srpnové neděle (nechci být indiskrétní, co to přesně bude!!). V tom případě bych radil využít citových vzruchů dočasně v lyrice! Víš asi, co myslím a co nesvěruji papíru.

Copak dělá naše starodávná známá pí O.? Myslím, že tam asi trochu figuruje jako zkušená rybářka, které do sítí přece nějaká ta rybka ...

No není moc na místě smíchu, protože nám se také naklonil čas! Přece jen je to čas – jako v písni „Croze e delizia“, tj. utrpení a slast (rozkoš). Ale těch věcí radostných či prudce krásných bývá vlastně věru v menšině.

Ještě se ptám, jestlipak, když přší, čteš ty dějiny pařížské Komuny?⁸ Jestli ne, přečti si je, něco Ti to řekne.

Ještě bych se vrátil k vážnému obsahu – chtěl bych Tě upozornit na to, co jsem si povšiml, když jsem byl v Chlumu sám v červnu: on totiž ten Chlum většinu roku žije svým vlastním životem bez Pražáků, kteří rozčeří hladinu jeho života jen přes dva měsíce, aby zase zmizeli. A tehdy, když je ten Chlum bez Pražáků, jak jsem viděl v červnu, pak je velmi odlišný. Takže ten Chlum vlastně snad více místy vystihuje ta Tvá báseň o Chlumu nežli ta hra Srpnová neděle, která životem toho vlastního Chlumu nežije.

No tak budu končit, asi se časem dozvim více, jak to pokračuje s hrou. Přeju Ti, aby to dobře pokračovalo.

Pozdravuj manželku

Váš

S. H.

Dva listy formátu 21 x 29,7 cm, nažloutlý papír vytržený z bloku se spirálou (perforovaný spodní okraj papíru), psáno strojem s mnoha překlady, chybějícími písmeny a nepravdělným řádkováním na s. 1 a 3., podpis S[lávek] H[ofmeister] a slovo „Váš“ psáno tužkou.

LA PNP Praha, fond: Hrubín František, Korespondence vlastní: přijatá: osobní.

¹ MUDr. Miroslav Hofmeister (1911 – 16. 8. 1990), neurolog a psychiatr, byl Hrubínův spolužák a přítel, pracoval v Priešnitzově sanatoriu v Lázních Jeseníku, kam za ním také Hrubínovi i další přátelé jezdili, on naopak jezdil na dovolenou do Chlumu u Třeboně. F. Hrubín mu dedikoval vzpomínkovou knihu Lásky, vzpomínce na toto přátelství je věnována první kapitola nazvaná Medardova kápe. HRUBÍN, František. *Lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1967.

² Ve fondu Františka Hrubína se korespondence Jana Češpivy nezachovala, od Jiřího Spitze je zde uložen 1 dopis a 1 poděkování za gratulaci k sňatku z roku 1960.

³ FIALA Miloš. Sen noci svatojanské. Zamyšlení nad Trnkovým filmem. *Rudé právo*, roč. 39, č. 184, neděle 5. 7. 1959, s. 2. Jedná se o recenzi prvního celovečerního barevného loutkového filmu na

světě. Dobově charakteristický je i závěr, který jistě konvenoval s Hofmeisterovými postoji: „*K tvůrci filmu máme ovšem přání: aby do budoucna myslil na to, že bychom od něho chtěli filmy bližší naší době, ba i filmy krátké, že by reagovaly na dnešní život, pomáhaly svým vtipem a satirou překonávat stíny minulosti v našem slunném světě.*“ Žádá „sblížení s naší dobou, jež by vedlo k uměleckým dílům ideově potřebným a dnešku nejbližším“. To „by vedlo k ještě většímu sblížení velkého umělce s našimi diváky“.

- ⁴ Josef Kemr (1922–1995), divadelní, filmový a televizní herec, ztvárnil stovky rolí na divadle, ve filmu, v televizi i rozhlasu, působil např. v divadle Akropolis, Divadle S. K. Neumanna, v letech 1950–1965 měl angažmá v Městských divadlech pražských a od roku 1965 byl členem činohry Národního divadla v Praze.
- ⁵ HRUBÍN, František. Básníková odpovědnost za osud světa, rozmlouval Jaroslav Deweter. *Kultura* 59, 1959, roč. 3, č. 25, 25. 6., s. 3. Přítele z gymnázia M. Hofmeistera se týkala první otázka: „*Vaše první setkání s poezií. Vaši první přátelé a učitelé v poezii*“ a částečně i otázka druhá: „*Literární lásky a osud generace*“. Podobně se vzpomínka opakuje ve výše zmiňované Hrubínově knize *Lásky*.
- ⁶ Zpráva ze zasedání Ústředního výboru Svazu čs. spisovatelů, *Literární noviny*, 1959, roč. 8, č. 27, 4. 7., s. 5. Jako bod 1. je zde uvedeno: „*V zájmu těsného sepětí se životem je jednou z hlavních starostí Svazu umožňovat spisovatelům, aby prohlubovali své znalosti života našeho lidu, objevovali skutečné hrdiny naší současnosti a byli novátory umělecky závažné, ideově silné a pravdivé tvorby. / Sekretariátu se ukládá, aby z tohoto hlediska do konce roku 1959 umožnil a zajistil v nejrůznějších místech republiky pobyt aspoň pěti spisovatelům, kteří mají chuť i odvalu nastoupit tuto tvůrčí cestu.*“
- ⁷ XI. sjezd KSČ se konal v Praze ve dnech 18.–21. 6. 1958 a zaměřil se na dovršení budování socialismu v Československu.
- ⁸ Je dosti pravděpodobné, že měl na mysli knihu: LISSAGARAY, Prosper Olivier. *Dějiny pařížské komuny z roku 1871*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953.

Resumé

Poet under pressure from totalitarian Communist cultural policy (Series of selected correspondence received by František Hrubín, 1950–1966)

The study focuses on the rhymed drama for children by František Hrubín, inspired by the classical fairy tale *Sleeping Beauty*, written in 1950. It shows the piece in the context of Hrubín's work, and, mainly, in the context of the time of totalitarian communist culture politics. It tries to show that the destructive influence of the totalitarian regime did not leave even the children literature untouched, which is a common myth. The co-author, Ludmila Burešová, the Osvěta publishing house and even some critics tried to force the author for some changes in the sense of the class war ideology in the time of building the “new” socialist society, during the education of a “new” man. The author resisted this force, however, the drama has some signs of culture deformation, especially in the finale. Therefore, the author decided to not permit further copies of the text. The drama was a popular repertoire of professional and amateur theatres until the end of 1960's. The edition from the František Hrubín fund, stored in the Literature Archive of the National Museum of Literature has two parts. The first part contains the correspondence regarding the drama; the second part is a selection of letters by various authors, which illustrate the trends of that time and servant-like position of artists in the time of communist power monopoly in the 1950's and 1960's.

Translated by Lukáš Ferkl.

Josef Vítězslav Šimák jako editor v korespondenci s Josefem Vojtěchem Krouským (1930–1934)

HANA KÁBOVÁ

Josef Vítězslav Šimák as editor in correspondence with Josef Vojtěch Krouský (1930–1934)

Abstract: The present publication presents 22 items of correspondence exchanged between 1930 and 1934 between historian Josef Šimák and the Katusice farmer Jan Krouský. It is an interesting contribution to knowledge of Šimák's editorial work.

Keywords: Jan Krouský (1814–1876); J. V. Šimák; J. V. Krouský; publication of correspondence 1930–1934.

Úvod a ediční poznámka

Josef Vítězslav Šimák (15. srpna 1870 Turnov – 30. ledna 1941 Praha) byl historik širokých zájmů a mezi jeho odbornými počiny zaujímá významné místo ediční práce. Tato skutečnost pozitivně ovlivnila volbu obsahu následujícího textu. Hlavním tématem předkládané edice osobní korespondence J. V. Šimáka s Josefem Vojtěchem Krouským (1. listopadu 1884 Katusice – 27. května 1945 Katusice) je Šimákova příprava vydání listáře katusického rolníka Jana Krouského (14. února 1814 – 4. října 1876). Vlastenec J. Krouský, který oprávněně považoval za kořen národních úspěchů hospodářskou sílu, je již dostatečně znám díky Janu Šafránkovi¹ a bude na něj jistě zaměřena zasloužená pozornost badatelů v únoru 2014 při příležitosti 200. výročí narození. Působení J. Krouského – tedy téma z dějin národního obrození s vazbou na dolní Pojizvěř – bylo Šimákovu srdci blízké, bylo tím, co ovlivnilo jeho cestu k historii. Proto se mu rád věnoval a začátkem roku 1933 vyšlo jeho péčí *Dopisování Jana Krouského a jeho přátel*

1 ŠAFRÁNEK, Jan. *Život a působení Jana Krouského*. Kolín: Komitě pro zbudování pomníku, 1878; dále viz pozn. 2 k dok. 8 a pozn. 1 k dok. 21. Jan Šafránek (1852–1924), středoškolský profesor, zet J. Krouského.

O J. Krouském nejnověji: HERČÍK, Karel, KUNTOŠ, V. *130 let pomníku Jana Nepomuka Krouského v Katusicích. 1878–2008*. [Katusice], 2008; KROUSKÝ, Jiří. *Knihovna Jana Nepomuka Krouského*. 2011 (rukopis). Mnoho místa věnuje J. Krouskému obsáhlá diplomová práce: BRABENCOVÁ, Marcela. *Konfese – profese – společnost. Karel Alois Vinařický (1803–1869) a jeho doba*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2012, zejm. s. 106–109, 338–340.

Josef Vojtěch Krouský na portrétu od akademického malíře Pavla Hložka (originál v majetku rodiny Krouských)

(1840–76) s podtitulem *Příspěvek k dějinám našeho probuzení*.² Jednalo se o vydání korespondence, uchovávané v soukromém archivu rodiny Krouských.

J. V. Šimák o ediční přípravě v úvodu knihy napsal následující slova: „Uveřejnění této sbírky má účel dvojitý. Jednak zachovati památky po zesnulých vlastencích, jednak přinésti doklady o tom, jak se národně, osvětově a hospodářsky probouzelo dolní Pojizeří. Památky jsem tedy otiskoval v celém znění, třeba i neúplné koncepty (pouze pravopis upraviv novodobě), kdežto z dopisů ostatních pouze význačné jsem podržel v celku, druhé pak zkrátil na prosté výtahy. Pro úsporu pak jsem jen zaznamenal listy, již někde otištěné, ač dosti nerad; ale nechtěl jsem, aby objem vzrostl příliš. // Pořádání sbírky nebylo bez nesnází, ježto značná část dopisů (např. většina listů Nebeského)

nemá data. I žádalo někde podrobného studia, měly-li býti ty které kusy aspoň přibližně zařazeny; objeví-li tedy někdo, lépe zpravený, že jsem se zmýlil, oprav laskavě a nehněvej se! // K dopisům bylo třeba vysvětlivek, a to hojných, neboť kniha není určena jen odborníkům, a je potřebí čtenáři zjednatí aspoň jakýs obraz doby a situace. Poznámky jsou čerpány ze soudobých zdrojů, zejména novin [...], časopisů [...], z literatury [...], osobní data z matrik farních, univerzitních, Matice české, z popisních akt v pražském popisním úřadě a na policii, též v archivu hlavního města Prahy, z desk zemských, z archivů ministerstva vnitra, ministerstva zemědělství, zemského, muzejního, i z osobních sdělení jednotlivců atd. I kde není dokladů (byloť nutno šetřiti místem), lze poznámce věřiti, neboť jsem neuvedl ničeho, co by nebylo bezpečně zjištěno.“³ Kniha přináší 428 dokumentů z let 1840–1876 (! poslední dok. 428 obsahuje projevy k odhalení pomníku J. Krouského na katusické návsi ze srpna 1878), každý z nich je opatřen záhlavním registrem (s datem a místem vyhotovení dokumentu a jeho stručným obsahem, údajem

2 ŠIMÁK, Josef Vítězslav (ed.). *Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (1840–76). Příspěvek k dějinám našeho probuzení*. Prameny a základy vydávané Československou akademií zemědělskou, řada B, sv. 5. Praha: Československá akademie zemědělská, 1932, 344 s. (Dále: ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*.)

3 ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 9–10.

o zachování originálu nebo odkazem na dřívější vydání), textové a věcné poznámky jsou umístěny za dokumentem pod čarou (textové číslované, věcné souhrnně). Dokumenty respektují soudobou pravopisnou normu a editorovy doplňky jsou umístěny v hranatých závorkách.

Ediční práce na knize mohla být úspěšně završena díky pomoci mnoha kolegů a dalších osob, jejichž vyjmenování zabralo celou stránku Šimákova úvodu k edici. První věty tohoto poděkování znějí: „*Že se mi podařilo sehnati tolik zpráv, aby dílo bylo náležitě vypraveno – arci, jako všechna práce lidská, jest nedokonalé – za to děkuji hojným svým laskavým pomocníkům a příznivcům. Nejdříve a nejvíce panu Jos. Vojt. Krouskému a jeho rodině v Katusicích, kteří mi ochotně svěřili celou pozůstalost svého děda a trpělivě odpovídali na všechny mé dotazy [...]*“⁴

Kdo byl potomkem J. Krouského, národního buditele, přítele Karla Aloise Vinařického a Václava Bolemlra Nebeského? Josef Vojtěch Krouský po vychození obecné školy v Katusicích, kde na něj působil učitel Josef Lukavec,⁵ navštěvoval českou státní reálku v Praze na Malé Straně. Učil jej mj. Josef Lacina, autor populární České kroniky, pozdější biskup Antonín Podlaha, lexikograf Josef V. Sterzinger či budoucí univerzitní profesori, germanista Josef Janko a fyzik František Nachtikal. V Praze bydlel čtyři roky u strýce Jana Šafránka,⁶ dva roky u tety Aloisie Heverové⁷ a její rodiny. Následující tři roky strávil na hospodářské akademii v Táboře, poté pobyl ve studijním roce 1904/1905 na německých univerzitách, nejprve na zemědělském odboru univerzity v Lipsku, poté v Halle. V Lipsku se zřejmě poprvé setkal s J. V. Šimákem, který zde studoval po habilitaci dva semestry na univerzitě. Vidali se spolu na večírcích u dalšího studenta Rudolfa Politzera, později prezidenta zemské školní rady, nebo v českém spolku Václav. V roce 1909 se J. V. Krouský oženil s Miroslavou Junkovou a převzal rodový statek, kde hospodařil až do sňatku svého syna Karla v roce 1942. Pak se odstěhoval s manželkou do Mladé Boleslavi.⁸

V rodných Katusicích se s J. V. Šimákem setkal zřejmě jen jednou ve dvacátých letech 20. století. Bylo to v době snad největšího zájmu o knihovnu a písemnosti Jana Krouského, neboť v roce 1916 literární historik Václav Flajšhans identifikoval jeden rukopisný svazek Krouského knihovny jako autograf Máje Karla Hynka Máchy.⁹ J. V. Šimák připravoval soupis historických a uměleckých památek. Po jeho vydání¹⁰ v roce 1930 se Šimákův zájem obrátil ke korespondenci J. Krouského.

4 Tamtéž, s. 10.

5 Viz pozn. 4 k dok. 1.

6 Viz pozn. 1.

7 Viz dok 8 a 13.

8 Soukromý archiv Krouských, rodinná kronika, s. 142–159 (vlastní životopis J. V. Krouského).

9 KROUSKÝ, Jiří. *Knihovna Jana Nepomuka Krouského*. 2011 (rukopis). J. V. Šimák a J. V. Krouský měli některé společné známé, především Františka Zumana (viz pozn. 12 a 13 k dok. 19) a literárního historika Ferdinanda Strejčka, mladoboleslavského středoškolského pedagoga.

10 ŠIMÁK, J. V. *Soupis památek historických a uměleckých v okrese mnichovohradištském I*. Soupis památek historických a uměleckých v Republice československé, sv. 46. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1930.

J. V. Krouský, do jehož korespondence s J. V. Šimákem se vzápětí začtete, umožnil nejen přístup k cenným dokumentům, ale pomohl také doplnit některé údaje v poznámkách. Díky vzájemné korespondenci J. V. Šimáka s J. V. Krouským sledujeme osudy edice od počátečních myšlenek, přes získávání a výběr dokumentů až po zajištění nakladatele a další praktické otázky. Vidíme, jak J. V. Krouský postupnými zásilkami dokumentů ovlivňuje způsob ediční práce, jak poznává úskalí historikovy činnosti a na závěr oceňuje výsledné dílo včetně drobných, obtížně dohledávaných faktů v poznámkách. Svým vstřícným přístupem k J. V. Šimákovi tak navazuje na buditecké aktivity svého předka.

J. V. Krouský poznal, co znamená editování dokumentu: „*Jaká to musí být úmorná práce to Vaše sestavování korespondence, ani to nikdo dost neocení!*“ (dok. 13) A J. V. Šimáka určitě povzbudila jeho slova, napsaná jako poděkování za dar knižní edice: „*Obdivoval jsem při tom mravenčí plli, s jakou jste shledával všemožná data a snažil se vysvětliti každý i zdánlivě nepatrný detail, a soudím, že právě ty vysvětlivky v knize tvoří její rovnocennou součást s ostatním obsahem a doplňují vše tak, že jen tím stává se z knihy velmi cenný příspěvek k dějinám národního a hospodářského probuzení našich rodných krajů.*“ (dok. 21) Ediční zpracování dokumentů ostatně ocenili i recenzenti knihy, které zaujala osobnost Krouského, zajímavá pro dějiny českého národa v 19. století.¹¹

J. V. Šimák využil přístupu do rodinného archivu Krouských v maximální možné míře, část poskytnuté korespondence vydal časopisecky ve vlastivědných sbornících *Od Ještěda k Troskám*¹² a *Bezděz*.¹³ Korespondenci s Josefem Kajetánem Tylem publikoval v *Časopisu Národního muzea*.¹⁴

-
- 11 ČERNÝ, Václav. Společný ráz kronikářských pramenů k historii českého venkova v 19. stol. [...]. *ČČH*, 1933, roč. 39, s. 443–447; TÝŽ v *Časopise Společnosti přátel starožitností československých*, 1934, roč. 42, s. 45; SEKANINA, František. Kus národního pokladu v dopisech rolníkových. *Národní politika*, 1933, roč. 51, č. 71, 12. 3., Nedělní zábavná a poučná příloha, s. 4; TRAUB, H[ugo] (rec.). Šimák J. V. Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (1840–76). *Časopis Svobodné školy politických nauk*, 1934/1935, roč. 7, s. 90–91; ŽÁČEK, J. (rec.). Šimák J. V. Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (1840–76). *Časopis pro dějiny venkova*, 1933, roč. 20, s. 81–83; –, O selském rozsevači Janu Krouským z Katusic. *Rodný kraj [Mladá Boleslav]*, 1933, roč. 26, č. 12, 16. 3., s. 4.
- 12 ŠIMÁK, J. V. Doklady o umělecké výzdobě chrámu v Katusicích [1856–1857, k osobnosti malíře Josefa Žáka]. *OJKT*, 1930–1931, roč. 9, s. 205–209; TÝŽ. Hudební a deklamatorní akademie v Katusicích [1855]. *OJKT*, 1932–1933, roč. 11, s. 48; TÝŽ. Dva dopisy z roku 1865 [dopisy lékaře Jos. Wieseho z Českého Dubu Janu Krouskému]. *OJKT*, 1932–1933, roč. 11, s. 142–144; ŠIMÁK, J. V., ZUMÁN, František. Dopisy Jos[efa] Umlaufa Janu Krouskému, rolníku a radnímu v Katusicích [13 dokumentů z let 1853–1866]. *OJKT*, 1933–1934, roč. 12, s. 6–12, 38–45.
- 13 ŠIMÁK, J. V. Z korespondence českolipských profesorů [listy psané Janu Krouskému, rolníku a vlavenci v Katusicích u Bělé pod Bezdězem, v letech 1858–1869]. *Bezděz*, 1932, roč. 3, s. 129–136.
- 14 ŠIMÁK, J. V. Příspěvek k listáři Jos[efa] Kaj[etána] Tyla [I.–XXXI., 1833–1856]. *ČNM*, 1931, roč. 105, s. 262–293.

Po osmdesáti letech od vydání edice se rovněž ptáme na současný stav J. V. Šimákem knižně editované korespondence. Víme, že J. V. Šimák byl při vydávání korespondence limitován jednak požadavkem nakladatele na rozsah (tedy krácení, regestování a vypouštění dokumentů), jednak tím, jaké písemnosti mu poskytl J. V. Krouský (opomíjeny byly dokumenty čistě hospodářského obsahu a soukromé rodinné dopisy). Rodinný archiv Krouských, uchovávaný od 19. století, byl v padesátých letech 20. století postižen konfiskací, jen jeho část se podařilo uchovat v rodině.¹⁵ Přesto by archiv, dnes uložený na dvou místech (v rodině a Státním oblastním archivu v Mladé Boleslavi) důkladnému badateli vydal odpověď na otázku, co vše J. V. Šimák do edice zařadil, a zajisté poskytl i další cenné, dosud neznámé dokumenty. To je ovšem samostatné badatelské téma.

Při editování Krouského listáře se J. V. Šimák na čas vzdálil od svých rozpracovaných témat a věnoval se tomu, co bylo blízké jeho srdci.¹⁶ Zde předkládaná korespondence je zajímavým dokladem jeho ediční práce. Převládají v ní věcné dotazy, jež J. V. Šimák klade dědicovi katusického statku, který je držitelem rodinného (resp. rodového) archivu a odpovídá na základě zjištění v soukromých písemných pramenech i v rodinné a rodové paměti.

* * *

Předkládaná edice vzájemné korespondence Josefa Vítězslava Šimáka a Josefa Vojtěcha Krouského zpřístupňuje 22 dokumentů z let 1930–1934. Korespondence J. V. Šimákem přijatá je uložena v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd České republiky v osobním archivním fondu J. V. Šimák (část I) v Archivu AV ČR (dále: A AV ČR), k. 17, i. č. 1130 (14 ks: dok. 2, 4, 6, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 22). V dalších částech na několika místech rozptýlené Šimákovy písemné pozůstalosti (Muzeum Českého ráje v Turnově, Státní okresní archiv Mladá Boleslav, Státní okresní archiv Semily a Literární archiv Památníku národního písemnictví /LAPNP/) jsem Šimákovu korespondenci s J. V. Krouským nenašla, jednoznačně mohu její existenci vyloučit pouze v LA PNP, v dalších třech případech jde o neuspořádané fondy. Šimákovy dopisy a dopisnice jsou uloženy v soukromém archivu rodiny Krouských v Mladé Boleslavi (7 ks: dok. 1, 3, 5, 7, 9, 11, 16), resp. v rodinné knihovně (dok. 20); ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav ve fondu Rodinný archiv Krouských, Katusice, nejsou zastoupe-

15 Syn J. V. Krouského Karel byl v roce 1951 zatčen a ve vykonstruovaném politickém procesu odsouzen k pěti letům vězení. Viz KROUSKÝ, Jiří. *Knihovna Jana Nepomuka Krouského*. 2011 (rukopis).

16 V kontextu jeho vydaných edic se tento počín jeví sice jako ojedinělý, ale J. V. Šimák již před první světovou válkou začal připravovat listář k dějinám českého dějepiscetví, který zachycoval vývoj oboru od poloviny 17. století do první čtvrtiny 19. století, a věnoval se mu s přestávkami až do konce svého vědeckého působení. VICE KÁBOVÁ, Hana. *Josef Vítězslav Šimák. Jeho život a dílo se zvláštním zřetelem k historické vlastivědě*. České Budějovice – Pelhřimov: Společnost pro kulturní dějiny, Nová tiskárna Pelhřimov, 2013, s. 236 aj.

ny. Za zpřístupnění dokumentů ze soukromého archivu Krouských a povolení k jejich editování děkuji panu Ing. Jiřímu Krouskému.

Při editování korespondence respektuji zásady pro vydávání novověkých historických pramenů, formulované Ivanem Štovičkem a kol.¹⁷ Každý dokument je zpracován samostatně, obsahuje záhlaví, vlastní text, informaci o uložení, vnějším popisu a poznámky (údaje čerpám z pramenů i literatury – kromě Šimákovy edice a Šafránkových prací¹⁸ využívám Lexikon české literatury¹⁹ a publikaci Lud'ka Beneše *Osobnosti Mladoboleslavska*,²⁰ osobnosti J. Krouského jsou rovněž věnovány samostatné webové stránky²¹).

Text dokumentu je přepsán podle současné pravopisné normy, bez upozornění byly rozepsány běžné zkratky a zkrácená slova (čes., nár., nar., naroz., p., pp., zemř.); základní a řadové číslovky do deseti píše slovem i v případě, že byly v originálu číslicí (s výjimkou dat, označení počtu dopisů v dok. 1, 2 a čp.), podobně přepisují slovem zlomky; psaní číslovek označujících měsíce, ročníky časopisů sjednocuji a užívám arabské číslice, při psaní data číslicemi nahrazuji občasné užívané lomítko tečkou a za následující číslici doplňuji rovněž tečku; na jiné zásahy do textu originálu upozorňuji hranaté závorky. Nebyly přepisovány předtištěné, rukou doplněné údaje o profesi a bydlišti na Šimákově dopisním papíře (Šimák bydlel stále v Praze II, v Tyršově ulici 6; dok. 1, 3), dále Šimáková adresa uvedená na konci psaní (dok. 5, 7), resp. na dopisnici (dok. 18), Krouského adresa a titulatura (*statkář v Katusicích, čp. 12*, resp. pouze *Katusice 12* či *Katusice*; dok. 2, 4, 8, 13, 15, 18, 22); na případná specifika při psaní adres upozorňuji při vnějším popisu dokumentu (dok. 5). Ve špičatých závorkách je umístěn škrtnutý text. Text podtržený původcem dokumentu je v edici rovněž podtržený.

Na Šimákovy dopisy si někdy J. V. Krouský učinil několik heslovitých poznámek, aby věděl, na co se má soustředit při odpovědi. Na dopisu z 1. července 1932 (dok. 16) jsou tyto Krouského poznámky zvláště rozsáhlé a místy přecházejí v koncept odpovědi (odeslané znění z 15. července 1932 v dok. 17). Krouského poznámky resp. koncept odpovědi zde neuvádím, pisatel je zohlednil v odpovědích.

17 ŠTOVIČEK, Ivan a kol. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 2002.

18 Viz především pozn. 1 a 2.

19 *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*. 1–4. Praha: Academia, 1985–2008.

20 BENEŠ, Luděk. *Osobnosti Mladoboleslavska*. Mladá Boleslav: Muzeum Mladoboleslavska, 2009.

21 Viz web Jan Nepomuk Krouský, <http://jan.krousky.sweb.cz/> (cit. 27. 8. 2013).

Edice korespondence

1

**Dopis J. V. Šimáka J. V. Krouskému
1930, 23. listopadu, Praha**

Velectěný pane!

Ráčil jste mi před lety blahovolně svěřiti originál Jos. Žáka návrhu na oltář katusický¹ pro reprodukci pro Soupis památek okresu bělského.² Kniha jest nyní po tak dlouhé době dotištěna, obrázku již není potřebí, i vracím Vám ho spolu příkládaje fotografii k volnému použití. Bylo by jistě vítáno, kdybyste ráčili buď originál, buď fotografii uložiti v bělském muzeu, avšak o tom můžete nejlépe rozhodovati sami.

Prosím, abyste přijali nejnroucnější díky za laskavost i za důvěru, kterou jste mi obrázek svěřili.

Poněvadž pak vytištěním knihy se mi poněkud uvolnilo, vzpomínám na laskavou nabídku Vaši, že byste mi zapůjčili i něco z korespondence † Jana Krouského. Rád bych vskutku užil této dobrotivosti dílem pro sborník „Od Ještěda k Troskám“,³ dílem k obecnému užitku. Možná-li tedy, prosil bych o zapůjčení dopisů zmíněného malíře Jos. Žáka (ač-li si jich již nevyžádal k zpracování pan řídící Lukavec⁴), potom 1 listu V. J. Picka,⁵ 2 listů J. [!] Pr. Trojana,⁶ 2 listů Jos. Kaj. Tyla⁷ a 7 listů dr. Fr. Lad. Riegera,⁸ opíši si je ihned a co nejdříve vrátím.

Trvám v nehlubší úctě oddaný

Dr. Jos. V. Šimák

Soukromý archiv Krouských. Originál, rukopis, 1 list, psáno na s. 1. Adresováno: P. T. panu Janu [!] Krouskému, statkáři v Katusicích.

¹ Josef Žák (1822–1859), malíř v Mnichově Hradišti, autor katusického oltáře. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 210 an.; ŠIMÁK, J. V. *Doklady o umělecké výzdobě chrámu v Katusicích. OJKT*, 1930–1931, roč. 9, s. 205–209.

² ŠIMÁK, J. V. *Soupis památek historických a uměleckých v okresu mnichovohradištském I. Soupis památek historických a uměleckých v Republice československé*, sv. 46. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1930. O Katusicích na s. 352–367, z toho o Žákových dílech na s. 356–359, reprodukce Žákova návrhu katusického oltáře na s. 357 (obr. 299); na s. 365–366 informace o soukromých památkách v rodině Krouských (podobizny, nábytek).

³ *Od Ještěda k Troskám*. Vlastivědný sborník českého severu, 1922/1923–1937/1938, roč. 1–16. Red. kruh, odp. red. Jan Polák. J. V. Šimák uváděn jako hlavní spolupracovník. Vyd. Učitelská jednota v Turnově a Českém Dubě; od 1925, roč. 3/2 rozšíření sborníku na Mnichovohradištsko a Bělsko, spoluvydavatelem Učitelská jednota v Mnichově Hradišti. Po 1945 vyšlo 6 čísel jako příloha Pojizerských listů 1947 a 1948 a 3 čísla jako Vlastivědná příloha Stráže severu 1948. Obnoveno 1994 (roč. 1/17), vychází dosud.

⁴ Josef Lukavec (1867–1935), řídící učitel, později starosta v Katusicích, vlastivědný pracovník, jeden z redaktorů sborníku OJKT (pro oblast Bělska od 1925/1926, roč. 4, do 1934/1935, roč. 13, č. 3–4).

- ⁵ Václav Jaromír Pícek (1812–1869), vrchní v Liblíně, činný též jako spisovatel a politik.
⁶ Alois Pravoslav Trojan (1815–1893), právnický vzdělaný politik, národohospodář. J. V. Šimák omylem uvedl iniciálu křestního jména J.
⁷ Josef Kajetán Tyl (1808–1856), herec a dramatik.
⁸ František Ladislav Rieger (1818–1903), právník a politik.

2

Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi 1930, 26. listopadu, Katusice

Velevážený pane profesore,

obdržel jsem správně Žákův návrh i fotografii oltáře pro katusický kostel. Fotografie odevzdám bělskému muzeu.

S největší ochotou si dovoluji Vám, velevážený pane profesore, zaslati několik dopisů z korespondence † děda Jana Krouského.

Intimně si děd dopisoval hlavně se svým kamarádem V. B. Nebeským¹ (52 dopisů), pak s Dr. Čejkou,² jehož dopisy jsem si dovolil na ukázkou přiložiti, neboť se mi zdá, že tento vlastenec je poměrně málo známý; rovněž zasílám korespondenci s Dr. Kodymem³ a příkládám rovněž jako ukázkou list Dr. Kampelíka⁴ a F. Schulze,⁵ spisovatele „Latinské babičky“.⁶

Tedy vloženo je:

- a) 9 kusů dopisů J. Žáka,
- b) 1 kus dopisu Dr. Kampelík,
- c) Ferd. Schulz (1 kus),
- d) V. J. Pícek (1 kus),
- e) Dr. Trojan (1 kus),
- f) Jos. K. Tyl (2 dopisy a 1 koncept Krouského),
- g) Dr. Rieger (1 navštívenka, 1 dopis k odhalení pomníku Krouského, 6 dopisů),
- h) Dr. Kodym (5 dopisů, 3 koncepty),
- i) Dr. Čejka (10 dopisů a 1 koncept Krouského, zajímavý zmínkou o Boženě Němcové⁷).

Kdybyste si přál, velevážený pane profesore, případně i některé jiné dopisy, jsem ochoten s radostí Vám je zapůjčiti.

S projevem hluboké úcty

J. V. Krouský

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, dvojlist, psáno na s. 1 a 4.

¹ Václav Bolemír Nebeský (1818–1882), básník, redaktor a překladatel.

² Josef Čejka (1812–1862), lékař, univerzitní profesor, činný též jako překladatel a muzikolog.

³ Filip Stanislav Kodym (1811–1884), lékař, též redaktor, politik a národohospodář.

- ⁴ František Cyril Kampelík (1805–1872), lékař, spisovatel, propagátor „kampeliček“.
⁵ Ferdinand Schulz (1835–1905), vychovatel u Kouniců v Březně, středoškolský profesor, literární kritik a historik, redaktor, spisovatel.
⁶ SCHULZ, Ferdinand. *Latinská babička*. Praha: Vladimír Čech, 1886.
⁷ Koncept viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 160 (dok. 153).

3

Dopis J. V. Šimáka J. V. Krouskému 1930, 18. prosince, Praha

Velectěný pane,

vroucně Vám děkuje, vracím dopisy sobě zapůjčené, jež jsem si všechny opsal. Jest mi vždycky, jako bych se ponořil do čistého a jímavějšího světa, pročítám-li se těmi tklivými projevy z doby našeho obrozování, pronikám-li k citům a snahám těch našich prvňáček. Je v nich hluboké a nezapomenutelné kouzlo, třeba zněly prostičce a týkaly se i věcí všednějších, kouzlo ryzí lásky a obětovnosti.

Lituji nesmírně, že jsem si nemohl obrátit za jediný úkol životní sebrati a vydati všechny tyto korespondence našich lidí, byla by to práce významná a požehnaná, ale žádala by opravdu celého života. Mně už nezbývá, nežli se omeziti na zlomek, nám nejbližší, na osobnosti našeho užšího domova. V tom Vaše dobrotivost mi podává vzácnou příležitost.

O své návštěvě u Vás jsem si poznamenal všecka význačná jména, s nimiž Váš vzácný pan děd byl v písemných stycích; žádal-li jsem zatím jen o některé, bylo proto, abych se na poprvé nezdál neskromný. Ráčil jste svou laskavostí splniti víc, nežli jsem doufal; snad mi tedy nezalíte, prosím-li o další. Z těch, které vracím, jsou dojisty nejznamenítejší Čejkovy; škoda, že tato snůška jest asi jen zbytek korespondence daleko obsáhlejší, a více ztraceno, nežli zachováno; byly by tu příspěvky k poznání let předbřeznových věru velmi cenné.

Prosím tedy, ráčíte-li mi svěřiti další své poklady, o dopisy Nebeského a Thurn-Taxisu;¹ po nich bych probral i zbytek ostatní; vidím totiž, že nelze se odhodlati k publikaci části, neznám-li obsahu celkového. Možná, že by se doporučelo vydati všecko pospolu, jako korespondenci Jana Krouského; možná, že bude líp po částech s každou osobností zvláště, to lze rozhodnouti až poté. Rozumí se, prosím o tu zásilku, jak ráčíte míti pohodlí; nijak nespěchám. Zatím Vám i celé rodině přeji příjemných svátků i všeho dobra v novém roce.

V hluboké úctě oddaný

dr. J. V. Šimák

Soukromý archiv Krouských. Originál, rukopis, 1 list, psáno na s. 1.

¹ Rudolf, kníže z Thurn-Taxisu (1833–1904), právník, politik, kulturní pracovník.

4

**Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi
1930, 22. prosince, Praha**

Vážený pane profesore,

s radostí Vám zasílám dopisy Nebeského a Dr. Taxise. Škoda, že jsou dopisy Nebeského většinou bez data, ale dost jich je z doby kol 1848, to se pozná. –

Budete-li si, vážený pane profesore, přátel další dopisy, neb něco jiného, s největší ochotou Vám vše zašlu.

S přáním příjemného užití vánočních svátků jsem Vám

s projevem dokonalé úcty oddaný

J. V. Krouský

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, 1 list, psáno na s. 1.

5

**Pohlednice J. V. Šimáka J. V. Krouskému
1931, 20. února, Praha**

Velectěný pane,

nejenom, že Vám nevracím ještě dopisy Jana Krouského, nýbrž prosím ještě o laskavé zapůjčení ostatních, kterých jsem dosud neměl. Rozhodl jsem se, že vydám celou korespondenci, pokud má literární a politickou zajímavost, a mám už skoro jistotu, že ji přijme Zemědělská akademie¹ do svých publikací. Arci není touto prosbou můj útok na Vaši laskavost vyčerpán, bude mi ještě třeba některých zpráv rodinných, ale na ty dojde až později.

Zatím se ze všeho velmi těším, Váš oddaný

dr. J. V. Šimák

Soukromý archiv Krouských. Originál, rukopis. Adresováno: Velectěný pán // pan Jan [!] Krouský // statkář // v Katusicích // (u Mladé Boleslavě).

¹ Československá akademie zemědělská byla zřízena 1924 jako ústřední vědecká zemědělská instituce, podporující badatelskou práci, osvětu a využití vědeckých poznatků v praxi. Pro vydání edice Krouského korespondence se vyslovil její ústřední výbor na zasedání 6. 3. 1931 (dříve měl zřejmě J. V. Šimák zatím jen polooficiální příslib). Viz A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 31, i. č. 2535, korespondence – Československá akademie zemědělská J. V. Šimákovi, Praha 10. 3. 1931.

6

Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi
1931, 26. února, Katusice

Vysoce vážený pane profesore,

s radostí vyhovuji Vašemu ctěnému přání a zasílám v příloze korespondenci, některé koncepty Krouského. Srovnal jsem to poněkud dle obsahu. Je ještě dosti obsáhlá korespondence doma, ale obsahu čistě soukromého, jen obce se týkající atd., jakož i koncepty novinářských článků,¹ výpisy z různých učebních knih (Krouský byl samoukem, sám se vzdělával), to myslím by nemělo žádný význam pro tisk.

Jinak jsem ochoten Vám vypsati neb poslati, co byste si jen, vysoce vážený pane profesore, přál.

Některé dopisy Krouského jsou otištěny i v Korespondenci Vinařického, která již dávno vyšla tiskem prací J. O. Slavíka a J. Šafránka.²

Jsem Vám velmi vděčen, že tak pietně račte, vážený pane profesore, pracovati na zajištění pozůstatků korespondence mého zasloužilého děda.

S projevem dokonalé úcty

J. V. Krouský

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, 1 list, psáno na s. 1–2.

¹ J. Krouský psal do České včely, Květů, Posla z Prahy, Pražských novin a Vlastimila.

² *Karla Aloise Vinařického Korespondence a spisy pamětní*, I–IV. Ed. Václav Otakar Slavík, Jan Šafránek. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění (později Česká akademie věd a umění), 1903–1925. Karel Alois Vinařický (1803–1869) byl od dubna 1833 farářem a od prosince 1846 děkanem na Kování, kde působil do 1849. Jeho sestru Aloisii (1819–1905) si J. Krouský 1843 vzal za manželku.

7

Dopis J. V. Šimáka J. V. Krouskému
1931, 6. března, Praha

Velectěný pane!

Věřu bych už neřikal „Pane Bože houšť!“ nad tím požehnáním, jímž jste mne ráčili obmyslit. Čekal jsem totiž podle svých záznamů nejvýš 20–30 listů – a zatím taková hojnost a většinou vzácná! Zatím nemohu nežli Vám vroucně poděkovati za tu laskavost a důvěru, kterou ke mně máte.

Trochu mne arci obešel mráz, když jsem se probíral objemným tím balíkem, an jsem si pomýšlel, že jsem slíbil Zemědělské akademii dodat rukopis v červnu, aby mohli přes léto tisknouti. Vždyť je na pováženu, jen opiši-li do té doby všecko při svých ostatních úkolech! Ale zase mám radost! Velikou radost, že se tu objevilo tolik věcí vý-

znamných a vlastně náležitých už ke sbírce dřívější – např. listy poslané Nebeskému, o nichž jsem myslel, že jsou koncepty ztraceny!

Nevím ovšem, zda-li bude lze přibrat do vydání všecko. Např. v první sbírce jsem vyloučil dopis panu Quadrátovi,¹ ježto se mi zdál nevýznamný: tuto vidím, že tento pán přece hrál v národním životě v Kosmonosích jistou úlohu. A také jiné dopisy mi dávají vysvětlivky, jichž jsem pro dřívější listy si netroufal sehnati. Myslím, že i datování listů Nebeského (jichž časové zařazení mi dalo nemalou práci – dobře mluví o N[ebeském] Čejka, že je nedbalý!) se mi odtud líp povede. Např. v jednom listu dí, „v úterý budu ve Vrátně na svatbě“² – to je celé časové udání. Znamená, že se musím na děkanství ve Mšeně ptáti, kdo z Vrátna měl ten čas svatbu!

Kdy je v Katusicích posvícení? Kdy v Kokoříně? Samé drobnosti, jichž by bylo lze pominouti, kdyby pohodlný literát byl napsal na svůj list datum.

Chtěl jsem Vám už poslati dotazník po všelijakých věcech, v nichž mne pražské pomůcky nechávají na holičkách – ale při této nové zásilce sečkám, až ji vykořistím. Zatlím jen tolik prosím, abyste mi ráčil sestaviti (pokud ovšem máte doklady po ruce) rodokmen svého pana děda – rodiče, sourozence, děti, aspoň s hlavními daty: narození, svateb, smrti, abych se vyznal v celém příbuzenstvu. Podrobnosti si potom vyhledám na faře kovářské, kam tuším náležíte, v matrikách.

Zatím trvám v hluboké úctě a vděku Dr. Jos. V. Šimák

Soukromý archiv Krouských. Originál, rukopis, dvojlist, psáno na s. 1–3.

¹ Antonín Quadrát (1813–1885), absolvent právnických studií, aktuár na kosmonoském panství hr. Gerharda z Mirbachu. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 38 (dok. 21).

² Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 76 (dok. 64).

8

Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi 1931, 11. března, Katusice

Vysoce vážený pane profesore,
dovoluji si k bližší informaci Vám zaslati:

- 1.) knihu „Život a působení Jana Krouského“ od Jana Šafránka,¹
- 2.) dva sešity časopisu „Agrární archiv“, roč. 4, seš. 3 a 4 se článkem „Z doby národního rána českého“,²
- 3.) číslo 58 časopisu „Venkov“, roč. 20, ze dne 10. 3. 1925 s fejtonem redaktora Obrtela,³
- 4.) slavnostní číslo „Rodného kraje“, roč. 16, č. 36 ze dne 7. 9. 1923, kde na stránce 7 najdete žádaná data ve článku „Hospodáři na statku čp. 12 v Katusicích“.⁴ K tomu sluší doplniti: otec Jana Krouského, Jan Křtitel Krouský, který hospodařil od r. 1808–

1844, se narodil r. 1782 a zemřel 1861, rychtářem katusickým byl čtvrt století až do r. 1849.

Sourozenci Krouského byly dvě sestry: † Alžběta Zippeová, provdána za hoteliéra v Mímoni,⁵ † Anna Kirpalová, provdána za mlynáře v Humrově u nádraží Bělá pod Bezdězem.⁶ Sestra Krouského Aloisie Heverová zemřela dne 4. ledna 1925.⁷

Já jsem se narodil 1. 11. 1884, svatbu s Miroslavou Junkovou z Čejtic⁸ jsem měl 20. 9. 1909, v kterýžto den jsem zároveň převzal rodný statek. Náš syn Karel, narozený 20. 7. 1910,⁹ je posluchačem vysoké školy zemědělského inženýrství v Praze (bytem Moráň, č. 5/IV, u pí [J]inkové) a dcera Libuše, narozená 26. 1. 1912.¹⁰

Je tu ještě celý velký svazek příbuzenských dopisů, obsahu ponejvíce soukromého, což myslím by se Vám nehodilo.

Jsem stále ochoten zodpovědět Vám, vážený pane profesore, každý Váš dotaz co nejochotněji, pokud ovšem moje znalosti v těchto věcech postačí.

Zaslané tiskopisy račte mi pak, pane profesore, až budete se vším hotov, též laskavě vrátití, samozřejmě že to nijak nespěchá, může to být třeba za půl roku.

S projevem dokonalé úcty

J. V. Krouský

^x Posvícení v Katusicích, pokud paměť sahá, bývá třetí neděli v měsíci listopadu.

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, dvojlist, psáno na s. 1–3.

¹ Viz pozn. 1 k úvodu edice.

² ŠAFRÁNEK, Jan. *Z doby národního rána českého*. Hrst vzpomínek a dokladů. Praha: Rolnická tiskárna, 1917, 17 s. Zvláštní otisk z *Agrárního archivu*, 1917, roč. 4, č. 3 a 4.

³ OBRTEL, F[rantišek]. U Krouských v Katusicích. *Venkov*, 1925, roč. 20, č. 58, 10. 3., s. 1–2. František Obrtel (1873–1962), novinář, historik zemědělství.

⁴ Hospodáři na statku čp. 12 v Katusicích. *Rodný kraj* [Mladá Boleslav], 1923, roč. 16, č. 36, 7. 9., s. 7. Slavnostní číslo Rodného kraje je věnováno J. Krouskému, o němž se píše na s. 1–8 a 12.

⁵ Alžběta Zippeová, manželka Josefa Zippeho.

⁶ Anna Kirpalová, manželka Františka Kirpala. Srv. ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 161.

⁷ Aloisie Heverová byla dcerou Jana Krouského, viz dok. 13.

⁸ Miroslava Junková (1888–1954). Čejtice – správně Čejetice.

⁹ Karel Krouský (1910–1983), hospodář v Katusicích čp. 12, v padesátých letech 20. století zatčený a odsouzený ve vykonstruovaném politickém procesu.

¹⁰ Libuše Krouská (1912–1998), provdaná za ekonoma, rodáka z Choroušek Josefa Pražáka (1908–2002).

9

**Dopis J. V. Šimáka J. V. Krouskému
1931, 23. března, Praha**

Velectěný pane!

Vzdávám Vám dík vroucí, třebaš trochu opožděný, za obě Vaše zásilky, dopisů i tisků. Způsobily mi radost velikou, ač jest se mi i přiznati, že první, dopisy, mi zavalily nesnáz, které na ten čas nedovedu se zhostiti.

Měl jsem radost nad množstvím látky, nové a zajímavé, již jsem prve nijak netušil, i pustil jsem se do ni celým nadšením, ano zapráhl i svou rodinu, aby na psacím stroji pomohla mi uspíšiti a zvládnouti celý materiál. A tak jsme zápolili, že sotva pětina všeho ještě zbývá neopsána. Jenže zároveň rostly v perspektivě tiskové archy příští knihy počtem, přesahujícím moje prvotní odhady daleko! Svou první sbírku jsem vyměřoval na 12 tiskových archů¹ – a Zemědělská akademie, když jsem oznamoval nenadálý přírůstek, dala mi na srozuměnou, že nesmí publikace přesahovati 20 archů.² Toť ovšem truchlivé omezení, když už jen, co mám opsáno, vydá daleko víc! Nezbude tedy než vybírat, zamítat, krátit, a to v látce tak milé a jímavé je věru úkol zarmoucený. Rozhodl jsem se tedy, že pojmu do vydání pouze korespondenci do r. 1861, a kdyby i toho bylo nad danou mez, tedy do r. 1850, do zahájení absolutismu; neboť právě tato léta čtyřicátá jsou nejbohatší a nejímavější.³ S ostatkem počkám; zalíbí-li se publikace, dá si možná Zemědělská akademie říci některý příští rok i na díl druhý; ne-li, uveřejním v našich místních vlastivědných sbornících.⁴

Životopis od pana ředitele Šafránka i ostatní články jsem pozorně přečetl. Daly mi světlo ve mnohém, třeba nikoli ve všem. Jest ovšem zjevné, že byly skládány na chvat a jen podle pomůcek, kterých jste autorům poskytli, bez širších studií. Ale i za to buď vděk velký, aspoň obrys Krouského postavy je jimi pro veřejnost slušně zachycen. Arci také vidím, že z korespondence již bylo publiku dost uveřejněno;⁵ mám však za to, že soubor těch listů přece vzbudí zájem daleko větší. Škoda jen, že se konceptů Krouského zachovalo poměrně tak málo; pátrati po originálech jeho dopisů bude tuším pramálo úspěšno; nepodařilo se mi ještě ani zjistiti, u koho je pozůstalost Vác. B. Nebeského, kterou měl 1896 prof. Hanuš v rukou.⁶ O Fr. Michlovi jsem zatím našel v muzejní knihovně jen několik jeho skladeb z let šedesátých; odborní historici hudby nic o něm nevědí; a přece byl jistě v letech čtyřicátých hledanou osobou.⁷ – Také pozůstalost dr. Čejky je nezvěstná.⁸ Takové pátrání po stopách osob dávno zapomenutých je nejzavilejší oříšek veškeré práce, ale zas, jaké potěšení, objeví-li se přece světélko! Myslím arci jíti do popisného úřadu, na policii, do matrik, snad tam něco zjistím; do tohoto díla však jsem se ještě ani dáti nemohl; hotov jsem pouze s korespondencí Nebeského.

Šafránek cituje také deník Krouského,⁹ ten však v materiále mně propůjčeném nebyl. Myslím, že chováte jej pietně mezi jinými památkami. S informačními prosbami se však přihnru, až budu hotov s opsáním a rozříděním všeho materiálu.

Bylo by také dobře, kdyby se textu mohly přidati obrázky.¹⁰ Tu ovšem opět záleží na Zemědělské akademii, bude-li chtít; doufám, svolí-li, že jich opatření podle rodinných podobizen,¹¹ jež ráčíte míti doma, nebude nesnadno.

Čím hloub vnikám do obsahu těch starých listů, tím více mne dojmají. Myslím pak, že i vedle osobních vztahů přinášejí jedinečný obrázek – žel že jen úryvkovitý – jak národní probuzení pronikalo na našem venkově, o čemž dosud jen málokde je povědomosti. A tak ty papíry nejsou jen rudou, ale je v nich opravdové ryzí zlato. A srdečná paměť všem těm, kdož je psali; doufám, že se mnou ocení každý, kdo bude čísti.

Zatím tisknu Vám srdečně ruku a trvám Vám oddaným

Dr. J. V. Šimákem

Soukromý archiv Krouských. Originál, rukopis, dvojlist, psáno na s. 1–4.

¹ Tiskový arch – potištěný list papíru odpovídající formátu tiskářského stroje, obsahuje v tomto případě 16 očíslovaných potištěných stran budoucí publikace uspořádaných tak, aby po následném složení archu do složky odpovídalo číslování správnému pořadí stránek.

² AAV ČR, fond J. V. Šimák, k. 31, i. č. 2535, korespondence – Československá akademie zemědělská J. V. Šimákovi, Praha 19. 3. 1931.

³ J. V. Šimák nakonec vydal korespondenci J. Krouského do roku 1876.

⁴ Má na mysli především sborníky Bezděz, Boleslavan a Od Ještěda k Troskám. Srv. s pozn. 3 k dok. 1 (Od Ještěda k Troskám) a pozn. 1 k dok. 19 (Bezděz). *Boleslavan*. Vlastivědný sborník Mladoboleslavská a Benátecká, 1926/1927–1940/1941, roč. 1–15. Odp. red. Karel Sellner. Vyd. Učitelská jednota Komenský v Mladé Boleslavi. J. V. Šimák uváděn jako hlavní spolupracovník a dočasně (1928/1929–1931/1932, roč. 3–6) též mezi členy redakční rady. Zde kupodivu žádný jeho příspěvek o J. Krouském nevyšel.

⁵ Viz zejména korespondence K. A. Vinařického a obsáhlé ukázky v Šafránkových pracích, dále jiné ojediněle uveřejněné dopisy (srv. s pozn. 1 k dok. 21).

⁶ Srv. HANUŠ, Josef. *Životopis a spisy Václava Bolemíra Nebeského*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896.

V torzu písemné pozůstalosti V. B. Nebeského v LA PNP se Krouského korespondence nenachází.

⁷ František Josef Michl (1822–1873) vystudoval práva, úředník při finanční prokuratuře, pianista, hudební skladatel a kritik. Viz ŠIMÁK, J. V., *Dopisování*, s. 20–21.

⁸ V torzu Čejkovy písemné pozůstalosti v LA PNP se Krouského korespondence nenachází.

⁹ Zřejmě míněn Krouského zápisník obsahující mj. vlastní básnické a hudební pokusy (uložen v soukromém archivu Krouských); existují také hospodářské deníky a kalendáře s vlastnoručními záznamy, které se zachovaly částečně ve fondu Rodinný archiv Krouských, Katusice, ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav, a částečně v soukromém archivu Krouských.

¹⁰ Obrazovou přílohu edice nemá.

¹¹ Podobiznu J. Krouského maloval Josef Žák (srv. s pozn. 2 k dok. 1), podobiznu K. A. Vinařického Josef August Bubák (1812–1858), rodák z Bělé pod Bezdězem.

10

Smuteční oznámení o úmrtí Marie Krouské, rozené Vepřikové 1931, 1. dubna, Katusice

†

J. V. KROUSKÝ, statkář v Katusicích, s chotí **MIROSLAVOU**, roz. Junkovou, se svým synem **KARLEM**, studujícím techniky, a dcerou **LIBUŠÍ**, podávají jménem svým a jménem všeho příbuzenstva smutnou zprávu, že zemřela jejich dobrá a starostlivá maminka, babička, sestra a teta, paní

Marie Krouská,

roz. Vepřiková.¹

Vydechla svoji ušlechtilou duši, odevzdána do vůle Boží, v úterý dne 31. března 1931 o 8. hod. večerní ve věku 73 let, po životě věnovaném jenom dobru a stálé práci pro blaho rodiny.

Pohřeb naší drahé zesnulé konati se bude v sobotu dne 4. dubna 1931 ve 2 hod. odpoledne z domu smutku, čp. 12 v Katusicích, do rodinné hrobky na místním hřbitově.

Zádušní mše svatá sloužena bude v úterý 7. dubna 1931 o 8. hodině ranní v Katusicích.

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, tisk, 1 list. Tisk: „Pohřební ústavy Kolínský, Mladá Boleslav – Židněves. – ,Novina‘ tisk. a vydav. podn. v Ml. Boleslavi.“

¹ Marie Krouská (1858–1931), o jejím otci hospodáři Josefu Vepřikovi (1877–1882 poslanci zemského sněmu, dlouholetém starostovi bělského okresu, předsedovi podkovánského pivovaru a cukrováru v Dolním Cetně) viz dok. 17.

11

Dopis J. V. Šimáka J. V. Krouskému 1931, 9. dubna, Praha

Velectěný pane!

Vrátiv se do Prahy, nalézám zde smutné oznámení o odchodu na věčnost Vaší paní matere. Měl jsem jen jednu čest poznati ji osobně, ale ta jediná návštěva u Vás postačila k pochopení, jak a proč ji máte tak rádi a každý ji ctí. Máti žije ve svých dětech a vnučatech a vlastně ona jest tím tklivým duchem šťastného domova, jehož pouhá přítomnost povznáší z každého sklíčení k úsměvu, z každé pohromy k nové síle. V ní je vtěleno všecko blaho uplynulého našeho mládí i všecka víra v budoucno; jen k mamince se může uchýliti člověk, i když už sám má hlavu prokvetlou, má-li v srdci tíseň, a nemusí se stydět, ulehčit si u ní slzami, jež před jinými sebestilejšími vždycky potlačí, maminka vždycky porozumí, setře je měkkou svou dlaní a najde vždycky

slovo blaživé útěchy. A když odejde, třeba požehnaná věkem, teprve si srdce uvědomí, že osiřelo a že je nyní samo – i uprostřed vlastní rodiny. A toto pomyšlení tak brzo nepřebolí.

Přijměte, prosím, upřímný stisk ruky v tomto svém žalu od
dr. J. V. Šimáka

Soukromý archiv Krouských. Originál, rukopis, 1 list, psáno na s. 1.

12

**Poděkování za kondolenci k úmrtí Marie Krouské
1931, duben, Katusice**

Za laskavě projevenou účast nad odchodem naší drahé maminky
upřímně děkuje
rodina Krouských

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, tisk, 1 list.

13

**Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi
1931, 18. června, Katusice**

Velevážený pane profesore,

s největší radostí vyhovuji Vašemu ctěnému přání, pokud ovšem jsem mohl data vyšetřiti.

1.) Data narození mého † otce Karla K., jakož i jeho sourozenců jsou uvedena v zaslaném Vám slavnostním čísle „Rodného kraje“ ze dne 7. září 1923, jak jsem Vás, vážený pane profesore, již dříve upozornil, a sice na str. 7. Byli to: nejstarší syn Krouského Josef, narozený 27. 8. 1847, Antonie Šafránková, narozená 21. 12. 1849, můj otec Karel, 28. 3. 1852, a Aloisie Heverová, 5. 12. 1854. Před rokem 1844 se asi narodila buď dcera Marie neb syn Ladislav, které zemřely však obě již v útlém dětství, takže přesně to nevím.¹

2.) Kdo jest onen pan Johannes, se mi nepodařilo dosud vyšetřiti, ale kdybych se později něco bližšího dověděl, neopominu Vám to, vážený pane profesore, zvláště sdělití.² Možno, že to byl některý správce ze dvora Šporckova, a snad je to onen pan Bartoníček? O tomto Bartoníčkově jsem také dosud nic nevyzvědl.³

3.) 4. února 1861 se ptá Umlauf:⁴ Copak dělá Josef, jak se mu vede v Praze? Týká se bratra otcova, nejstaršího syna Krouského Josefa, který tam studoval tehdy realku. Pro zajímavost Vám posílám několik jeho vysvědčení. Též příkládám několik vysvědčení mého otce Karla, který studoval realku v Mladé Boleslavi a v České Lípě.

4.) Ohledně oně zmínky děkana kováňského Šejnohy⁵ v dopise Krouskému do Mariánských Lázní jedná se o rodinu Zárubovu, jak správně jste se, pane profesore, též domýšlel.⁶

5.) Zasilám žadaná pojednání hospodářského spolku boleslavského⁷ a některé spisy spolkové a programy schůzí, i takové, které se netýkají přímo osoby Krouského, ale snad Vás třeba budou zajímat.

Mám k Vám takovou důvěru, vážený pane profesore, že Vám svěřuji tolik našich rodných památek, a jsem si tak jist, že račte dohlédnouti, že se jistě nic z toho neztratí. Jaká to musí být úmorná práce to Vaše sestavování korespondence, ani to nikdo dost neocení!

Kdybyste si ještě snad něco přál, jen račte beze všeho napsat, a pokud budu moci, ihned s největší radostí Vám vyhovím.

Poručím se Vám s projevem dokonalé úcty

J. V. Krouský

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, dvojlíst, psáno na s. 1–3.

¹ Děti Jana Krouského: Marie (1844, zemřela krátce po narození); Ladislav (24. 7. 1846 – 3. 8. 1846); Josef (1847–1900), technický úředník cukrovaru v Českém Brodě; Antonie (provdaná Šafránková, 1849–1921); Karel (1852–1913), dědic rodového statku Krouských v Katusicích čp. 12, katusický starosta; Aloisie (provdaná Heverová, 1854–1925). Viz *Hospodáři na statku čp. 12 v Katusicích. Rodný kraj* [Mladá Boleslav], 1923, roč. 16, č. 36, 7. 9., s. 7. O K. Krouském více LUKAVEC, Josef. Za Karlem Krouským z Katusic. *Věstník okresu bělského*, 1914, roč. 6, s. 2–7.

² Pan Johannes (Johanes) byl Jan Šnýdr, rolník v Katusicích čp. 16. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 209 (dok. 16, 17).

³ Bartoniček nebyl blíže určen, pouze jako rolník v Katusicích. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 206 (dok. 225) a 315 (rejstřík).

⁴ Josef Umlauf (1800–1869), rakouský důstojník působící mj. v Itálii, odborník v oboru puškařství a vojenské strategie, 1852 se usadil v Bělé pod Bezdězem, kde vedl místní kroniku. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 201 (dok. 216): zde otištěn pouze regist, úplné znění viz ŠIMÁK, J. V., ZUMAN, František. *Dopisy Jos[efa] Umlaufa Janu Krouskému, rolníku a radnímu v Katusicích*, OJKT 12, 1933–1934, s. 6–12, 38–45. Srv. ZUMAN, František. Josef Umlauf, bělský kronikář. *Věstník okresu bělského*, 1910, roč. 2, s. 65–69.

⁵ Martin Šejnoha (* 1801), nástupce K. Vinařického na kováňské faře a posléze i na vltavotýnském děkanství. Dopis J. Krouskému do Mariánských Lázní viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 227–229 (dok. 267).

⁶ O rodině Zárubových viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 227 (dok. 267).

⁷ Hospodářsko-lesnický filiální spolek mladoboleslavský, ustavený v září 1851. O jeho schůzích 1857 vyšla *Pojednání*, přeložená do češtiny J. Krouským a tištěná Josefem Zviklem v Mladé Boleslavi (celkem čtyři svazky). Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 220–221 (dok. 249).

14

Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi
1931, 29. prosince, Katusice

Velevážený pane profesore,

obdržel jsem tiskopisy od Vás i dovoluji si Vám za Vaši laskavou pozornost zdvořile poděkovati. Zajisté, že mne otisky dopisů Tylových dědovi¹ velmi zajímaly. Došlo mne zatím i dotyčné celé číslo Časopisu Národního muzea jako předplatiteli (členu Matice české).²

Těším se upřímně i na brzké vydání dědovy korespondence.

Až budete chtít, velevážený pane profesore, vrátiti zapůjčený material, račte mi jen dopsati a můj syn, který studuje v Praze vysokou školu zemědělskou,³ a je tudíž takřka stále v Praze, tedy můj syn k Vám osobně pro památky dojde a přiveze je pak domů. Bude to lepší, nežli to zasílat poštou.

Ku změně roku dovoluji si Vám, velevážený pane profesore, přáti hodně zdraví a duševní svěžesti k další záslužné činnosti ve vytčeném oboru.

S projevem obzvláštní úcty

zcela oddaný

J. V. Krouský

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, 1 list, psáno na s.1–2.

¹ ŠIMÁK, J. V. Příspěvek k listiáři Jos[efa] Kaj[etána] Tyla [I.–XXXI., 1833–1856]. ČNM, 1931, roč. 105, část duchovnědná, s. 262–293.

² Matice česká vznikla 1831 z iniciativy Františka Palackého a dalších vlastenců. Usilovala o povznesení českého jazyka a literatury, především vytvářením vhodných podmínek pro vydávání českých knih. Už J. Krouský byl jejím členem.

³ Vysoká škola zemědělského a lesního inženýrství při Českém vysokém učení technickém, vznikla 1920.

15

Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi
1932, 16. června, Katusice

Vážený pane profesore,

můj syn, student na vysoké škole zemědělského inženýrství, odjede již v brzké době z Prahy na prázdniny i dovoluji si Vám, vážený pane profesore, sdělit, že kdybyste neměl v úmyslu dále přes prázdniny si památky po řadě dědu Janu Krouském ponechat, stačilo by podati mně aneb synovi kratičkou zprávu a syn by k Vám osobně pro věci došel a přivezl by to pak domů. Bylo by to tak lépe, nežli zasílati památky poštou.

Nemějte mi, vážený pane profesore, za zlé, že Vám o tom píši, ale domnívám se, že i Vám by to bylo tak pohodlnější, kdybyste snad měl v úmyslu dědovu korespondenci již vrátit.

Před časem jsem četl ve „Venkově“ článek, dle všeho psaný redaktorem Obrtelem, ve kterém týž ohlašoval již vydání dědovy korespondence Československou akademií zemědělskou,¹ i jsem opravdu na knihu již dychtiv.

Poručím se Vám, vážený pane profesore, s projevem dokonalé úcty

J. V. Krouský

Adresa synova: Karel Krouský, posluchač vysoké školy zemědělského inženýrství Praha XII – Vinohrady, Slezská tř. č. 21, I. poschodí, u paní Chaluppecké.

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, 1 list, psáno na s. 1–2.

¹ V lednových až červnových číslech Venkova 1932, roč. 27, jsem zprávu nenalezla.

Vyjádření k rukopisu dostal J. V. Šimák od Československé akademie zemědělské 15. 3. 1932, 9. 7. 1932 mu bylo potvrzeno převzetí upraveného rukopisu, 15. 7. 1932 dostal nakladatelskou smlouvu, 4. 8. 1932 náhled na část sazby a následně korektury, 6. 12. 1932 byl vyzván k sestavení rejstříku. Viz A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 31, i. č. 2535, korespondence – Československá akademie zemědělská; rukopis edice viz A AV ČR, fond J. V. Šimák II, č. IV/218.

16

**Dopis J. V. Šimáka J. V. Krouskému
1932, 1. července, Praha**

Vážený pane,

přijel-li již pan syn domů, odevzdal Vám všecky věci, jež jste mi ráčil zapůjčiti a za něž vroucně děkuji. Pana syna prosím za omluvu, že jsem jej příliš krátce propustil; volalo mne v téže chvíli koncilium doktorů nad mou dcerou,¹ u níž zjistili záškrt a odváželi do nemocnice; bohudíky se všecko v dobré obrátilo.

Ač nerad, jsem přece ještě nucen prositi o laskavé informace a Vás obtěžovati věcmi, v nichž buďto si vůbec rady nevím anebo myslím, že dojdou jistoty u Vás.

V dopise z 1. listopadu 1855 píše Krouský Nebeskému, aby 3. t. m. přišel do Katusic k besedě na rozloučení s naším p. Johanesem, jenž se 4. listopadu postěhuje se svou Amazonkou; co vlastenec byl mrcha chlap, ale řádný besedník. Kdo to je, ten pan Johanes²

V kterém čísle bydlila rodina Benešů, jež r. 1861 hostila Zdeňku Havlíčkovu, a jak byla spřízněna s rodinou Jarošovou³

Kdy byla zřízena bělská okresní záložna v Katusicích, možna-li, který den počala svou činnost.⁴

R. 1876, 8. ledna, píše notář Tiefertunk o výměře živnosti pana Karla K[rouského], a záležitosti pí sestry a humrovského mlýna. Týká-li se ta věc postoupení dědictví po

otci či čeho jiného?⁵ – Půjčka – pro správu pivovaru, cukrovaru nebo továrny na sukna v Bělé? Račte mítí nějaké zápisy o tom, kdy tyto závody vznikly a kdy a jak zejména bělská továrna se dostala do cizích rukou. Podobně o společenském závodě železářském, chystaném v Mladé Boleslavi.⁶ Ne-li, podívám se do obchodních zápisů v Mladé Boleslavi samých.

Data o panu Vaňkovi – 1872 snad člen správní rady pivovaru, 1874 píše o něm Tieftrunk, že by byl z něho švarný fabrikant bělský.⁷ Tuším, pan Jan V[aněk] z Katusic; byla by mi vítána číslo stavení a léta jeho narození i úmrtí.

Podobně pan Pražák – snad Václav z Kovance?⁸ Těž Matouš v Katusicích: proč jeho hospodářství měl Krouský v péči?⁹

pan Schmied 1873, 9. září (list Vepříkův), nevypracoval účet, memorandum, třeba jeti ke knížeti. Kým byl ten Schmied a který kníže – Hugo Taxis nebo Rudolf?¹⁰

1873, 26. listopadu, Vepřík musí zavést pořádek v Rokytovci ve svém hospodářství. Patrně druhý statek, když jeden má v Sudoměři; které číslo a jak se mu dostalo?¹¹

1876, 21. května, Vepřík. Russ má obdržeti 5000 zl. za splátku půjčky pivovaru Podkováň.¹² Který to Russ jest?¹³

Jaká je publikace pana Honzů¹⁴ o ceteňském cukrovaru?¹⁵

Lze zjistiti, kdo byli pánové Gratel, Osvald, r. 1858 členové hospodářského spolku?¹⁶

Kdo byl r. 1849 kosmonoský fabrikant Weiner, centralista a stoupenec frankfurtského parlamentu?¹⁷

Kdy † hrabě Edvard Špork?¹⁸

Komu bych měl dopsati, abych zjistil dni narození a úmrtí řečeného Jos. Vepříka,¹⁹ Ant. Honse v Nemyslovicích,²⁰ Jana Konopasa v Sudoměři,²¹ Jos. Jíry z Tajné, někdy okresního starosty (1865),²² J. Černého (1874) v Chorouškách.²³

Kdo byl r. 1874, 25. března, dr. Gallus (list Tieftr[unkův]) chtějící zachrániti továrnu bělskou?²⁴

A kdo pan Dudych (1873, 22. listopadu), jenž měl její akcie?²⁵

Co lze zjistiti o panu Dörflovi, jenž r. 1872 koupil dvůr pětikostelský od panství katusického?²⁶

Je to celá litanie, ale zároveň poslední věci, jichž nevím. Sic by se publikace obešla bez většiny z nich, ale nerad nechávám nevysvětleny ani maličkosti, a kdybyste jen něco mi mohli opatřití, bude pro mne nemalým ziskem.

Věc právě nespíchá; ježto tyto vysvětlivky náleží až do posledních let, odevzdám už knihu do tisku²⁷ a doplním při korektuře.

Zatím vřoucí díky. Přeji Vám hojně zdravu v rodině i v hospodářství.

V hluboké úctě

dr. J. V. Šimák

od 7. 7. – 30. 8. v Turnově č. 465

Soukromý archiv Krouských. Originál, rukopis, dvojlíst, psáno na s. 1–4.

- ¹ Vratislava Šimáková (1915–2006), později provdaná Perná.
- ² Viz pozn. 2 k dok. 13. Odpovědi na jednotlivé dotazy též v následujícím dok. 17.
- ³ Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 251 a 252 (dok. 310 a 313 z července a září 1861).
- ⁴ O Okresní hospodářské záložně pro bělský okres viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 285 (dok. 371 z 18. 11. 1865).
- ⁵ Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 310 (dok. 421), kde se píše o Karlu Krouském, synovi J. Krouského, a Anně Kirpalové, sestře J. Krouského, mlynářce v Humrově; Václav Tiefertunk byl notářem v Bělé.
- ⁶ Pivovar v Podkování, cukrovar v Dolním Cetně a obchod v Mladé Boleslavi byly hospodářské podniky, u jejichž počátků stál J. Krouský. Viz ŠAFRÁNEK, Jan. *Život a působení Jana Krouského*, s. 46 an.; ŠAFRÁNEK, Jan. *Z doby národního rána českého*, s. 11 an.; ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 277 an.
- ⁷ Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 305, 306 (dok. 411).
- ⁸ Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, zejm. s. 297 (dok. 400).
- ⁹ Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 305, 306 (dok. 411).
- ¹⁰ Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 299–300 (dok. 405).
- ¹¹ Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 300 (dok. 406).
- ¹² V originále *pod Kování*.
- ¹³ J. V. Šimák uvedl, že jde patrně o pražskou firmu M. H. Russ et Cie, obchodující plodinami a chmelem. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 311–312 (dok. 424).
- ¹⁴ Věnceslav Honzů, statkář v Krásnovsi, okresní starosta v Bělé pod Bezdězem, předseda bělské muzejní rady.
- ¹⁵ Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 277–278 (dok. 355).
- ¹⁶ Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 230 (dok. 272). Gratela se nepodařilo určit; Jos. Osvald, početní z Bedřichova, byl početvedoucím filiálního Hospodářského a lesnického spolku pro okolí mladoboleslavské, ustaveného 1851, viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 220 (dok. 249).
- ¹⁷ Weiner nebyl blíže určen. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 186–187 (dok. 189).
- ¹⁸ O Edvardu Šporkovi (1828–1908) viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 282 (dok. 362) aj.
- ¹⁹ Josef Vepřík viz pozn. 1 k dok. 10.
- ²⁰ Antonín Hons, hospodář v Nemyslovicích, činný v mladoboleslavském hospodářském spolku, 1867–1877 poslanec zemského sněmu. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 269 (pozn. k dok. 341) aj.
- ²¹ Jan Evangelista Konopas (1833–1909), hospodář v Sudoměři, písmák. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 223 (pozn. k dok. 250).
- ²² Josef Jíra byl zvolen okresním starostou v Mladé Boleslavi poté, co státní ministerstvo 1865 dvakrát nepotvrdilo volbu J. Krouského starostou okresního zastupitelstva. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 284, 285 (dok. 367, 371) aj.
- ²³ Josef Černý, rolník v Chorouškách, byl 1874 kandidován staročeskou stranou za venkovské mělnické obce, neuspěl. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 304 (dok. 409).
- ²⁴ Šlo o záchranu akciové továrny na sukna. Dr. Gallus nebyl blíže určen. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 305 (dok. 411).
- ²⁵ P. Josef Dudych, farář v Pertolticích u Dolních Kralovic. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 303 (dok. 408).
- ²⁶ Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 297–298 (dok. 401).
- ²⁷ Viz pozn. 1 k dok. 15.

17

**Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi
1932, 15. července, Katusice**

Vysoce ctěný pane profesore,
předem kvituji s díkem správný příjem zapůjčených Vám věcí. Samozřejmě, že jsem ochoten kdykoliv Vám opět něco zapůjčiti.

Také s největší ochotou vypisuji žádané informace, pokud ovšem mi bylo možno něco vyšetřit. Pokud se týče Josefa Vepříka, Václava Pražáka, Matouše z Katusic, Honse z Nemeslovic, Konopasa ze Sudoměře, Jos. Jíry z Tajné, J. Černého z Choroušek, zmiňuje se o všech a o některých dosti obšírně Jan Šafránek ve své publikaci „Z doby národního rána českého“, kterou jste měl, vážený pane profesore, ode mne vypůjčenou a kterou jste mi zároveň s ostatními věcmi právě vrátil.¹ O Konopasovi a o dějinách bělské továrny na sukna (její [!] počátcích) bylo psáno ve „Věstníku okresu bělského“, který krátký čas vydával nebožtík pan okresní starosta Honzů z Krásné Vsi.² Ve zdejší obecní a školní knihovně jsem bohužel ani s přispěním pánů učitelů nemohl výtisky tohoto „Věstníku“ nalézt.

Tedy: Pan Johanes, o němž mluví Krouský v dopise z 1. listopadu 1855, bude asi dle mého šetření rolník Šnýdr z čp. 16 v Katusicích, kde se dodnes říká „u Johanů“. Byl to veselý patron, rád se napil, šňupal pořád, a tak poměrně malý stateček dost brzo „rozfofroval“, i musel se pak z Katusic vystěhovat. Stateček čp. 16 pak koupili na půl otec nynějšího jeho držitele <pan> Šimonek, statkář v Katusicích, č. 46, a druhou polovinu pan Křikava, potomní sládek v Lovci³ a pak v Mladé Boleslavi. Tento Křikava měl dceru Šnýdra jako svoji společnici, ne jako manželku. Ta beseda na rozloučenou se odbyvala patrně tehdy, když se Šnýdr z Katusic definitivně musel vystěhovat. Děti Šnýdra se dostali pak do Vídně a slušně se tam pak živilo jako živnostníci a řemeslníci.

Rodina Benešů bydlela v č. 4. Statek ten je nyní rozprodán, obytné stavení a chlévy zbouráno a na tom místě stojí dnes budova okresní záložny hospodářské. Zůstala ze všeho jenom došková stodola. Jaroš⁴ byl švagrem Havlíčkovým, Benešovi s Havlíčkovými asi spříznění nebyli. Jedna dcera Beneše se provdala za vojenského hejtmana Pelanta, <dostala se tak do Prahy k trvalému pobytu> a tak možno, že ta se seznámila v Praze se Zdenkou Havlíčkovou ještě za svobody, protože je známo, že Zdenka neměla zrovna nejlepší pověst a pohybovala se prý dost mezi vojenskými osobnostmi, a tak je velmi pravděpodobno, že se tak s chotí Pelantovou, ale ještě za svobody této (Benešové) seznámila a ta ji pak pozvala do Katusic. Zdenka měla asi bídu, protože † děd uspořádal sbírku pro ni. Zmíněný hejtman Pelant pracoval dřevoryt stěti sv. Kateřiny, kterýž obraz visí v katusickém kostele⁵ a zajisté o něm, vážený pane profesore, budete věděti. –

Okresní záložna hospodářská v Katusicích byla zřízena r. 1883 a prvním jejím starostou byl vrstevník Jana Vaňka – Václav Šnýdr (1836–1895), o němž také se zmiňuje dosti podrobně Šafránek v shora zmíněné publikaci. –

1876, 8/1 píše Tieftrunk notář o výměře živnosti Karla K. a záležitosti pí sestry a humrovského mlýna. Toto se týká postoupení dědictví po otci. Zmíněná sestra je Anna Kirpalová, sestra Krouského, provdaná za majitele humrovského mlýna (u nádraží bělského).

Vznik cukrovaru popsán v publikaci, vydané k jubileu 50tiletí Věnceslavem Honzů,⁶ kterou přikládám a račte si tuto ponechat. Pivovar byl založen 1870, protože spolkové stanovy byly stvrzeny výnosem c. k. ministerstva vnitra ze dne 2. 10. 1870 č. 43081. O továrně na sukna v Bělé psal Honzů ve shora zmíněném „Věstníku okresu bělského“ jím vydávaném.⁷ Společenský obchod s látkami v Mladé Boleslavi byl původně zamýšlen jako obchod železářský, ale pak od toho upuštěno a obchod změněn v textilní. Akcie tohoto podniku byly vydány 1. ledna 1870. – Je na nich podepsán Dr. Karel Matuš, pozdější ředitel Zemské banky,⁸ a Horák.⁹

Jan Vaněk, narozený 1841, † 11. 12. 1887, hospodář na statku čp. 11 v Katusicích, do kteréhož čp. se přizemil; původně vlastnila rodina grunt čp. 1, na kterémž rovněž Jan Vaněk hospodařil. Nyní náleží čp. 11 panu Václavu Vaňkovi a čp. 1 Dru Rudolfu Vaňkovi, synům Jana Vaňka. Podrobněji o něm píše Šafránek. – Karel Matuš, narozený 28. 1. 1849 v Katusicích, zemřel 21. 3. 1898. Podrobně též píše Jan Šafránek: Z doby národního rána českého, Agrární archiv, roč. 4, seš. 3–4.

Data o panu Schmiedovi jsem nemohl zjistit.

Taxis byl Dr. Rudolf.

Josef Vepřík pocházel z Rokytovce a převzal tam otcovský statek, jako 25letý hospodář se přizemil do Sudoměře r. 1856 (narozen 1831, zemřel 14. 10. 1907) na čp. 14, když babička ovdověla. Je otcem mé matky, loňského roku zemřelé. Podrobná data v Šafránkově článku.

Russ = obchodník chmelem v Žatci.

Publikaci pana Honzů o cetenském cukrovaru jsem si v továrně vyžádal a zaslám přiloženě; i račte si tuto, vážený pane profesore, laskavě ponechat.

Hrabě Eduard Špork zemřel v červnu 1908. Byl c. k. majorem zeměbrany a je pochován v rodinné hrobce v Krnsku.

Dörfl koupil r. 1872 pětikoželský dvůr od panství Šporka za 60 000 zl. s celou úrodou. Statek je jako katusický dvůr veliký, tj. 200 korců polí, 50 korců lesa. Onen Dörfl byl okresní hejtman chvíli v Mladé Boleslavi, potom dlouho ve východní Haliči. Jeho syn byl známý viceprezident pražského místopředsedství Dörfl (před válkou).¹⁰ Po smrti tohoto byl dvůr od rodiny Dörflův r. 1920 prodán Bišickému.

Data o Václavu Pražákovi pošlu dodatečně; jinak velmi radím pročísti brožuru Jana Šafránka: „Z doby národního rána českého“, kde ona doba je pěkně popsána, jakož i vyžádati si někde „Věstník okresu bělského“ (několik ročníků toho bylo – nemnoho), kde ukládal † Věnceslav Honzů svoje paměti.

Data o † Vác. Pražákovi sdělím dodatečně.

Račte, vážený pane profesore, jen beze všeho zase mi dopsati, kdybyste něco potřeboval, zvláště kdybyste si přál ještě znovu prohlédnouti Šafránkovu brožurku, zašlu Vám ji.

S projevem dokonalé úcty
zcela oddaný
J. V. Krouský

NB. Moje žena¹¹ si náhodou přečetla tento dopis a sdělila mi pak, že nebožka moje maminka jí vypravovala, že dcerka statkáře Beneše z čp. 4 byla fešačka a že jezdila už za svobodných let do Prahy a ještě za svobodna se tam seznámila se Zdenkou Havlíčkovou a přivezla tuto s sebou do Katusic. Teprve později se pak ta dcerka Benešová prodala za hejtmana Pelanta.

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, 2 dvojlisty, psáno na s. 1–7.

¹ Šafránkové práce zapůjčené J. V. Krouským J. V. Šimák znal, ale zřejmě si potřeboval jejich údaje ověřovat i z jiných zdrojů, neboť měl pochybnosti o jejich spolehlivosti. Viz zde dok. 9.

² *Věstník okresu bělského*, 1909–1914, roč. 1–6. Vyd. Okresní výbor v Bělé pod Bezdězem. Redaktor Věnceslav Honzů není jmenovitě uváděn.

Příspěvek o Konopasovi viz: ů [=HONZŮ, Věnceslav]. Za J. Ev. Konopasem. *Věstník okresu bělského*, 1909, roč. 1, s. 25–26. Samostatný příspěvek o dějinách bělské továrny na sukna jsem ve Věstníku nenašla. O továrně více ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 301–306 (dok. 409–411); srv. BENEŠ, Luděk, MĚSTECKÁ, Sylva, VEVERKA, Přemysl. *Historie a současnost podnikání na Mladoboleslavsku*. Žehušice: Městské knihy, 2001, s. 51–53.

³ Zřejmě se jedná o Lobeč.

⁴ František Ladislav Jaroš (1813–1900), pokrývač, pražský měšťan, za něhož byla provdána sestra Havlíčkovy manželky Julie Adéla. V rodině Jarošových pobývala Zdenka Havlíčková (1848–1872) s matkou v době Havlíčkovy internace v Brixenu. Jaroš byl 1856–1863 poručíkem Z. Havlíčkové. Blíže viz MERHOUT, Cyril. *O Havlíčkově dceři*. 2. vyd. Praha: Jos. R. Vilímek, [1921]. Za zjištění Jarošových životních dat děkuji Yvettě Dörflové z LA PNP.

⁵ Dřevoryt stěti sv. Kateřiny od Pelanta J. V. Šimák v *Soupise památek historických a uměleckých v okresu mnichovohradištském* (1930) neuvádí.

⁶ HONZŮ, Věnceslav. *Padesát let trvání Společ. továrny na cukr v Dolním Cetně 1868–1918*. Bělá u Bezděže, 1918.

⁷ Viz pozn. 2.

⁸ JUDr. Karel Mattuš (1836–1919), mnichovohradištský rodák, 1864–1867 mladoboleslavský městský tajemník, 1870–1889 starosta Mladé Boleslavi, poslanec zemského sněmu (1866–1870, 1873–1893) a říšské rady (1878–1890), od 1889 do smrti vrchní ředitel Zemské banky v Praze. Viz mj. ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 242 (dok. 296) aj.

⁹ Horáka se nepodařilo blíže určit. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 257–258 (dok. 320).

¹⁰ Jan Václav Dörfel (* 1820) působil 1845–1849 ve státní správě v Haliči, kde byl 1854–1861 místodržitelským radou a krajským představeným, v Mladé Boleslavi nepůsobil; Jiří Dörfel (* 1852 Turnov) byl zaměstnán mj. 1878–1888 na hejtmanství v Kutné Hoře a Mladé Boleslavi, od 1888 na různých postech v Praze (české místodržitelství, policejní ředitelství, 1899–1910 vicemístodržitel pro Čechy). Viz ŠPIRITOVÁ, Alexandra. *Slovník představitelů státní správy v Čechách 1850–1918*. Praha: Státní ústřední archiv, 1993, s. 33–34.

¹¹ Míroslava, roz. Junková. Viz zde dok. 8.

18

**Dopisnice J. V. Krouského J. V. Šimákovi
1932, 21. července, Katusice**

Vysoce vážený pane profesore,

dovoluji si zaslati data narození a úmrtí Václava Pražáka z Kovance: narozen 1830, zemřel 1913. Ostatní v brožurce Jana Šafránka „Z doby národního rána českého“. Račte laskavě sdělit, kdybyste si ještě něco přál.

S projevem dokonalé úcty

J. V. Krouský

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, 1 list, psáno na s. 2.

19

**Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi
1932, 25. prosince, Katusice**

Velevážený pane profesore,

dovoluji si Vám zdvořile poděkovati za laskavou vánoční vzpomínku, kterou tímto vřele opětuji, jakož i pro nový rok 1933 Vám ze srdce přeji vše dobré, hlavně hodně zdraví, abyste mohl nerušeně pokračovati v záslužné mravenčí práci, kterou konáte tak svědomitě a kterou stále sleduji hlavně v našich vlastivědných sbornících.

V předposledním čísle časopisu „Bezděz“¹ mne zajímal otisk dopisů † dědečka s profesory Zoubkem a Krupským.² Byl jsem na to upozorněn ještě před vyjitím čísla panem profesorem Sobíškem,³ a tak se mi dříve zezdálo, že to nebude snad zajímavé; když jsem to však pak četl i s Vašimi doplňky, vážený pane profesore, v časopise otištěné, překvapilo mne, jak na pohled nezáživná látka v otisku s vhodnými vysvětlivkami velmi zajímavě a pietně vypadne, jak podobně bylo i s dopisy malíře Žáka v časopise „Od Ještěda k Troskám“.⁴ Obráží se v tom mnohdy i pěkně tehdejší život skutečný a je to rozhodně lepší lektura nežli čtení vymyšlených a mnohdy hloupých moderních románů. – I nemusím dokládat, jak se už těším na laskavě slíbený výtisk dědečkovy korespondence. – Nedávno byl (na podzim) u nás místopředseda Svobodného učení selského⁵ pan Jan Petr⁶ a pořídil pěkné snímky z Katusic pro přednášku, kterou měl nedávno v Domě zemědělské osvěty⁷ se světelnými obrazy o † dědečkovi a Prokúpkovi star[ším] z Kutlíř⁸ i o Alfonsu Šťastném.⁹ Chybělo mu několik obrázků, i vybědl jsem syna¹⁰ a podivil jsem se, jak pěkné snímky hoch pro pana Petra udělal. Obrázky z knihovny, portréty obou pradědečků, na které se zajisté račte, vážený pane profesore, dobře pamatovat z návštěvy u nás, potom obrázky staré školy, náš dům, Bělou p[od] B[ezdězem], Bezděz atd. Litoval jsem pak velmi, že mne dříve nenapadlo a byli bychom pořídili i pro Vás některé vhodné snímky i do právě vydávané knihy. Než snad budou i tak v knížce nějaké obrázky?

V příštím roce bude na Kování malá slavnost odhalení pamětní desky K. A. Vinařického na farní budově.¹¹ Slavnostním řečníkem bude rada Zuman¹² a desku pořídí Muzejní spolek bělský.¹³ Rada Zuman otiskl v loňském ročníku „Od Ještěda k Troskám“ pěknou vzpomínku „Na kováňské faře v letech 1833–1849“.¹⁴ Slavnost bude konána u příležitosti stého výročí nastoupení K. A. Vinařického v úřad farní v Kování. –

S opěťovaným přáním všeho dobra v novém roce a s projevem hluboké úcty jsem Vám, vážený pane profesore, zcela oddaný

J. V. Krouský

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, dvojlist, psáno na s. 1–3.

¹ *Bezděz*. Přehled kulturních a přírodních poměrů severních Čech a Lužice, 1930–1938, roč. 1–9. Odp. red. Josef Maštálko. Vyd. Český muzejní spolek pro kraj českolipský. Dále 1948, roč. 10; obnoven 1990, s přestávkami vychází dosud.

² ŠIMÁK, J. V. Z korespondence českolipských profesorů [korespondence Jana Krouského s M. I. Krupským a F. J. Zoubkem v letech 1858–1869]. *Bezděz*, 1932, roč. 3, s. 129–136. Maxmilián Ignác Krupský (1826–1892), augustinián, profesor gymnázia v České Lípě, poté převor augustiniánů v Praze; František Jan Zoubek (1832–1890), komeniolog, profesor gymnázia v České Lípě, poté ředitel průmyslové školy v Praze-Smíchově.

³ Emanuel Sobíšek (1895–1973), kulturní a osvětový pracovník, přispěvatel vlastivědného časopisu *Bezděz*.

⁴ ŠIMÁK, J. V. Doklady o umělecké výzdobě chrámu v Katusicích. *OJKT*, 1930–1931, roč. 9, s. 205–209.

⁵ Svobodné učení selské (založené 1924, aby vzdělávalo venkovský dorost), později mělo podnázev Ústředí zemědělské osvěty.

⁶ Jan Petr (1892–1975), kulturní a osvětový pracovník.

⁷ Dům zemědělské osvěty stojí v Praze-Vinohradech, na rohu ulic Římské, Blanické a Slezské, je dílem architekta Josefa Gočára a byl postaven v letech 1924–1926.

⁸ Adolf Prokůpek (1832–1915), statkář v Kutlích, hospodářský spisovatel.

⁹ Alfons Šťastný z Padařova (1831–1913), statkář, politik, zakladatel agrární strany.

¹⁰ Karel Krouský, viz zde dok. 8, 14, 15, 16.

¹¹ Slavnostní odhalení pamětní desky K. A. Vinařického na kováňské faře proběhlo 28. 5. 1933.

¹² František Zuman (1870–1955), finanční úředník, vlastivědný pracovník, znalec dějin papíren. Šimákův spolužák z mladoboleslavského gymnázia a přítel.

¹³ Muzejní spolek bělský a počátky muzea (založeného na přelomu let 1906 a 1907) jsou spojeny s osobností F. Zumana. Ke spolupracovníkům bělského muzea patřili i J. V. Šimák a J. V. Krouský.

¹⁴ ZUMAN, František. Na kováňské faře v letech 1833–1849. *OJKT*, 1931/1932, roč. 10, s. 25–34.

20

**Šimákovo věnování knihy *Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (1840–76)* J. V. Krouskému
před 2. březnem 1933, Praha**

S uctivým pozdravem
k 19. březnu 1933¹
posílá
Dr. J. V. Šimák

Soukromý archiv Krouských. Originál, rukopis.

¹ J. V. Šimák poslal knihu J. V. Krouskému s předstihem jako dárek ke jmeninám.

21

**Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi
1933, 2. března, Katusice**

Velevážený pane profesore,
děkuji Vám co nejvšeleji za laskavé zaslání prvního výtisku „Dopisování Jana Krouského“. Měl jsem se Vám zajisté poděkovati ihned po obdržení knihy, ale chtěl jsem knihu dříve přečísti, a ukojiti tak svoji pochopitelnou zvědavost. Obdivoval jsem při tom mravenčí píli, s jakou jste shledával všemožná data a snažil se vysvětliti každý i zdánlivě nepatrný detail, a soudím, že právě ty vysvětlivky v knize tvoří její rovnocennou součást s ostatním obsahem a doplňují vše tak, že jen tím stává se z knihy velmi cenný příspěvek k dějinám národního a hospodářského probuzení našich rodných krajů.

Litoval jsem jen velice, že Vám nebylo, velevážený pane profesore, možno aspoň Čejkovy a Tylovy listy otisknouti v plném jich znění. To je jistě škoda, neboť velká většina čtenářů nebude míti zajisté příležitost a ani chuti vyhledávati ty dopisy ve starších ročnících Muzejníku.¹ –

Je s podivem, jak četba knihy u mne vzbudila zájem o osoby a dopisování, kupř. Quadráta,² Volšána,³ Umlaufa⁴ apod., jejichž dopisy jsem všechny dříve ani celé nepročítal, až nyní v chronologickém uspořádání a s vysvětlivkami vysvitne lépe, že i oni měli svůj význam ve svém okolí a ve své působnosti.

Při zmínce o Volšánovi mi žena právě vypravovala zajímavý rodinný detail, že měli totiž Volšánovi dvojčátka, tak úzasně si podobná, naprosto k nerozeznání, že jedno děcko muselo mít na ruce červené korale a druhé modré, aby se odlišila. Vypravovala jí to kdysi nebožka babička předloni zemřelá.⁵ –

Zajisté by se byl obsah knihy zpestřil aspoň několika obrázky, ale tím by se byla jistě kniha ještě více zdražila.

Přijměte tedy, velevážený pane profesore, můj opětovný dík s ujištěním, kdybyste snad někdy potřeboval zodpovědět nějaký dotaz, milerád dle své možnosti Vám vždy vyhovím.

S projevem obzvláštní úcty
zcela oddaný
J. V. Krouský

NB. Pro zajímavost dovoluji si Vám poslati dopis † strýce Jana Šafránka, který mi zaslal z doby před slavností v roce 1923,⁶ kdy pan poslanec Dubický⁷ mě žádal, nemohl-li bych obstarati nějaký nový material o dědu Krouském. Obrátil jsem se tehdy na † strýce a toto je jeho odpověď.

Pro dopis by si přišel můj syn. Náhodou mi přišel právě ten list do rukou.

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, dvojlist, psáno na s. 1–3.

¹ MÁCHAL, Jan. Z korespondence Josefa Čejky. ČČM, 1919, roč. 93, s. 33–43 (editováno zde 8 Čejkových dopisů Janu Krouskému z let 1845–1846); ŠIMÁK, J. V. Příspěvek k listáři Jos[efa] Kaj[etána] Tyla. ČNM, 1931, roč. 105, část duchovědná, s. 262–293 (dok. XXII /s. 283/ Tyl Krouskému 11. 2. 1848, dok. XXIII /s. 284–285/ Krouský Tylovi /koncept 1848/, dok. XXX /s. 289–290/ Tyl Krouskému 10. 9. 1854). Dále viz ŠAFRÁNEK, Jan. Český rolník v družině spisovatelské. Z dopisů let čtyřicátých minulého století. Osvěta, 1919, roč. 49, s. 226–233, 282–289 (5 dopisů Čejky Krouskému 1845–1846, 2 dopisy Tyla Krouskému 1848 a 1854, 3 dopisy Kodyma Krouskému 1844–1846, obsah Krouského korespondence s Nebeským).

² Antonín Quadrát viz pozn. 1 k dok. 7.

³ Josef Gustav Volšan, vrchní na hruborohozeckém panství, pak nájemce dvora ve Valovicích (na valdštejnském panství bělském) a později v Zalužanech (na kosmonoském panství hr. Mirbacha), člen výboru hospodářské jednoty boleslavského kraje. Viz ŠIMÁK, J. V. *Dopisování*, s. 200 (dok. 211) aj.

⁴ Josef Umlauf viz pozn. 4 k dok. 13.

⁵ Marie Krouská, roz. Vepříková, viz zde dok. 10, 11, 12.

⁶ Dopis Jana Šafránka J. V. Krouskému z Harrachova 25. 7. 1923 je uložen v A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 26, i. č. 1992, korespondence – Jan Šafránek, příloha. Šafránek byl strýcem J. V. Krouského (manželem Antonie, dcery J. Krouského), srv. s pozn. 1 k dok. 13.

⁷ Jan Dubický (1886–1953), agrární politik, poslanec Revolučního národního shromáždění (1918–1920) i Národního shromáždění ČSR (1920–1939) za Mladoboleslavsko. Dubického žádost zřejmě souvisela s přípravou slavnostního čísla Rodného kraje (viz pozn. 4 k dok. 8), do něhož Dubický přispěl úvodním článkem: DUBICKÝ, J[an]. Z dob prvních červánků národního obrození. *Rodný kraj [Mladá Boleslav]*, 1923, roč. 16, č. 36, 7. 9., s. 1–2.

22

**Dopis J. V. Krouského J. V. Šimákovi
1934, 4. prosince, Katusice**

Velevážený pane profesore,

konečně jsem se dopátral, že „Soupis historických a uměleckých památek“ byl již vydán péčí Matice české. Jelikož jsem členem Matice české, snad bych mohl Díl: Mnichovo-hradištsko¹ obdržeti za sníženou cenu. Velmi rád bych měl mnichovohradištský díl ve své knihovně i dovoluji si Vás, velevážený pane profesore, obtěžovati s dotazem, zdali je dosud tento díl ve 2 exemplářích k dostání (1 do obecní knihovny pro pana starostu Lukavce²) a za jakých podmínek, resp. za jakou cenu by mi byl přístup.

Prohlížel jsem toto Vaše záslužné a obsáhlé dílo na výstavě české knihy, která byla minulý týden v Katusicích pořádána, a tolik mne zajímalo, že bych si velmi přál mítí knihu v naší knihovně.

Děkuji Vám, velevážený pane profesore, předem za zaslouženou event. zprávu a jsem s projevem dokonalé úcty

J. V. Krouský

A AV ČR, fond J. V. Šimák I, k. 17, i. č. 1130. Originál, rukopis, 1 list, psáno na s. 1–2.

¹ Jde o dílo, o němž J. V. Šimák informoval v dopise z 23. 11. 1930 (dok. 1, viz pozn. 2).

² Josef Lukavec, viz pozn. 4 k dok. 1.

Resumé

**Josef Vítězslav Šimák as editor in correspondence with Josef Vojtěch Krouský
(1930–1934)**

Between 1930 and 1934 historian J. V. Šimák (1870–1941) and J. V. Krouský (1884–1945), a farmer from Katusice, exchanged at least 22 items of correspondence, which are presented in full by the present publication. This correspondence primarily involves the publication of the unique edition of *Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (1840–76) – Correspondence between Jan Krouský and his friends (1840–76)*. It depicts the preparations for the book which preserved the memory of the history of the National Revival in the Lower Jizera region. It also presents the farmer J. V. Krouský, who was concerned with maintaining the family memory and presenting its message to future generations.

Translated by Melvyn Clarke.

Jindřiška Wurmová. Nový přírůstek do fondů Masarykova ústavu a Archivu AV ČR

V dubnu 2013 Milada Wurmová darovala oddělení Archiv Ústavu T. G. Masaryka část pozůstalosti své babičky Jindřišky Wurmové, která se mj. osobně znala s T. G. Masarykem a přátelila se s jeho dcerou Alicí. Akvizice nového fondu v rozsahu jednoho archivního kartonu je také vítanou příležitostí připomenout dílo této osobnosti známé zejména z aktivit v mezinárodním mírovém hnutí, jejíž dvojí výročí si v letošním roce připomínáme.

Jindřiška Wurmová pocházela z Českomoravské vrchoviny z rodiny evangelického kazatele Benjamina Fleischera a jeho manželky z rychtářské rodiny Foustků v Trpíně.¹ Narodila se 8. února 1863 v Rovečíně (dnešním Rovečném) a podobně jako jejich devět sourozenců ji poznamenala rodinná výchova zaměřená na křesťanské hodnoty. Studovala na evangelické jazykové škole v Krabčicích a poté na jazykovém ústavu v Mannersdorfu u Curyšského jezera, odkud se roku 1881 vrátila jako učitelka cizích jazyků. Působila v evangelickém ústavu v Krabčicích, pak u bratra v Šakvicích a odtud zajížděla k sestře do Brna, kde se mohla lépe zapojit do společenského života. V Brně se seznámila s úředníkem banky Slavie Františkem Bořivojem Wurmem (1857–1939), za něhož se roku 1889 provdala.² F. B. Wurm byl jedním z předních pracovníků českých spolků a patřil do okruhu Masarykových rodinných známých. Byl v té době jednatelem Vesny, Sokola i Matice školské a jeho manželka se brzy uplatnila v práci těchto spolků. Roku 1892 se stala členkou výboru Vesny a přednesla svoji první veřejnou přednášku Z doby probuzení a Bohuslava Rajská. Svoji činnost zanedlouho rozšířila na další místa Mo-

- 1 Životopisné údaje jsou čerpány mj. z článku BEDNÁŘOVÁ, Věra. Jindřiška Wurmová (8. 2. 1863–19. 5. 1953). *Vlastivědný věstník moravský*, 1993, roč. 45, s. 396–400; TÁŽ, Životní odkaz Jindřišky Wurmové a její přínos pro domácí a mezinárodní mírové hnutí. Brno: vl. nákladem, 1994; VYKOUPILO, Libor. Ecce homo – Jindřiška Wurmová. Rozhlasový pořad vysílaný 7. 2. 2008 u příležitosti 145. výročí narození J. Wurmové, viz http://www.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/422145 (cit. 29. 7. 2013); MENŠÍKOVÁ, Miroslava, KALENDOVSKÁ, Jiřina. Jindřiška Wurmová. In Encyklopedie dějin města Brna, viz http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=10504 (cit. 29. 7. 2013). Jubilejní článek s tematikou života a charitativní činnosti Jindřišky Wurmové napsal POKORNÝ, Jan. Jindřiška Wurmová: (8. 2. 1863 – 22. 5. 1953). *Evangelický týdeník*, 2003, roč. 88 (15), s. 4.
- 2 Jeho osobností se zabývá WURMOVÁ, Milada. Rodina Wurmova. In *Klobouky u Brna. Město, dějiny, krajina a lidé*. Uspoř. Emil Kordiovský. Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1998, s. 238–241.

Portrétní fotografie Jindřišky Wurmové
(originál v majetku Milady Wurmové)

aby se mohla více věnovat literární práci a přednáškové činnosti. V té době byla aktivní spisovatelkou věnující se sociální otázce. Zejména po smrti dcery Milady v roce 1911 se s veškerým elánem pustila do práce na poli sociální péče, kde se snažila všemožně pomáhat nejen strádajícím dětem, ale také jejich matkám.

Spolu s Olgou Vaškovou, sestrou Petra Bezruče, stála u zrodu České zemské komise na ochranu mládeže. Komise pomáhala i svobodným a chudým matkám a díky této činnosti se Wurmová sblížila s představitelkami tehdejšího moravského ženského hnutí, zejména Zdenkou Wiedermannovou. Výsledkem jejich spolupráce bylo nejen založení brněnského spolku Dívčí akademie na podporu zřízení gymnázia pro dívky v roce 1903, ale také množství přednášek na téma zlepšení ženského postavení ve společnosti. Wurmová pracovala usilovně i v abstinentním hnutí a nemalou péči věnovala vězňům, zejména mladistvým. Navštěvovala pravidelně polepšovnu v Mikulově i věznici v Brně na Cejlu, kde přednášela na nejrůznější témata. Ve výboru spolku Dívčí akademie se sešla s Charlottou Masarykovou, delegátkou Dívčí akademie v pražských ženských spolicích, a začala spolupracovat i s T. G. Masarykem, který spolku pomáhal svými radami. Propagačních přednášek Wurmové pro dívčí gymnázium se účastnila i Alice Masaryková.

Príznačná pro životní postoje Wurmové je i skutečnost, že během 1. světové války pracovala jako vedoucí ošetrovatelské péče ve vojenské nemocnici v Zábrdovicích, dále v Českém srdci, jehož cílem bylo pomáhat manželkám a dětem vojáků na frontě a lidem, kteří byli z politických důvodů vězněni. Mezi ně patřila i Alice Masaryková, pro kterou se Wurmová marně snažila nalézt pomoc ve vídeňských evangelických kruzích.

V popředí zájmu Wurmové však zůstávalo především mírové hnutí, i když právě s ním byly spojeny její nejtěžší životní okamžiky. Syn Miloš Wurm byl stoupencem úplného pacifismu, přesto musel v roce 1914 narukovat. Z války se tento ruský a potom francouzský legionář nevrátil, padl v předvečer vzniku samostatného Československa 24. října 1918 u Vouzières.³ Smutek rodičů znásobily nenávistné výpady ruských legionářů, kteří Miloše Wurma vinili z odchodu z Ruska a zrady národní myšlenky, zatímco pacifisté jej obviňovali ze zrady myšlenky pacifismu. Nešťastní rodiče museli hájit synovu památku i v tisku.

Přesto Wurmová nezatrpkla a dále se věnovala veřejným aktivitám. Po 1. světové válce obnovila výbor Jednoty mírové a spolek zapojila do nově chápané mírové činnosti na základě Paktu Společnosti národů v Ženevě. Za Jednotu mírovou podpořila jako její předsedkyně návrh na udělení Nobelovy ceny za mír T. G. Masarykovi.⁴ Sama se stala členkou mnoha mírových spolků a organizací, zúčastnila se světových mírových kongresů a vydala dokonce i *Mírovou čítanku* (s Pavlou Moudrou, 1. vyd. 1914), bohatá byla její přednášková činnost. Nadále pokračovala v sociální práci, mj. jako dobrovolnice pomáhala organizovat péči o mladé provinilce, největšího úspěchu dosáhla v oblasti protialkoholních snah. Roku 1924 se Abstinentský svaz pracovníků spojil se spolkem Betanie, který osvětovou činnost spojoval s praktickou pomocí léčeným alkoholikům. Výrazným úspěchem bylo otevření Poradny sociálně zdravotní péče o zdrženlivost v Brně v roce 1934 a vypracování zákona na zavedení krevních zkoušek na alkohol v krvi. Finanční podpory se poradně dostávalo od Československého červeného kříže, s jehož předsedkyní Alicí Masarykovou Wurmová udržovala přátelské kontakty. V roce 1950, po zrušení všech spolků, převzal poradnu Červený kříž.

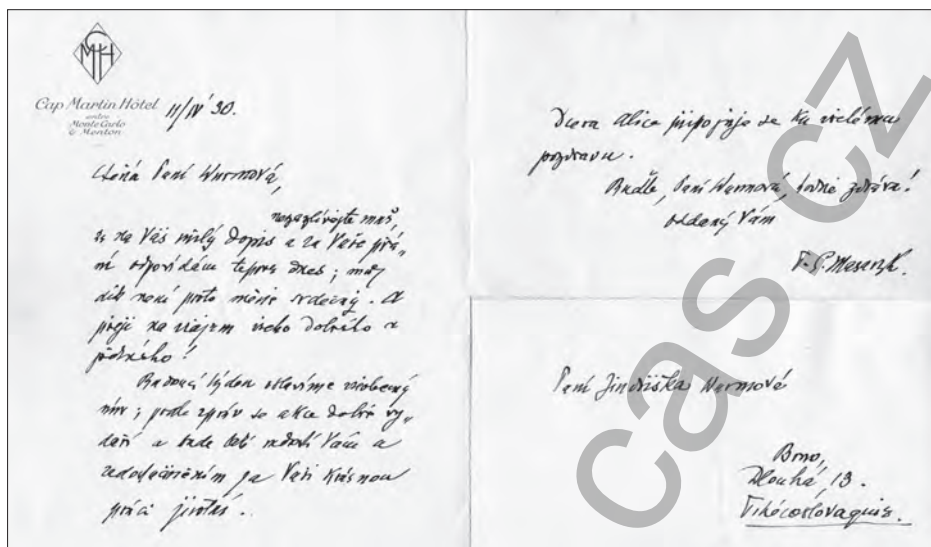
Po 2. světové válce se Wurmová začala více starat o svůj odkaz v oblasti mírového hnutí. Svou mírovou knihovnu, kterou za války uspořádala, předala do Univerzitní knihovny v Brně. Již dříve byla zásluhou F. B. Wurma uspořádána rozsáhlá korespondence Jindřišky Wurmové s mírovými pracovníky a jinými kulturními osobnostmi Evropy, která spolu s dalšími písemnými doklady mapujícími její činnost, byla uložena v Moravském zemském archivu v Brně.⁵ V duchu rodinné tradice se Wurmová angažovala v českobratrské církvi, přednášela, publikovala řadu pojednání a účastnila se mezinárodních sjezdů církví. Po přesídlení do Myslibořic už jen z povzdálí sledovala veškeré dění, zejména snahy o světový mír. Zemřela 19. května 1953 ve věku devadesáti let, až do smrti zůstala věrná svým životním zásadám a principům.

* * *

3 Miloš Wurm (1892–1918), student práv. Manželé měli ještě syna Jaromíra (1890–1981), který byl vyšším bankovním úředníkem.

4 Viz Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Archiv Ústavu T. G. Masaryka (AÚTGM), fond T. G. Masaryk, k. 356, sign. R (OS)–52, J. Wurmová tajemníkovi T. G. Masaryka 24. 1. 1923, příloha: J. Wurmová Komitétu pro udílení cen Nobelových v Kristianii 23. 1. 1923.

5 Moravský zemský archiv (MZA) Brno, fond G 71 Rodina Wurmova.

Dopis T. G. Masaryka Jindřišky Wurmové z 11. 4. 1930 (AÚTGM)

Mezi darovanými archiváliemi převažuje korespondence. Jde zejména o dopisy Jindřišky Wurmové s Alicí Masarykovou, Olgou Revilliodovou-Masarykovou, ale i s T. G. Masarykem a později s Kanceláři prezidenta republiky, které dokládají nejen pisatelčiny přátelské kontakty s Masarykovou rodinou, ale také vypovídají o její bohaté činnosti v mezinárodním mírovém hnutí a v sociální oblasti.⁶ Archiv získal též několik tisků⁷ a fotografií.⁸ Součástí akvizice je zcela unikátní památka – tzv. Šemberův Almanach z roku 1877,⁹ který chceme v souvislosti s Masarykovým příspěvkem připomenout podrobněji.

- 6 Přehled darované korespondence: T. G. Masaryk J. Wurmové (2 dopisnice /1903 a 1904/, 1 dopis /1930/, 1 xerokopie dopisu /1930/); J. Wurmová T. G. Masarykovi (2 koncepty dopisů, s. d.); Kancelář prezidenta republiky J. Wurmové (2 dopisy a 2 tisky, 1932–1935); Alice Masaryková J. Wurmové (10 dopisů, 1 pohlednice, 2 tisky, 1922–1938); J. Wurmová A. Masarykové (3 koncepty dopisů, 1929–1930); Olga Revilliodová-Masaryková J. Wurmové (1 dopis, 1928); J. Wurmová O. Revilliodové-Masarykové (koncept dopisu, [1928]); tajemník T. G. Masaryka Antonín Schenk Františku Bořivojovi Wurmovi (1 dopis, 11. 9. 1937); Jan Masaryk F. B. Wurmovi (1 dopis, 23. 1. 1948).
- 7 Z publikací uvedme alespoň: MASARYKOVÁ, Alice. *Dopisy do vězení*. Upr. Jaroslav Benda. [Praha:] Československý červený kříž, [1920]; *CGM. Listy matky*. Kruh přátel vybral z korespondence paní Charlotty G. Masarykové k 13. květnu 1933 tyto dopisy, poslané dceři do vězení v roce 1916. [Praha:] 1933.
- 8 Jde o dvě fotografie F. B. Wurma a námi uveřejněný portrét J. Wurmové, který máme pouze v digitální podobě.
- 9 *Almanach na oslavu sedmdesátých narozenin Al. Vojt. Šembery, prof. českého jazyka na vys. učení vídeňském*. S podobiznou. Vídeň: Akademický spolek, 1877.

LÁNY

6. IV. 1938.

Paní Jindřiška Wurmová,
B r n o, Dlouhá 5.

Vážená paní Wurmová,

děkuji Vám srdečně za mi-
lé knížky, které jsou prostoupeny živo-
tem na faře. *plác'ku je Rýchs'*

*mému
ostri*

S přátelským pozdravem

Vasé

Alice Masarykové

1938

Paní Jindřiška W u r m o v á ,

Brno,

Dlouhá ul.č.5.

Dopis Alice Masarykové Jindřišce Wurmové z 6. 4. 1938 (AÚTGM)

Na titulním listu almanachu je tužkou připsáno: „*Uvnitř článku Masarykův, který vlastnoručně korigoval.*“ a za článkem pak rukopisná poznámka: „*Opravoval v Kloboukách sám autor, profesor Masaryk.*“ Almanach na oslavu sedmdesátých narozenin Aloise Vojtěcha Šembery, profesora českého jazyka na vídeňské univerzitě, byl vydán ve Vídni a T. G. Masaryk, či jak se tehdy podepisoval Dr. Th. Vlastimil Masaryk, do něho přispěl článkem nazvaným *O pokroku, vývoji a osvětě*.¹⁰ Při svém pobytu v Kloboukách Masaryk tamnímu rodákovi Františku Bořivoji Wurmovi, tehdy studentu Československé obchodní akademie v Praze, provedl do jeho exempláře tzv. Šemberova almanachu autorské korektury. Tento výtisk zůstal po smrti F. B. Wurma v roce 1939 ve vlastnictví jeho manželky Jindřišky Wurmové a posléze se stal majetkem její vnučky Milady Wurmové.

O prostudování Masarykova vlastnoručně opraveného článku měl eminentní zájem Masarykův životopisec Stanislav Polák, který jako editor Masarykových spisů v roce 1992 připravoval k vydání svazek zahrnující Masarykovy rané práce. O tom, že existuje exemplář almanachu, ve kterém Masaryk korigoval svůj článek, věděl od Masarykova životopisce Zdeňka Nejedlého¹¹ a také z příspěvku Jindřišky Wurmové z roku 1930.¹² Chtěl proto porovnat vytištěný text s opraveným. Polák M. Wurmovou písemně požádal o poskytnutí xerokopie článku. Z jejich korespondence, kterou jsme též získali,¹³ víme, že mu kopii poskytla, a on tak mohl autorovy dodatečné opravy zaznamenat v edici.¹⁴ Bylo to pro něj klíčové, neboť Masarykův rukopis článku z roku 1877 se nedochoval, a víme, že Masaryk nebyl spokojen s původní tiskovou realizací, jak dosvědčuje jeho úvaha *Zákony osvěty a budoucnost Slovanstva*, Polákem rovněž zařazená do téhož svazku *Juvenilii*. Masaryk v ní píše: „*Lituji, že se do pojednání, o pokroku, vývoji a osvětě mnoho chyb tiskových vloudilo; nestalo se však vinou spisovatelovou.*“¹⁵

Díky dochovanému almanachu s rukopisnými korekturami tedy konečně mohl být otištěn text, který by snad splňoval Masarykovy nároky. A zásluhou Milady Wurmové ho budou moci studovat v jeho autentické podobě i další badatelé.

Helena Kokešová

- 10 Dr. Th. Vlastimil MASARYK. *O pokroku, vývoji a osvětě*. In *Almanach na oslavu sedmdesátých narozenin Al. Vojt. Šembery*. Vídeň, 1877, s. 137–183.
- 11 NEJEDLÝ, Zdeněk. *T. G. Masaryk*, I/2. Praha: Melantrich, 1931, s. 318 a *tamtéž*, II, Praha: Melantrich, 1932, s. 162.
- 12 WURMOVÁ, Jindřiška. T. G. Masaryk – pacifista. In *Českoslovenští evangelici T. G. Masarykovi*. Sborník statí k jeho osmdesátým narozeninám. Sest. F. Žilka. Praha: Kalich, 1930, s. 224–228, viz s. 228.
- 13 Dopisy S. Poláka M. Wurmové z 16. 7., 28. 7. a 3. 8. 1992.
- 14 MASARYK, T. G. *O pokroku, vývoji a osvětě*. In *Juvenilie. Studie a stati 1876–1881*. Spisy TGM, sv. 16. Ed. Stanislav Polák. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1993, s. 48–68. V poznámce na s. 67 Polák uvádí, že Masarykův článek znovu (v nezměněné podobě, tj. bez korektur) otiskl Jaromír Doležal (*Masarykova cesta životem. Masarykovy autobiografie a literární prvotiny*. Ed. Jaromír Doležal. Brno: Polygrafie, 1921).
- 15 MASARYK, T. G. *Zákony osvěty a budoucnost Slovanstva*. In *Tamtéž*, s. 69–83, cit. ze s. 69.

Spolupráce Masarykova ústavu a Archivu AV ČR s Archiwum Nauki PAN i PAU Kraków

Pokud bychom měli jmenovat zahraniční archiv, s nímž naši instituci pojí nejsilnější a nejtrvalejší vazby, byl by to bezpochyby Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności v Krakově. Jak již sám název napovídá, jedná se o instituci svým původem i funkcí našemu ústavu velice blízkou. Ze své podstaty pečuje o fondy Polské akademie věd a umění (Polska Akademia Umiejętności)¹ i o fondy v Krakově sídlících ústavů Polské akademie věd (Polska Akademia Nauk), která byla ustanovena podobně jako ČSAV.²

Spolupráce s krakovským archivem má již více než desetiletou tradici, započatou projektem *Kulturní a vědecké styky mezi českými zeměmi a Haličí v 19. a první polovině 20. století*, který byl realizován v letech 2003–2005. Za českou stranu na něm spolupracovali Marek Ďurčanský a Pavel Kodera. Výsledkem této etapy byla obsáhlá edice korespondence českých a polských orientalistů *Korespondencja Tadeusza Kowalskiego z Janem Rypką i Bedřichem Hroznym*³ a výstava *Między Krakowem a Pragą. Tadeusz Kowalski – Jan Rypka – Bedřich Hrozný. Z dziejów współpracy polskich i czeskich orientalistów*, která se uskutečnila v Krakově ve dnech 22. června–12. října 2007. K ní byl vydán též katalog. A v úzké vazbě na tento projekt bylo i několik studií, které M. Ďurčanský a P. Kodera publikovali v českých a polských odborných časopisech a sbornících. Jmenovat tu můžeme například práce *Hosté z Haliče. Poláci a Rusini na pražské*

- 1 Jejím předchůdcem byla Krakovská vědecká společnost, založená v roce 1815. Z ní vznikla roku 1872 Akademie věd a umění (Akademia Umiejętności) a svůj dnešní název PAU získala po znovuoživení polské státnosti v roce 1918. Před tímto datem sice byla její působnost formálně omezena na polská území náležející k Rakousko-Uhersku, ve skutečnosti však podobně jako KČSN a ČAVU komunikovala s vědeckým světem minimálně v evropském horizontu. O tom svědčí mimo jiné i otevření badatelských center v Paříži a Římě. Po první světové válce již z pozice nezávislé instituce oficiálně reprezentovala polskou vědu ve světě v podstatě až do roku 1952, kdy byla včleněna do varšavské Polské akademie věd.
- 2 Rozdíl mezi situací v oblasti organizace vědy v Československu a v Polsku po druhé světové válce je ten, že oproti ČAVU nebo KČSN nebyla PAU formálně zrušena a po roce 1989 mohla znovu zahájit samostatnou činnost. Archiv spravuje fondy ústavů obou těchto vědeckých institucí a dále řadu osobních fondů vědců.
- 3 DZIURZYŃSKA, Ewa, ĎURČANSKÝ, Marek, KODERA, Pavel (eds.). *Korespondencja Tadeusza Kowalskiego z Janem Rypką i Bedřichem Hroznym*. Kraków: Archiwum Nauki PAN i PAU, 2007.

jubilejní výstavě v r. 1891⁴ nebo Członkostwo zagraniczne polskich i czeskich uczonych w akademiach narodowych: PAU i ČAVU.⁵

V době, kdy byla realizována výstava a prezentována výše uvedená publikace, již běžel navazující projekt *Česko-polské vědecké a kulturní styky v 19. a 20. století*, který byl uzavřený na léta 2006–2011 a následně prodloužen do roku 2014. V rámci něj byly připraveny tři další edice archivních materiálů. První z nich je edice Ewy Dziurzyńskiej, publikovaná v Pracích z dějin Akademie věd a svým způsobem doplňující předchozí svazek o výběr z korespondence T. Kowalského s dalšími českými orientalisty.⁶ Druhá pokračuje v tradici zpřístupňování dokumentů reflektujících odbornou spolupráci i osobní kontakty českých a polských vědců a jejím obsahem je korespondence právních historiků Adama Vetulianiho a Miroslava Boháčka. Třetí představuje odlišný model: editovaná osobní korespondence umožňuje nahlížet jednu událost (v tomto případě účast polských a českých vědců na mírové konferenci v Paříži roku 1919) optikou dvou různých stran, konkrétně polského jazykovědce Kazimierze Nitsche a českého historika umění Václava Viléma Štecha; třetí částí této edice je deník slavisty Adolfa Černého, dalšího z členů československé delegace na mírových jednáních.⁷ Poslední dvě zmíněné edice již připravují nové týmy. V případě vzájemné korespondence právních historiků ho tvoří Ewa Dziurzyńska a Martina Šumová, dokumenty k účasti na pařížské mírové konferenci pak editovali Tomasz Skrzyński, respektive Marcin Maciuk, a Jan Chodějovský. Vydány budou na přelomu let 2013/2014.

Na tyto edice naváže vydání vzájemné korespondence přírodovědců Waleryho Goetela a Radima Kettnera, přičemž problematika polsko-českých kontaktů na poli přírodních věd se odrazí i v další společně připravované výstavě. Ta je koncipována jako představení archivních pramenů k tématům mezinárodních sjezdů realizovaných v Polsku a Československu po roce 1918 a k otázce ochrany přírody a konstituování národních parků. Na rozdíl od předchozí výstavy věnované spolupráci polských a českých orientalistů, která byla realizována pouze na polské straně, je současná koncipována jako putovní a po svém podzimním představení v Krakově, spojeném s odborným seminářem,⁸ bude na jaře 2014 ke zhlédnutí také v Praze.

4 ĎURČANSKÝ, Marek, KODERA, Pavel. Hosté z Haliče. Poláci a Rusíni na pražské jubilejní výstavě v r. 1891. In BLŮMLOVÁ, Dagmar, RAUCHOVÁ, Jitka a kol. *Čas výstavního ruchu. Studie a materiály*. Ed. Historia culturae V, Studia 4. České Budějovice: Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, 2005, s. 40–74.

5 ĎURČANSKÝ, Marek. Członkostwo zagraniczne polskich i czeskich uczonych w akademiach narodowych: PAU i ČAVU. *Prace Komisji Historii Nauki*, 2004, roč. 6, s. 177–211.

6 DZIURZYŃSKA, Ewa. České akcenty v korespondenci Tadeusza Kowalského / Czeskie akcenty w korespondencji Tadeusza Kowalskiego. *Práce z dějin Akademie věd*, 2012, roč. 4, s. 43–81.

7 Na rozdíl od ostatních edic, jejichž vydavatelem byl polský partner, je tato realizována českou stranou a vyjde v Nakladatelství Lidové noviny.

8 Na něm se vedle Archiwum Nauki PAN i PAU a Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i., podílí také Ústav dějin UK a archiv UK v Praze.

V souvislosti s plánovaným pokračováním spolupráce po roce 2014, kdy končí aktuální projekt, se uvažuje mj. o navázání užších kontaktů s archívem Jagellonské univerzity v Krakově a archívem Univerzity Karlovy v Praze. Otevřelo by to další tematické oblasti a archívní fondy pro ediční práci a umožnilo využití intenzivních vazeb mezi akademickým a univerzitním prostředím, tak typických pro vědecký svět počátku 20. století.

Jan Chodějovský

Otto Wichterle v archívních dokumentech. Výstava u příležitosti 100. výročí narození

Ve dnech 2.–31. října 2013 mohli zájemci z řad široké veřejnosti zhlédnout ve foyer hlavní budovy AV ČR na Národní třídě výstavu o předním českém chemikovi. Přípravil ji Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., ve spolupráci s Ústavem makromolekulární chemie, v. v. i., a Střediskem společných činností, v. v. i. Záštitu nad výstavou převzal předseda AV ČR prof. Ing. Jiří Drahoš, DrSc., dr. h. c. Archívní dokumenty a fotografie vybírali kurátoři výstavy Milena Josefovičová, Vlasta Mádlová a Tomáš W. Pavlíček z Wichterleho osobního fondu uloženého v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd ČR; úvodní esejisticky pojatý biogram napsal Jan Boháček. Otto Wichterle (1913–1998) je světově známý především díky výzkumu a výrobě kontaktních čoček. Byl však také uznávaným pedagogem, akademikem a veřejně angažovaným vědcem. Snahou autorů výstavy bylo přiblížit ve světle pramenů nejen jeho životní osudy, ale i způsoby, jakými Wichterle reagoval na neustále se proměňující pracovní i společenské události.

Na prvních třech panelech byl představen začátek vědecké dráhy Otty Wichterleho na Vysoké škole chemicko-technologického inženýrství v Praze a ve zlínském výzkumu u Bati během 2. světové války. Autoři výstavy dále zdůraznili, jak se Wichterle po válce podílel na reformě vysokoškolského studia chemie. Návštěvník si mohl vyzkoušet, zda by uspěl v rozřazovacím testu obecných znalostí, který Wichterle dával studentům prvního ročníku.

Když byl profesor Wichterle po čistkách v roce 1958 z vysoké školy vyhozen, poskytla mu Československá akademie věd možnost pokračovat ve výzkumu makromolekulárních látek, jako byl silon, syntetický kaučuk a jiné polyamidy. Čtyři výstavní panely proto dokumentovaly práci chemika v době, kdy se stal ředitelem Ústavu makromolekulární chemie (1959), a v následujícím období, kdy byl tohoto místa v roce 1969 z politických důvodů zbaven. Vystaveny byly také vzorky z výzkumu hydrofilních gelů a výroby měkkých kontaktních čoček.

*Z vernisáže výstavy, prof. Rudolf Zahradník vzpomíná na pedagoga O. Wichterleho
(foto Ivan Šedivý)*

Za připomenutí stojí rovněž Wichterleho politická činnost v průběhu Pražského jara. Wichterle byl jedním z prvních signatářů dokumentu Dva tisíce slov a stal se poslancem České národní rady a Federálního shromáždění. Další dva výstavní panely naznačily, jak složitě musel Wichterle po roce 1969 omlouvat svou nepřítomnost na celosvětových kongresech chemiků a oftalmologů, kteří ho pokládali za vědeckou kapacitu. Naproti tomu doma v ČSAV mu cesty do zahraničí byly zprvu zakazovány a opakovaně mu hrozilo neprodloužení pracovní smlouvy. Proto si v době, kdy mu zbývalo několik málo let do důchodu, připravil profesní životopis, kterým by mohl nabízet své pracovní zkušenosti různým státním podnikům. Po odchodu do penze v roce 1979 mu nebylo zabráněno cestovat do zahraničí. Wichterle pokračoval ve vlastním aplikovaném výzkumu čoček a různých implantátů pro medicínu. Zajímavým dokumentem je proto jeho výuční list soustružníkem z roku 1988.

V listopadu 1989 se zapojil do diskuse o způsobu demokratizace ČSAV, na jejíž reformě a transformaci v AV ČR se pak přímo podílel jako její předseda, zvolený v červnu 1990. Wichterle kritizoval laciná politická prohlášení o možném rozpuštění Akademie věd a zdůraznil, že koordinace mezi základním a aplikovaným výzkumem nemůže probíhat automaticky. Toto porevoluční období, které bylo pro existenci Akademie věd přelomové, hodnotil poslední panel výstavy.

Tomáš W. Pavlíček

Korespondence T. G. Masaryk – Antonín Švehla. Eds. Eva BROKLOVÁ, Vlasta QUAGLIATOVÁ. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2012, 199 s. ISBN 978-80-86142-44-9.

V edici *Korespondence TGM*, vydávané Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR, se objevil další, již 8. svazek, věnovaný tentokrát písemným stykům mezi Masarykem a vůdcem agrární strany Antonínem Švehlou. Historické obci i dalším zájemcům se tak kromě jiného dostává do rukou svého druhu autentické svědectví o jedné stránce vzájemných kontaktů dvou klíčových osobností, které nesporně vtiskly nejvýraznější stopu do politického vývoje a do charakteru politického systému první Československé republiky. Dosud bylo v tomto ohledu nezbytné opírat se o ojedinělé víceméně nahodilé doklady o vztazích těchto státníků, případně o nejrůznější svědectví z „druhé ruky“, svědectví jejich spolupracovníků, souputníků či oponentů, případně o domněnky či fabulace komentátorů a žurnalistů. Donedávna bylo také nemožné uvažovat o edici s tímto zaměřením. Jednak se nedochoval archiv agrární strany, v němž by se mohly objevit alespoň ojedinělé písemnosti tohoto druhu, a konečkonců je obecně známo, že Antonín Švehla bytostně nerad psal. K projednání i závažných politických záležitostí užíval osobní kontakty a o jednání obvykle nezanechával žádná svědectví. Jen díky tomu, že v nedávné době nabídli potomci Antonína Švehly (jmenovitě paní Eva Černíková) Národnímu archivu několik kartonů archivního materiálu, které se uchovávaly v rodině, bylo možné k přípravě edice přistoupit. I tak stály editorky Eva Broklová a Vlasta Quagliatová při zpracování publikace před mimořádně složitým úkolem, a to hned nejméně ze dvou důvodů.

Především šlo o charakter jednotlivých sdělení. Vzájemná korespondence Masaryka a Švehly je jen jakýmsi doplňkem již zmíněných osobních kontaktů obou státníků. Dopisy jsou většinou velmi stručné, výpovědi mají často až lakonický charakter. Odkazují zpravidla na již dohodnuté záležitosti, případně přinášejí podněty, které mají vést k dalšímu jednání. Jejich výpověď by byla kusá a mnohé zmínky dokonce zcela nesrozumitelné bez podrobného poznámkového aparátu. Zde právě nastoupila doslova úporná práce editorek, jejich snaha konfrontovat jednotlivé údaje s dalšími materiály osvětlujícími okolnosti a podstatu dotčených témat. Byly nuceny prozkoumat řadu dalších fondů, uplatnit hluboké znalosti memoárové či dosavadní historické literatury, kde bylo možné nalézt další relevantní informace. V tomto ohledu vykonaly editorky nesmírně náročnou práci, kterou mohly naplnit jen díky naprosto profesionálnímu přístupu, s využitím vlastní historické erudice a zkušeností.

Než se zmíním o povaze historické výpovědi, kterou přinášejí zveřejněné dokumenty, uvedu alespoň několik poznámek o vnější stránce edice. Již samotné kvantitativní údaje a vnější charakteristika souboru ukáže onu nápadnou rozdílnost obou protagonistů vzájemné korespondence. Nalezneme zde 87 textů, z toho je Masaryk autorem 75, Švehla pouhých 12 dopisů. I v tom se zračí již zmíněný charakteristický rys Švehlovy

povahy. Jeho snahu vyhýbat se písemným projevům však dokresluje i další stránka publikovaných dokumentů. Většinou totiž jde v případě Švehlova autorství o písemnosti poměrně nevelkého rozsahu. Přestože i Masaryk měl tendenci vyjadřovat se velmi stroze, přece jen rozvádí ve větší šíři svá přání, úvahy nebo upozornění, Švehla naopak reaguje nápadně stručněji a věcně. Výpovědi obou bývají lakonické, v mnoha případech se v nich objevují odkazy na dřívější rozhovory či jednání, odkazy na témata známá oběma korespondentům z jiných situací. Právě snaha učinit tato sdělení srozumitelnými, stavěla editorky mnohdy před mimořádně obtížný problém. Řešily jej, jak jsem již uvedl, vysoce fundovaným poznámkovým aparátem. Bez této práce byl edice ztratila valnou část výpovědní hodnoty.

Pokud se mám zmínit o některých zatím málo známých faktech, pak je zajímavý údaj o počátku korespondenčního styku mezi Masarykem a Švehlou. Nejstarší je Masarykův list z 20. září 1907. Je kromě jiného dokladem, že se oba politici znali a zřejmě častěji stýkali již dávno před válkou. Dovolím si pro ilustraci první dokument citovat: „*Vážený pane Švehlo, přijedu dnes večer do Prahy; zítra – v sobotu – jsem Vám k dispozici, kdykoli si budete přát. Nedostanu-li zprávy, budu Vás čekat o 5. odp. Oddaný T. G. Masaryk*“.

Intenzita písemných kontaktů obou osobností byla po převratu větší, kulminovala přirozeně v obdobích, kdy se jeden nebo druhý zdržoval mimo Prahu, nejčastěji v době delší nemoci. Zajímavé je sledovat vnější formu, tón dopisů, jež volili oba pisatelé. Po celou dobu z něj vyzáňuje vzájemná úcta, hluboký osobní zájem, ale i respekt k názoru druhého. Je to excelentní svědectví o politické kultuře té doby. Opět si dovoluji ocitovat dva z dopisů z roku 1927. Týkají se připravovaného Masarykova poselství po prezidentské volbě: „*Pane kolego Švehlo, zde je definitivní text poselství; poslal bych je zitra, aby je sněmovna a senát měly při pokračování ve své práci. Posel počká; prosím o korektury, doplňky, vůbec cenzuru a schválení. Pozdravení doma! Masaryk.*“ (5. června 1927) Nato odpověď Švehlova z téhož dne: „*Pane prezidente, souhlasím s textem až na dva odstavce (1. a 2. takto označené na stránkách – třetí a čtvrté –), které jen z důvodů oportunních pokládám za potřebné vynechat. Srdečný pozdrav od ženy a od A. Švehly.*“ Z tohoto i dalších momentů je patrné, že si Masaryk byl vědom svých ústavních kompetencí a byl ochoten je respektovat, aniž by se obával o svou politickou integritu či autoritu. Uvedl jsem jen příklad formálního kontaktu, ale pozoruhodné jsou i dopisy, v nichž se Masaryk otevřeně svěčuje Švehlovi se svými pocity i politickými či filozofickými úvahami. Odráží se v nich naprostá důvěra v toho druhého.

Soubor vzájemné korespondence Masaryka se Švehlou je doplněn přílohou zahrnující výměnu dopisů mezi Masarykem a Bohumilou Švehlovou, manželkou Antonína Švehly. Jde o 39 dopisů, přičemž Masaryk byl autorem 17 a Bohumila Švehlová 20. Neobsahují politická témata, ale jsou svědectvím stejného respektu a úcty jako dopisy adresované Švehlovi.

Publikace úzkostlivě respektuje, jak je ostatně zvykem u celé ediční řady Korespondence TGM, zásady ediční práce. Soubor dokumentů je uveden obsáhlou statí z pera

Evvy Broklové, charakterizující oba dotčené československé státníky i jejich roli v dějinách. Je doplněna obsáhlou fotografickou přílohou, v níž nalezneme řadu neznámých, resp. neotřelých snímků zachycujících Masaryka a Švehlu při různých okamžicích jejich veřejného vystupování, a je připojen pečlivý jmenný rejstřík s charakteristikou všech jmenovaných osob, mnohdy i těch, jejichž životopisná data nelze nalézt v běžných biografických slovnících.

Myslím si, že je třeba oběma editorkám poděkovat za jejich knihu a nám uživatelům nezbyvá než těšit se z dalšího užitečného výsledku badatelské práce.

Josef Harna

***I tento list považujte za neúplný. Dopisy Jakuba Demla příteli Matěji Fenclovi.* Ed. Šárka KOŘÍNKOVÁ. Edice Jakub Deml: Korespondence, sv. 2. Praha – Podlesí: Dauphin, 2011, 467 s. ISBN 978-80-7272-249-5.**

„*Jeť nutno, aby se přátelé časem vidali, jest to nutno k doplnění korespondence, jež musí zůstávati kusou...*“ (s. 204) V druhém svazku ediční řady korespondence Jakuba Demla byly zpřístupněny dopisy, které také nejsou kompletní. Některé Demlovy listy se dochovaly ve fragmentární podobě a ty po roce 1912 vůbec. Fenclovy odpovědi (až na 12 dopisů) se editorky přes veškerou snahu nepodařilo dohledat a lze je považovat za ztracené. Největší část edice tak představuje 96 Demlových dopisů, které jsou (společně s Fenclovými) uloženy v Demlově osobním fondu v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě. Šárka Kořínková provedla takřka detektivní stopování i v jiných archivech a ověřování všech možných pramenných stop, aby mohla určit adresáta (Fenclo) i u takových dopisů, které se nedochovaly v originálu, ale byly Demlem vydány časopisecky. Vypustila několik dopisů jiným adresátům, které byly při archivním zpracování zařazeny omylem.

„*Máte právo, jako přítel, zasedati v naší válečné radě a prohlížeti archiv...*“ (s. 86) U edic archivních pramenů se nelze vyhnout otázce, proč je smysluplné je vydávat a jak by měly být připraveny. Navíc v tomto případě máme před sebou obraz písemné komunikace Jakuba Demla (1878–1961) s dosud neznámým knězem Matějem Fenclem (1877–1949). Položit tuto otázku se mi zdá nezbytné, protože v současnosti se u nás objevuje mnoho edičních řad a velkolepých nakladatelských záměrů, které jsou ve výsledku jen poplatné vlně komercialismu. Stává se, že i některá renomovaná nakladatelství pod dobře vypadající nálepkou „vědeckých edic“ vydávají tak nedbale připravené soubory, nad nimiž by se editologie hluboce zastyděla.¹

1 Pobouření mezi editology nedávno vyvolal první svazek *Spisů Závěše Kalandry*; tedy *Parmenidova filosofie* (Ed. Ladislav CABADA. Praha: Academia 2013). Amatérský přístup k ediční práci by nepřekvapoval třeba na regionální úrovni: Například vydání rodinné kroniky prvorepublikového řídícího učitele a regionálního hudebního skladatele Čenka Tröglera z Rakovnicka připravil editor

Výše zmíněná kritika některých nakladatelských počínů však neplatí o ediční řadě vedené Danielou Iwashitou. Recenzovaná edice se neodívá vědeckými přívlastky, ale je připravena pečlivě, promyšleně a podle dvaceti jasně deklarovaných edičních zásad.

„*Můj milý, ve dnech, kdy mám před sebou práce jako nakáceného dříví, dostávám těžký snop Vašich listů. Vše přišlo v pořádku, pečete neotevřené...*“ (s. 94) Knihu otevírá dvacetistránková studie, která i laika zavede do zcela konkrétních souvislostí života J. Demla, J. Floriany a M. Fenclů a do hlavních témat, která se v dopisech neustále vrací. Následuje soubor editovaných dopisů rozdělený do kapitol podle jednotlivých let (1905–1912) a rozšířený o postskriptum Fenclových dopisů z let 1921–1938. Editorka každý dopis očíslovala, případně rozlišila rukopisnou variantu od tištěné. Příkladem je Demlův dopis z 24. září 1907 (22 D I) otištěný posléze ve staroříšském sborníku *Studia* (22 D II). Podle zásad celé ediční řady jsou vyznačena všechna zvýraznění v původním rukopisu. Vzhledem na Demlovy hry s jazykem (či jazyky) a vůbec s ohledem na výzkum jazykové kultury přelomu 19. a 20. století vítám zachování archaického lexika (např. 3. os. sg. *jest*), nepravidelných deklinací i konjugací a výrazů se zvláštní kvantitou. Básníková slovo tvorba je totiž stylově příznaková používáním četných biblismů. Badatelé v oblasti náboženských pojmů jistě ocení, že edice zachovává velká písmena tam, kde na nich lze dokumentovat symbolickou funkci a zvláštní úctu pisatele (např. *svaté přijímání / svaté Přijímání / Svaté Přijímání* – pojem je potřeba vždy zasadit do kontextu).

„... *Pečete neotevřené: nikdo neví, co se mezi námi stalo v tomto čase, ale také jsem jist, že kdyby korespondence p. Florianova, tj. jeho jako sůl a voda dobrý duch putoval po vlastech českých od fary k faře, ustoupí od něho cyrilometodějský klérus jako od malomocného...*“ (s. 94) Vysvětlivky v poznámkách pod čarou byly omezeny na nejnutnější porozumění (identifikovat osobu, přeložit cizojazyčnou pasáž). Editorčiny komentáře a tzv. vysvětlivky (tedy ediční poznámkový aparát) jsou zařazeny až na konci knihy za zkratkami a obsahují výkladové poznámky, odkazy na citáty a věcné souvislosti. (Díky tomu není četba dopisů narušována.) Podobně je sestaven jmenný rejstřík identifikovaných osob. Ty jsou charakterizovány záměrně obecně (např. *F. L. Rieger – politik a publicista*). Pouze u osob, které hrály v Demlově životě důležitou roli, jsou připojena podrobnější vysvětlení. Vzhledem k tomu, že obsahově se korespondence týká z velké části četby a překladů děl německých, francouzských a španělských mystiků, bylo rozumné zařadit do rejstříku jak jména autorů tak postav těchto literárních děl. (Málokdo dnes ví, kdo to byl sv. Pavel Eremita.) Dohledávání informací o všech osobách zmíněných v korespondenci muselo být velmi pracné, ba v některých případech nemož-

působící v Praze; rukopis prostě nechal přepsat a vydat bez poznámkového aparátu (popisky chybí také u fotografií) a čtenářům zatají, že pro publikaci vybral pouze část kroniky (*Čeněk Trögler: Mé paměti*. Ed. Ladislav ČEPIČKA. Praha: Bílý lev, 2009). Na druhou stranu nezřídka právě v regionální historiografii narazíme na edice připravené s velkou pečlivostí. Vhodným příkladem je *Novostrážská kronika Václava Preinheltra z let 1801–1834* (Ed. Jan ČERNÝ. Nové Strašecí: Město Nové Strašecí – Státní okresní archiv Rakovník, 2008).

né. Přesto by myslím bylo vhodnější zanést do rejstříku všechna osobní jména, která se vyskytují, ač se k nim (zatím) nepodařilo nic bližšího zjistit (např. Marie Brztkovská, s. 248). Celkově však oceňuji, že editorka nepodlehla snaze vytvářet u známých osobností encyklopedická hesla, ale dokázala u jednotlivých osob vysvětlit kontexty Demlova a Fenclova Lebensweltu. Knihu uzavírá soupis editovaných dopisů, který nepostrádá místo uložení a přesný formální popis fyzické podoby každé archiválie (rozměry, druh papíru, barva inkoustu, vpisky apod.). Tím kniha naplňuje požadavky vědecko-kritické edice, ačkoli formálním uspořádáním i vlastními edičními zásadami je knihou netradiční a čtenářsky (i po grafické stránce) přívětivou.

„... *nebuďte spisovatelem, jakož ani já nejsem, ale buďte knězem...*“ (s. 147) Nesporný přínos této edice vidím v tom, že Kořínková nebyla při studiu této písemné komunikace motivována jen literárněhistorickým bádáním o Demlovi, ale jako první představila i jeho adresáta M. Fencla v historických souvislostech. Jde o komunikaci na profesní úrovni, mezi dvěma kněžskými (oba vysvěceni 1902). Fencel, který kaplanoval nejprve v Měděnci, Chodově a pak setrval do konce života v Uhříněvsi, podpořil finančně vydávání *Studia* a zajímal se o jeho program. Deml s Fenclem sdílel zájem o četbu děl Léona Bloye a katolických mystiků, povzbudil ho k překládání a kultivoval Fenclovy literární zájmy. Ovšem více než o literaturu šlo oběma o hluboké přátelství a hledání pravého významu kněžského povolání. Sedm plodných let v korespondenci (1905–1912) zmrazilo teprve nedorozumění kolem Fenclovy finanční půjčky Demlovi faráři J. Ševčíkovi. Fencel si od Demla vyžádal vrácení svých dopisů a Demlovi poslal jeho listy, které se díky tomu „zachránily“ na rozdíl od Fenclových. Škoda, že se editorka nepokusila rekonstruovat oboustranný průběh jejich komunikace například na časové ose, protože leckteré úvody Demlových dopisů svědčí o tom, že jde o odpovědi na nedochované Fenclovy listy.

„*Můj zármutek občas pryšší z hloupého zaměstnání úředního a hlavně z tuposti našeho kněžstva...*“ (s. 65) Každá edice nabývá na významu, pokud ji využijí i další badatelé. Zde se nabízí hned několik disciplin. Edice přináší nové pohledy pro české náboženské dějiny. Odráží rozdíly mezi českými a moravskými diecézemi, demonstruje komunikační styl brněnské konzistoře a ukazuje na svébytný proud v české katolické náboženské kultuře. Deml a jeho okruh se stavěli za papeže Pia X. a naopak kritizovali moravský politický katolicismus: „*Moderna i Klerikálové jsou špatní katolíci...*“ (s. 77) Teologům otevírá kniha možnost analyzovat náboženské pojmy (jak oba pisatelé parafrázuji biblická topoi a vkládají je do nových vztahů). Některé dopisy Deml pojal formou připomínajících novozákonní epištoly. Bohaté možnosti skýtá jazyková kultura. Deml si hraje s jazykem. Používá metafory, paralely, sarkasmus a ironii. Například se diví, že pražský ordinariát tak rychle schválil Fenclovův překlad díla Anny Kateřiny Emmerichové: „*Výnos ordinariátu pražského o Vašem překladě mne překvapil: neb jsem v diecézi brněnské, což jest bezpochyby od kořene brn-ěti.*“ (s. 274) V korespondenci s Fenclem se Deml jeví daleko civilněji a profesionálněji, než jak ho představil Martin C. Putna v *České katolické literatuře 1848–1918* (Praha: Torst, 1998, s. 437–446). Literární historiky by mělo zajímat, jak Deml ovlivnil další spisovatele, nebo jak fungoval

mecenát staroříšského Studia a do jakého evropského kontextu lze tento proud zařadit. Díky němu navázal živé osobní kontakty s Francií také hudební skladatel Otto A. Tichý, jehož mládí edice zachycuje.

Korespondence mezi Demlem a Fenclem vnesla rozhodně řadu nových pohledů. Edice byla připravována na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy jako diplomová práce. Možná právě to se podepsalo na její vysoké kvalitě.

Tomáš W. Pavlíček

***Průvodce po Rakouském státním archivu ve Vídni pro českého návštěvníka.* Red. Jan Kahuda. Praha: Národní archiv, Dolní Břežany: Scriptorium, 2013, 912 s. ISBN 978-80-7469-026-6 (Národní archiv), 978-80-87271-77-3 (Scriptorium).**

Bylo by zapotřebí nesmírné odvahy a všeobsáhlých znalostí ke skutečnému recenzování tohoto zcela ojedinělého *Průvodce*. Ve více než 1700 běžných kilometrech dokumentů Rakouského státního archivu je totiž zaznamenáno tolik nejrůznějších událostí ze života našich historických zemí, měst a obcí a jednotlivých Čechů¹ od středověku (nejstarší listina je z roku 1306) až k roku 1918: od detailů (jako např. *kompletace* [železničního] *vodárenského zařízení v Nuslích*), přes spojeneckou smlouvu markraběte moravského Jošta s Albrechtem III. (1388), doklady o české vojenské účasti v krátkodobém císařství Maxmiliána Mexického (1865–1867), ledacos o Karlu Havlíčkovi Borovském, J.V. Fričovi a dalších vlastencích atd. atd. Lze žasnout, obdivovat – velice těžko popisy objektivně kritizovat. Jinak bude knihu používat medievista, jinak historik vědy a techniky, vojenství či památkář a historik umění, zase jinak rodopisec amatér...

Nepochybně se ale lze shodnout v konstatování, že jde o zcela ojedinělý publikační počín, kdy největší archiv sousedního státu, jehož jsme bývali součástí, umožnil archivářům z „odtrženého“ – nástupnického státu důkladný průzkum, jehož výsledkem je unikátní *Průvodce* v jazyce „odtrženého“, státu jako více než jen vlídné pozvání ke studiu všech fondů. Šíří vlídného pozvání dokládají i slůvka „pro návštěvníky“ (tedy nejen pro mračnopozorné „badatele“) v titulu publikace. Text *Průvodce* je také poslední kapitolou v dlouhé historii tzv. spisové odluky z roku 1920 a následujících pokusů o větší, ale vždy jen dílčí výzkumy a soupisy. Mohl by být také základem k novému hodnocení úspěšnosti prvorepublikové archivní odluky; texty totiž upozorňují i na materiál již převzatý.

Zásluhou autorského kolektivu sedmnácti převážně archivářek a archivářů² a díky přátelské a velkorysé podpoře jejich rakouských kolegů a kolegů, z nichž proložené

1 Místo našeho „Čech“ by bylo přesnější bohužel nepřeložitelné německé „der Böhme“ – tedy česky či německy mluvící obyvatel našich historických zemí. (Franz Gerstner např. zajisté není „Čech“ ale „der Böhme“ – příslušník „druhé větve“ národa, jak se ještě koncem 19. století uvažovalo.)

2 Eva Drašarová, Eva Gregorovičová, Jan Hrdina, Martina Hrdinová, Jan Kahuda, Tomáš Kalina, Pavel Koblasa, Karel Koucký, Miroslav Kunt, Dagmar Kutílková, Pavla Lutovská, Petr Maťa, Marie

a s obzvláštním díkem nutno za všechny jmenovat alespoň emeritního generálního ředitele Rakouského státního archivu ve Vídni profesora dr. Lorenze Mikoletzského (a rovněž díky dvouletému grantu Grantové agentury ČR), vznikla publikace, která obsahem a významem velice přesahuje staré představy o „archivním průvodci“. Vzniklo opravdové kompendium, které mimo podrobných „průvodcovských“ informací obsahuje:

- stručné, a přesto dostatečně detailní dějiny správy v rámci úřadů rakouské monarchie a údaje o jejich kompetencích,
- stručné a přesné životopisy dlouhé řady stále slavných i právem či neprávem zapomených osobností našich společných dějin,
- inspirativní údaje pro dějiny archivní teorie i praxe (počínaje zmiňovanou archivní odlukou až k tvorbě fondů a systematice pořádání)
- a jako určitý bonus bibliografie našich i cizích publikací ke všem dotčeným tématům.

Jako příležitostný překladatel nemohu vynechat pochvalu přesnosti leckdy ve slovnících nedohledatelných pojmů jako na příklad: Edelknaben = pázata, Bittschriften = suppliky, Voten = návrhy, Verstärkter Reichsrat = Rozmnožená říšská rada (a vůbec dokonalé překlady názvů institucí, úřadů a jejich oddělení). Také překlady místních jmen jsou pečlivé a přesné; jsou-li místní jména v abecední řadě, zůstalo jejich archivní uspořádání podle německých názvů, ale v českém převodu např. Boží Dar je až „pod G“ – neboť v původním řazení je nutno hledat pod Gotesgaben.

Když už jsme nazvali *Průvodce* kompendiem, můžeme jej též označit za Knihu opravdu s velkým K. Čítá 911 číslovaných stran nezvykle velkého formátu 24 x 16,8 cm (velmi kvalitní papír s vysokou gramáží), solidní pevná vazba. Nakladatelství Scriptorium a Marek Lašťovka (grafická úprava, sazba a návrh obálky) odvedli skutečně dokonalou práci.

Popis archivních dokumentů má jednotné schéma: název fondu česky a v originálním jazyce, časový rozsah, stručné dějiny původce fondu, vnitřní struktura, registraturní pomůcky, spisy, archivní pomůcky, soupis základní literatury. Zásluhy a odpovědnost za všestranně vysokou kvalitu této unikátní publikace nese její redaktor Jan Kahuda, osvědčený redaktor a spolutvůrce řady dřívějších archivních publikací. Je také nejvíce pracujícím autorem v publikaci. I velmi odborné partie textů píše srozumitelnou, i neoborníku srozumitelnou češtinou – a při tom nejen precizně ale i stručně, či starobyleji řečeno hutně. Pro mne nevysvětlitelným zázrakem se stalo, že všechny texty jsou stylisticky velice vyrovnané. Jako byvší redaktor si dovedu představit náročnost „zredaktování“ publikace o 912 stránkách, a to se sedmnácti velice ve své tematice erudovanými autorkami a autory. I po této stránce si redakční práce zaslouhuje velké uznání.

Mírková, Jaroslav Šulc, Luboš Velek, Milan Vojáček, Jan Županič. Provenience autorek a autorů je zřejmě dána jejich odborností a zaměřením: Národní archiv, Státní oblastní archivy Praha a Plzeň, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Filozofická fakulta UK Praha, Univerzita Vídeň.

Pokud se týká proporcionality jednotlivých popisů: dělí se na 4 hlavní skupiny: Domáci, dvorský a státní archiv (9 fondových skupin), Všeobecný správní archiv (10 skupin), Finanční archiv a Archiv Dvorské komory (4 skupiny) a Válečný archiv (13 skupin). Lze snad jediné váhat, zda popis a rozpis fondové skupiny Doprava (ss. 479–683!) nemohl být stručnější. Ovšem plně chápu autorovo pokušení vyjádřitelné slovy „Když už, tak už...“.

Tato stať je psána pro *Práce z dějin Akademie věd*, takže alespoň v jednom odstavci konstatuji, že *Průvodce* upozorňuje na mnoho dokumentů týkajících se jak významných členů Královské české společnosti nauk, tak vysokoškolských profesorů, historiků a archivářů, vyššího a vysokého školství vůbec. Namátkou jen uvádím jména jako A. Tau- low, L. Gross, K. Höfler, O. Redlich.

Již dříve jsem přiznal, že se mohou najít uživatelé této publikace, kterým se podaří navrhnout drobná zlepšení či najdou i chybičku. (Sám jsem v celé knize našel jen několik malých tiskových chyb.) Mnozí si jistě – a to právem – mohou postěžovat, že chybí rejstřík. Na tuto, myslím, že jedinou oprávněnou větší kritickou připomínku ale odpovídá zčásti už ředitelka Národního archivu Eva Drašarová v úvodu, kde nepřímou slibuje vytvoření rejstříku, a verbis expressis redaktor Jan Kahuda: „...s ohledem na značný rozsah, důvody časové i finanční jsme rezignovali na knižní vydání rejstříků“. Osobní, zeměpisný a rejstřík institucí a korporací budou tedy zveřejněny pouze na internetových stránkách Národního archivu. Na výsledek této další veliké a náročné činnosti musíme tedy s přáním plného zdaru rozhodně nesnadné práce ještě nějakou dobu počkat.

Zcela závěrem ještě přitakání k názoru profesora Mikoletzkyho: „*Obě republiky pracovávají společnou historií ve smyslu myšlenky sjednocené Evropy.*“

Jindřich Schwippel

WINTERS, Stanley B. *Karel Kramář's Early Political Career*. USA, Port Charlotte: Zdenka Winters, 2012, 349 s.

Anglicky psaná kniha *Karel Kramář's Early Political Career* (*Raná politická kariéra Karla Kramáře*) je výsledkem celoživotního zájmu a práce amerického historika Stanley B. Winterse (1924–2011). Brzy po jeho smrti ji z písemné pozůstalosti vydala jeho žena Zdenka Wintersová. Z této perspektivy je třeba knihu vnímat. Je škoda, že velmi malý náklad nedovolí, aby se stala obecně přístupnou v univerzitních knihovnách, zvláště na Západě. Kniha má ráz standardní vědecké publikace (bohaté citace a odkazy na prameny, bibliografie, seznam klíčových dat v Kramářově životě), jen postrádá rejstřík. Je psána převážně pozitivistickým způsobem s interpretačními vhledy. Práce čerpá z bohatého archivního materiálu a odborné literatury české, německé i anglické. Předpokládá již určité znalosti období a problémů, kterým se věnuje.

Autor S. B. Winters je v českém prostředí dobře znám svým zájmem o české dějiny hlavně u starší generace historiků a archivářů, jejichž laskavých služeb po dlouhá léta užíval při studiu české historie a shromažďování dokumentů, týkajících se politické kariéry Karla Kramáře.

Stanley B. Winters byl dlouholetým profesorem historie na New Jersey Institute of Technology (Newark) a redaktorem časopisu *East Central Europe*. Kramářem se zabýval od šedesátých let 20. století. Zároveň byl duší periodika *Bulletin of the Czechoslovak Studies Association*, vycházejícího v USA (Valdosta State University), v němž historikové z celého světa, zabývající se českou a slovenskou historií, mají možnost uveřejňovat zprávy o své práci a publikacích. Wintersovy četné příspěvky se týkaly hlavně jeho zkušeností z Československa a České republiky. Za zmínku stojí i skutečnost, že byl jedním z organizátorů mezinárodní konference v Londýně v prosinci 1986, věnované T. G. Masarykovi, a editorem prvního dílu sborníku z této konference.

V úvodu knihy o Karlu Kramářovi autor zdůrazňuje, že se v práci soustřeďuje především na devadesátá léta 19. století, kdy byl Kramář poslancem v říšské radě a v českém sněmu za Národní stranu svobodomyšlnou (mladočeši), věnoval se ekonomice, financím a stal se ostrým kritikem rakouské zahraniční politiky a horlivým stoupencem českého historického státního práva (jako legitimního prostředku k dosažení větší samostatnosti země koruny české).

Winters zasazuje vývoj Kramářovy osobnosti a jeho politických názorů do poměrně širokého a podrobného kontextu hlavních aspektů a problémů rakouské domácí i zahraniční politiky, české politiky, do kontextu národnostních problémů v říši a ideologických rozdílů českých politických stran a jejich osobností. I kdyby byly nějaké námítky proti obsahu tohoto přístupu, ve své podstatě je velmi záslužný, neboť jiná práce o Kramářovi v daném období a v tak širokém a věcném kontextu neexistuje.

Kořeny základních životních i politických přístupů Kramáře, včetně jeho ambicí, vidí autor v kombinaci jeho existenčního a společenského bezpečí umožněného postavením majetného otce a silné české identity posílené a rozvinuté vynikajícím vzděláním nejprve na gymnáziu v Praze na Malé Straně, poté na zahraničních univerzitách a v Praze v oborech ekonomika, finančnictví a právo. Jeho celoživotní liberální přesvědčení odmítalo některé aspekty liberalismu a stavělo dobro komunity, národa nad uspokojování individuálních zájmů a ekonomickou stabilitu nad spekulace. Winters popisuje také poměrně detailně Kramářovy názory na hospodářství a jeho problémy, včetně krizí, působících útrapy většině lidí. Zvláště jako nemorální viděl nedostatek vládní péče o obecnou spravedlnost (s. 32) a to i ve vztahu k úrovni národů v říši.

Třetí kapitola se zabývá podrobně Kramářovými názory na české státní historické právo, jemuž politik věnoval tři roky důkladného studia. Výsledkem bylo přesvědčení o jeho právní legitimitě a smluvním charakteru českého království s dynastií. Jeho uskutečnění, zvláště zrovnoprávnění českého národa s německou menšinou v zemích koruny české, považoval i za cestu k větší stabilitě říše. Winters zmiňuje rovněž názory dalších osobností odmítajících pangermanismus a postoj německých autorů, kteří brali ztrátu

české suverenity po Bílé hoře jako trvalý stav do budoucna. Autor líčí málo úspěšné pokusy Čechů o státoprávní ústupky v 19. století, důsledky vytvoření dualismu, pasivní rezistenci a spory s „militantními“ německými poslanci a vládou. V této kapitole Winters vycházel hlavně z Kramářovy publikace *České státní právo* (Praha 1896), s pochopením pro jeho úsilí.

Kapitoly IV–VI jsou věnovány složitým vztahům mezi realisty, jejichž členem se Kramář stal počátkem druhé poloviny osmdesátých let, a jejich publikační činnosti (*Čas*), na které se finančně kromě Kramáře a Josefa Kaizla podílela další řada realistů a příslušníků inteligence. Čtenář se bohužel nedozví, jak progresivní koncept realismu jako přístupu ke zkoumání společnosti ve své době byl. V těchto kapitolách se autor snaží ukázat složitost situace a vztahů v české politice v období více jak roku před volbami do říšské rady (1891), v nichž tři realisté (Kaizl, Kramář, Masaryk) kandidovali za mladočeskou stranu. Orientovat se v tom, co pro tuto složitou dobu a její aktivisty bylo důležité více a co méně, jistě nebylo snadné. Autor uvádí pět principů, na nichž realisté postavili své politické přístupy (s. 67), které byly podmínkou pro vstup do jedné ze dvou existujících českých politických stran. Vzhledem k antiklerikalismu, anti-aristokratismu a progresivitě realistů byla malá naděje, že Národní strana bude vstřícná, což zmínění realisté brzy pochopili a uspěli u strany mladočeské, a to i ve volbách.

V tomto kontextu autor vysvětluje poměrně podrobně a s pochopením pro českou stranu jazykový problém mezi českým obyvatelstvem a privilegovanou německou menšinou v českých zemích, vládní pokusy situaci řešit s malým ohledem na spravedlnost vůči Čechům a odmítavou reakci realistů, kterou formuloval v obsáhlém článku v *Čase* Kramář ve spolupráci s Masarykem. Realisté se svým postojem přiblížili k mladočechům, podobně jako „Návrhem programu lidového“, uveřejněným v *Čase* 1. listopadu 1890. Autor uvádí podstatu tohoto demokratizačního programu a zároveň zajímavé detaily z jednání mezi realisty a mladočechy ke konci roku 1890, v nichž měl Kramář odvážnou a úspěšnou iniciativu. Také zmiňuje, že ve stejnou dobu Kramář začal rozvíjet svůj koncept austroslavismu, který se stal na dlouhou dobu součástí jeho politického myšlení a jeho konceptu federalizace říše.

Volby do říšské rady v březnu 1891 považuje Winters za nejdůležitější jak pro Kramářovu kariéru, tak pro politický vývoj v říši. Krátce popisuje obsah některých Kramářových věcných projevů ve velmi úspěšné volební kampani, které se týkaly důležitých zájmů české střední vrstvy a národa jako celku. České státní právo bylo jejich zásadní součástí. Podobně uspěli T. G. Masaryk, Josef Kaizl a mladočeši jako celek. Autor podává situaci realistů a mladočechů v širokém kontextu rozložení sil v říšské radě, v níž bylo velmi těžké dojít k potřebným kompromisům, jak v důsledku rozdílů v politických přístupech, tak v důsledku předsudků a osobní nevráživosti. Rozebírá i Kramářovy projevy v říšské radě a na četných schůzích s voliči. Podle Winterse umírněnost projevů Kramáře odlišovala od Masaryka, který se v tisku netajil svým kritickým postojem k mladočeské straně. Podrobná pozornost je věnována konfliktům v mladočeské straně, s realisty a kritickým postojům Kramáře k vládní politice, která od léta 1893 omezovala

občanské svobody v důsledku sociálního a politického neklidu. Později se zabývá v celé jedné kapitole rozpory mezi realisty, včetně Šromotovy aféry, a rozchodu mladočechů s realisty, což nebránilo jejich příležitostné spolupráci ve vztahu k národním cílům.

Autor ukazuje, že v tomto období měl Kramář, navzdory nedůvěře k organizované činnosti dělníků, otevřeně silné sociální cítění, dokonce byl stoupencem politické rovnoprávnosti občanů včetně žen a hájil veřejně akademické svobody. V tomto ohledu byl spolu s Masarykem téměř výjimkou v české středostavovské společnosti. Na druhé straně však nesympatizoval s radikální českou obstrukcí, domníval se, že naopak více politické moci by bylo pro české politiky lepším prostředkem k dosažení legitimních cílů. Zatímco autor věnuje jen základní a poněkud zjednodušenou pozornost příčinám a dopadu vyhlášení výjimečného práva vládou nad Prahou a okolím 13. září 1893 (trvajícím dva a půl roku), důkladně se zabývá marným úsilím rakouské vlády a Taaffa konsolidovat svoji moc prostřednictvím nového demokratičtějšího volebního řádu. Wintersovi je líto, že Kramář nezanechal žádnou evidenci svých názorů na situaci v roce 1893, která zhatila mladočechům určité politické plány. Považuje však toto období Kramářovy činnosti za intenzivní, plodné. Je znakem jeho moudrosti, že nepodlehł módnímu pokušení zabývat se Kramářovým soukromým životem v tomto období, který je občas v literatuře považován za příčinu jeho nedostatečného pracovního vypětí.

Winters se na základě Kramářových parlamentních a veřejných projevů věnuje poměrně podrobně jeho kritice rakouské vlády v letech 1894–1895 i důvodům, pro které v tomto období podporoval mladočeskou opozici a myšlenku české obstrukce v říšské radě. Nerovnoprávnost národností v říši se postupně ukázala být nejdůležitější a neřešitelná v souladu s potřebami národů a s demokratizací, jimž bránila jak vláda, tak většina německých politiků.

Na rozdíl od mladočeských radikálů Kramář nepřestal věřit, že bylo možné dosáhnout českého státního práva v dohodě s Němci a vládou. To bylo příčinou změny opoziční pozice mladočechů od nástupu Badeniho do čela vlády (30. září 1895). Autor věnuje pozornost všem aspektům, které považoval za důležité pro vývoj v několika dalších letech, počínaje ryzí dobrou vůlí Badeniho a jeho nedostatkem schopnosti plně pochopit hloubku problémů mezi Čechy a Němci v českých zemích, přes dospívání mladočeské strany k důvěře v Badeniho úmysly a konče neúspěchem Badeniho trvale prosadit jazyková nařízení, v důsledku brutální německé opozice. Složitými procesy vyjednávání s Badenim a rolí, kterou v nich hrál Kramář, se autor zabývá v celé jedenácté kapitole. Užitečně podrobnou dvanáctou kapitolu pak věnuje popisu hlavních principů jazykových nařízení, obtížné situaci Badeniho, konfliktům mezi českými a německými politiky a německé opozici vůči nařízením včetně násilné obstrukce v říšské radě a jejímu vlivu na německou veřejnost v říši. Autor zmiňuje několikero, ale neúspěšnou, iniciativu Kramáře k uklidnění situace, jeho hořké rozčarování ze sociálních demokratů, kteří „*podlehli německému šovinismu*“ (s. 231), jež stavěl bezohledně německá privilegia nad princip spravedlnosti. Zároveň zmiňuje nedostatek Kramářova správného úsudku v řadě záležitostí, který přispěl k nežádoucímu vývoji. Má pochopení pro Kramářovy tr-

valé sympatie k Badenimu a pro jeho smutek nad destrukcí parlamentních principů násilnými a nedemokratickými přístupy většiny Němců v říšské radě. Winters v závěru oceňuje Kramářovu racionalitu, věcnost, oddanost českému národu a pracovitost při vědomí, že jeho politické a národní ambice převyšovaly možnosti doby, ve které působil.

Wintersova práce je cenným doplňkem prací, které byly o Karlu Kramářovi dosud vydány. Snaží se pokrýt nejen důležitou faktografii vztahující se k životu a působení Karla Kramáře v období do konce devadesátých let 19. století, ale i mnohem širší souvislosti, týkající se postavení českého národa a jeho neúspěšného úsilí za rovnoprávné postavení v habsburské říši. Nebylo by na škodu, kdyby Wintersova kniha byla přeložena do češtiny.

Marie L. Neudorfová

Několik úvah nad Nejedlého monografií od Jiřího Křesťana

KŘEŠŤAN, Jiří. Zdeněk Nejedlý. *Politik a vědec v osamění*. Praha – Litomyšl: Paseka, Praha: Národní archiv, 2012, 576 s. ISBN 978-80-7432-253-2 (Paseka), 978-80-7469-006-8 (Národní archiv).

V Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd ČR (MÚA AV ČR) je uložen neobyčejně rozsáhlý rodinný archiv Zdeňka Nejedlého a jeho blízkých, o který se původně starala samostatná instituce – Kabinet Zdeňka Nejedlého (KZN), ustavená ještě za Nejedlého života v roce 1953 jako jeden z ústavů ČSAV.¹ Zde také vznikala, jako kolektivní dílo pracovníků KZN, monografie Nejedlého, za změněných politických poměrů ale nebyla po zániku KZN dokončena. Nejedlý měl ovšem nakonec štěstí, neboť k sepsání jeho biografie přistoupil jedinec, historik a archivář Jiří Křesťan, věnující se jeho životním osudům více než dvě desetiletí. Vzal na sebe náročný a potřebný badatelský úkol, neboť rozsah Nejedlého archivního fondu je více než 160 běžných metrů a jeho knižně vydaná bibliografie sestavená pod vedením zkušené bibliografky Stanislavy Jonášové-Hájkové čítá přes 3800 záznamů.

Klíčem k úspěchu každé vědecké práce je vhodně zvolené téma završené výběrem výstižného názvu knihy, hluboká znalost pramenů a literatury, volba adekvátních cest poznání (v tomto případě rozporuplné osobnosti) a samozřejmě především kvalita zpracování tématu, přičemž se předpokládá vyšší jazyková úroveň textu. Již na začátku lze

1 O osudech KZN viz KŘEŠŤAN, Jiří. Kabinet Zdeňka Nejedlého (1953–1990). In *Ústav pro českou literaturu AV ČR*, v. v. i. Eds. Kateřina Bláhová, Ondřej Sládek. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2010, s. 193–215.

konstatovat, že před sebou máme dílo mimořádné, o čemž svědčí i dosavadní recenzní ohlasy.

O potřebnosti zpracování zvoleného tématu není pochyb. Pokud jde o název a charakteristiku Nejedlého, neměli bychom přehlédnout poznámku 198 na s. 101, kde Křesťan uvádí, že v pracovní verzi knihy jako podtitul figuroval i *přednosta domácnosti*, termín pro živitele rodiny, který měl řadu zákonem stanovených povinností. Nakonec byl vybrán více než vhodně podtitul *Politik a vědec v osamění*. Signalizuje, že monografie věnuje podstatný prostor Nejedlého lidskému profilu a přináší jeho psychologický portrét. Jde v podstatě o tragický příběh člověka, pohybujícího se (při pohledu zvnějšku) ve velmi zalidněném prostředí rodiny, přátel a kolegů. Při bližším kontaktu s Nejedlým však Křesťan shledává jeho sebestřednost, pouze deklarovanou (nikoli však skutky následovanou) ochotu vyjít vstříc druhému člověku a sníženou sebereflexi. Zajímavé je, že Nejedlý dostával v životě opakovaně šanci, aby s tímto negativním rysem své osobnosti pracoval – byly to výzvy různého druhu (jak v podobě těžkých životních zkoušek a reakcí nepřátel, tak v podobě laskavé manželky, věrných přátel, oddaných stoupenců a obdivujících žen). Skutečnost, že pozitiva přijímal spíše automaticky a své šance promarnil, aniž by reflektoval své stíny, je pro nás mementem.

V dané souvislosti stojí za úvahu tři klíčová motta knihy. Jedná se o citáty z díla Friedricha Nietzscheho *Tak pravil Zarathustra* a z *Okouzlené duše* Romaina Rollanda. K oněm temným stránkám lidské duše se váže druhý citát (vzestup člověka je spojen s velkým rizikem pádu do hlubin zla); třetí naznačuje složitost lidské duše. K úvodním citátům se Křesťan stále průběžně vrací, buď výslovně nebo náznakem. Chápu je jako podstatnou součást jeho obrazu Nejedlého. Hlásí se sem také Nejedlého studie *Nietzschova tragédie* (1913); patří sem i Nejedlý jako nezřídka výrazně emotivně jednající člověk, jehož reakce lze někdy těžko odhadnout.

V různých kontextech Křesťan rozebírá Nejedlého knihu *Zdeňka Fibicha milostný deník* (1925) a jeho studii *Umělec a žena* (1933), spolupráci s F. X. Šaldou, „očarování“ Bedřichem Smetanou, T. G. Masarykem a J. V. Stalinem. Osud Nejedlého chápe mj. jako tragický úděl intelektuála v politice.

Zajímavá je Křesťanova práce s detaily. Připomeňme si, jak velké množství pramenů má historik při zpracování Nejedlého osudů k dispozici a kolik pozornosti (byť spíše jednostranné a neúplné) už bylo tématu věnováno. Výběr faktů byl náročný, Křesťan usiloval o komplexní pohled na Nejedlého, zachycení vědeckého i politického působení a osobního života. Domnívám se, že neopominul nic podstatného, ačkoliv je možné diskutovat o tom, jaký prostor mohl být konkrétní problematice věnován. Celkem rovnoměrně je zastoupena muzikologie, historiografie i politika. Mnohé stránky se zabývají Nejedlým jako člověkem, jeho vztahem k přátelům, kolegům, rodině a ženám; velmi vítám Křesťanův naplněný záměr zajímat se o Nejedlého *chování v různých situacích a orientace v sociálních a kulturních vztazích* (s. 17). Pro Křesťana je to jedna z podstatných cest, jak se Nejedlému přiblížit: tedy nejen skrze dílo a veřejnou činnost, ale skrze soukromý život a pramenně podložené hledání pohnutí jednání (významně byla využi-

ta osobní a rodinná korespondence). K tomu přidává autor ještě cestu další, která odpovídá jeho naturelu, a to ironický nadhled. Ačkoliv mi tento přístup není blízký, považuji ho za legitimní a domnívám se, že právě díky němu mohl Křesťan překlenout dlouhé období, kdy „žil s Nejedlým“. Měl zároveň výhodu, že tento rys jeho práce konvenoval i těm, kteří se podíleli na redakční a grafické přípravě knihy. Grafická úprava knihy určitě zaujme každého, nenechá čtenáře chladným, vyvolává i ve mně stále ambivalentní pocity, ostatně stejně jako osobnost Nejedlého, což je docela příznačné.

Křesťan komentoval svůj přístup k tématu výstižně v úvodu: „*V předložené monografii jsem interpretativní rovinu ve výkladu poněkud zastřel, alespoň v prvním plánu. Bavilo mě stavět vedle sebe rozličná, někdy i protichůdná svědectví i rozdílné myšlenkové teze a hodnocení, nechat znít hlasy vzájemných konfrontací, rekonstruovat co nejpodrobněji situace, v nichž se ocitl hrdina této knihy, i jeho reakce, a nechat samotného čtenáře, aby se pokusil učinit si závěry. Je však zřejmé, že někdy mimoděk, jindy záměrně jsem jej k určité interpretaci vedl.*“ (s. 17) Domnívám se, že se zde odráží dlouholetá praxe archiváře, který se při získávání a zpracování osobních archivních fondů sice nemůže vyvarovat subjektivního přístupu, ale vědomě (někdy již zcela přirozeně) udržuje potřebný odstup od černobílého hodnocení osobností a situací, usiluje o zachování celé škály svědectví o nejrůznějších společenských jevech.

Psaní monografie předpokládá určité znalosti z oboru psychologie osobnosti, jistou dávku empatie. Ostatně i dle Nejedlého má historik v díle uplatňovat svůj cit a intuici; v monografii Božena Němcová z roku 1927 dle Křesťana Nejedlý „*objasňuje svou metodu – usílí o splynutí s vnitřním světem historické osobnosti a o silnou emotivní vazbu, již považoval za nutný předpoklad historikovy práce*“ (s. 208) Také Křesťan nám popisuje své stýkání a potýkání s Nejedlým, k němuž se dostal někdy příliš blízko a který mu byl jindy nepřekonatelně vzdálen.

Nyní si dovoluji několik konkrétních připomínek. Domnívám se, že v knize mohla zaznít informace o Provolání politických a kulturních pracovníků k československé veřejnosti z 21. února 1948 vyzývající k obraně demokracie v Československu a ohrazující se proti silicím projevům politické zloville Komunistické strany Československa,² a to nejlépe v souvislosti s provoláním komunistických a dalších levicových intelektuálů z 25. února 1948 podporujících „československou cestu k socialismu“. (s. 330–331)

V soupisu pramenů z Literárního archivu Památníku národního písemnictví postrádám písemnou pozůstalost Bedřicha Václavka, u fondů MÚA AV ČR chybí fond Státní ústav pro lidovou píseň, možná jen vypadly odkazy na archiválie v Etnologickém ústavu AV ČR a v Muzeu Bedřicha Smetany (dnes oddělení Českého muzea hudby, jež je součástí Národního muzea).

Drobné doplňky mám k bibliografii, kterou jinak považuji za výtečnou. Mohly zde být uvedeny práce o následujících osobnostech: Josef Šusta (od Jiřího Lacha, 2001

2 HOFFMANNOVÁ, Jaroslava (ed.). *Provolání k československé veřejnosti z 21. února 1948*. Studijní materiály Ústavu pro soudobé dějiny. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003.

a 2003), Václav Tille (od Dagmar Blümlové, 2010), Bedřich Václavek (od Štěpána Vlašína, 1979), Zdeněk Wirth (od Kristiny Uhlíkové, 2010), Čeněk Zíbrt (od D. Blümlové a kol., 2003). Zvažovala bych i zařazení *Přehledu vývoje českého muzejnictví*, I. (do roku 1945) od Jiřího Špěta (1979, 2. vyd. 2003) a *České moderní kultury* od Jaroslava Marka (1998).

Kniha si zaslouhuje kladná hodnocení, je pro nás inspirací a určitě i povzbuzením, abychom vytrvali u časově náročných výzkumů.

Hana Kábová

„Drahý pane kancléři...“ *Vzájemná korespondence Milady Paulové a Přemysla Šámala*. I. díl (1921–1935), II. díl (1936–1939 [1945]). Eds. Daniela BRÁDLEROVÁ, Jan HÁLEK. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2011–2012, 635 s. a 392 s. ISBN 978-80-86495-85-9 (I. díl), ISBN 978-80-86495-93-4 (II. díl).

Na konci roku 2011 a na počátku roku 2012 vyšla dvojdílná korespondence historičky Milady Paulové (1891–1970) a politika Přemysla Šámala (1867–1941).

Oba svazky, čerpající zejména z dokumentů nacházejících se v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR a Archivu Kanceláře prezidenta republiky, se neomezují pouze na vzájemné dopisy těchto osobností, ale jsou doplněny také řadou Šámalových interních záznamů, listy učitele Milady Paulové Jaroslava Bidla a dalšími materiály přímo souvisejícími s korespondenční aktivitou obou hlavních aktérů. Obě edice jsou uvedeny obsáhlými předmluvami, které nastiňují čtenáři životní a profesní osudy Milady Paulové a objasňují problematiku československo-jugoslávských vztahů během první světové války a v letech 1918–1939. Druhý díl je navíc doplněn dokumenty k osudům Přemysla Šámala a jeho rodiny za druhé světové války.

Přínos korespondence je nesporný, objevuje se zde celá řada závažných témat. Jsou to nejen dějiny československého odboje za první světové války a vztahy s Jihoslovany, ale stranou nezůstávají ani politické dění v Československu (např. volba Edvarda Beneše novým prezidentem, smrt T. G. Masaryka či podzimní události roku 1938), poměry na univerzitě či zdravotní potíže obou aktérů. Tím, že Paulová i Šámal patřili k československým společenským elitám, je zajímavé reflektovat jejich postoje a názory a nahlížet tak na první republiku prostřednictvím těchto ego-dokumentů.

První díl korespondence představuje Miladu Paulovou jako velmi schopnou a pracovitou vědkyni. Korespondenční i osobní styky s Přemyslem Šámalem navázala díky své práci týkající se československé odbojové skupiny Maffie a jejích styků s Jihoslovany. Vztahy, které byly nejprve ryze pracovní, přerostly postupně ze strany Paulové také do roviny osobní. Zejména po smrti otce v roce 1926 hledala mladá univerzitní docentka u Šámala podporu. Navzdory tomu, že jej nazývala otcovským přítelem, však od vzájemného vztahu očekávala víc: ačkoli to bylo patrné již na počátku třicátých let, proje-

vily se tyto její city zejména v roce 1937, kdy se Šámál oženil s malířkou Pavlou Fořtovou.

Největší oporu Šámál Paulové poskytl v letech 1934–1935. Tehdy mělo dojít k jejímu jmenování mimořádnou profesorkou, profesor Bidlo však svůj návrh na jmenování služebně nejstarší české docentky odkládal. Paulová se v této době ocitla na hranici svých psychických sil, díky zásahům kancléře Šámala se však docentury nevzdala a k 1. říjnu 1935 byla jmenována první českou mimořádnou profesorkou. Nové místo jí však poskytlo nejen svobodu bádání, ale vyvolalo další duševní krizi. Dopisy druhé poloviny třicátých let jsou tak charakteristické nejen usilovnou prací na dějinách Maffie, ale také jakousi schizoidní poruchou. Dějiny odboje za světové války se pro Paulovou stávaly spíše záminkou, jak být se Šámalem v pravidelném kontaktu. Korespondence se symbolicky uzavřela na samém prahu druhé světové války, během níž byl Přemysl Šámál jako aktivní člen protifašistického odboje zatčen a ve vězení v Berlíně zemřel.

Zejména v druhém díle se naplno uplatňuje emotivní styl dopisů Milady Paulové, který je patrný nejen z jejich obsahu, ale také z formy; Paulová často užívala uvozovky, vykličníky, osamostatněné větné členy, které činily její styl velmi subjektivním. Zatímco se podepisovala v některých případech velmi neformálně, prezidentský kancléř zůstával po celých bezmála dvacet let věrný oficiální podobně podpisu s akademickým titulem. Tón jeho korespondence byl sice po celou dobu přátelský, Šámál si však stále držel patrný odstup. Od roku 1936 byl také velmi nevyrovnaný poměr přijatých a odeslaných listů: na jeden Šámálův dopis připadlo téměř šest listů Milady Paulové.

Ediční práce byly provedeny pečlivě, podle obvyklého úzu,¹ přesto se v některých dopisech najdeme drobné překlepy a interpunkční nedostatky. Faktická chyba se nachází u poznámky dopisu č. 62 prvního dílu. Dědeček Paulové se totiž nejmenoval Jaroslav, nýbrž Josef.² Užitečnou pomůckou jsou jmenné a místní rejstříky a seznam editovaných dokumentů, které se nacházejí v obou dílech.

Korespondenci Milady Paulové a Přemysla Šámala lze číst z mnoha různých perspektiv – jedná se o zajímavou sondu do společnosti první republiky, příspěvek k pronikání žen do českého vysokého školství, ukázkou metody historické práce či o pohled do soukromého života ženy, která svůj osobní život cele podřídila profesi. Edice je cenným historickým pramenem a pro editory jistě také důležitým podkladem pro plánovanou monografii o Miladě Paulové.

Lenka Procházková

1 ŠŤOVIČEK, Ivan a kol. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 2002.

2 Jaroslav Bernard byl strýcem Paulové z matčiny strany. Viz Procházková, Lenka. Milada Paulová a zapomenuté místo paměti. *Boleslavica*, 2012, sv. 5, s. 73–77.

Předkládané monotematické číslo *Prací z dějin Akademie věd* prezentuje práce a úvahy vzešlé z širšího zájmu na realizaci grantového projektu zaměřeného na vydání epistolárních styků T. G. Masaryka s korespondenty ze slovanských zemí. Široce koncipovaná ediční řada Korespondence TGM se tímto záměrem dostává do nové fáze svého zpracování, když jsou její editoři postaveni před úkol práce s korespondencí tematicky velmi nesourodou, rovněž jazykově pestrou, s korespondenčními konvoluty nesoustavných řad s mnoha prolukami způsobenými obtížnou dohledatelností materiálů v zahraničních archívech a před řadu dalších obtíží, pro něž hledají řešení. V mnohém lze navázat na dokončené svazky a využít zkušenosti získané jejich tvůrci. Přesto jsme považovali za užitečné a potřebné iniciovat v rámci prací na projektu veřejnou debatu k textologické a ediční problematice, konkrétně na téma *průniky, shody a rozdíly textologického a archeografického přístupu k vydávání korespondence*. Ne vždy mohou být odeznnělé či zde otištěné úvahy využity pro náš konkrétní ediční záměr v plném rozsahu, pochopitelně se jedná o svébytné úvahy, které namnoze překračují naše úkoly. Ale i díky tomu se mohou stát součástí dlouhodobější a širší diskuse, z níž budou moci čerpat editoři a zpracovatelé dokumentů různé povahy a historického zakotvení.

Poukaz na širší problematiku přípravy dokumentů osobní povahy a různorodost jejich formátu přináší již první publikovaná studie Ivany Ebelové. Příspěvek přibližuje nejen proměny v pojmání těchto dokumentů a způsobu jejich prezentace, ale strukturuje materiály dokumentů osobní povahy, mezi nimiž korespondence soukromé povahy zaujímá pouze dílčí místo, které svojí výpovědní hodnotou nechává nahlédnout „do spleti mezilidských vztahů, nejednou se stává svědkem velmi osobních a nezřídka až intimních výpovědí“.

Výhradně na edice epistolárních textů se soustřeďuje příspěvek Michala Kosáka a Jiřího Flaišmana. Svůj zájem věnují autoři různým přístupům editorů při práci s korespondenčními texty, jak je zastávala a využívala literární věda a literární historie v posledních stoletích. Z pohledu těchto zdrojů a jejich zprostředkovatelů upozorňují na různorodou aplikaci dvojího pojetí zdrojových materiálů, která ovlivňuje následnou interpretaci – „dopis je nerušeně pojímán jako historický pramen-dokument a souběžně jako potenciálně umělecký text“.

Rubriku studií vhodně doplňují další recenzované příspěvky. Robert Adam se věnuje vydávání listáře Karla Havlíčka a Marie Havránkové ediční přípravě korespondence Pražského lingvistického kroužku. Následují dvě edice s odlišnými přístupy k prezentovaným dokumentům – textologickým a archeografickým.

Vratislav Doubek

AUTOŘI PŘÍSPĚVKŮ

Doc. Mgr. Robert **Adam**, Ph.D., Ústav českého jazyka a teorie komunikace Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze
e-mail: Robert.Adam@ff.cuni.cz

Doc. Mgr. Vratislav **Doubek**, Dr., Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i.
e-mail: doubek@post.cz

Doc. PhDr. Ivana **Ebelová**, CSc., Katedra pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze
e-mail: ivana.ebelova@gmail.com

PhDr. Renata **Ferklová**, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha
e-mail: ferklova@pamatnik-np.cz

Mgr. Jiří **Flaišman**, Ph.D., Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, v. v. i.
e-mail: flaisman@ucl.cas.cz

PhDr. Josef **Harna**, CSc., Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.
e-mail: harna@hiu.cas.cz

PhDr. Marie **Havránková**, Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, v. v. i.
e-mail: havrankova@ucl.cas.cz

PhDr. Jan **Chodějovský**, Ph.D., Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i.
e-mail: chodejovsky@mua.cas.cz

PhDr. Hana **Kábová**, Ph.D., Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i.
e-mail: kabova@mua.cas.cz

PhDr. Helena **Kokešová**, Ph.D., Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i.
e-mail: kokesova@mua.cas.cz

Mgr. Michal **Kosák**, Ph.D., Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, v. v. i.
e-mail: kosak@ucl.cas.cz

PhDr. Marie L. **Neudorfová**, Ph.D., Praha
e-mail: neudorfova.m@seznam.cz

PhDr. Tomáš W. **Pavlíček**, Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i.
e-mail: pavlicek@mua.cas.cz

Mgr. Lenka **Procházková**, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
e-mail: vetrnik.lemur@atlas.cz

PhDr. Jindřich **Schwippel**, Praha
e-mail: jindrich.schwippel@email.cz

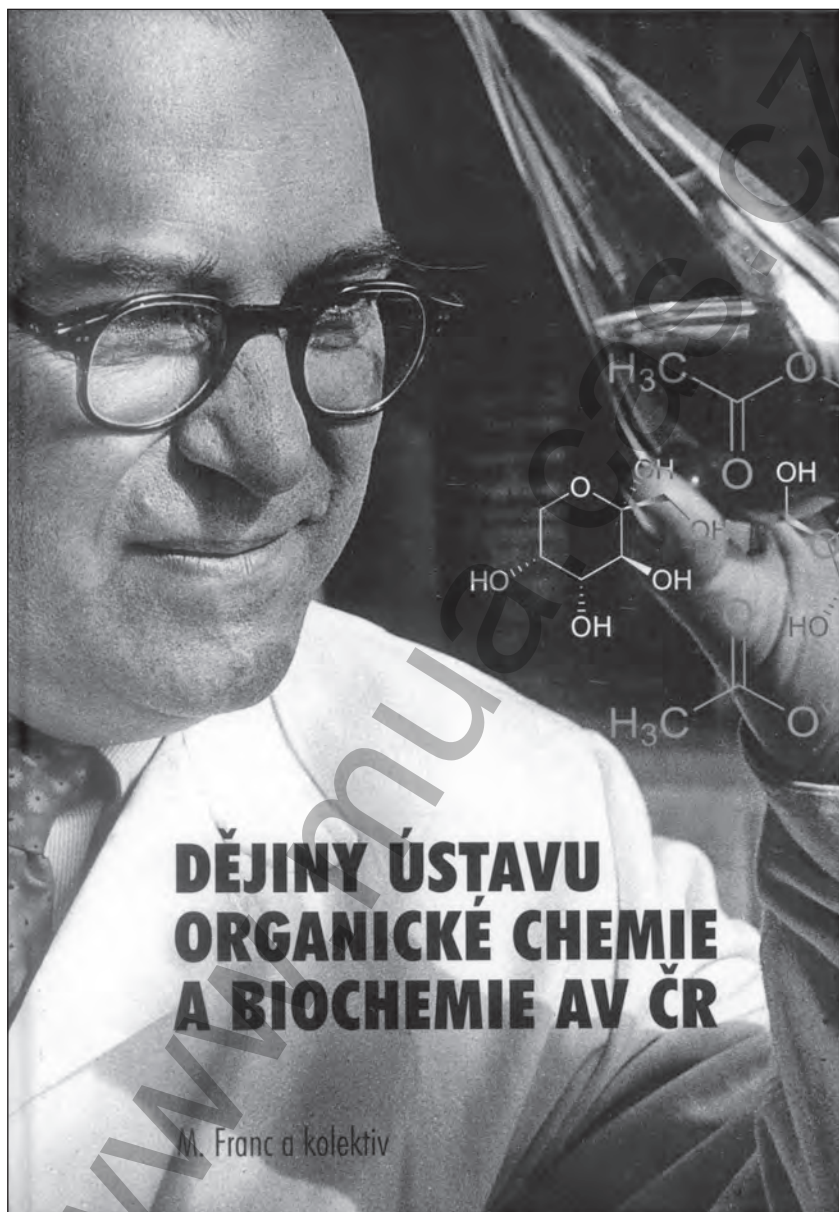
Na recenzování tohoto čísla časopisu se podíleli:

Prof. PhDr. Jaroslava Janáčková, CSc.,

Mgr. Jan Kahuda

a Mgr. Vlasta Quagliatová.

www.mua.cas.cz

Martin FRANC a kol. *Dějiny Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR. Pro Ústav organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i., vydal Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2013.*
ISBN 978-80-86241-49-4 (ÚOCHB), ISBN 978-80-87782-12-5 (MÚA).

OBSAH ČÍSLA

STUDIE

- Ivana Ebelová, Písemné prameny osobní povahy a jejich vydávání (se zřetelem ke korespondenci) 133
- Michal Kosák – Jiří Flaišman, Tradice vydávání korespondence v literárně (vědně) koncipovaných edicích 145

MATERIÁLY

- Robert Adam, Edice a analýza korespondence Karla Havlíčka: úvodní informace 151
- Marie Havránková, Edice korespondence Pražského lingvistického kroužku 159

EDICE

- Renata Ferklová, Básník pod tlakem kulturní politiky komunistické totality (Edice výběru z přijaté korespondence Františka Hrubína z let 1950–1966) 165
- Hana Kábová, Josef Vítězslav Šimák jako editor v korespondenci s Josefem Vojtěchem Krouským (1930–1934) 207

ARCHIVNÍ FONDY

- Jindřiška Wurmová, Nový přírůstek do fondů Masarykova ústavu a Archivu AV ČR (*Helena Kokešová*) 237

KRONIKA

- Spolupráce Masarykova ústavu a Archivu AV ČR s Archiwum Nauki PAN i PAU Kraków (*Jan Chodějovský*) 243
- Otto Wichterle v archivních dokumentech. Výstava u příležitosti 100. výročí narození (*Tomáš W. Pavlíček*) 245

RECENZE A ZPRÁVY

- Eva Broklová, Vlasta Quagliatová (eds.), Korespondence T. G. Masaryk – Antonín Švehla (*Josef Harna*) 247
- Šárka Kořínková (ed.), I tento list považujte za neúplný. Dopisy Jakuba Demla příteli Matěji Fenclovi (*Tomáš W. Pavlíček*) 249
- Průvodce po Rakouském státním archivu ve Vídni pro českého návštěvníka (*Jindřich Schwippel*) 252
- Stanley B. Winters, Karel Kramář's Early Political Career (*Marie L. Neudorřlová*) 254
- Několik úvah nad Nejedlého monografií od Jiřího Křesťana (*Hana Kábová*) 258
- Daniela Brádrlová, Jan Hálek (eds.), „Drahý pane kancléři. . .“ Vzájemná korespondence Milady Paulové a Přemysla Šámala, I–II (*Lenka Procházková*) . . . 261
- Závěrem (*Vratislav Doubek*) 263